

„Eesti maaelu arengukava
2014-2020“ ja „Euroopa
Merendus- ja Kalandusfondi
2014-2020 rakenduskava“
rahastamisvahendi
eelhindamine

Lõpparuanne
2014

EY
Building a better
working world

Käesoleva dokument on „Eesti maaelu arengukava 2014-2020“ ja „Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 rakenduskava“ rahastamisvahendi eelhindamise (edasipidi Töö) lõpparuanne. Töö tellis Põllumajandusministeerium ja teostas Ernst & Young Baltic AS vastavalt 23.12.2013 sõlmitud töövõtulepingule ning hanke tehnilisele kirjeldusele, kus on piiritletud ka tehtava Töö ulatus.

Töö eesmärgiks oli viia läbi rahastamisvahendite rakendamise vajaduste eelanalüüs, et tuvastada valdkonna turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad, hinnata avaliku sektori kapitalipaigutuse vajadust ning määratleda selle võimalik ulatus koos võimalike toetavate rahastamisvahendite liikidega. Eelhindamise läbiviimisel keskenduti kolmele valdkonnale:

- (1) turukaardistus ja turutõrgete analüüs;
- (2) ettepanekute väljatöötamine rahastamisvahendite kujundamiseks ja rakendamiseks;
- (3) investeerimisstrateegia kavandamine.

Eelhindamine põhineb Euroopa Komisjoni juhendmaterjalidel. Hindamise aluseks olid ettevõtjatelt ja muudelt osapooltelt (nt finantsvahendite pakkujad) intervjuude ja veebiküsitluse teel kogutud andmed, mis ei pruugi olla täpsed ja täielikud. Kogutud andmete, teabe ja selgituste paikapidavust täiendavalt ei kontrollitud.

Eelhindamise lõpparuanne on koostatud 18.06.2014 hetkeks teadaoleva informatsiooni põhjal.

Töö on esitatud kasutamiseks Põllumajandusministeeriumile aruandes nimetatud eesmärgil. Ernst & Young kannab aruandega seoses vastutust üksnes Põllumajandusministeeriumi ees ja mitte ühegi teise osapoole ees. Kõik otsused ja seisukohavõtted seoses rahastamisvahendite kasutuselevõttuga on Põllumajandusministeeriumi vastutuses.

Põllumajandusministeerium on eelhindamise aruande üle vaadanud ja esitanud oma kommentaarid, mille põhjal on aruannet täiendatud.

Küsimuste korral palume ühendust võtta Ernst & Youngi ärikonsultatsioonide osakonna juhtivkonsultant Keiu Rõa´ga (e-post: keiu.roa@ee.ey.com, tel: +372 611 4613).

Sisukord

Kasutatud lühendid ja mõisted	5
Sissejuhatus.....	6
1. Turutõrked ja investeerimisvajadused.....	8
1.1 Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtted	8
1.1.1 Sihtrühma ülevaade.....	8
1.1.2 Varasem finantseerimistegevus.....	10
1.1.3 Turutõrked.....	18
1.1.4 Tulevane investeringuvajadus.....	22
1.1.5 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus	29
1.2 Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted	30
1.2.1 Sihtrühma ülevaade.....	30
1.2.2 Varasem finantseerimistegevus.....	33
1.2.3 Turutõrked.....	34
1.2.4 Tulevane investeringuvajadus.....	37
1.2.5 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus	41
1.3 Tootjaorganisatsioonid.....	42
1.3.1 Varasem finantseerimistegevus.....	43
1.3.2 Turutõrked.....	45
1.3.3 Tulevane investeringuvajadus.....	46
1.3.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus	47
1.4 Maaparandusühistud	49
1.4.1 Varasem finantseerimistegevus.....	49
1.4.2 Turutõrked.....	51
1.4.3 Tulevane investeringuvajadus.....	52
1.4.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus	55
1.5 Sadamad	56
1.5.1 Varasem finantseerimistegevus.....	57
1.5.2 Turutõrked.....	58
1.5.3 Tulevane investeringuvajadus.....	59
1.5.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus	60
1.6 Turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi kokkuvõte	62
2. Pakkumise turukaardistus	65
2.1 Kommertspankade pakkumisanalüüs	65
2.2 Omakapitaliinvesteeringute pakkumisanalüüs.....	67
2.3 Pakkumisanalüüsi kokkuvõte	68
3. Rahastamisvahendite rakendamise võimalused MAK-i ja EMKF-i kontekstis	70
3.1 Ülevaade finantsinstrumentide põhimõtetest ja toimimisest.....	70
3.2 Teiste riikide praktika	72
3.3 Rahastamisvahendite rakendamise võimalused.....	78
3.3.1 <i>Off-the-shelf</i> instrumendid	78
3.3.2 EK poolt juhitud rahastamisvahendid	79
3.3.3 EK poolt juhitud ja <i>Off-the-Shelf</i> rahastamisvahendite kokkuvõte.....	83
3.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne koosmõju muude sekkumismehhanismidega.....	84
3.4.1 MAK-i investeringutoetused	85
3.4.2 Ühtekuuluvuspoliitika fondide toetusmehhanismid	90
4. Rahastamisvahendite rakendamise strateegia	94
4.1 Ettepanekud rahastamisvahendite rakendamiseks.....	94
4.1.1 Rahastamisvahendite potentsiaalsed sihtrühmad.....	95
4.1.2 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks sobilikud rahastamisvahendid.....	96
4.1.3 Tagastamatu abi ja rahastamisvahendite suhestumine.....	98
4.1.4 Rahastamisvahendite võimalike rakendajate valik	99
4.2 Investeerimisstrateegia	100
4.3 Potentsiaalsete rahastamisvahendite rakendamise strateegia	103

4.3.1	Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen	103
4.3.2	Pikaajaline investeerimislaen	105
4.3.3	Tagatised	107
4.3.4	Omakapitaliinvesteering (EMKF-i rahastamisvahendid)	108
4.4	Riigiabi reeglite kohaldamine rahastamisvahendite rakendamisel	109
4.4.1	Põllumajandustoodete esmatootjad	110
4.4.2	Kalandus- ja vesiviljelussektor	111
4.4.3	Mittepõllumajanduslike tegevuste finantseerimine	113
4.4.4	Valdkondadeüleised reeglid ja suunised rahastamisvahendite rakendamiseks	117
4.4.5	Riigiabi analüüsi kokkuvõte	120
4.5	Rahastamisvahendi rakendamise lisaväärtus	125
5.	Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks	129
	Kokkuvõte	133
	Lisa 1. Metoodika	139
1.1	Turukaardistus ja turutõrgete analüüs	139
1.2	Pakkumise kaardistus ja analüüs	144
1.3	Teiste riikide praktikate analüüs	145
	Lisa 2. Veebiküsitluse ankeet	147
	Lisa 3. Tootjaorganisatsioonide küsimustik	152
	Lisa 4. Maaparandusühistute veebiankeet	153
	Lisa 5. Sadamate küsimustik	156
	Lisa 6. Veebiankeedile vastanute telefoniintervjuude küsimustik	157
	Lisa 7. Telefoniintervjuudel osalenud tootjaorganisatsioonid	158
	Lisa 8. Telefoniintervjuudel osalenud sadamad/lautrikohad	159
	Lisa 9. Turukaardistuse ja -tõrgete joonised	160
9.1	Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtete sihtgrupi joonised	160
9.2	Varasem finantseerimistegevus	163
9.3	Turutõrked	169
9.4	Tulevane investeeringuvajadus	171
9.5	Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete sihtgrupi joonised	176

Kasutatud lühendid ja mõisted

Lühendid

AS	Aktsiaselts
CEF	Euroopa ühendamise rahastu (<i>Connecting Europe Facility</i>)
EaSI	Euroopa tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programm (<i>Employment and Social Innovation</i>)
EIB	Euroopa Investeerimispank (<i>European Investment Bank</i>)
EIF	Euroopa Investeerimisfond (<i>European Investment Fund</i>)
EL	Euroopa Liit
EMKF	Euroopa Merendus- ja Kalandusfond (inglise keelne lühend EMFF - <i>European Maritime and Fisheries Fund</i>)
EMTAK	Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator
EMÜ	Eesti Maaülikool
ERF	Euroopa Regionaalarengu Fond
EY	Ernst & Young Baltic AS
FI	Finantsinstrument
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
HLU	Hoiu- ja laenuühistu
IKT	Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia
KOV	Kohalik omavalitsus
KTG	Kalanduse kohalik tegevusgrupp (inglise keelne lühend FLAG - <i>Fisheries Local Action Group</i>)
LEADER	Euroopa Liidu ühenduse algatusprogramm (lühend tuleb programmi prantsuskeelsest nimest <i>Liaison entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i> , mis tähendab seoseid erinevate maamajanduse arengu tegevuste vahel)
MAK	Eesti maaelu arengukava
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
MPÜ	Maaparandusühistu
OÜ	Osaühing
PM	Põllumajandusministeerium
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
TAjal	Teadus, arendus ja innovatsioon
TEN-T	Üleeuroopaline transpordivõrgustik (<i>Trans-European Transport Network</i>)
TÜH	Tulundusühistu
VKE	Väikese ja keskmise suurusega ettevõtte

Mõisted

Alustavad ettevõtted - äriidee, seemne- ja varajase faasi ettevõtted

Kasvuettevõtted - varajase kasvufaasi ja laienemisfaasi ettevõtted

Maapiirkond - vallad, vallasisesed linnad, kuni 4000 elanikuga väikelinnad

Tootjaorganisatsioonid ehk tootjarühmad - antud uuringu kontekstis põllumajanduse ja kalanduse valdkonna ühistud, mis koondavad enda alla konkreetse piirkonna ja/või valdkonna ettevõtted

Sissejuhatus

Ernst & Young Baltic AS viis Põllumajandusministeeriumi tellimusel läbi „Eesti maaelu arengukava 2014-2020“ ja „Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 rakenduskava“ rahastamisvahendite eelhindamise. Euroopa Komisjon on, tuginedes lõppeva programmiperioodi kogemustele ja majanduslikele arengutele, soodustanud erinevate rahastamisvahendite laialdasemat väljatöötamist ja kasutuselevõttu uuel programmiperioodil. Rahastamisvahendid peaksid toetama prioriteetseid valdkondi suuremahulisemalt, aitama ületada turutõrkeid ning tasakaalustama tagastamatute toetuste kasutamist. Sellest ajendatult omandavad rahastamisvahendid suurema tähtsuse ka Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 (edaspidi MAK) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 (edaspidi EMKF) rakenduskavade ettevalmistamisel ja rakendamisel.

Ernst & Young Baltic AS-i poolt läbiviidud uuringu eesmärgiks oli rahastamisvahendite rakendamise vajaduste eelanalüüs, et tuvastada valdkonna turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimis-olukorrad, hinnata avaliku sektori kapitalipaigutuse vajadust ning määratleda selle võimalik ulatus koos võimalike toetavate rahastamisvahendite liikidega (nt omakapitaliinvesteering, tagatised, laen). Eelhindaja objektiivsed analüüsitulemused ja hinnangud on aluseks MAK-i ja EMKF-i 2014-2020 rakenduskava raames rahastamisvahendite väljatöötamisel.

Eelhindamise läbiviimisel keskenduti kolmele kesksele valdkonnale:

- ▶ turukaardistus ja turutõrgete analüüs
- ▶ ettepanekute väljatöötamine rahastamisvahendite kujundamiseks ja rakendamiseks
- ▶ investeerimisstrateegia kavandamine

Rahastamisvahendite siht- ja huvirühmadena käsitleti põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise, põllumajandussaaduste hulgimüügi ja muudes mittepõllumajanduslikes tegevusvaldkondades maapiirkonnas tegutsevaid ettevõtteid ja organisatsioone. Tulenevalt sihtrühmade eripäradest moodustati viis gruppi, keda analüüsiti eraldiseisvalt. Nendeks olid:

- ▶ põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtted
- ▶ muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted
- ▶ tootjaorganisatsioonid
- ▶ maaparandusühistud
- ▶ sadamad

Sihtrühmade täpsustamine ja valimi koostamine toimus koostöös tellijaga. Sihtrühmade valimi moodustamisel lähtuti MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 lõppkasusaajatest ehk sihtrühmadeks valiti ettevõtted ja organisatsioonid, kes võiksid olla finantsinstrumentide potentsiaalsed kasutajad. Sihtrühmade määratlemist on põhjalikult kirjeldatud antud aruande lisas 1 „Metoodika“. Siinkohal on oluline ära märkida, et kahe esimese analüüsitava grupi (so põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtted ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted) analüüsimisel keskenduti põhiliselt äriühingutele ja FIE-dele, sihtasutused ja mittetulundusühingud otsustati kõrvale jätta tulenevalt nende piiratud võimekusest finantsinstrumentide näol saadud toetusi tagasi maksta. Detailsem seletus MTÜ-de ja SA-de käsitlemise kohta on esitatud metoodika peatükis.

Iga sihtgrupi analüüsi aluseks olid eraldiseisvad ja sihtgrupi eripäradest lähtuvad küsitlused. Esimesel sihtgrupil oli suurim valm, mis võimaldas analüüsi arengufaasi, suuruse, tegevusala ja juriidilise vormi järgi.

Eelhindamise läbiviimiseks vajalik sisend koguti sekundaarandmete analüüsi (sh dokumendianalüüsi), valdkonna ettevõtete ehk sihtrühmade veebiküsitluse ja telefoniintervjuude kaudu. Täiendavalt

toimused kohtumised finantsasutuste esindajatega, et saada ülevaade valdkonnale suunatud finantspakkumisest. Seejuures olid turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi tulemused omakorda rahastamisvahendite kujundamise ja rakendamise ettepanekute väljatöötamise aluseks. Turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi tulemused ning ettepanekud rahastamisvahendite kujundamiseks ja rakendamiseks olid sisendiks aga investeerimisstrateegia kavandamisel. Jooksvalt viidi läbi projektimeeskonna töötubasid, kus osalesid tellija esindajad, et tulemusi valideerida ja üheskoos rakendamisvõimalusi analüüsida.

Uuringu meetodika võtab kokku eraldiseisev meetodika kirjeldus, mis asub aruande lõpus lisade hulgas (lisa 1). Kõnealusel lisas kirjeldatakse muuhulgas detailsemalt eelnevalt loetletud turukaardistuse sihtgrupe, uuringu etappe ja uuringuga seotud piiranguid.

Eelhindamise lõpparuanne koosneb neljast kesksest peatükist.

- Turutõrgete ja investeerimisvajaduste peatükk (ptk 1) sisaldab eelhindamise sihtrühmade, st põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ning, muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete, tootjaorganisatsioonide, maaparandusühistute ja sadamate varasema investeerimistegevuse, turutõrgete ja investeringuvajaduste analüüsi tulemusi.
- Pakkumise turukaardistus (ptk 2) hõlmab kommertspankade laenuoodete ja omakapitaliinvesteringute pakkumisanalüüsi.
- Rahastamisvahendite rakendamise võimaluste analüüs MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 kontekstis (ptk 3) kajastab eelneva programmiperioodi teiste riikide rahastamisvahendite rakendamise praktikaid, ülevaadet EL-i tsentraalsete toetusmehhanismide raames rakendatavate rahastamisvahendite kohta ja koosmõju analüüsi.
- Tuginedes eelnevas kolmeas peatükis kajastatud analüüsitulemustele on koostatud neljandas peatükis MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 potentsiaalsete rahastamisvahendite investeerimisstrateegia. Sealjuures on esitatud ettepanekud tuvastatud turutõrgete ületamiseks, lähtudes võimalikest sihtrühmadest ja rahastamisvahenditest. Peatükk sisaldab ka põhjalikku analüüsi rahastamisvahendite rakendamise võimaluste kohta, võttes arvesse kehtivaid ja peatselt jõustuvaid riigiabi reguleerivaid määruseid.

Käesolevale eelhindamise lõpparuandele kehtivad alljärgnevad eelhindamise läbiviimise meetodikaga seotud piirangud, mida tuleb tulemuste tõlgendamisel arvesse võtta.

- ▶ Eelhindamise turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüs tugineb veebiküsitluse, telefoniintervjuude ja vahetute intervjuude (finantsvahendajate ehk pakkujate intervjuud) teel kogutud andmetele. (nt krediidasutuste poolt esindatud informatsiooni finantstoodet tingimuste; ettevõtete poolt teostatud investeringute suurusjärgude).
- ▶ Veebiküsitluse osas ei ole võimalik anda statistiliselt usaldusväärset hinnangut kõikide tegevusvaldkondade ja ettevõtete gruppide lõikes, sest vastanud ettevõtete hulk pole mõnel juhul piisav tulemuste üldistamiseks üldkogumile. Sellistel juhtudel kirjeldavad tulemused küsitlusele vastanud ettevõtteid. See kehtib veebiküsitlusele vastanud 4 suurettevõtte ja 5 hulgi kaubandusettevõtte kohta.
- ▶ Finantsnäitajate väärtuskordajate analüüsi sisendiks olid äriregistri andmed ning mis kajastasid 55,3% uurimiselaste ettevõtete finantsnäitajaid (võimalik andmete esindatuse ning piiratuse probleem). Antud finantsnäitajate analüüs omas peasjalikult toetavat ja üldinformatiivset funktsiooni - kontrollimaks ning toetamaks teisi aruandes väljatoodud seisukohti ning argumente.
- ▶ Eelhindamise lõpparuanne on koostatud 18.06.2014 seisuga ning viimati täiendatud 08.12.2014.

1. Turutõrked ja investeerimisvajadused

Käesolevas peatükis esitatakse turutõrgete ja investeerimisvajaduste analüüsi tulemused, mille tarbeks koguti sisendandmed valdkonna ettevõtete ehk sihtrühmade veebiküsitluste ja telefoniintervjuude kaudu. Mittepõllumajanduslike ettevõtete analüüsi aluseks olevad sekundaarandmed pärinevad Eesti Maaülikooli poolt 2010. aastal läbiviidud uuringu „Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus“ aruandest. Turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi tulemused rahastamisvahendite kujundamiseks ja rakendamiseks on sisendiks finantsinstrumentide rakendamise ettepanekute väljatöötamisel ja investeerimisstrateegia kavandamisel. Igas alapeatükis on kajastatud erinevat sihtgruppi:

- ▶ põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtted
- ▶ muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted
- ▶ tootjaorganisatsioonid
- ▶ maaparandusühistud
- ▶ sadamad

Täpsem kirjeldus meetodilisest lähenemisest on esitatud lisa 1.

1.1 Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtted

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги valdkonna ettevõtete turutõrgete ja investeerimisvajaduse andmete kogumiseks viidi läbi veebiküsitlus. Küsimused keskendusid ettevõtete poolt investeeringuteks kasutatavate rahastuse allikate (sh kasutamise põhjuste), investeeringuvajaduste ning ettevõtte tegevuse finantseerimisel esinenud kitsaskohtade ja takistuste tuvastamisele. Veebiküsitluse ankeet on esitatud aruande lisa 2. Veebiküsitluse ankeedi täitis täies mahus 663 ettevõtet.

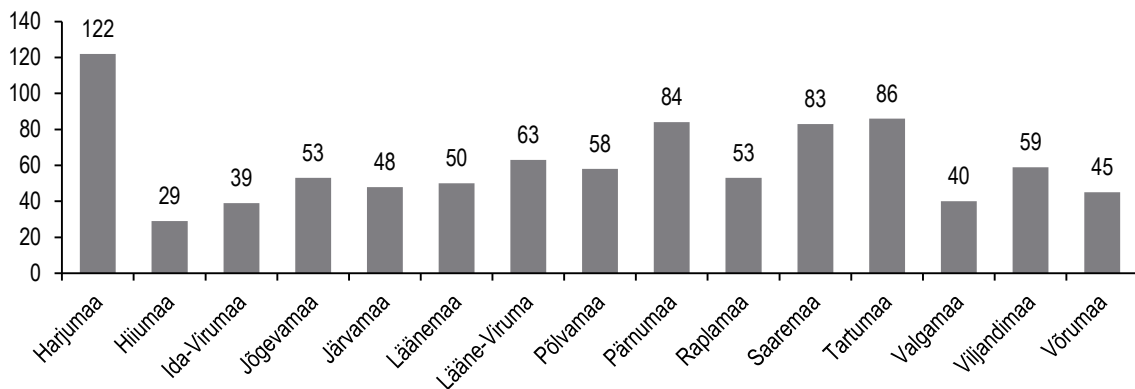
Täiendavalt viidi läbi telefoniintervjuu 30 veebiküsitlusele vastanud ettevõttega (vt valimi moodustamise selgitust lisa 1), et koguda täiendavat kvalitatiivset informatsiooni, sh finantsinstrumentide potentsiaalse nõudluse kohta.

1.1.1 Sihtrühma ülevaade

Enamiku veebiküsitlusele vastanud ettevõtete tegevuspiirkonnaks on Harjumaa (18%), Tartumaa (13%) ja Pärnumaa (13%) - Joonis 1. Võib järeldada, et tulemus vastab ka üldisele Eesti ettevõtete piirkondlikule jaotusele. Nimelt jõuti sarnase tulemuseni ka Eesti Maaülikool 2012. aasta uuringus, milles toodi välja, et 25,6% maaettevõtetest oli registreeritud Harjumaal, millele järgnesid Tartumaa ja Pärnumaa¹. Seejuures ei pruugi ettevõtete registreeritud ja tegevuspiirkond kõikidel juhtudel kokku langeda.

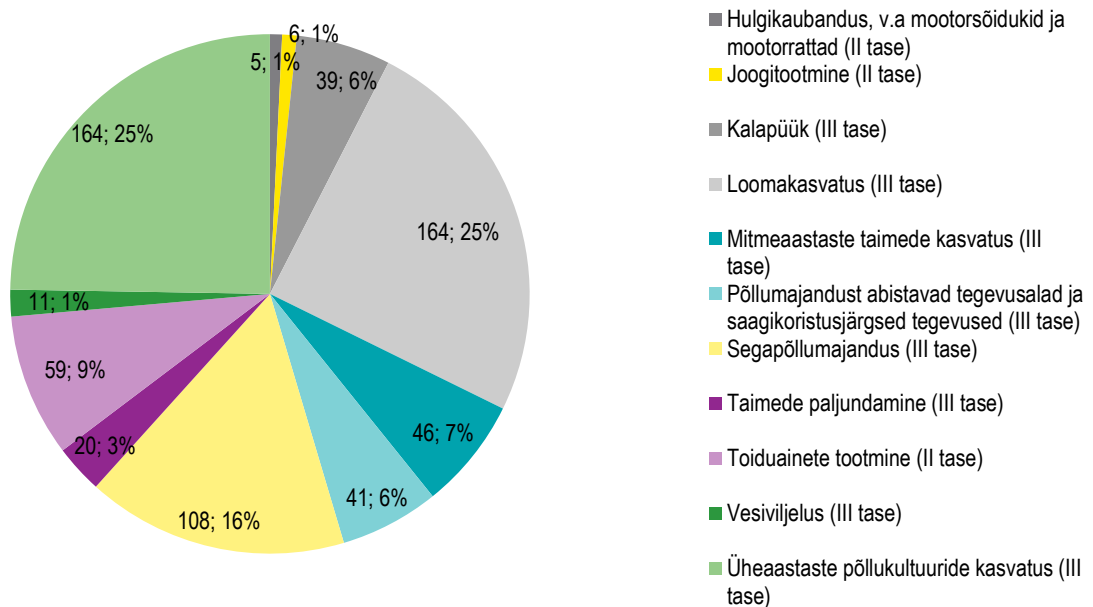
¹ Eesti Maaülikool, majandus- ja sotsiaalinstituut. Uuring „Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus“, 2012

Joonis 1. Vastanud ettevõtete tegevuspiirkonnad (n=663, vastajal oli võimalik valida mitu vastusevarianti)

Üle 500 vastanud ettevõtte põhitegevusalaks on taime- ja loomakasvatus ning neid teenindavad tegevused (EMTAK-i II taseme järgi). Vastanutest 25% tegelevad EMTAK-i III taseme alusel põhitegevusalana loomakasvatusega ja sama paljud üheaastaste põllukultuuride kasvatamisega (Joonis 2). Segapõllumajandus oli 16%-ga kolmas suurem vastanud ettevõtete grupp.

Joonis 2. Vastanute jagunemine EMTAK-i II ja III taseme tegevusalade lõikes (n=663)

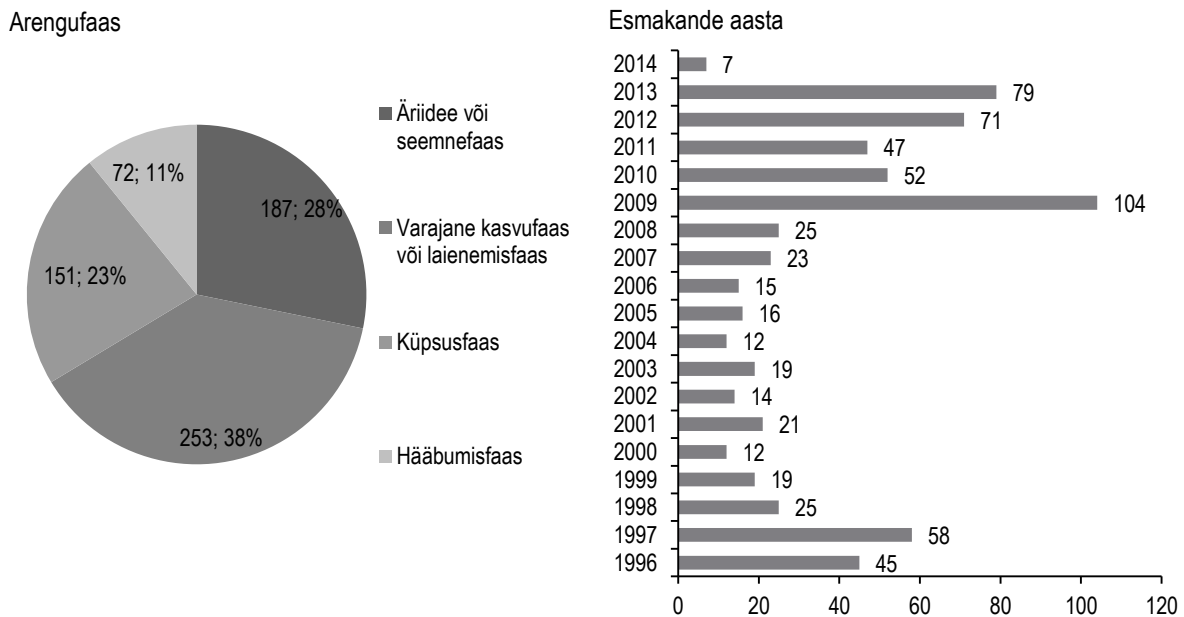

Vastanud ettevõtetest 90% olid mikroettevõtted, 7% väikeettevõtted ja 2% keskmise suurusega ettevõtted (lisa 9.1.2). Suurettevõtteid oli vastanute hulgas kõigest 4 - nende tulemused on järgnevalt küll esitatud, kuid nende põhjal pole võimalik teha üldistusi kõigi sektori suurettevõtete kohta. Juriidilise vormi alusel oli vastanute seas 70% osaühinguid (466 ettevõtet), 23% FIE-sid (153 ettevõtjat), 5% aktsiaseltsse (29 ettevõtet) ja 2% tulundusühistuid (15 ühistut), (lisa 9.1.3). Vastavalt Maaülikooli uuringule oli 2011. aastal maapiirkonnas registreeritud ettevõtte hulgas 20 890 (58%) äriühingut ja 15 141 (42%) FIE-t. Kuigi algne koguvalim vastas Eesti tegelikule juriidiliste vormide osakaalulisele koosseisule (valimis oli ligikaudu 45% FIE-sid), siis vastanute seas oli FIE-de osakaal 23%-ga ootamatult madal. Samas on vastanute arv statistiliselt piisav FIE-de kohta usaldusväärsete järelduste tegemiseks.

Aktsiaseltsidest ja osaühingutest 9% (43 ettevõtet 495-st) omasid emaettevõtet ja 4% (21 ettevõtet 495-st) omasid tütarettevõtteid (lisa 9.1.4, lisa 9.1.5). Valdkonniti ilmses, et teistest mõnevõrra sagedamini omavad emaettevõtteid ja tütarettevõtteid joogi- ja toiduainete tootjad (lisa 9.1.4, lisa 9.1.5). Äriühingute emaettevõtetest 33 asuvad Eestis, 4 välismaal ja ülejäänud jätsid märkimata.

Arengufaasi alusel jagunesid vastanud ettevõtted järgmiselt: 38% olid varajases kasvufaasis, 28%-ga oli teisena esindatud äriidee, seemne- või varajane faas, küpsusfaasis oli 23% vastanutest ning 11% olid hääbumisfaasis (Joonis 3). Kuna ettevõtted määrasid oma arengufaasi ise, siis hinnangulisuse vältimiseks võrreldi lisaks ka küsitletud ettevõtete asutamise aastat. Lähtudes ettevõtete esmakande aastast ilmneb, et kõige rohkem ettevõtteid oli asutatud 2009. aastal (16% vastanutest). Sellele järgnesid 2013. aasta (12% vastanutest) ja 2012. aasta (11% vastanutest). Seega vastab ettevõtete asutamise aasta statistika üldjoontes arengufaaside jagunemisele - ettevõtted, kes asutati 2009. aastal kuuluvad praeguseks kas varajasse kasvufaasi või küpsusfaasi ning viimastel aastatel asutatud ettevõtted alustavate ettevõtete hulka (st äriidee, seemne- või varajasse faasi).

Joonis 3. Vastanud ettevõtete arengufaas ja esmakande aasta (n=663)

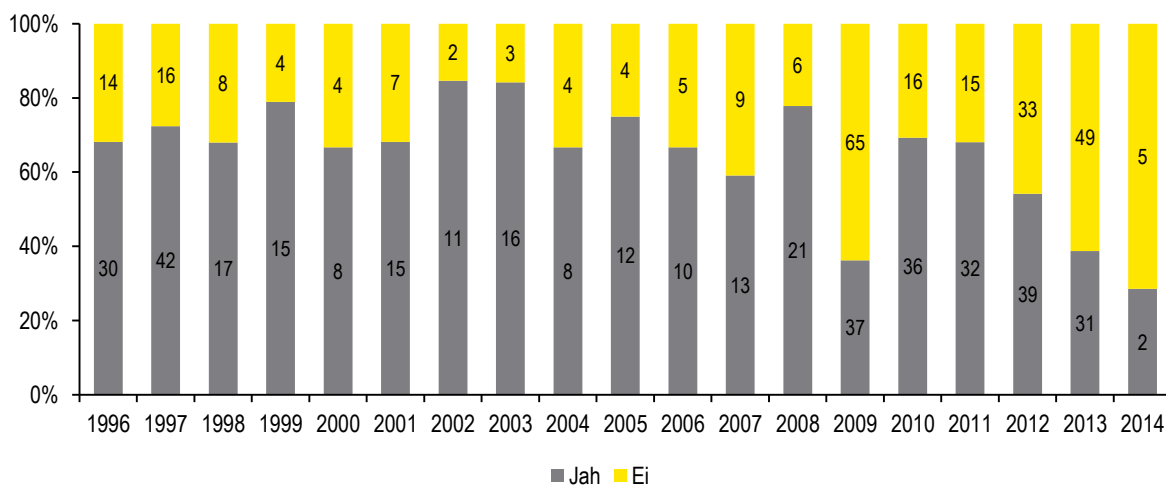

Vastanud ettevõtete arengufaasi määratlusest järeldub, et suurem osa ettevõtetest on alustavad ettevõtted (äriidee, seemne- või varajases faasis) või kasvuettevõtted (varajases kasvufaasis või laienemisfaasis). Tavapärastelt on just nende faaside ettevõtetel suurem vajadus kaasata oma tegevuse arendamiseks täiendavat kapitali. Seda täiendavate rahaliste vahendite vajadust on võimalik ettevõtetel katta krediidiastutuste laenude, tagastamatute toetuste või riiklike rahastamisvahendite abil.

1.1.2 Varasem finantseerimistegevus

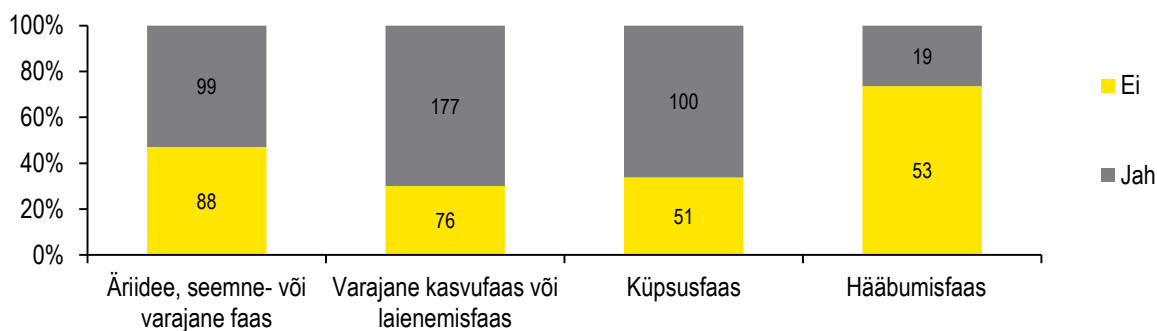
Ligikaudu 60% kõikidest veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest on kasutanud või üritanud kasutada viimase viie aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid oma tegevuse finantseerimiseks (lisa 9.2.1). Seega 40% ehk 265 ettevõtet on saanud seni hakkama ilma täiendavate rahaliste vahenditeta või ei ole neid oma ettevõtte noore ea tõttu veel kaasata jõudnud. Analüüsidest täiendavate vahendite kasutamist ettevõtete esmakande aastate lõikes ilmneb selge trend viimase nelja aasta jooksul asutatud ettevõtete puhul: mida noorem on ettevõtte, seda väiksema tõenäosusega on ta kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid. Joonisel 4 esitatud tulemuste põhjal võib järeldada, et kõige sagedamini on täiendavaid vahendeid kasutanud või üritanud kasutada kolmeaastased ja vanemad ettevõtted. Sellest võib järeldada, et ettevõtete algusaastatel on täiendavate rahaliste vahendite kättesaadavus halvem.

Joonis 4. Vastus küsimusel „Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?“ esmakande aastate lõikes (n=663)

Alustavate, kasvu- ja küpsusfaasi ettevõtetest 50-70% on kasutanud oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid. Hääbumisfaasi ettevõtete täiendav kapitalivajadus võrreldes teiste arengufaaside ettevõtetega on üldjuhul madalam ja nii oli ka veebiküsitlusele vastanud hääbumisfaasi ettevõtetest viimase 5 aasta jooksul ainult 25% täiendavaid rahalisi vahendeid kasutanud (Joonis 5). See kinnitab eelnevat eeldust, et just alustavad ja kasvufaasi ettevõtted vajavad suuremal määral täiendavaid rahalisi vahendeid nii tavapärase äritegevuse jaoks kui ka ettevõtte arendamiseks.

Joonis 5. Vastus küsimusel „Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?“ arengufaaside lõikes (n=663)

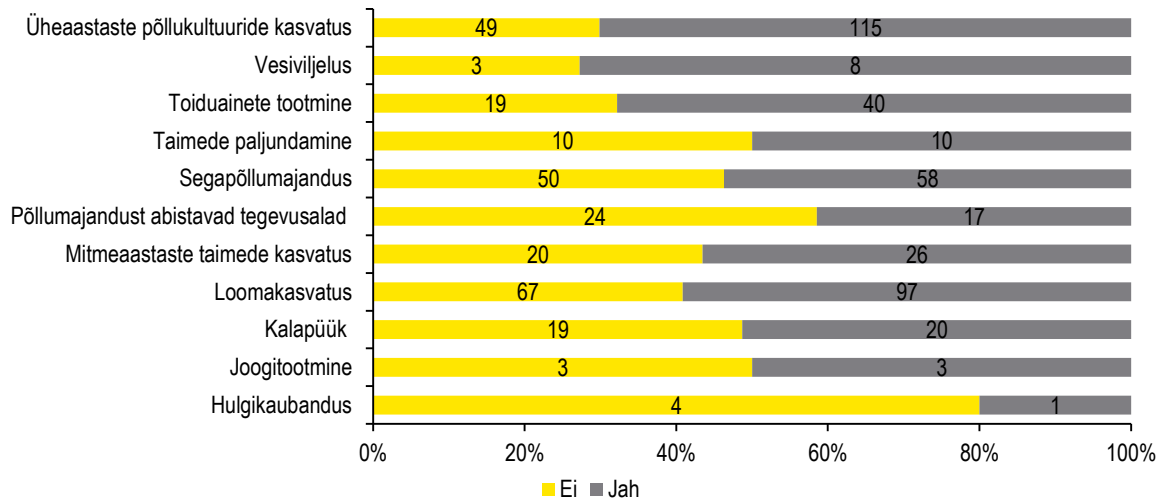

Analüüsi tulemusel ilmnis, et mida suurem on ettevõtte, seda suurema tõenäosusega on ta kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid. Nimelt on 57% mikroettevõtetest, 77% väikeettevõtetest ja 79% keskmise suurusega ettevõtetest kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid (lisa 9.2.2). Kõik neli suuret ettevõtet on samuti kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid. Ühest küljest võib suuremate ettevõtete täiendavate rahaliste vahendite suurema tarbimise põhjuseks olla suurem kapitalivajadus. Teisalt võib see põhjustatud olla ka asjaolust, et väiksematel ettevõtetel on ligipääs täiendavatele rahalistele vahenditele (nt krediitiasutuste laenuitele) raskendatud.

Omandivormist lähtudes olid ettevõtte tegevuse rahastamiseks täiendavate rahaliste vahendite kasutamise tulemused järgmised: 90% AS-idest, 65% OÜ-dest ja 37% FIE-dest on kasutanud või üritanud kasutada viimase viie aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid (lisa 9.2.2). Seega kinnitab see ka eeldust, et mida väiksem on ettevõtte (nt FIE), seda vähem tõenäoliselt on ta kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid.

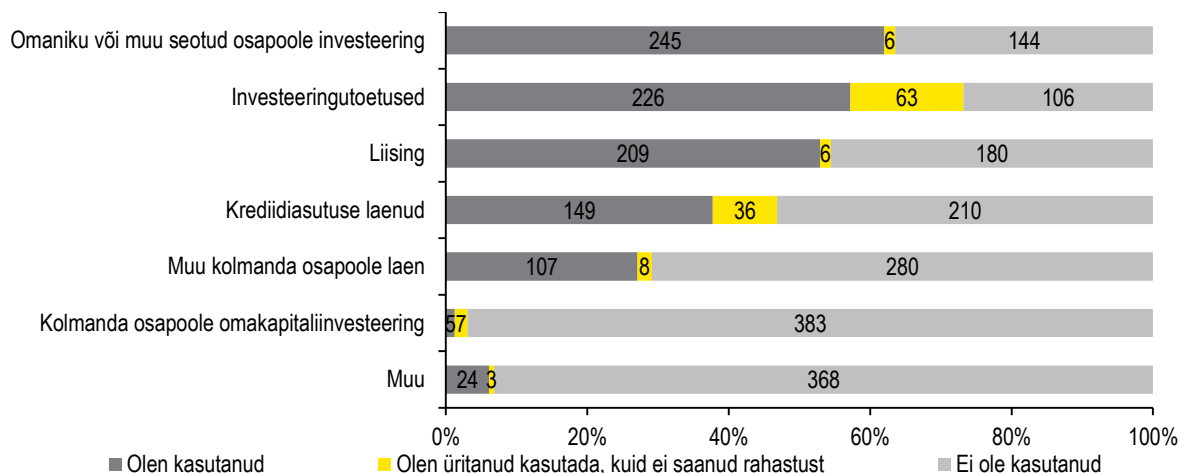
Tegevusalade lõikes on kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid viimase viie aasta jooksul kõige rohkem vesiviljeluse ettevõtted (8 vastanut), üheaastaste põllukultuuride kasvatajad (115 ettevõtet) ja toiduainete tootjad (40 ettevõtet) (Joonis 6). Kui nende tegevusalade ettevõtete puhul olid ligikaudu 70% vastanutest kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid ettevõtte tegevuse rahastamiseks, siis teiste tegevusalade puhul oli sama näitaja 50%. Kõige vähem on täiendavaid rahalisi vahendeid kaasanud põllumajandust abistavate tegevusalade ettevõtted (41% vastanutest).

Joonis 6. Vastus küsimusele „Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?“ (n=663)

Täiendavate rahaliste vahenditena on veebiküsitlusele vastanud ettevõtted kõige enam kasutanud omaniku või muu seotud osapoole investeringut (62% vastanutest), investeringutoetuseid (57% vastanutest) ja liisingut (53% vastanutest) (Joonis 7). Seejuures osutusid kõige raskemini ligipääsetavaks vahendiks investeringutoetused, mida polnud õnnestunud saada 15%-l vastanutest. Seda võib põhjendada asjaoluga, et nõudlus toetuste järele ületab reeglina nende pakkumist. Ettevõtted, kellel ei õnnestu rahastamisvajadust toetuste abil katta, võiksid vajada alternatiivseid rahastamisvahendeid, milleks võivad olla finantsinstrumendid. Tulemuste põhjal võib eeldada, et liisingute turg toimib oluliste tõrgeteta, kuna seal oli rahastust mittesaanute osakaal väikseim (1,5% vastanutest). Sellele tulemusele saadi kinnitust ka telefoniintervjuude käigus, kuna mingeid liisingutega seotud olulisi probleeme välja ei toodud. Kuigi omakapitaliinvesteringutega puudub enamikul vastajatest otsene kokkupuude, on oluline välja tuua, et omakapitaliinvesteringuid kaasata üritanud ettevõtete arv on suurem kui omakapitaliinvesteringuid edukalt kaasanud ettevõtete arv.

Joonis 7. Vastus küsimusele „Milliseid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile olete oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul kasutanud?“ (n=395)

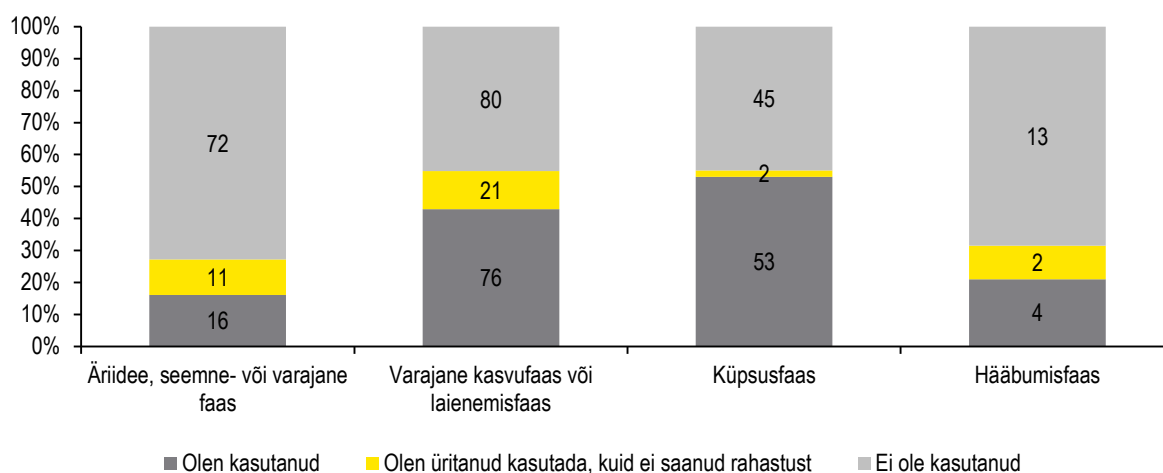
Analüüsid erinevaid rahalisi vahendeid kasutanud ettevõtteid detailsemalt ilmneb, et enim on toetusi taotlenud ja saanud väikeettevõtted (71% täiendavaid rahalisi vahendeid kasutanud väikeettevõtetest). Järgnesid mikroettevõtted 56%-ga ja keskmise suurusega ettevõtted 45%-ga (lisa 9.2.3). Arengufaaside lõikes on kasutanud toetusi kõige enam kasvuettevõtted (66% vastanutest) ja küpsusfaasi ettevõtted (62% vastanutest) (lisa 9.2.3). Alustavatest ettevõtetest on toetusi kasutanud 42% vastanutest ning kõige vähem taotlesid ja said toetusi hääbumisfaasi ettevõtted (32%). Kõige vähem on küsitlusele vastanud ettevõtetest toetusi saanud alustavad ettevõtted (ca 22% vastanutest). Teiste arengufaaside puhul jäi antud osakaal 13-15% vahele. See on põhjendatav asjaoluga, et vähem kui aasta tegutsenud ettevõtted ei saa toetust MAK-ist, lisaks välistab ka EAS alustava ettevõtte toetuse saajate hulgast primaarsektori ettevõtted (sh esmaste põllumajandustoodete tootjad).

Kõik keskmise suurusega ettevõtted, kes on kasutanud täiendavat rahastamist, on ühe vahendina kasutanud liisinguid. Väikeettevõtetest on kasutanud täiendavate vahenditena liisinguid 74% ning mikroettevõtetest ligikaudu pooled (lisa 9.2.4). Arengufaaside lõikes on kasutanud viimase viie aasta jooksul kõige rohkem liisingut küpsusfaasi (73%) ja kasvuettevõtted (62%) (lisa 9.2.4). Seega on liisingut kõige vähem kasutanud alustavad ettevõtted (20%) ja nüüdseks hääbumisfaasis (30%) olevad ettevõtted. Juriidilise vormi lõikes erines liisingute kasutamise näitaja järgmiselt: AS-dest 81%, OÜ-dest 54% ja FIE-dest 32% olid kasutanud ühe täiendava rahalise vahendina liisingut (lisa 9.2.4). Tegevusaladest on liisingut enim kasutanud põllumajandust abistavad ettevõtted, üheaastaste põllukultuuride kasvatajad ja loomakasvatajad - liisingut kasutanute osakaal jääb nende puhul vahemikku 60-66% (lisa 9.2.4). Teiste tegevusalade puhul varieerub see 38-53% vahel. Seega on liisingute kasutamine levinud rohkem just nende tegevusalade ettevõtete puhul, kelle töös on hädavajalikud mobiilsed seadmed, mille ostu annab edukalt liisingutest finantseerida.

Krediidiasutustelt võetud laenud olid neid kasutanud ettevõtete arvu poolest täiendavate rahastusallikate hulgas neljandal kohal. Täiendavaid rahalisi vahendeid kasutanud ettevõtetest on 38% kasutanud ühe allikana krediitiasutuse laenusid (joonis 6). Kui jätta kõrvale investeeringutoetused, siis krediitiasutuste laenude mitta saamise osakaal on teiste täiendavate finantseerimisallikatega võrreldes suurim - 9% ettevõtetest tõid välja, et nad on üritanud krediitiasutuselt laenu võtta, kuid pole seda saanud. Eelmainitutele lisaks võib probleeme esineda ka nende seas, kes on küll laenu kasutanud, kuid on selleks pidanud võtma täiendavaid tagatisi või ületama teisi barjääre. Seega on nende ettevõtete hulk, kes on kogenud laenude võtmisel takistusi, suurem kui nimetatud 9%.

Kõige rohkem on krediidasutuse laenu kasutanud küpsusfaasi ettevõtted (53%) ning küsitluse tulemuste põhjal pole nende puhul esinenud ka laenu mittesaamist (Joonis 8). Krediidasutuse laenu mittesaamine on sagedasem probleem alustavate ja kasvuettevõtete seas (vastavalt 11% ja 12% vastanud ettevõtetest). Täiendavate telefoniintervjuude käigus tõid ettevõtete esindajad välja, et just alustavatel ja kasvuettevõtetel on vaja äriidee elluviimise ja ettevõtte arendamise tarbeks täiendavat rahastamist, kuid neil on seda raske saada. Pangad ei taha võtta riski, andes laenu noortele ettevõtetele, kellel puudub stabiilne ja pikaajaline majandusajalugu ning piisav põhivara, mida tagatiseks anda (lisa 9.2.9).

Joonis 8. Krediidasutuse laenude kasutamine arengufaaside lõikes (n=395)

Ettevõtte suuruse alusel on krediidasutuste laenusid kasutanud 73% keskmise suurusega ettevõtetest, 68% väikeettevõtetest ja kõigest 33% mikroettevõtetest² (lisa 9.2.5). Samuti on mikroettevõtted kõige enam välja toonud, et nad on küll üritanud laenu saada, aga edutult - seda mainis 10% täiendavaid vahendeid kasutanud mikroettevõtetest. Väikeettevõtetest polnud õnnestunud laenu saada ainult ühel ning keskmise suurusega ettevõtetel selliseid probleeme ei esinenud. Seega järeldub, et mida suurem on ettevõtte, seda suurema tõenäosusega on tal võimalus kasutada krediidasutuse laenu ning seda suurem on tõenäosus, et ettevõtte on seda ka kasutanud. Tegevusaladest on sagedasemad krediidasutuse laenu kasutajad olnud üheaastaste põllukultuuride kasvatajad (42%), loomakasvatajad (42%) ja vesiviljelusega tegelevad ettevõtted (50%) (lisa 9.2.5).

Seejuures selgus finantsnäitajate analüüsist (vt lisa 1.1), kus uuriti põllumajandus- ning kalandusvaldkonna 2011. ja 2012. aasta likviidsusnäitajaid, et lühiajaliste kohustuse kattekordaja (käibevara jagatud lühiajalise kohustusega) on mikro- ning väikeettevõtetel võrreldes näiteks keskmise suuruse ning suurettevõtetega suhteliselt heal tasemel, viidates nende ettevõtete võimele teenindada vajadusel lühiajaliselt oma kohustusi käibevaraga. Käibevara mediaanväärtus ületab antud väärtuskordaja puhul lühiajalisi kohustusi mikroettevõtetel keskmiselt 1,9 korda ning väikeettevõtetel 2,0 korda (2011. ja 2012. aasta keskmine). Antud näitaja on keskmise suurusega ettevõtete (1,6) ja suurettevõtete (0,9) vastavatest näitajatest selgelt kõrgem, mis viitab sellele, et väiksematel ettevõtetel on võimekust suurendada lühiajalisi kohustusi oma ettevõtte opereerimisel (nt täiendavaid käibekapitalilaene kaasates).

Arengufaasidest lähtuvalt on finantsnäitajate analüüsi põhjal nõrgemas seisus alustavad ettevõtted (äriidee, seemne- või varajane faas), kelle lühiajalise võlgnevuse mediaan kattekordaja jäi ajavahemikul 2011-2012 alla 1 (0,8) ehk lühiajalised kohustused ületasid selgelt käibevarasid. Teistes arengufaasides ületab mediaankäibevara lühiajalisi kohustusi vähemalt 1,5 korda.

² Osakaalud neist, kes on kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid (n=395)

Tegevusalade lõikes on finantsnäitajate analüüsi järgi parimas olukorras põllumajandusega tegelevad ettevõtted (taimede kasvatus, segapõllumajandus, taimede paljundamine), kelle mediaankäibevara ületas aastatel 2011-2012 lühiajalisi kohustusi keskmiselt 2,4 korda. Teistel tegevusaladel varieerub antud näitaja 1,0 ja 1,6 vahel.

Analüüsides ettevõtete krediitdivõimekust ajavahemikul 2011-2012 näeme, et intressi kattekordaja (ärikasum jagatud intressikuludega) põhjal on mikro- ja väikeettevõtete seisukord olnud antud ajavahemikul tasemel, kus laenu teenindamise võimekus on võrreldav keskmise suurusega ning suurettevõtetega. Ärikasumid on ületanud keskeltläbi üle nelja korra intressikulusid. Keskmise suurusega ja suurte ettevõtete puhul on antud näitaja keskmiselt olnud vahemikus 5,4-6,9. Varajases kasvufaasis või laienemisfaasis olevad ettevõtted on sealjuures näidanud samal ajavahemikul intressi kattekordaja väärtust 3,8 (äriidee, seemne või varajases faasis 1,3; küpsusfaasis 5,9; hääbumisfaasis 0,7).

Järgmise krediitdivõimekuse näitaja, finantsvõimenduse (kogu varad jagatud omakapitaliga) väärtuskordaja põhjal on mikro- ja väikeettevõtetele olnud ajavahemikul 2011-2012 mõõdukalt võimendatud - varad on ületanud omakapitali 1,8-2,2 korda. Võrdluseks võib tuua suurettevõtete vastava näitaja, mis on samal ajavahemikul olnud 3 (keskmise suurusega ettevõtetele 1,4). Seega võib antud näitaja põhjal väita, et ebaloomulikult suurt finantsvõimendust mikro- ning väikeettevõtete puhul ei saa täheldada.

Järgmise krediitdivõimekuse faktorina võib välja tuua sihtfinantseerimise, mis mikroettevõtete puhul on moodustanud koguvarade mahust märkimisväärse osa - 44% (2011-2012 keskmine). Väikeettevõtete puhul on vastav näitaja 21% ning suurte ja keskmise suurusega ettevõtetele juba 1% kandis. Arengufaaside lõikes on äriidee, seemne- või varajases faasi ettevõtete sihtfinantseerimise osakaal koguvaradest moodustanud märkimisväärsed 222%, mis kinnitab antud arengufaasi ettevõtete suurt sõltuvust sihtfinantseeringust ning muudab küsitavaks nende ettevõtete jätkusuutlikkuse ilma sihtfinantseeringuta. Samas on loomulik, et äriidee, seemne- või varajases faasi ettevõtetele puuduvad või omavad väga vähesel määral varasid. Varajase kasvufaasi ettevõtete vastav näitaja oli 44%-ga juba märksa madalam ning langeb küpsusfaasis olevatel ettevõtetele 12% peale (hääbumisfaas 22%). Seega võib antud piiratud krediitdivõimekuse näitajate analüüsi tulemusel väita, et mikro- ning väikeettevõtted on usinalt kasutanud pakutavaid sihtfinantseerimise võimalusi oma väga varajases staadiumis olevate projektide käivitamiseks.

Analüüsides ettevõtete rahavool põhinevaid finantsnäitajaid võib esile tuua, et äritegevuse rahavoog moodustas mikroettevõtetele ajavahemikul 2011-2012 keskmiselt 16% käibest ning 7% varadest. Väikeettevõtete puhul olid antud näitajad vastavalt 15% ja 10%. Kuna suurte ning keskmise suurusega ettevõtete puhul moodustab äritegevuse rahavoog ligikaudu 4-6% käibest ning 4-11% varadest, siis võib väita, et antud vaatluse tulemusel ei paista väiksematel turutegijatel olevat suuremate konkurentidega võrreldes rahavoo genereerimisega suuremaid probleeme.

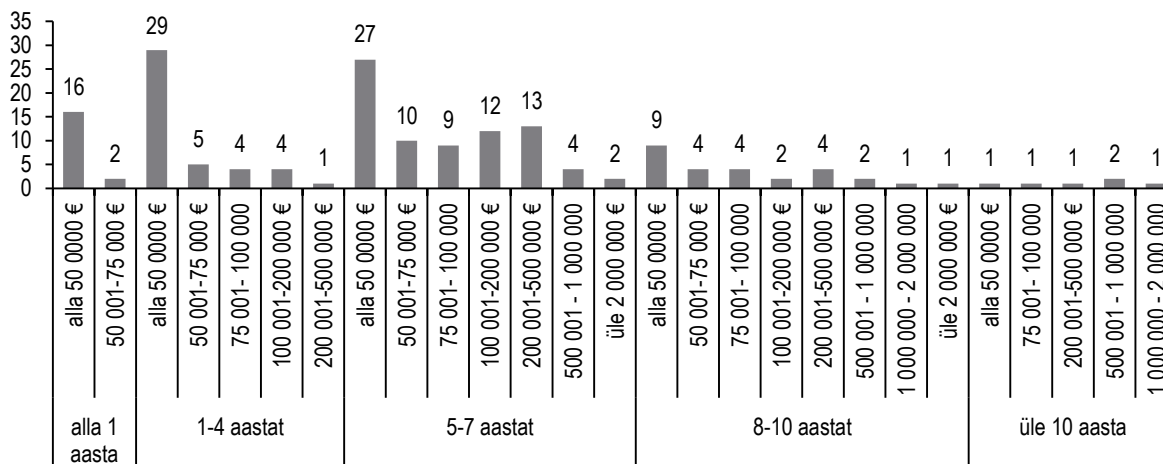
Äritegevuse rahavoog arengufaaside lõikes on arusaadavalt kõige kriitilisem kõige varajasemas faasis olevatel ettevõtetele - nende äritegevuse rahavoog moodustab kõigest 3% käibest ja 2% varadest. Kõige paremas seisus on antud analüüsi järgi varajases kasvufaasis või laienemisfaasis olevad ettevõtted, kelle vastavad näitajad on 22% ja 9%. Küpsusfaasis olevatel ettevõtetele on vastavad näitajad 13% ja 8% ning hääbumisfaasis vastavalt 3% ja 2%.

Seega kuigi küsitluse põhjal ilmnes, et krediitiasutuste laenudele on raskendatud ligipääs just väiksematele ja varasemates faasides olevatel ettevõtetele, siis finantsnäitajate analüüsi tulemused seda täielikult ei kinnitanud. Nimelt on finantsnäitajate analüüsi põhjal ettevõtetele puhtalt finantsnäitajatele tuginedes isegi suutlikus täiendavat laenukapitali kaasata ja seda ka tagasi maksta olemas, kuid vaatamata sellele on esinenud probleeme laenude saamisel. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et pangad ei hinda laenuaotluste puhul ainult finantsnäitajaid, vaid ka kõik täiendavad tingimused peavad olema täidetud.

Tulles tagasi varasema investeerimistegevuse, sh laenukapitali kaasamise tulemuste juurde, siis kõige sagedamini on laenu võetud 2013. aastal ja 2012. aastal - 63% kõikidest viimase viie aasta jooksul võetud laenudest olid võetud 2012. ja 2013. aastal, mis näitab, et laenuvõetud on majanduskriisi järgselt aktiivsemaks muutunud (lisa 9.2.6). Samuti põhjendasid vastajad telefoniintervjuude käigus just viimasel ajal aktiivsemat laenu võtmist sellega, et laenu raha on soodne, oluliselt madalamaks läinud intress on teinud laenu võtmise kättesaadavamaks ja populaarsemaks. Veebiküsitlusele vastajate poolt viimasel viiel aastal võetud kolmest olulisemast laenust oli summaarselt 62% investeerimislaenu ning 38% käibekapitalilaenu (lisa 9.2.7). Krediidiasutusest laenu võtnud ettevõtetest 42% on võtnud viimase viie aasta jooksul laenu kolm või enam korda (lisa 9.2.8). Ühe laenu on võtnud 38% ja 2 laenu 20% vastanutest.

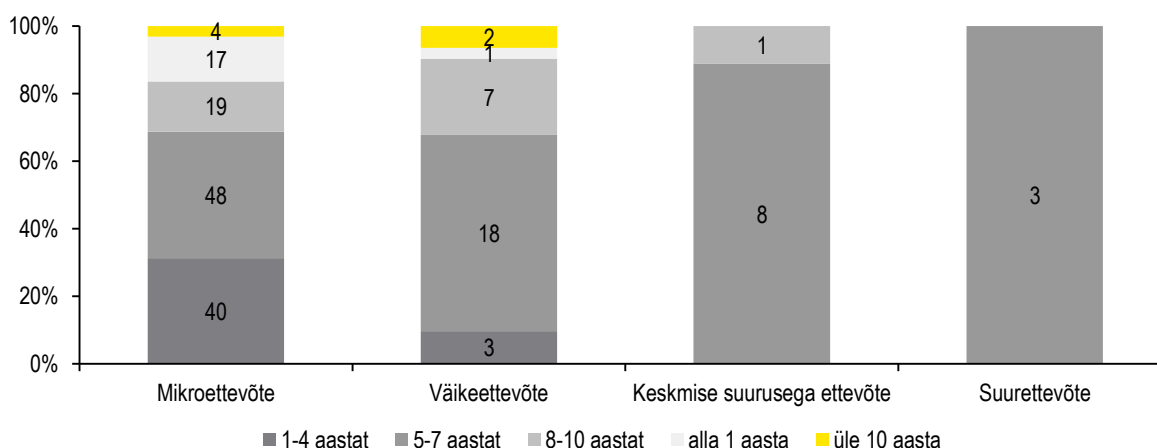
Suurem osa ettevõttest on kasutanud investeerimislaenu (118 ettevõtet). Kõige rohkem on investeerimislaenu võetud suurusjärgus alla 50 000 € ja selle laenu tagasimakse perioodiks on enamasti olnud 1-7 aastat (joonis 9). Ligikaudu 50% kõikidest investeerimislaenudest jäid suurusjärku alla 50 000 €. Kuna suur enamus vastanud ettevõtetest olid mikroettevõtted, siis võib eeldada, et nende puhul jääbki keskmine laenu alla 50 000 €. Ka telefoniintervjuudes täpsustati, et mikro- ja väikeettevõtted ei võta üle oma võimete käivaid laenusid ning mikrofinantseerimine (ehk alla 50 000 € laenu) on sageli piisav, et vajalikku investeringuvajadust katta.

Joonis 9. Võetud investeerimislaenu suurusjärg ja periood (n=118)

Investeerimislaenu tagasimakseperiood varieerub ettevõtte suuruse lõikes. Pikemaid tagasimaksetähtaegasid eelistavad eelkõige väike- ja mikroettevõtted ning keskmise suurusega ja suurettevõtted kasutavad üldjuhul 5-7 aastase tagasimakseperioodiga investeerimislaenusid (joonis 10).

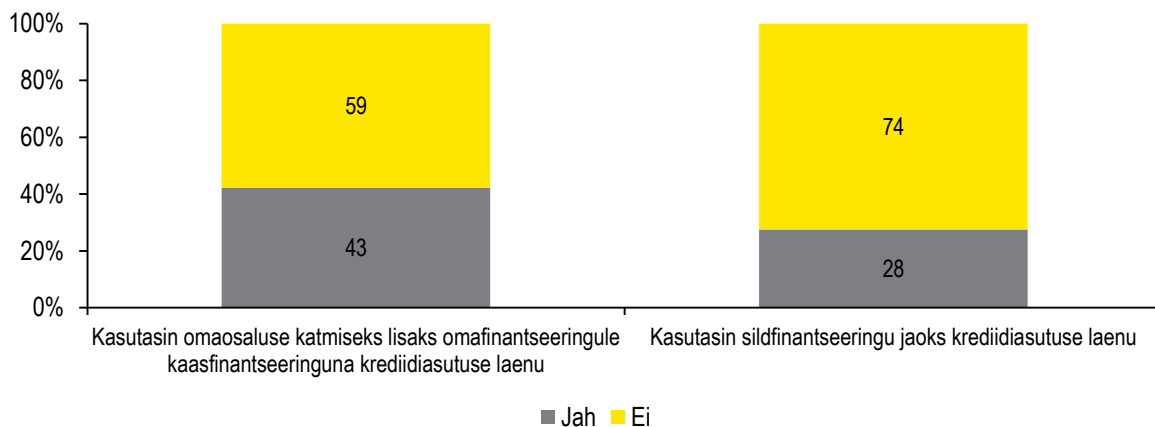
Joonis 10. Investeerimislaenu tagasimakseperiood ettevõtte suuruse lõikes, (n=118)

Käibelaenu oli kasutanud 80 ettevõtet. Ligikaudu 50% võetud käibelaenudest olid suurusjärgus alla 50 000 € ning tagasimakseperioodiga alla 1 aasta (lisa 9.2.10). Populaarsuselt teine grupp laenusid oli samuti alla 50 000 €, kuid makseperioodiga 1-4 aastat. Eraldi ainult käibelaenude kohta käivaid probleeme välja ei toodud ning telefoniintervjuudes selgitati, et laenudega seotud probleemid kehtivad nii käibe- kui investeerimislaenude kohta. Seejuures on oluline märkida, et tootmise hooajalisusest tulevanalt võib põllumajandus vajada teistest valdkondadest enam käibelaenusid. Põllukultuuride kasvatajad vajavad kulude katmiseks sisuliselt aasta läbi käibevahendeid tulusid seejuures omamata ning alles aasta lõpus toodangu realiseerimise järgselt ollakse võimelised võetud kohustusi tasuma.

Veebiankeedi vastustest selgus, et 42% krediidasutuse laenu kasutanutest on katnud laenuga toetuste omaosalust ning 27% on kasutanud laenu sildfinantseerimiseks (joonis 11). Telefoniintervjuudes selgitasid ettevõtete esindaja, et ka toetustega finantseeritavate investeeringuprojektide ellu viimiseks vajatakse täiendavaid rahalisi vahendeid, mille kättesaadavus krediidasutustest võib olla raskendatud. Seetõttu võivad eelkõige väiksemad ettevõtted jätta isegi abikõlblike projektide puhul investeeringud omaosaluse rahastamise probleemide tõttu tegemata.

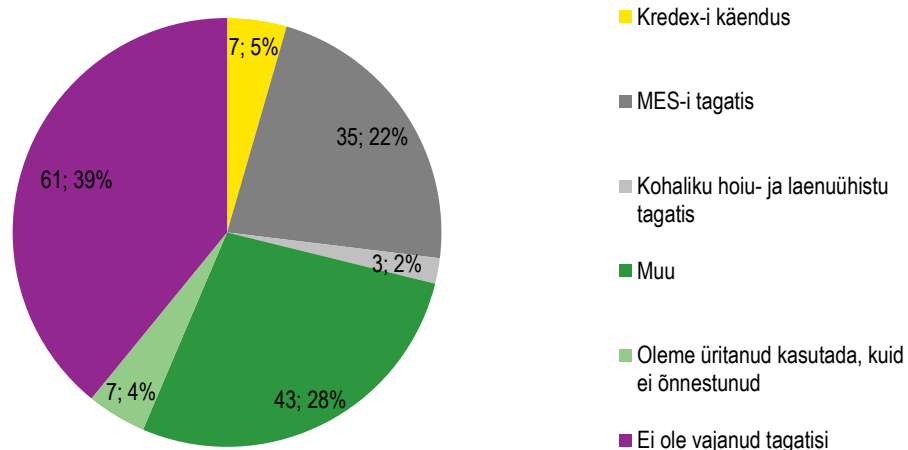
Joonis 11. Toetuse omaosaluse katmine ja sildfinantseerimine krediidasutuse laenu abil (n=102)

Ükski suurettevõtetest pole kasutanud krediidasutuse laenu toetuste sild- või omafinantseerimiseks. Omafinantseeringu katmiseks on laenu kasutanud vaid väike- ja mikroettevõtted - vastavalt 80% ja 61% toetusi kasutanutest. Sildfinantseerimisel jäi kasutanute osakaal mikroettevõtete ja VKE-de puhul 30-50% vahele.

Üle 60% laenu võtnud ettevõtetest on vajanud laenu garanteerimiseks täiendavaid tagatisi (joonis 12). See näitab, et mittepääsiv tagatis on üheks levinuimaks takistuseks krediidasutuste laenude kasutamisel. Tagatise pakkujatest kasutati enim MES-i tagatist (35 ettevõtet). Kredexi käendust kasutas 7 ning HLÜ tagatist 3 küsitlusel osalenud ettevõtet. Muu kasutatud tagatisena nimetati kõige sagedamini erasiku varaga käendamist, maad, teise ettevõtte käendust ja ematsettevõtte garantiid. Kõige levinum isiklik varaobjekt, millega laenu käendati, oli maja või korter. Täiendavatel intervjuudel selgitasid ettevõtete esindajad, et ettevõtluses leviv sagedane isikliku varaga ettevõtete laenude käendamine on problemaatiline nähtus, kuid paremaid lahendusi praegune finantseeringute turg ka ei paku.

Joonis 12. Kasutatud täiendavad tagatised (n=149)

Üldiselt tagatiste kasutamine erineva suurusega või arengufaasis ettevõtete lõikes märkimisväärselt ei erine (lisa 9.2.9). Seejuures tuleb aga välja tuua FIE-d, kellest 75% vajasis krediidasutuste laenu garanteerimiseks täiendavaid tagatisi. Tegevusalade lõikes ei saa järeldusi teha, kuna laenu kasutanute valim erinevate valdkondade lõikes ei ole analüüsiks piisaval suur - arvestatava valimiga tegevusalade lõikes (loomakasvatus, taimekasvatus, toiduainete tootmine) oli tagatisi kasutanud ca 60-70% vastanud ettevõtetest. Telefoniintervjuudes tõid peaaegu kõik tagatisi kasutanud ettevõtete esindajad välja, et täiendavate tagatiste instrumendid (MES-ist või Kredexist) on väga kallid. Sageli on täiendava tagatise instrumendi kõrge hind saanud laenu võtmisel määravaks takistuseks. Ettevõtete esindajad tõid välja, et täiendava tagatise instrumendi kasutamine võib olla kallim kui laenu intress ise ning laenu võtmine pole seetõttu mõistlikuks osutunud. Mitu ettevõtete loobus laenust kõrge intressi tõttu, mis kujunes tagatise intressi lisandumisel.

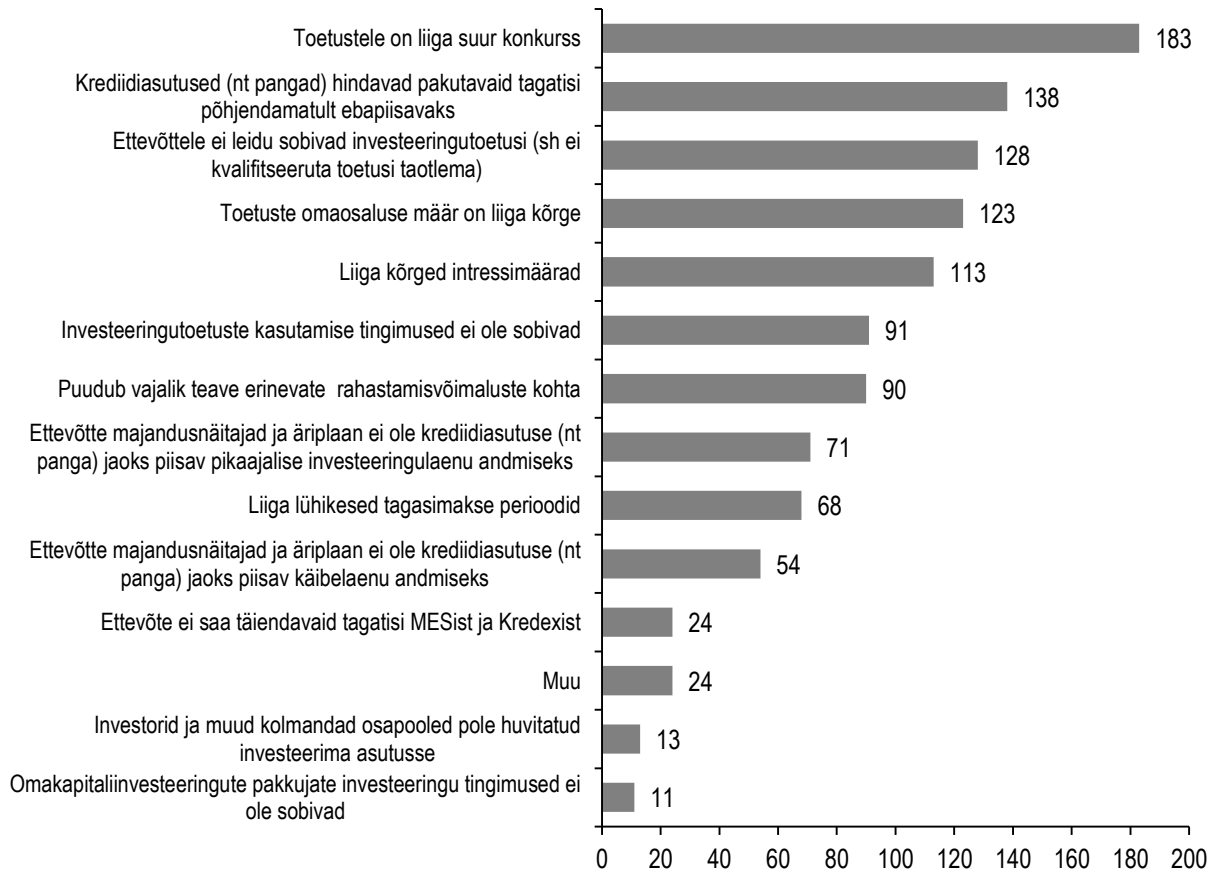
1.1.3 Turutõrked

Veebiküsitlusele vastanud ettevõtted on tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimisel puutunud kõige rohkem kokku tagastamatute investeeringutoetuste kasutamisega seotud probleemidega. Nimelt tõid ettevõtete esindajad kõige rohkem välja järgmisi takistusi: toetustele on liiga suur konkurss (183 vastajat), ettevõttele ei leitud sobivaid investeeringutoetusi (128 vastajat), toetuste omaosaluse määr on liiga kõrge (123 vastajat), toetuste kasutamise tingimused ei ole sobivad (91 vastajat, Joonis 13). Toetustega seotud probleemide analüüs ei ole küll antud uuringu kontekstis keske tähtsusega, kuid toetuste mittesaajate näol võib olla tegemist potentsiaalsete finantsinstrumentide vajajatega.

Sageduselt teise probleemina toodi välja, et krediidasutused hindavad pakutavaid tagatisi põhjendamatult ebapiisavaks (138 vastajat). Krediidasutuste laenudega seotud probleemidest nimetati teisena liiga kõrgeid intresse (123 vastajat) ning järgmistena ettevõtete majandusnäitajate ebapiisavust krediidasutuse laenu saamiseks (71 vastajat pikaajaliste laenude ja 54 vastajat lühiajaliste laenude kohta) ja liiga lühikesi tagasimakseperioode (68 vastajat). Seejuures rõhutati viimast kahte probleemi telefoniintervjuude käigus kõige rohkem ning lisati, et majandusnäitajate ebapiisavuse probleem esineb eelkõige väikeste (mikro- ja väikeettevõtted) ja noorte ettevõtete hulgas. Liiga kõrge intressi probleemi väljatoomist selgitab see, et varasematel aastatel oli intress oluliselt kõrgem kui käesoleval ajal - mitmed ettevõtted pidasid küsitlusele vastamisel silmas aastatetaguseid intressimäärasid. Lisaks tõid ettevõtete esindajad telefoniküsitlustel välja, et laenude kättesaadavuse jaoks vajavad alustavad ja väikesed ettevõtted täiendavaid tagatisi, kuid turul pakutavate garantii-instrumentide kasutamine teeb laenu raha kasutamise oluliselt kallimaks.

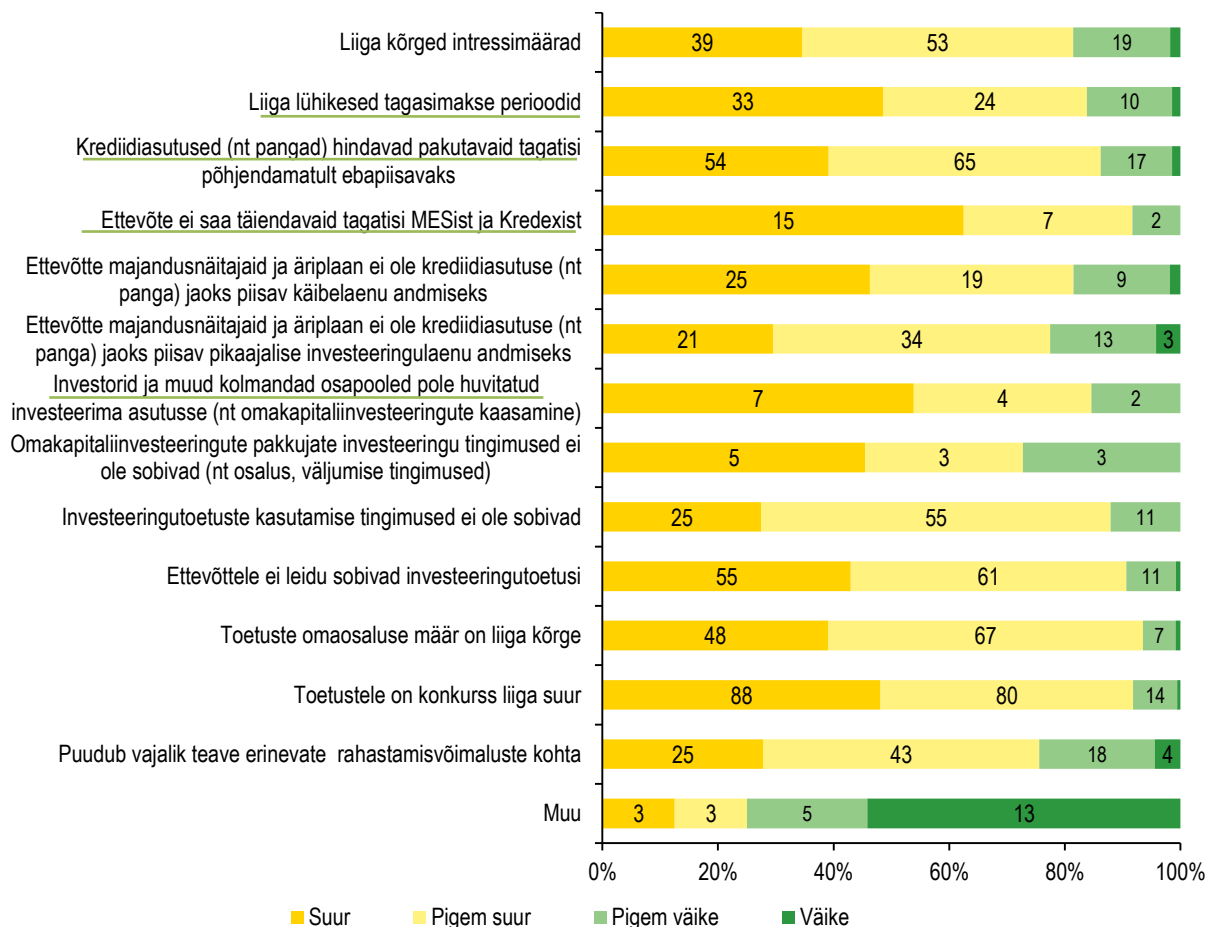
Erineva arengufaasi, juriidilise vormi, suuruse või tegevusalaga ettevõtete poolt väljatoodud probleemides ei esinenud tähelepanuväärseid erinevusi (lisa 9.3.1).

Joonis 13. Rahastamisvajaduse katmisel esinenud probleemid (n=395)

Kui analüüsida erinevate väljatoodud probleemide olulisust, siis ilmnevad suuremate probleemidena krediitiasutuste laenu liiga lühikesed tagasimakseperioodid (57 vastajat 68-st hindasid probleemi suureks või pigem suureks), ettevõtte tagatiste ebapiisavus (119 vastajat 138-st hindasid probleemi suureks või pigem suureks), täiendavate tagatiste mittedaamine (22 vastajat 24-st hindasid probleemi suureks või pigem suureks) ning investorite vähenenud huvi ettevõttesse investeerida (11 vastajat 13-st hindasid probleemi suureks või pigem suureks) (Joonis 14).

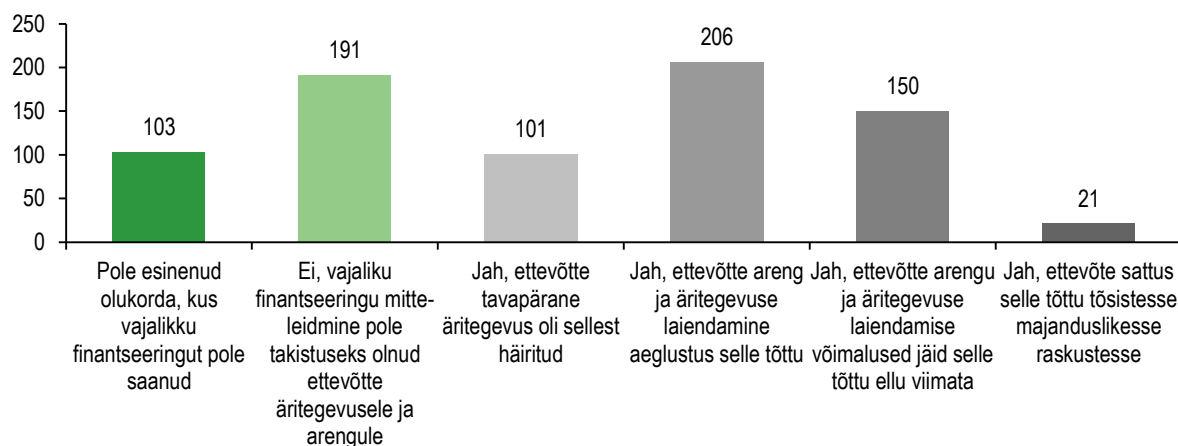
Joonis 14. Rahastamisvajaduse katmisel esinenud probleemid (n=395)

Olulise probleemina toodi välja pikaajaliste investeerimislaenude mittesaamist. Vajadus nende järele on olemas, kuid ettevõtete ligipääs neile on piiratud. Tagatise mittesaamise põhjusena töid ettevõtete esindajad telefoniintervjuudel välja tagatiste liiga kõrge hinna, mitte selle sisulise kättesaadavuse. Tagatis on kättesaadav, kuid selle kõrge hind pärsib selle kasutamist. Toetustega seotud probleeme antud eelhindamise kontekstis detailselt analüüsida ei ole otstarbekas, kuid tasub märkida, et toetuste mittesaajad võivad siiski vajada alternatiivseid rahastamisallikaid (sh kavandatavaid finantsinstrumente). Ettevõtted, kellel ei õnnestu tagastamatuid investeeringutoetusi saada, peavad leidma endale alternatiivsed rahastamisallikad, ning tihtipeale ei õnnestu neil krediitiasutuste laene saada. Seega oleks finantsinstrumendid (nt kaaslaenamisega laenud) neile üheks sobivaks alternatiiviks.

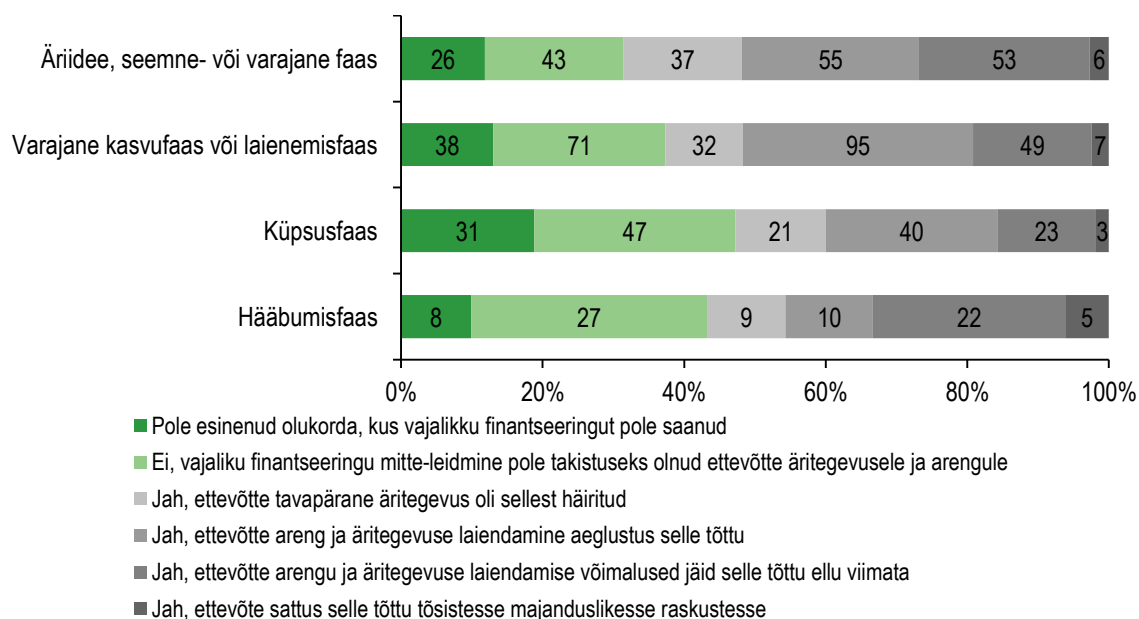
Kuigi ligikaudu 60% veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest on investeeringuvajaduse katmisel erinevate takistustega kokku puutunud, siis 44% vastajate hinnangul pole vajaliku finantseeringu mitteleidmine olnud ettevõtte tegevuse finantseerimisel takistuseks (Joonis 15). Vajaliku finantseeringu mitteleidmine on mõjunud negatiivselt siiski rohkem kui pooltele (56%) veebiküsitlusele vastanutest. Kõige sagedamini (31% vastanutest) toodi välja, et ettevõtte areng ja äritegevus aeglustus, kuna ei leitud vajalikku finantseeringut. 23% vastanud ettevõtete laienemisvõimalused jäid vajaliku finantseeringu mitteleidmise tõttu ellu viimata. Kokkuvõttes ongi vajaliku finantseeringu mittesaamine pigem ettevõtte arengut pärssiv kui tavalist äritegevust takistav. Seega on täiendavad rahalised vahendid keske tähtsusega nii ettevõtete arendamisel kui ka kogu sektori majandusliku võimekuse kasvatamisel. Telefoniintervjuudes nõustus enamik vastajatest, et rahastamisvahendid võiksid olla potentsiaalseteks finantseerimisloõhede leevendajateks.

Joonis 15. Vastus küsimusele „Kas ettevõtte äritegevus või areng on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?“ (n=663)

Finantseeringu mitteleidmise mõju ettevõtte arengule ei erine ettevõtete juriidiliste vormide lõikes (lisa 9.3.2). Arengufaaside lõikes ilmselt aga rohkem erinevusi. Nimelt on finantseeringu mitteleidmine mõjutanud negatiivsemalt just seemnefaasi ettevõtteid (63% seemnefaasi ettevõtetest märkisid antud küsimuse vastuseks ühe või mitu „jah“ vastust). Järgnes varajane kasvufaas, mille puhul olid 57% antud arengufaasi vastanud ettevõtetest finantseeringu mitteleidmisest mõjutatud ning kolmandale kohale positsioneerus 48%-ga küpsusfaas (Joonis). Sellest tulenevalt saab järeldada, et alustavate ja kasvuettevõtete jaoks on täiendava finantseeringuvajaduse rahuldamine keerulisem. Ka LEADER-i infopäeval tegevusgruppide esindajatelt kogutud tagasisides toodi välja, et just alustavate ja noorte ettevõtete jaoks on finantseeringu saamine kõige suurem probleem. Samuti toodi esile noortalunikud, kelle äriideed, oskused ja teadmised võivad olla küll tugevad, kuid ettevõtluse arendamiseks vajaliku finantseeringu saamiseks sellest siiski ei piisa - tagatiseks antavaid ettevõtte varasid ja sageli ka isiklike varasid neil ette näidata ei ole, rääkimata tugevatest majandusnäitajatest.

Joonis 16. Vastus küsimusele „Kas ettevõtte äritegevus või areng on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?“ arengufaaside lõikes (n=663)

Enim esines vajaliku finantseeringu mitteleidmist ja sellest tulenevat negatiivset mõju segapõllumajanduse valdkonna ettevõtete seas (ca 70% vastanutest) (lisa 9.3.2). Ka loomakasvatuse, vesiviljeluse, kalapüügi ja toiduaine tootmise ettevõtted on vajaliku finantseeringu mitteleidmise

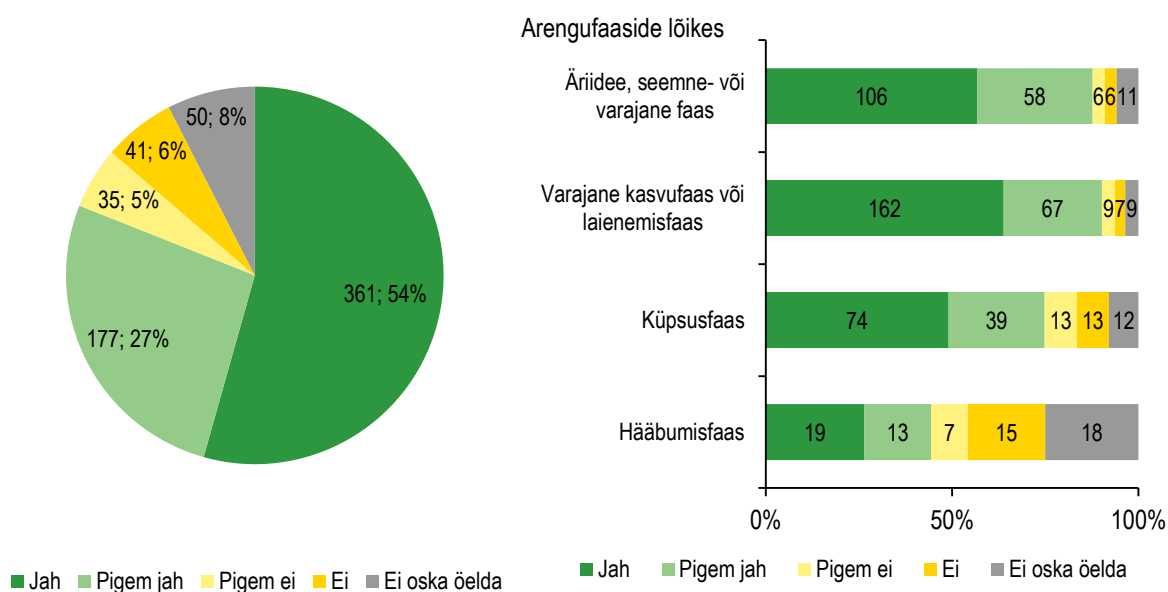
tõttu teistest mõnevõrra rohkem kannatanud (keskmiselt 60%). Nii ühe- kui mitmeaastaste põllukultuuride kasvatamisega tegelevate ettevõtete ja põllumajandust abistavate tegevusalade ettevõtete seas on esinenud vajaliku finantseeringu mitta saamist ning sellest tingitud takistusi teistest vähem - ligikaudu pooled nende tegevusalade ettevõtetest tõid küsitlusel välja finantseeringu mitte leidmisest tingitud negatiivset mõju, samas kui teiste tegevusalade puhul oli see näitaja 60-70%.

LEADER-i infopäeval osalejad tõid oma tagasisides muuhulgas välja, et alafinantseeritud on sellised tegevusalad nagu mesindus, marjakasvatus ja vähem populaarsete loomaliikide kasvatus (nt kitsekasvatus) ning alternatiivne põllumajandus (nt hipoteraapia). Vähelevinud põllumajandustegevusalade ettevõtetele on raskusi krediidiasutustelt täiendavate rahaliste vahendite saamisega, kuna neil on raske tõestada oma tegevusalade perspektiivsust. Sellest tulenevalt võivad just finantsinstrumendid olla neile sobivateks vahenditeks.

1.1.4 Tulevane investeeringuvajadus

Veebiküsitluse tulemuste kohaselt vajavad koguni 81% ankeedile vastanud ettevõtetest järgmisel viiel aastal lisaks omavahenditele tavapärase äritegevuse või arenguvõimaluste finantseerimiseks ka täiendavaid rahalisi vahendeid (Joonis 7). Kui arvata sinna juurde ka need, kes ei osanud antud küsimuse osas konkreetset seisukohta võtta, siis vajavaid potentsiaalselt täiendavaid rahalisi vahendeid ligikaudu 90% veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest. Enim tõid vajadust täiendavate rahaliste vahendite järele esile alustavate ja kasvuettevõtete esindajad (ligikaudu 90% nimetatud faaside ettevõtetest vastasid „jah“ või „pigem jah“). Seejuures näevad tulevikus vajadust täiendava rahastamise järele 75% küpsusfaasi ning 44% hääbumisfaasi ettevõtetest.

Joonis 17. Vastus küsimusele „Kas ettevõttel esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele ettevõtte tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks?“ (n=663)

Üldistatult võib öelda, et nii tegevusala, ettevõtte suuruse kui juriidilise vormi lõikes tõid enamuse ettevõtetest välja, et neil on järgmise viie aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele (lisa 9.4.1). Ainsana 100% osakaaluga märkisid vajadust täiendavate vahendite järele vesiviljeluse valdkonnas tegutsevad ettevõtted. Teised suuremat vajadust märkinud valdkonnad olid kalapüük, põllumajandust abistavad tegevusalad, segapõllumajandus, toiduainete tootmine ja loomakasvatus - nende puhul jäi täiendavate rahaliste vahendite vajamise osakaal 80-85% vahele. Analüüsis investeeinguvajadust erineva arengufaasi ettevõtete lõikes ilmnes, et alustavad ja kasvuettevõtted vajavad teistest rohkem täiendavaid vahendeid. Juriidilise vormi lõikes tulemusi vaadates selgus, et FIE-d (kes on valdavalt mikroettevõtted) olid märkinud tulevast täiendavate vahendite vajadust

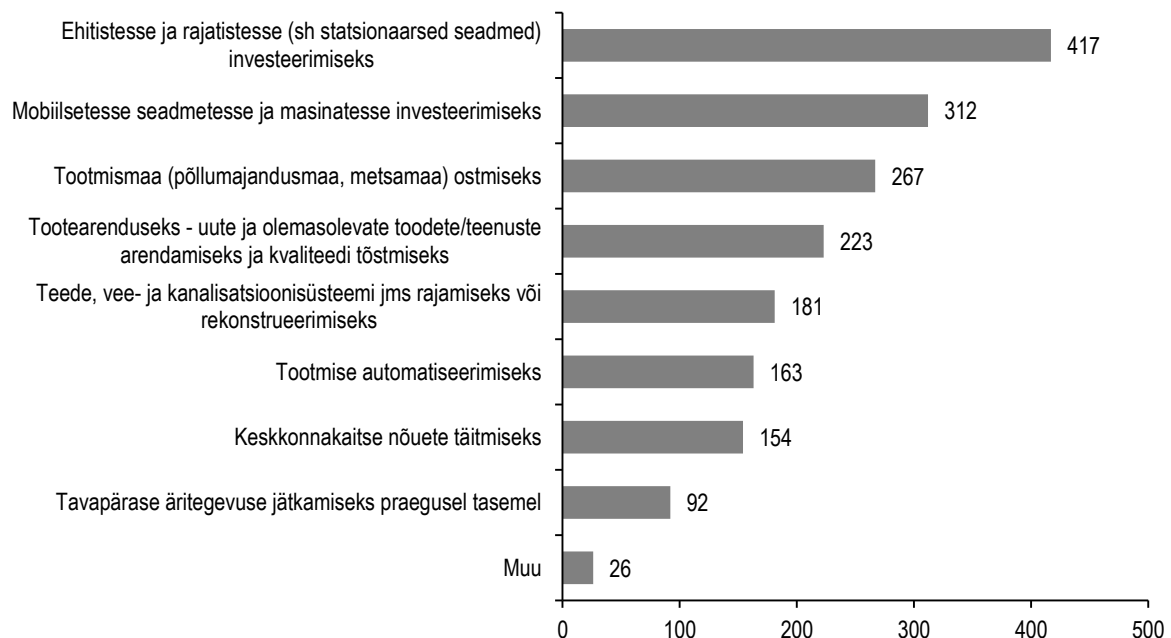
teistest omandivormidest harvem - sellegipoolest oli neid FIE-sid, kes märkisid „jah“ või „pigem jah“, tervelt 68%.

Täiendavaid rahalisi vahendeid vajatakse seejuures eelkõige järgmistesse valdkondadesse investeerimiseks (Joonis 18):

- ▶ 71% vastanutest ehitistesse ja rajatistesse investeerimiseks
- ▶ 53% vastanutest mobiilsetesse masinatesse ja seadmetesse investeerimiseks
- ▶ 41% vastanutest tootmismaa soetamiseks
- ▶ 34% vastanutest tootearenduseks

Üldiselt vajatakse täiendavaid rahalisi vahendeid peaausjalikult põhivarainvesteeringuteks. Nii näiteks töid ainult 92 veebiküsitlusele vastanud ettevõtet välja, et vajaksid täiendavaid rahalisi vahendeid ettevõtte äritegevuse jätkamiseks praegusel tasemel.

Joonis 18. Vastus küsimusele „Mille tarbeks vajate täiendavaid rahalisi vahendeid järgmise 5 aasta jooksul?“ (n=588)

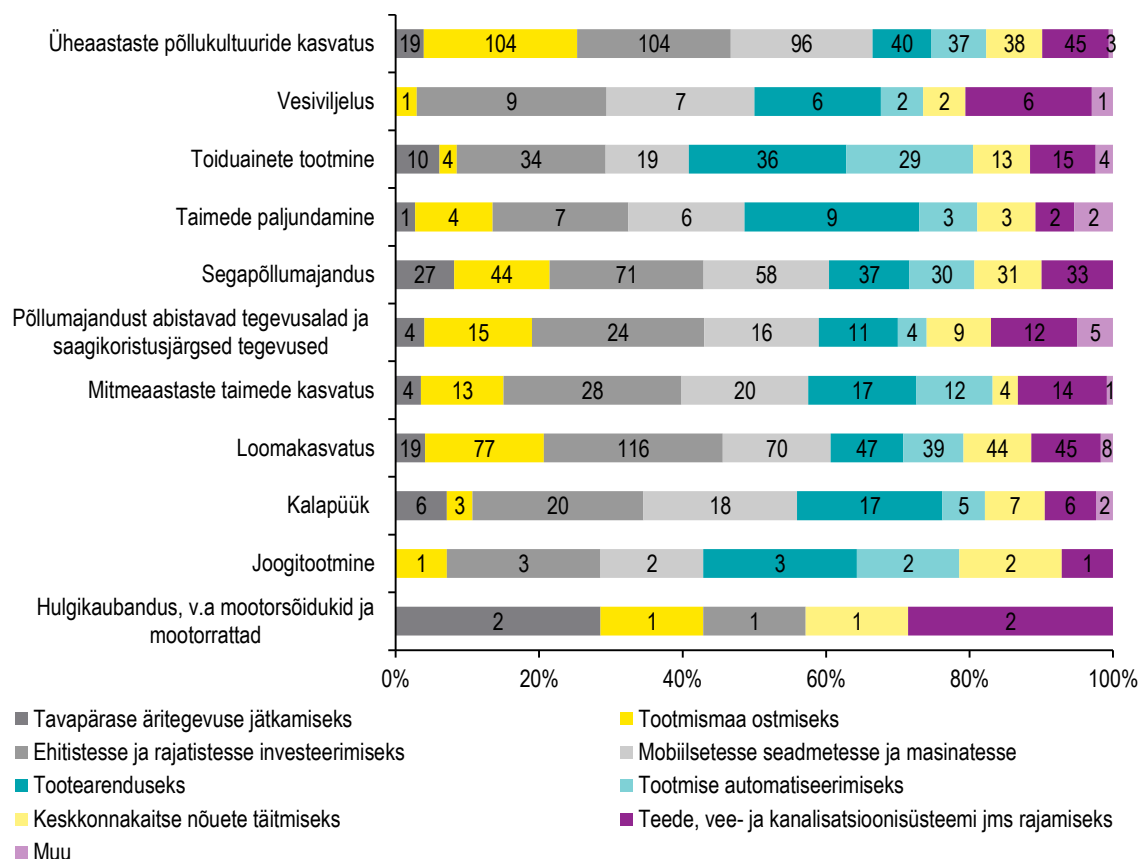
Täiendavat rahastamisvajadust mobiilsete seadmete ja masinate ostmiseks saaks potentsiaalselt rahuldada liisingute kasutamisega, mis eelneva alapeatüki analüüsitulemuste põhjal on üldiselt piiranguteta kättesaadav ja ka suhteliselt soodne. Ettevõtete telefoniintervjuude käigus antud selgituste põhjal seisneb valdkonna põhiline investeeringuvajadus traktorite ja kombainide soetamises. Põllumajandusettevõtete esindajad nimetasid telefoniintervjuudes täiendava investeeringu sihtotstarbena kõige sagedamini maa ostmist. Sageduselt teisena nimetati tootmishoone ehitust või renoveerimist, sh mainisid viljakasvatavad näiteks kuivati rajamist ning olenemata tegevusalast vajati täiendavat rahastust laohoone ehituse tarbeks. Üksikud telefoniintervjuudel küsitletud kalandusettevõtted vajaksid täiendavaid rahalisi vahendeid kalapüügivahendite ostmiseks. Tootmise automatiseerimise suunal toodi välja näiteks niisutussüsteemide rajamist ja lõpsiroboti paigaldamist, mille tulemusel kasvaks toodete kvaliteet ja tootmise efektiivsus (tootearendus).

Häabumisfaasi ettevõtted vajavad teistest oluliselt rohkem täiendavaid rahalisi vahendeid tavapärase äritegevuse jätkamiseks - 26% (lisa 9.4.2). Teiste faaside puhul jääb see vahemikku 10-13%. Muid olulisi erinevusi investeeringu sihtotstarbes faaside lõikes ei ilmnenud. Olenemata ettevõtte tegevusalast, vajavad ettevõtted suurel määral täiendavaid rahalisi vahendeid just ehitistesse ja

rajatistesse investeerimiseks (Joonis 199). Tootmismaa ostuks vajadis teistest enam täiendavaid rahalisi vahendeid looma- ja taimekasvatajad (vastavalt 47% ja 63% vastajatest). Tootearenduseks vajatakse sagedamini täiendavat rahastamist taime paljundamise (45% vastanutest), toiduainete tootmise (61% vastanutest), joogitootmise (50% vastanutest) ja kalapüügi tegevusaladel (44% vastanutest). Vastanud toiduainete tootjatest vajavad ligikaudu pooled täiendavaid rahalisi vahendeid tootmise automatiseerimiseks.

Vesiviljeluse puhul ilmneb, et teiste tegevusaladega võrreldes vajatakse siin oluliselt rohkem täiendavaid rahalisi vahendeid teede, vee- ning kanalisatsioonisüsteemide jms rajamiseks (Joonis 19). Vesiviljeluse ja kalapüügi valdkonna ettevõtete eripärana saab veel välja tuua, et nende tegevusalade puhul ei vajata täiendavaid rahalisi vahendeid tootmismaa soetamiseks. Muus osas sarnanevad kalandusvaldkonna ettevõtete täiendavate investeeringute sihtotstarvete osakaalud teiste maapiirkondade tegevusalade ja maapiirkonna keskmiste näitajatega.

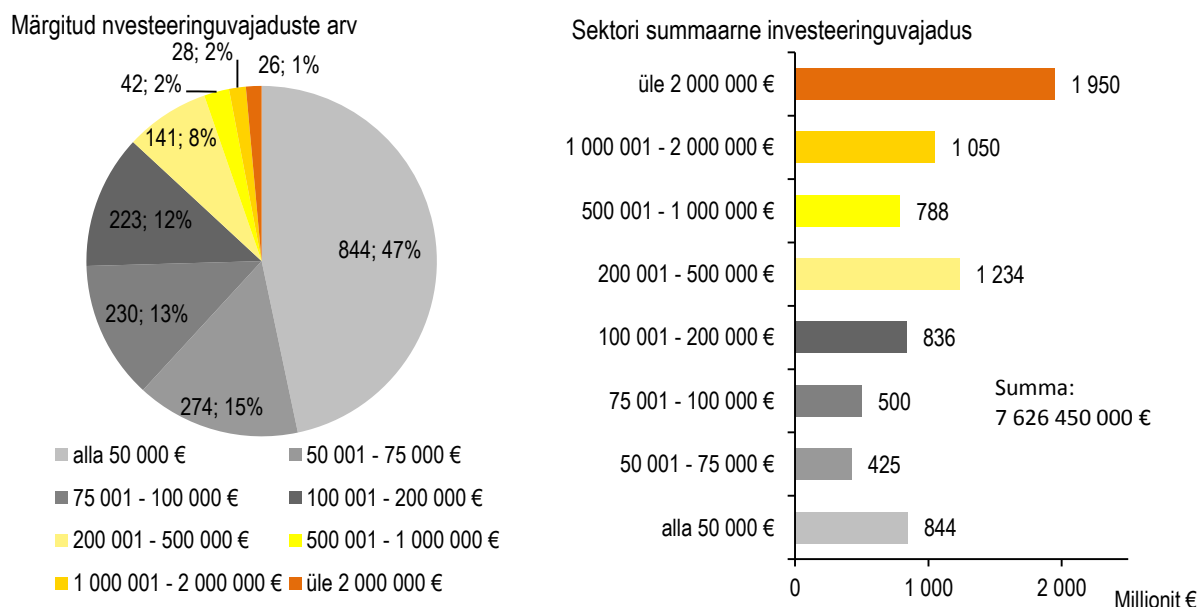
Joonis 19. Täiendavate rahaliste vahendite sihtotstarve tegevusalade lõikes (n=588)

Investeeringuvajadus jääb 47%-l juhtudest alla 50 000 € (Joonis 20). Mida suuremaks läheb investeeringuvajaduse suurusjärg, seda väiksemaks jääb seda summat vajavate ettevõtete hulk. Ainult 5% ettevõtete poolt välja toodud investeeringusummadest moodustasid üle 500 000 € suurused investeeringud. Sellist jagunemist võib selgitada ka suur mikro- ja väikeettevõtete hulk valimis, kelle rahavoogudega ei oleks mikrofinantseeringust (alla 50 000 €) suurem täiendav rahastus proportsioonis. Samas oleks 50 000 € suuruse investeeringuga mikroettevõttel juba võimalik teha märkimisväärne panus ettevõtte arengusse. Investeeringuvajadus kõikide suurusjärgude peale kokku on 7,6 miljardit eurot. Summaarne investeeringuvajadus oli suurim üle 2-

miljonilise suurusjärgu puhul (ligikaudu 2 miljardit €)³. Alla 50 000 € suurusjärgu summaarne investeeringuvajadus jäi mahult teiseks, kogusummas 844 miljonit eurot.

Joonis 20. Sektori investeeringuvajadus suurusjärgude lõikes

Kõikide analüüsitud sihtotstarvete korral on kõige sagedamaks investeeringuvajaduse suurusjärguks alla 50 000 € (Joonis 2121). Kõige suurem summaarne investeeringuvajadus on ehitiste ja rajatiste valdkonnas. Samuti on ehitiste ja rajatiste valdkonnas kõige rohkem esindatud ka suuremaid investeeringumahte (üle 50 000 €). Tootearenduseks vajatakse kõige enam mikrofinantseerimist summas alla 50 000 €.

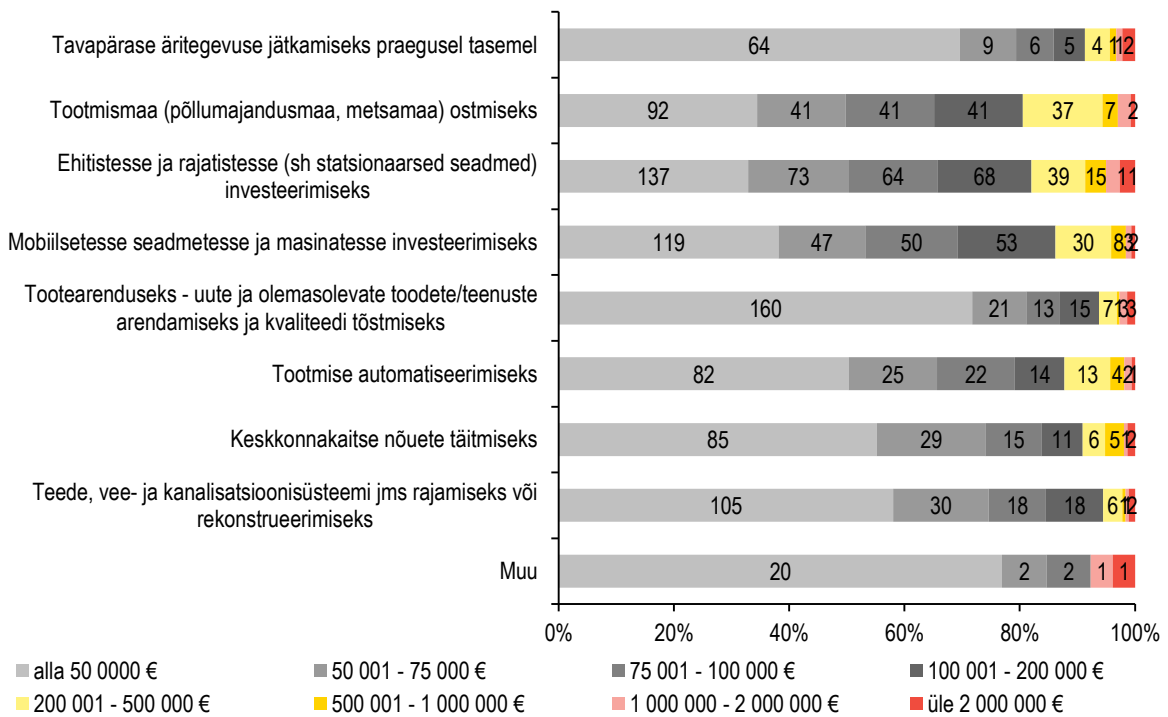
Veebiküsitluse tulemuste põhjal sai kinnitust eeldus, et mida suurem on ettevõtte, seda suurem on investeeringuvajaduse summa (lisa 9.4.3). Juriidilise vormi lõikes ilmnes, et FIE-de investeeringuvajaduse suurusjärg on oluliselt väiksem kui OÜ-del ja nende vajadus omakorda väiksem kui AS-idel (lisa 9.4.3). Lisaks saab järeldada, et mida arenenum on ettevõtte, seda suurem on tema investeeringuvajadus (lisa 9.4.3).

Tegevusalade lõikes ilmnevad suuremad investeeringuvajaduse summad vesiviljeluse ettevõtete puhul. Seevastu väiksem investeeringuvajadus ettevõtte kohta on kalapüügi valdkonnas (lisa 9.4.3). Summaarset investeeringuvajadust sihtotstarbe lõikes analüüsides ilmneb, et ülekaalukalt suurim on summaarne investeeringuvajadus ehitiste ja rajatiste valdkonnas - ligikaudu 2,1 miljardit € - ning suurim osakaal on siin on üle 2-miljonilisel suurusjärgul (summas 825 miljonit €). Järgnevad mobiilsete masinate ja seadmete ostmine ning tootmismaa soetamine, mõlemad ligikaudu 1 miljardit €, ning mõlema puhul domineerib 200 001 - 500 000 € suurusjärg (keskmiselt 140 miljonit €).⁴

³ Sektori summaarne investeeringuvajadus leiti järgmiselt: võeti iga suurusjärgu keskmine väärtus ja korrutati see antud suurusjärku märgitud kordadega ning jagati saadud korrutis vastanute osakaaluga kogu analüüsitava sektori ettevõtetest (4%-ga - 663 ettevõtet 16 644-st).

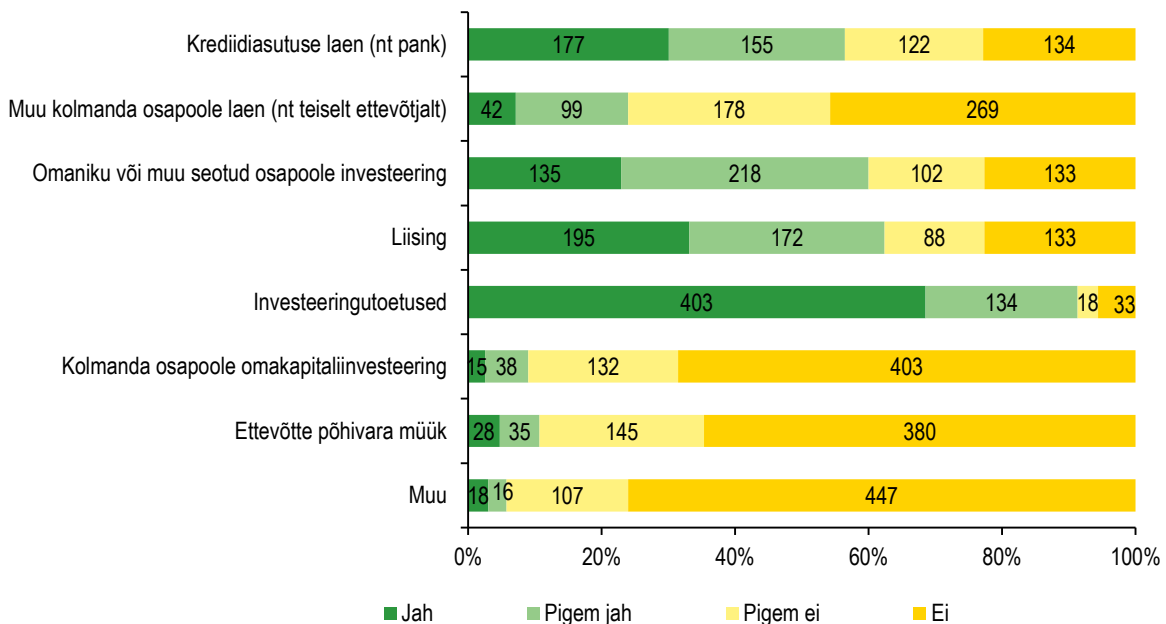
⁴ Sektori summaarne investeeringuvajadus leiti järgmiselt: võeti iga suurusjärgu keskmine väärtus ja korrutati see antud suurusjärku märgitud kordadega ning jagati saadud korrutis vastanute osakaaluga kogu analüüsitava sektori ettevõtetest (4%-ga - 663 ettevõtet 16 644-st).

Joonis 21. Investeeringuvajadus sihtotstarvete lõikes (n=588)

Rahastamisvajaduse katmise allikaid analüüsid selgus, et enim soovitakse kasutada investeeringutoetusi - üle 90% vastanutest kaaluvad tulevase rahastamisvajaduse katmiseks investeeringutoetuste kasutamist (Joonis 22). Samas need ettevõtted, kellel ei õnnestu tagastamatuid investeeringutoetusi saada, võiksid olla ka potentsiaalsed riiklike rahastamisvahendite kasutajad. Investeeringute rahastamise teiste võimalike allikatena nimetasid vebiküsitlusele vastanud ettevõtted liisinguid (63% vastanutest) ja omaniku investeeringuid (60% vastanutest).

Joonis 22. Vastus küsimusele „Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud rahastamise vajaduste katmisel?“ (n=588)

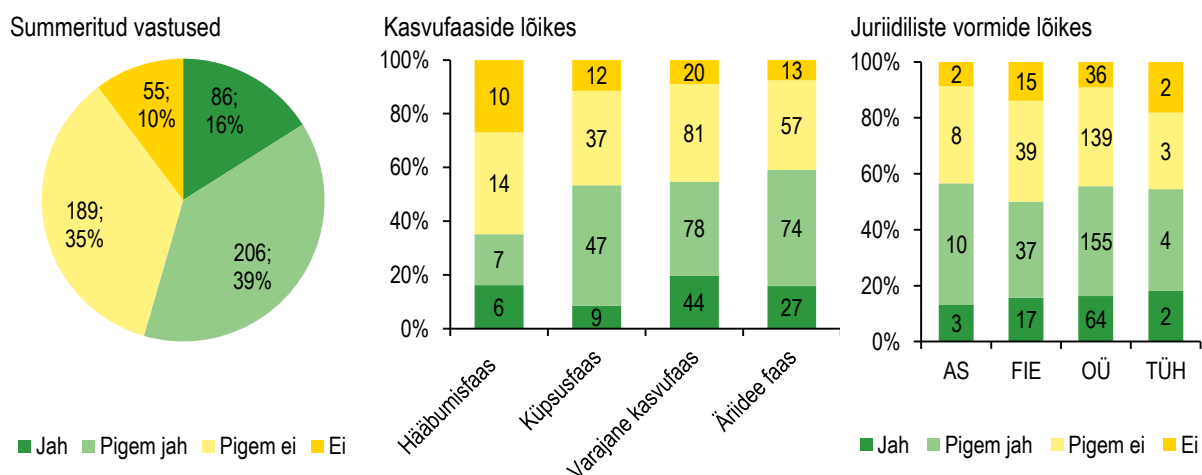
Üldiselt soovivad ettevõtted hoida oma isiklikku panust kogu investeeringuvajaduse katmisel madalana. Telefoniküsitlustest tuli välja, et need ettevõtted, kellel on raskusi mujalt allikatest

finantseeringu saamisega, on sunnitud selle võrra rohkem eravahendeid ettevõttesse kaasama - sageli ei ole ka neid piisavalt. Kui võrrelda potentsiaalseid omaniku investeeringut kasutavaid ettevõtteid nende ettevõtetega, kes omaniku rahastust viimase 5 aasta jooksul on kasutanud, siis ilmneb, et 62% vastanutest on kasutanud ühe täiendava finantseerimisvahendina omaniku investeeringuid (vt joonis 7) ning kindlasti kasutaksid nimetatud allikat ka tulevaste investeeringute finantseerimisel vaid 23% vastanutest (Joonis 22).

Krediitiasutuste laenusid oleksid valmis täiendava finantseerimisallikana kasutama 56% vastanutest (joonis 22). Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering on aga kõige vähem populaarne täiendava rahastamisvajaduse katmise viis. Samas, huvi kolmanda osapoole investeeringute vastu on suurem kui nende tegelik kasutamine. Telefoniküsitlusel selgitati intervjueeritavatele ka võimalikku riiklikku omakapitaliinvesteeringulaadset finantsinstrumenti ning huvi selle vastu oli olemas ja suhtumine üldiselt positiivne. Ligikaudu üks neljandik intervjueeritavatest väljendas soovi tutvuda tulevikus konkreetsemalt omakapitaliinstrumendi ja selle tingimustega. Küll aga väljendus selgelt, et riiki usaldatakse oma ettevõtte osanikuna rohkem kui erainvestoreid, ning sellest tulenevalt võiks turul potentsiaalselt kasvada ka omakapitaliinvesteeringute atraktiivsus.

Vaatamata sellele, et enamik veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest eelistaks kasutada investeeringuvajaduse katmiseks ühe võimaliku rahalise allikana tagastamatuid toetusi, jätsid ainult 11% nendest investeeringu teostamata, kui neil poleks võimalik tagastamatut investeeringutoetust saada (Joonis). Ligikaudu kolm neljandikku (74%) vastanud ettevõtete esindajatest teostaksid või pigem teostaksid investeeringu kasutades muid rahalisi allikaid. Ka täiendavad telefoniintervjuud kinnitasid seda - koguni 80% intervjueeritustest olid valmis tegema suuremal või vähemal määral investeeringuid ka toetusteta, kui oleksid olemas alternatiivsed allikad nagu finantsinstrumendid, mille puhul oleks ligipääs finantseerimisele kindlustatud. Ettevõtete juriidiline vorm ei paista siin nende hoiakuid mõjutavat (lisa 9.4.5). Ka tegevusalade lõikes jäävad keskmised investeeringuid teostavate ettevõtete osakaalud 50-60% vahele (liiga väike vastanute arv, lisa 9.4.5). Arengufaaside lõikes saab taaskord järeldada, et hääbumisfaasi ettevõtted ei näe perspektiivi ega võimalust investeeringute realiseerimiseks ilma tagastamatute toetusteta. Samas ei ole riigi seisukohast aga otstarbekas panustada ettevõttesse, mille jätkusuutlikkus ja arengupotentsiaal pole tagatud.

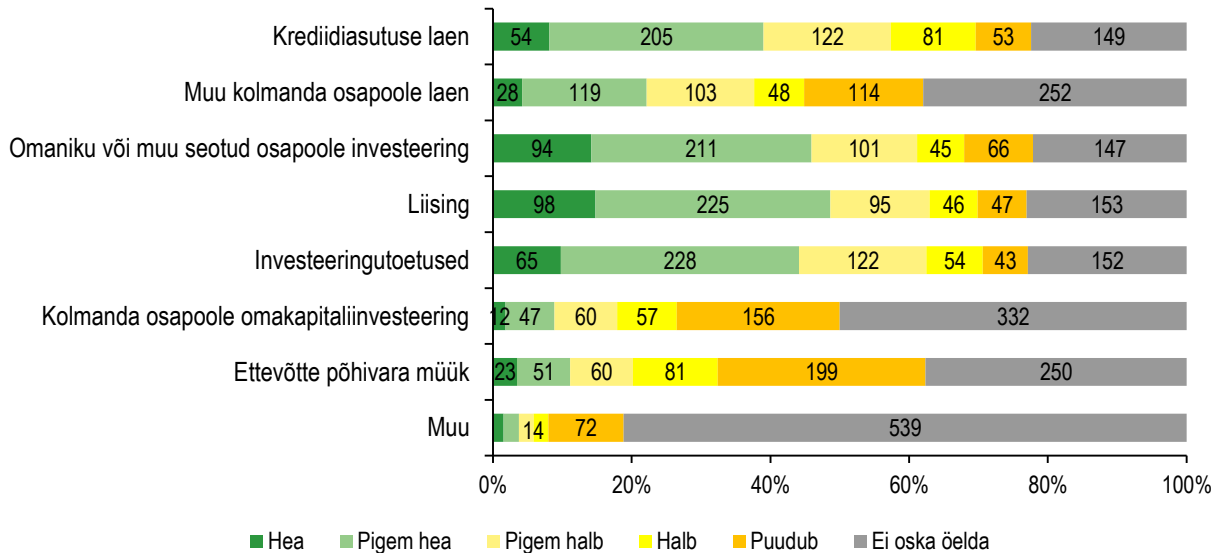
Joonis 23. Vastus küsimusele „Kas teostaksite investeeringu ka siis, kui Teil ei oleks võimalik saada investeeringutoetust?“ (n=588)

Rahaliste vahendite kättesaadavust analüüsid selgus, et omaniku või muu seotud osapoole investeeringut ja liisingut peetakse kõige paremini ligipääsetavateks (Joonis 24). Ettevõtte põhivara müümise võimalus puudub koguni 31%-l vastanutest. Seda kinnitati ka telefoniintervjuudes ning põhjendati, et ettevõtte tegevuseks olulist põhivara ei ole võimalik müüa - müüa saab ainult seda põhivara, mis on uue kasutuselevõtu järel üle jäänud või mida enam mingil põhjusel ei vajata, kuid

väikestel ettevõtetel on sellist põhivara üldiselt vähe. Tegevusvaldkondade lõikes tõid põhivara müüki teistest mõnevõrra parema rahastamisvõimalusena välja vesiviljeluse ettevõtted (2 ettevõtet 11-st ehk 18% märkisid rahastamist põhivara müügi kaudu heaks, keskmine näitaja on 3,5%).

Joonis 24. Vastus küsimusele „Milliseks hindate Teie ettevõtte ligipääsu loetletud rahalistele vahenditele“ (n=663)

Veebiküsitluse vastuste põhjal on ligipääs krediidiasutuste laenudele aga oluliselt piiratud (39% vastanutest hindas ligipääsu halvaks või pigem halvaks). Täiendavate intervjuude käigus põhjendati krediidiasutuste laenude kehvast kättesaadavusest sellega, et pangad ei soovi väljastada laenusid noortele ja väikestele ettevõtetele, kelle majandusnäitajad ei ole panga silmis piisavalt tugevad.

Finantsnäitajate analüüsi (vt lisa 1.1) fookuses oli väiksemate põllumajandus- ning kalandusvaldkonna ettevõtete finantsvõimekuse ning nende täiendava võlakapitali kaasamise suutlikkuse hindamine. Andmete analüüsi tulemusel selgus, et väiksemate (mikroettevõtted ja väikeettevõtted) ning peaaesjalikult varajases arengufaasis olevate ettevõtete võimekus täiendava laenukapitali kaasamiseks on olemas ning neil ei esine teiste gruppidega võrreldes olulisi likviidsusest ega rahavoogudest tulenevaid kitsaskohti (vt lisa 1.1). Samuti võib analüüsi tulemuste põhjal väita, et väiksemad ning väga varajases faasis olevad ettevõtted on äärmiselt sõltuvad sihtfinantseerimisest, millest võib omakorda järeldada, et ilma sihtfinantseeringuta muutuks ka varajases faasis olevate ettevõtete finantsvõimekuse ning täiendava võörkapitali kaasamise suutlikkuse üldpilt. Kuigi ettevõtted ise hindavad oma ligipääsuvõimalusi laenukapitalile pigem piiratuks, siis ettevõtete finantsnäitajate põhjal ei juonistunud antud probleem sugugi nii selgelt välja ning pigem võis näitajate põhjal järeldada, et ettevõtetel siiski on võimekus täiendava laenukapitali kaasamiseks. Samas võib see aga viidata ka olukorrale, kus keskmiselt hea krediidivõimekusega ettevõtetel ei ole võimalik krediidiasutustest laene saada.

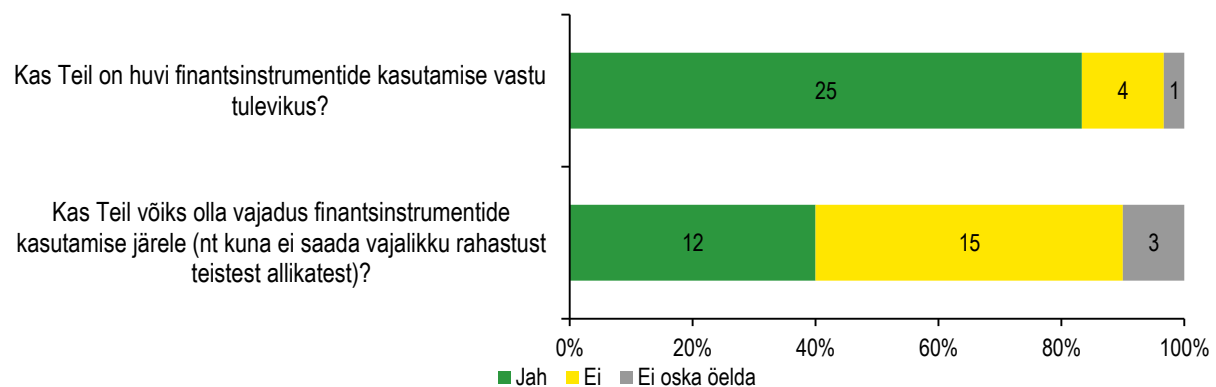
Täiendavalt tõid ettevõtete esindajad telefoniintervjuudel krediidiasutuste laenude kasutamist piirava tegurina välja mittepääsivad tagatised ning täiendavate tagatiste kasutamise (nt MES-ist) kallist hinda. Lisaks tõsteti esile ka pangalaenude ebasobivaid tingimusi, milleks oli peaaesjalikult liiga lühike tagasimakseperiood ja laenulepingu tingimuste muutmise keerukus ning selle kallis teenustasu. Krediidiasutuste laenude kättesaadavust hindasidki halvaks eelkõige mikro- ja väikeettevõtted (lisa 9.4.4). Arengufaaside lõikes on krediidiasutuste laenud raskemini kättesaadavad just alustavate ja kasvavate ettevõtete jaoks. Siit järeldub, et kõige vähem optimaalne on praegune investeerimisolukord alustavate ja varastes kasvufaasides mikroettevõtete jaoks. Tegevusalade lõikes hindasid laenude kättesaadavust teistest paremaks joogi- ja toiduainete tootjad, üheaastaste

taimede kasvatajad ning vesiviljeluse ettevõtted. Teistest halvemat kättesaadavust märkisid aga kalapüügi ja mitmeaastaste taimede kasvatusena tegelevad ettevõtted (lisa 9.4.4).

1.1.5 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Enamik telefoniintervjuudel osalenud ettevõtete esindajatest tundsid huvi finantsinstrumentide vastu (25 küsitletut 30-st) (Joonis 25). Vaatamata sellele töid aga ainult 12 ettevõtet välja konkreetse vajaduse rahastamisvahendite järele. Vahe tulenes sellest, et paljud huvi üles näidanud ettevõtted omasid küll ideed ja soovi tulevaste investeeringute tegemiseks, kuid polnud koostanud veel konkreetseid äriplane, mis näeks ette täiendavat finantseerimist väljastpoolt. Samuti tõi paar intervjuueeritut välja, et hetkel on neil töötav suhe konkreetse krediidiasutusega ning vajaduse korral pöörduks laenu saamiseks uuesti nende poole (seda saab järelada 4 intervjuueeritu ütluste põhjal 30-st). Tundub, et need, kes on varasemalt panga vahendeid kasutanud, ei näe ka tulevikus ette ületamatuid probleeme krediidiasutusest laenu saamisel. Küll aga rõhutati probleemina alustavate ja noorte ettevõtete finantseeringute kättesaadavust krediidiasutustest.

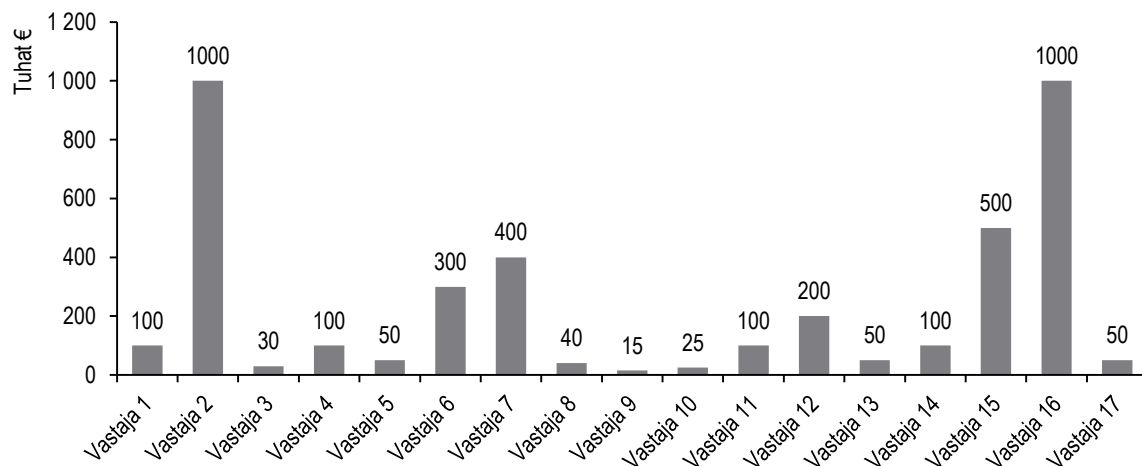
Joonis 25. Huvi ja vajadus finantsinstrumentide suhtes (n=30)

Valdavalt olid need ettevõtted, kes plaanisid tulevikus kasutada investeeringute finantseerimisel toetusi, valmis investeeringuid realiseerima toetuste asemel ka finantsinstrumentidest või erasektori krediidiasutuste laenusid kasutades. Koguni 80% intervjuueeritavatest (24 ettevõtet) olid valmis tegema vähemal või suuremal määral investeeringuid ka ilma toetusteta - seejuures nähti subsideeritud finantsinstrumente oluliste alternatiividena. Sageli lisati, et toetusteta viiksid nad ellu vaid kõige olulisemad ja hädavajalikumad investeeringud ja eelkõige need, mis läbi lisaväärtuse loomise finantseeringu tagasi suudavad teenida. Väiksem hulk ettevõtteid (alla 5) oli vaid toetuste kaasabile orienteeritud ning nentisid, et ilma toetusteta ei ole ettevõtte arenemisvõimeline.

Finantsinstrumentidest sooviti kõige enam turul näha subsideeritud investeerimislaenu. Peamiselt sooviti laenu abil finantseerida põhivaralisi investeeringuid (nt viljakuivati, maa ost, masinad ja seadmed, laut). Nagu eelnevast alapeatükist selgus, jääb kõige sagedasem investeeringuvajaduse summa 50 000 € kanti, ning ka potentsiaalse finantsinstrumendi kasutamise rahalise mahuna toodi välja sageli just seda suurusjärku (Joonis 26). Laenuinstrumendi subsideeritud komponendina sooviti kõige sagedamini näha intressituge - laenuintress peaks olema turutingimustest soodsam. Avaldati arvamust, et käesolevat turusituatsiooni arvestades oleks riikliku toega laenuinstrumendi korral 100 000 € laenu puhul aktsepteeritav maksimaalselt 2-protsendiline intress ning mikrolaenude (alla 50 000 €) puhul võiks see jääda 3-5 protsendi vahele.

Joonis 26. Kasutatavate finantsinstrumentide suurusjärk (n=17)

Enamik vastajatest, kes soovivad kasutada oma investeeringuvajaduse rahuldamiseks tulevikus muuhulgas ka toetusi, avaldas soovi kasutada omaosaluse katmisel finantsinstrumentide tuge. Toetuste ja finantsinstrumentide kombineerimist vajaksid teistest enam mikroettevõtted - suuremad on sageli võimelised omaosalust katma ka välise abita. Võib eeldada, et rahastamisvahendite vajadust tõid sageli välja just alustavad ettevõtted, kuna neile pole ka tagastamatu abi kättesaadav.

Kuigi finantsinstrumenti seostati kõige enam laenudega, siis arvestatav hulk tõi välja ka garantiisid. Intervjuudest selgus, et erasektori laenu turul ei ole takistuseks niivõrd laenuintressi kõrge tase, kuivõrd nõutavate tagatiste suurus. Selle lahendusena nähakse ja pooldatakse soodsalt riikliku tagatise rakendamist. Kõige enam vajavad täiendavat tagatist alustavad ja noored ettevõtted (sh noortalunikud), kellel puudub piisav tagatis ettevõtte arengu tarbeks vajamineva laenu katmiseks. Esines ka arvamus, et subsideeritud tagatise andmisel tuleks lähtuda äriplaani tugevusest, mitte niivõrd ettevõtte tegevusalast või muudest kitsendavatest asjaoludest.

Omakapitaliinvesteeringu tüüpi finantsinstrumendi suhtes avaldati vähem huvi. Seda eelkõige selle tõttu, et tegemist on kõige vähem tuntud finantseerimisviisiga. Mõned avaldasid siiski arvamust, et suuremate projektide puhul võib see olla hea viis finantseerimise saamiseks. Samuti võib järeldada, et ettevõtted eelistaksid pigem riikliku omakapitaliinvesteeringu fondi kui erasektori investorit.

1.2 Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted

1.2.1 Sihtrühma ülevaade

Kuigi tavaliselt seostatakse maapiirkonna ettevõtlust primaarsektoriga, siis tegelikult moodustab see vaid ligikaudu ühe kolmandiku maaettevõtetest. Üha enam suurendavad oma osakaalu just teenindussektori ettevõtted, mis moodustavad poole maapiirkonnas tegutsevate ettevõtete koguarvust. Kui eelneva sihtgrupi moodustasid suures ulatuses põllumajandusettevõtted, siis käesolevas sihtgrupis käsitletakse maapiirkonnas tegutsevaid teisi mittepõllumajanduslikke tegevusvaldkondasid (v.a toiduainetööstuse- ja joogitootmise ettevõtted, mis olid kaetud eelnevas peatükis).

Sihtgrupi finantseerimistegevuse analüüsimise aluseks võeti Eesti Maaülikooli poolt 2012. aastal koostud uuringu „Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus“ ankeetküsitluse toorandmed ja tulemused. Täiendavalt viidi läbi 25 intervjuud mittepõllumajanduslike maapiirkonnas tegutsevate ettevõtete esindajatega, et koguda täiendavat informatsiooni ettevõtete varasema investeerimistegevuse, tulevase investeeringuvajaduse ja potentsiaalse rahastamisvahendite kasutamise vajaduse kohta. EMÜ uuring hõlmas kõiki maapiirkonna ettevõtteid

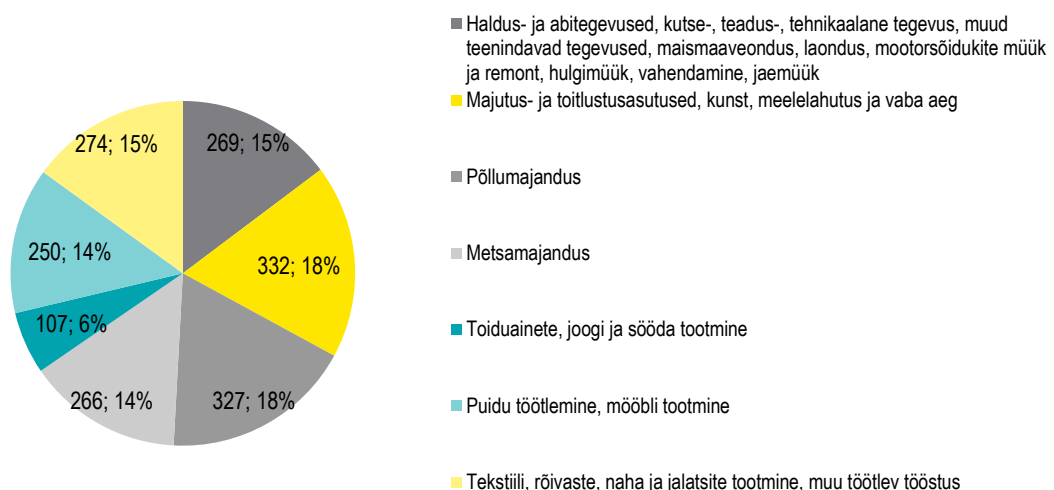
ning analüüsiti ettevõtteid tegevusvaldkondade kaupa. Maapiirkonnana käsitleti valdasid, alla 4000 elanikuga vallasisesed linnasid ning kuni 4000 elanikuga väikelinnasid.

EMÜ uuringus jaotati ankeetküsitlusele vastanud maaettevõtted 7 tegevussuuna vahel:

1. Haldus- ja abitegevused, kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus, muud teenindavad tegevused, maismaaveondus, laondus, mootorsõidukite müük ja remont, hulgimüük, vahendamine, jaemüük
2. Majutus- ja toitlustusasutused, kunst, meelelahutus ja vaba aeg
3. Põllumajandus
4. Metsamajandus
5. Toiduainete, joogi ja sööda tootmine
6. Puidu töötlemine, mööbli tootmine
7. Tekstiili, rõivaste, naha ja jalatsite tootmine, muu töötlev tööstus

Käesoleva sihtgrupi turukaardistuse ja -tõrgete analüüsil keskendutakse neist viiele eelloetletud tegevusvaldkonnale, jättes kõrvale põllumajanduse ja toiduainete, joogi ja sööda tootmise, mis leidsid käsitlust esimese sihtgrupi analüüsis. EMÜ ankeetküsitlusele vastanuid oli kokku 1825 ning vastanute jagunemist tegevusvaldkondade alusel näeb alljärgneval joonisel (Joonis 27).

Joonis 27. Vastajate arv tegevusvaldkondade lõikes

Allikas: EMÜ 2012

Jättes välja põllumajanduse ja toiduainete, joogi ja sööda tootmise tegevusalad analüüsiti kokku 1391 ettevõtte vastuseid (Tabel 1). Nende allesjäänud viie tegevusvaldkonna ettevõtete vastuste põhjal koostati järgnevad EMÜ uuringu raames kogutud toorandmetele tuginevad sihtgrupi analüüsijoonised. Lisaks täiendati analüüsi käesoleva uuringu tarbeks läbiviidud telefoniintervjuude tulemustega.

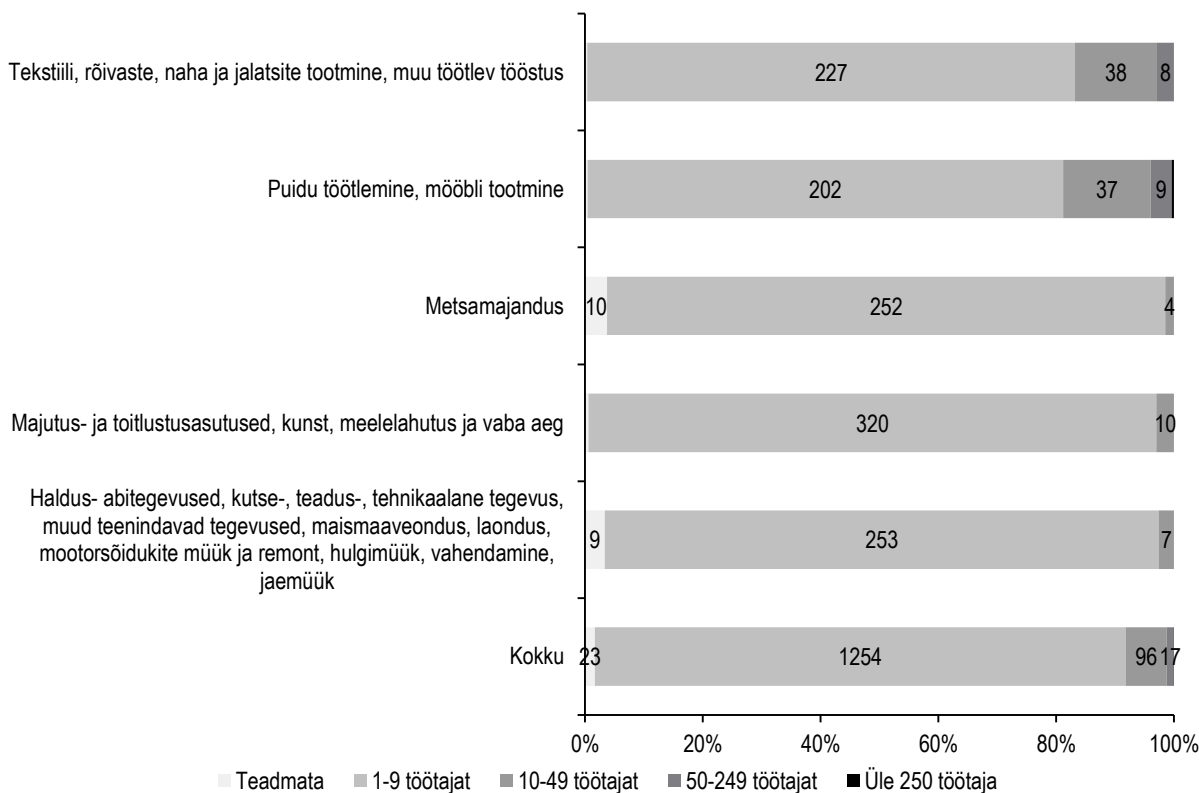
Tabel 1. Sihtgrupi vastajate arv ja nende EMTAK koodid tegevusvaldkondade lõikes

Nr	Tegevusala nimetus ja EMTAK koodid (III tase)	Vastanute arv	Sektor
1	Haldus- ja abitegevused (771-829); kutse-, teadus-, tehnikaalane tegevus (691-750); muud teenindavad tegevused (941-960); maismaaveendus, laondus (491; 521; 531-532); mootorsõidukite müük ja remont (451-454); hulgimüük, vahendamine (461-469); jaemüük (471-479)	269	Tertsiaar-sektor
2	Majutus- ja toitlustusasutused (551-563); kunst, meelelahutus ja vaba aeg (900-932)	332	
3	Metsamajandus (021-024)	266	Primaar-sektor
4	Puidu töötlemine, mööbli tootmine (310)	250	Sekundaar-sektor
5	Tekstiili, rõivaste, naha ja jalatsite tootmine (131-152); muu töötlev tööstus (171-332, v.a 310)	274	
Kokku		1391	

Allikas: EMÜ 2012

Valdav enamus, 88,7% kõikidest EMÜ ankeetküsitlusele vastanutest, olid kuni 9 töötajaga ettevõtted (Joonis). Töötajate suurusgrupi „10-49 töötajat“ osakaal oli suurim sekundaarsektori tegevusaladel - puidu töötlemise ja mööbli tootmise tegevusalal (15%) ning tekstiili, rõivaste, naha ja jalatsite tootmine ja muu töötleva tööstuse tegevusaladel (14%). Need olid ka ainsateks valdkondadeks, kus olid esindatud üle 50 töötajaga ettevõtted - kokku 18 ettevõtete olid suurema töötajate arvuga kui 50 ning nende hulgas vaid 1 üle 250 töötajaga ettevõtte. Seega sarnaselt põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtteid sihtrühmale olid vastajad töötajate arvu põhjal enamjaolt mikroettevõtted.

Joonis 28. Vastajad ettevõtte suurusgrupi alusel (n=1825)

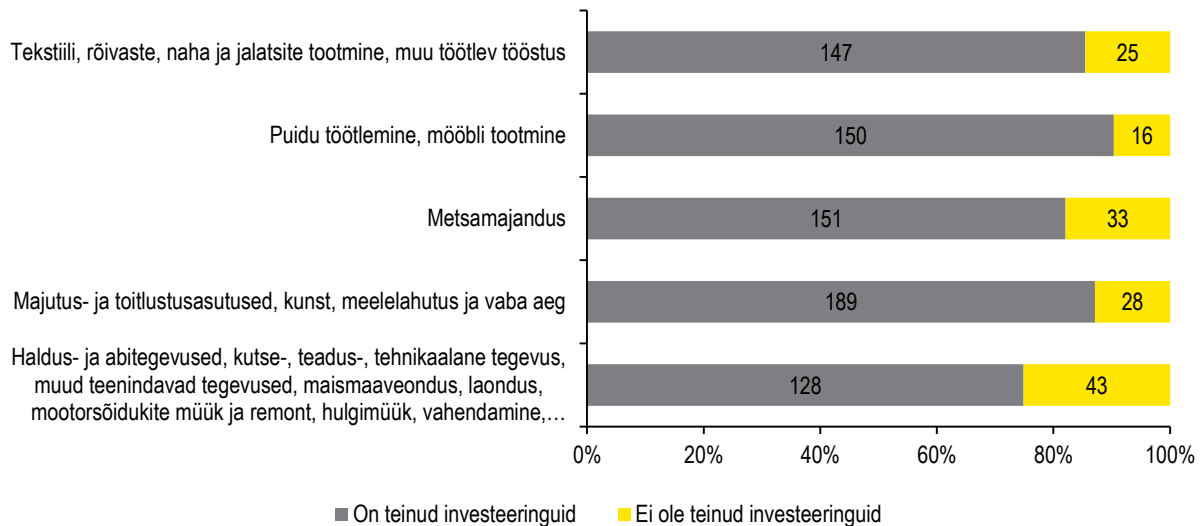

Allikas: EMÜ 2012

1.2.2 Varasem finantseerimistegevus

EMÜ läbiviidud ankeetküsitluse tulemustest järeldub, et mittepõllumajanduslike maatevõtete investeerimisaktiivsus on valdavalt suur - 84% vastanutest on teinud aastatel 2001-2011 investeeringuid ettevõtte arendamiseks (Joonis). Kõige madalama investeerimisaktiivsusega tegevussuunaks osutus müügi ja muu teenindava ettevõtluse suund. Kõrgeim investeerimisaktiivsus oli puidu töötlemise valdkonnas. Sellest võib järeldada, et puidu töötlemise ja mööbli tootmise tegevusala on analüüsitavaatest valdkondadest üks investeringumahukamaid. Teiste tegevusvaldkondade lõikes märkimisväärseid erinevusi ei esinenud.

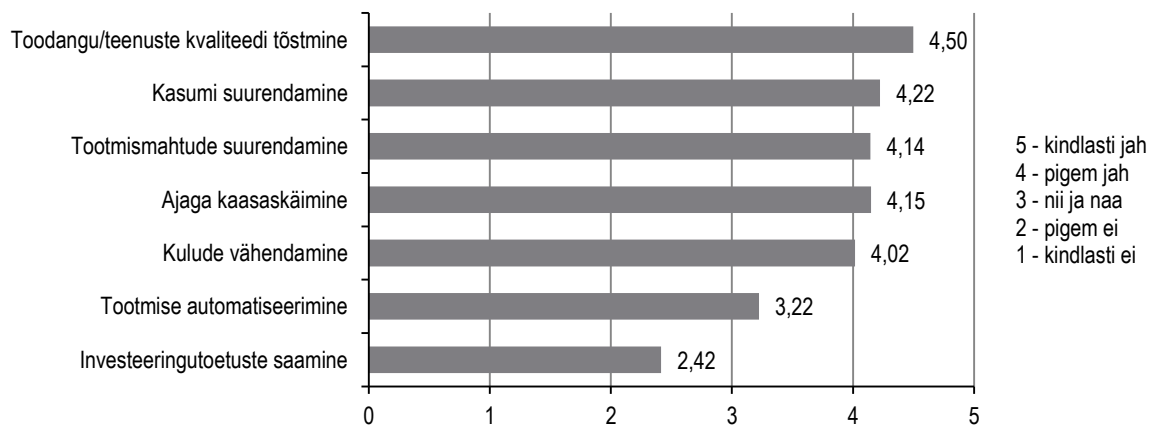
Joonis 29. Ettevõtte arendamiseks tehtavate investeeringute osakaal 2001-2011

Allikas: EMÜ 2012

Maaülikooli uuringu tulemuste kohaselt soovisid maapiirkonna mittepõllumajanduslikud ettevõtted parandada tehtud investeeringutega eelkõige toodangu/teenuste kvaliteeti, teisena suurendada kasumit ja kolmandana tootmismahтусid (Joonis). Oluliste eesmärkidena varasemate investeeringute puhul toodi välja veel ajaga kaasaskäimist ja kulude vähendamist. Erinevate tegevusvaldkondade lõikes tulemusi analüüsid suuri erinevusi ei ilmnunud (lisa 9.5.1), kuid teistest mõnevõrra vähem on toonud toodangu/teenuste kvaliteedi tõstmist investeeringute eesmärgina välja metsamajandusega tegelevad ettevõtted.

Joonis 30. Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete keskmised hinnangud tehtud investeeringute eesmärkidele

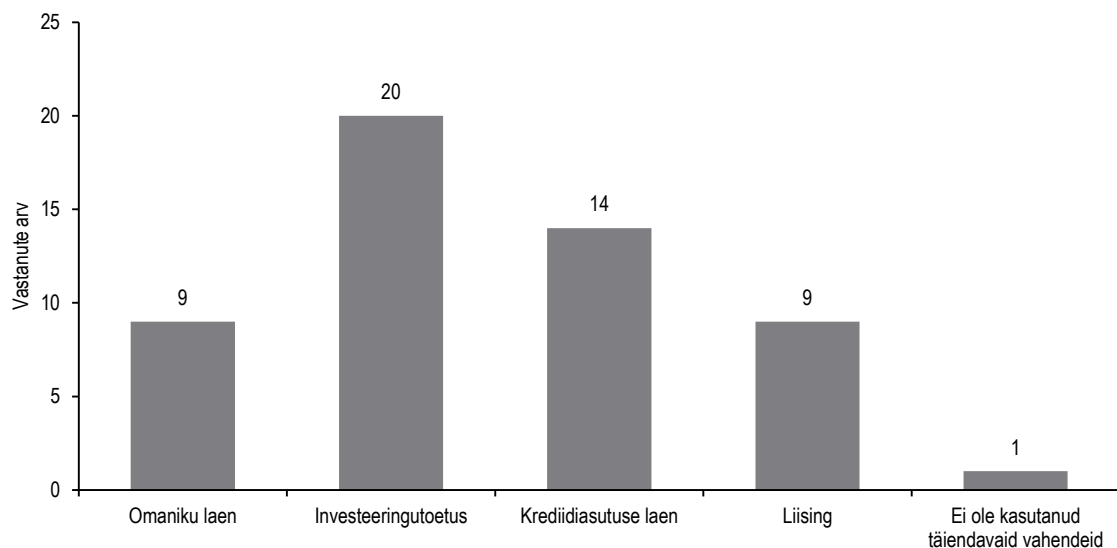

Allikas: EMÜ 2012

Täiendavalt läbiviidud sihtrühma telefoniintervjuudel tulemuste põhjal ilmnes, et kõik ettevõtted on teostanud küll suuremal või väiksemal määral investeringuid, kuid kõik ettevõtted pole selleks kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid. Põhiliselt on ettevõtted investeerinud põhivarasse - ehitistesse ja rajatistesse (nt tootmishooned, majutusettevõtetel kõrvalhooned jne) ning mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse (nt tootmiseseadmed).

Ettevõtted on investeringuvajaduste katmisel kasutanud eelkõige investeringutoetusi (20 vastanut) ja krediitdiasutuse laenusid (14 vastanut) (joonis 31). Samuti on kasutatud nii omaniku laene kui ka liisingut (mõlema puhul 9 vastanut). Üldjuhul on ettevõtted kasutanud investeringute teostamiseks kombinatsiooni erinevatest vahenditest, et hajutada riske. Kõige sagedamini kombineeritakse investeringutoetusi ja krediitdiasutuse või omaniku laenusid. Ligikaudu 20% vastanutest tõid välja, et nad väldivad investeringute tegemisel liigset riski, mistõttu üritatakse põhiliselt omavahenditega (sh omaniku või seotud osapoolle laenuga) hakkama saada. See aga venitab investeringute teostamise aja pikemale perioodile vastavalt ettevõtte majanduslikule seisule.

Joonis 31. Mittepõllumajanduslike ettevõtete poolt investeringute teostamiseks kasutatud rahalised allikad (n=25)

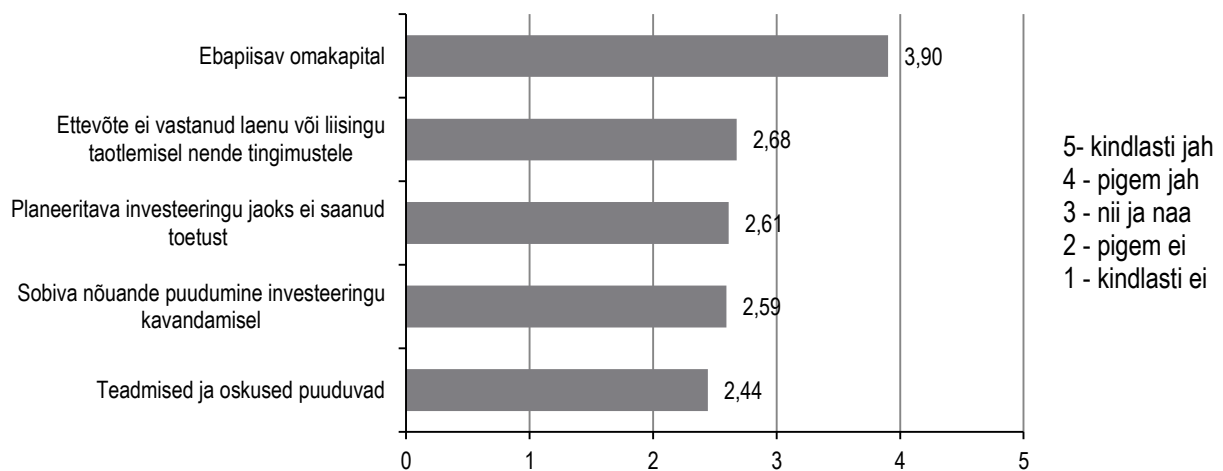

Krediitdiasutuse laenusid kasutanud ettevõtetest pole ainult üks ettevõtte vajanud täiendavaid garantiisid/käendusid laenu täiendavaks tagamiseks. Lisaks sellele jäi ühel ettevõttel krediitdiasutuse laen saamata, sest nad üritasid küll tagatist leida, kuid neil ei õnnestunud seda saada. Kõige levinum ettevõtete poolt kasutatud garantii oli omaniku enda tagatis/ käendus (7 vastajat) ning MES-i tagatis (4 vastajat). Seega saab järeldada, et sõltumata tegevusvaldkonnast, ettevõtte majanduslikust olukorrast või ka äriplaanist nõuavad pangad täiendavaid tagatise laenu andmiseks.

1.2.3 Turutõrked

EMÜ uuringu tarbeks läbiviidud ankeetküsitlusele vastanud mittepõllumajanduslikud ettevõtted hindasid peamiseks takistuseks investeringute tegemisel ebapiisavat omakapitali (joonis 32). Ülejäänud nelja hinnatava takistuse (ettevõtte ei vastanud laenu või liisingu taotlemisel nende tingimustele, planeeritava investeringu jaoks ei saanud toetust, sobiva nõuande puudumine investeringu kavandamisel, teadmised ja oskused puuduvad) puhul olid hinnangud kas „nii ja naa“ või „pigem ei“. Ka takistuste analüüsimisel tegevusvaldkondade lõikes võib järeldada, et märkimisväärsed erinevusi ei esine (lisa 9.5.2).

Joonis 32. Mittepõllumajanduslike maaettevõtete takistused investeeringute tegemisel

Allikas: EMÜ 2012

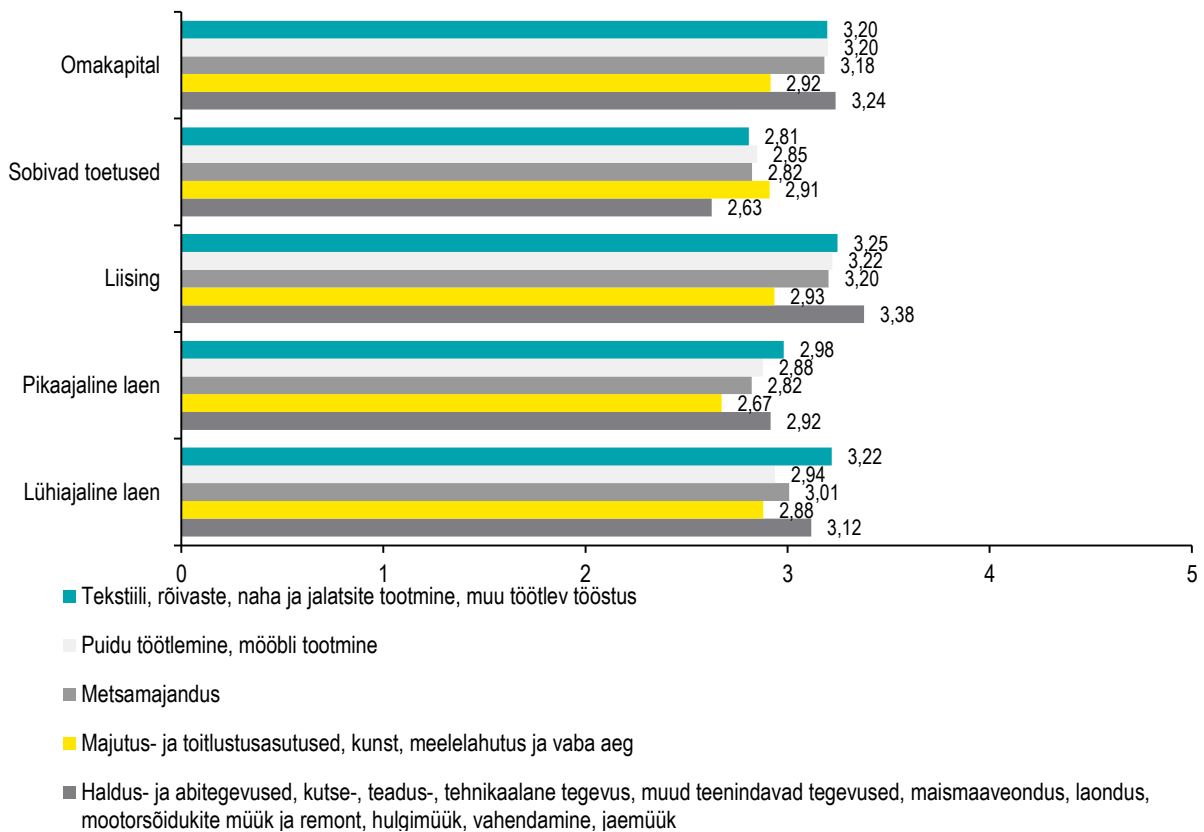
Eelneval joonisel kajastatud probleemidele lisaks said Maaülikooli uuringu ankeedile vastajad välja tuua ka täiendavaid takistusi. Kõige rohkem nimetati ettevõtete sissetulekutega seotud takistusi - neist enim mainiti ebakindlat turuolukorda ja üldist rahaliste vahendite nappust. Teise suurema grupi moodustasid toetustega seotud probleemid ning nende puhul nimetati takistustena peamiselt ebasobivaid toetustingimusi ja sobivate toetuste puudumist, mida tõid sageda probleemina välja ka käesolevas uuringus osalenud põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgamüügi ettevõtted.

Kuna telefoniintervjuudel nimetati kõige sagedamini kasutatavate täiendava finantseerimise vahenditena laenusid ja toetuseid, siis ka peamised investeeringute teostamisel esinenud probleemid olid nendega seotud. Toetuste puhul hindavad mõningad mittepõllumajanduslikud maaettevõtted probleemiks asjaolu, et toetatava projekti peavad ettevõtted algselt täies mahus välja maksma ise ning alles hiljem laekub toetusraha. Enamikul juhtudest toetusi kasutanud mittepõllumajanduslikud ettevõtted siiski takistusi ega probleeme toetuste puhul ei täheldanud.

Krediidasutuste laenude kasutamisel on ettevõtted võrreldes toetusega rohkem probleeme ja takistusi kogunud. Intervjuude käigus kogutud informatsiooni põhjal on põhiliseks probleemiks krediidasutuste laenude piiratud kättesaadavus. Eriti just alustavate ettevõtete ja riskantsemate projektide jaoks on väga keeruline saada vajalikku rahastust krediidasutuselt. Ka põhjendamatult suurte tagatiste nõudmist hindasid intervjuueeritud mittepõllumajanduslike maaettevõtete esindajad märkimisväärseks probleemiks. Mitmed intervjuueeritud tõid ka välja, et neil ei õnnestunud krediidasutusest vajalikku finantseeringut saada, mistõttu pidid nad leidma alternatiivsed allikad (nt teise ettevõtte laen või omanik võttis pangast eraisikuna laenu). Vastajad nentisid, et just väikeste mittepõllumajanduslike maaettevõtete puhul need probleemid võimenduvad veelgi, kuna neil ei ole sageli väärtuslikku põhivara ning likviidset vara ning nad sõltuvad maapiirkonna kohalikust tarbimisest, mis ei ole stabiilne ja sisaldab seeläbi suurt riski pankade jaoks.

Ka Maaülikooli ankeetküsitluses hindasid ettevõtted finantseerimisallikate kättesaadavust erinevatel perioodidel ning käesolevas ülevaates võeti aluseks hindamistulemused 2011. aasta kohta. Maaettevõtted hindasid kättesaadavust järgmise skaala alusel: 1 - väga halb, 2 - pigem halb, 3 - nii ja naa, 4 - pigem hea, 5 - väga hea. Vastajate keskmised hinnangud on toodud alljärgneval joonisel (joonis 33). Nii lühi- kui pikaajalise laenu ja liisingute kättesaadavus on teistest tegevussuundadest mõnevõrra parem majutus- ja toitlustusasutuste seas. Ka omakapitalivahendite kättesaadavust hindasid teistest paremaks just majutus- ja toitlustusasutused. Toetused olid teistest halvema kättesaadavusega aga teenindusettevõtete jaoks.

Joonis 33. Ettevõtjate hinnangud erinevate finantseerimisallikate kättesaadavusele 2011. aastal

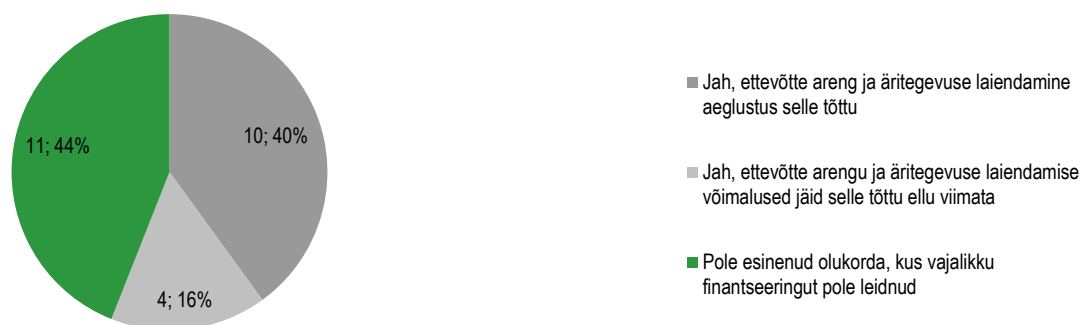

Allikas: EMÜ 2012

Telefoniintervjuudel osalenud ettevõtted hindasid laenude kättesaadavuse krediitiasutustest pigem halvaks. Vaid viis ettevõtet polnud tähendanud probleeme seoses pangalaenude kättesaadavusega. Peamiste probleemidena nägid ettevõtete esindajad lisaks ettevõtte tagatiste alahindamisele ja koormavatele tingimustele ka seda, et pangad ei hinda projekte objektiivselt või ei ole nõus hindama, kuna vastajate arvates on taotletav laenusumma pankade jaoks liiga tühine ja ei vääri põhjalikku süvenemist. Nii määratakse ettevõtetele liiga koormavad tingimused või ei väljastata laenu üldse ning vajalik investeering võib jääda elluviimata või edasi lükkuda. Selles väljendub intervjueeritute arvates ka peamine täiendavast finantseerimisest tulenev takistav mõju mittepõllumajanduslike maaettevõtete jaoks. Liisingutega on olukord parem - kui ettevõtte pole kohustustega ülekoormatud, siis üldiselt on liising kättesaadav. Ka toetused on olnud kättesaadavad ning mitme ettevõtte esindajad rõhutasid, et kui taotleda toetust asjakohase, läbimõeldud ja vajaliku eesmärgi tarbeks, siis see ka rahuldatakse.

Investeeringute teostamiseks vajaliku finantseeringu puudumine on omanud intervjueeritud ettevõtete esindajate sõnul põhiliselt mõju ettevõtte arenguvõimaluste elluviimisele (joonis 34). Nimelt 40% intervjueeritud ettevõtetest tõid välja, et ettevõtte areng ja äritegevuse laiendamine aeglustus puuduliku finantseeringu tõttu. See tähendab, et investeeringud küll teostati, kuid aeglasemalt vastavalt rahalistele võimalustele või alles siis, kui leiti puuduolev täiendav rahastus. Lisaks sellele tõid 16% küsitletud ettevõtetest välja, et nendel jäid arenguvõimalused täiesti realiseerimata kui vajalikku rahastust ei leitud. 44% ettevõtetest tõid ka välja, et neile pole otseselt esinenud olukorda, kus vajalikku finantseeringut pole leitud. Siinkohal tuleb arvesse aga võtta, et antud vastajate hulgas on ka ettevõtteid, kes investeeringutoetuste või krediitiasutuste laenu taotluse negatiivse otsuse peale alternatiivsed rahastamise allikad otsisid nagu näiteks teise ettevõtte laen, omaniku laen, tootja järelmaks vms. See tähendab, et probleeme küll kogeti, kuid kuna investeeringud olid hädavajalikud, siis leiti lahendus nende rahastamiseks.

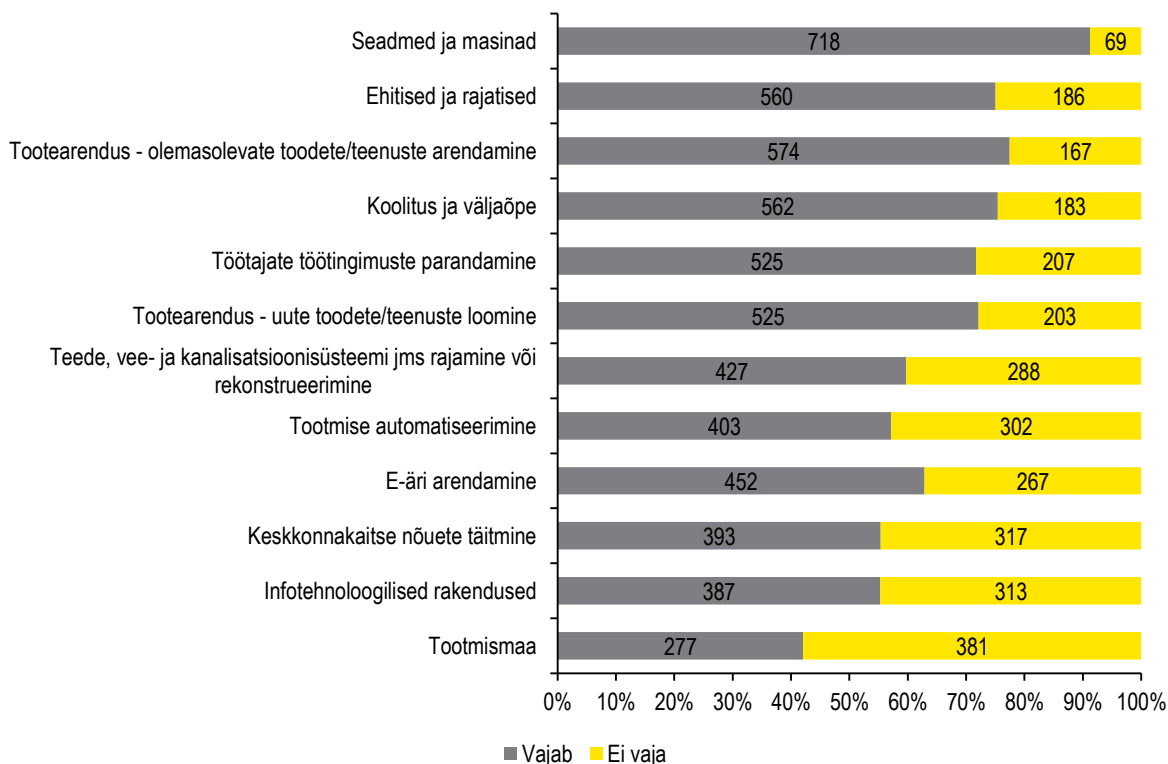
Joonis 34. Vajaliku finantseeringu puudumise mõju ettevõttele (n=25)

1.2.4 Tulevane investeeringuvajadus

Maaülikooli läbiviidud ankeetküsitluse tulemustest järeldub, et mittepõllumajanduslikud ettevõtted sooviksid järgmisel seitsmel aastal teha eelkõige investeeringuid mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse (91% vastanutest) (joonis 35). Teisele/kolmandale kohale positsioneerus vajadus investeerida ehitistesse ja rajatistesse (75%) ning olemasolevate toodete tootearendusse (77%). Ka esimese sihtrühma küsitluse raames töid põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse ja joogitootmise ettevõtted (sh põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtted) kõige enam välja just neid valdkondasid. Peamise erinevusena ilmnis, et mittepõllumajanduslikud maapiirkondade ettevõtted vajavad kõige vähem investeeringuid tootmismasasse (alla poolte, 42%), samas kui valdavalt põllumajandusettevõtteid sisaldanud esimese sihtgrupi veebiküsitluses toodi tootmismaad välja sageduselt kolmanda investeerimist vajava valdkonnana.

Joonis 35. Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete hinnang sellele, millistes valdkondades vajatakse järgmise 7 aasta jooksul investeeringuid

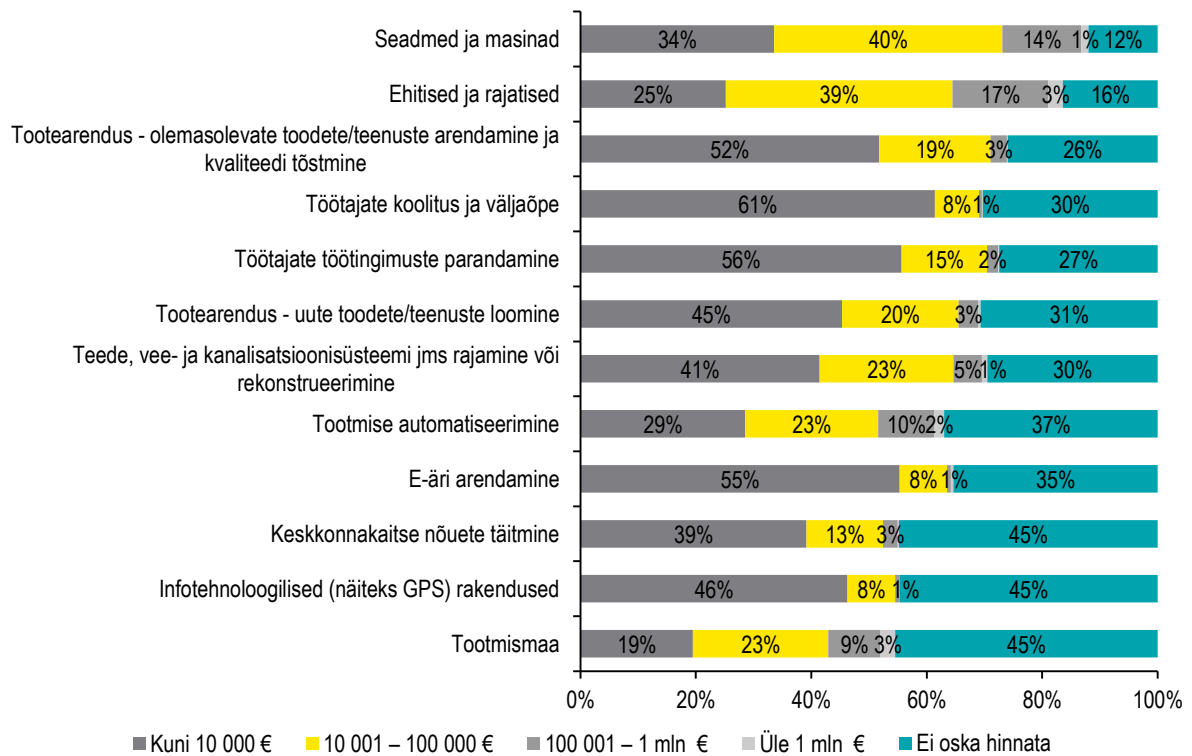

Kõikidel läbiviidud telefoniintervjuudel jõuti samade tulemusteni. 22 ettevõtte esindajad kinnitasid, et nad plaanivad järgneval 5 aastal täiendavalt ettevõttesse investeerida. Seejuures tõid mitmed ka välja, et investeeringud on täiesti hädavajalikud konkurentsipüsimiseks ja tegevuse edasiarendamiseks. Küsitletud maapiirkonna mittepõllumajanduslikest ettevõtetest 15 tahaksid investeerida rajatistesse ja ehitistesse ning 11 ettevõtete mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse, sealhulgas oli ka ettevõtteid, kes pidasid vajalikuks investeeringuid mõlemasse valdkonda. Teiste investeeringute sihtotstarvetena nimetati üldist tootearendust ja välisturgudele sisenemist. Ehitistest nimetati paaril juhul laohoonet, tootmishoonet ning masinaid ja seadmeid toodi välja vastavalt tegevusala spetsiifikale - näiteks puidutöötajad vajavad purustajaid hakkepuidu valmistamiseks. Turismi- ja majutusettevõtted vajaksid täiendavaid vahendeid sageli uute atraktsioonide loomiseks, millega oleks võimalik kliendile suuremat lisaväärtust luua. Mitmel juhul nimetati ka vajadust täiendavate käibevahendite järele, et soetada materjale või katta teisi jooksvaid kulusid, mis tekivad toodangu realiseerimisest enne tulu laekumist.

EMÜ uuringu andmete põhjal tegevusvaldkondade lõikes investeeringuvajaduse sihtotstarbeid analüüsid ilmneb mitmeid erinevusi (lisa 9.5.3). Ehitistesse ja rajatistesse investeerimist vajavad teistest tegevusaladest vähem teenuseid pakkuvad ettevõtted - kuigi ligikaudu 60% neist näevad vajadust investeerida ehitistesse ja rajatistesse, on see siiski märgatavalt väiksem näitaja võrreldes teiste tegevusaladega, kelle puhul on see osakaal 80% juures. Samuti vajavad teenuseid osutavad ettevõtted teistest mõnevõrra vähem investeeringuid tootmise automatiseerimise ning teede-, vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rajamise suunal. Puidu töötajad ja mööbli valmistajad vajavad teistest enam investeeringuid seadmetesse ja masinatesse, ehitistesse ja rajatistesse, olemasolevate toodete arendusse, tootmise automatiseerimisse (vastavalt 97%, 85%, 85% ja 74% neist vajavad investeeringuid nimetatud valdkondadesse). Metsamajanduse ettevõtted vajavad teistest märkimisväärselt sagedamini investeeringuid tootmismasinate ja infotehnoloogilistesse rakendustesse.

Kõikides valdkondades (v.a tootmismaa) jääb ligikaudu 50-70% juhtudest investeeringuvajaduse summa alla 100 000 euro (joonis 36). Väikseim, kuni 10 000 eurone investeeringuvajadus, domineerib peaaegu kõikides valdkondades (v.a ehitised ja rajatised, seadmed ja masinad, tootmismaa) ning on suurima osakaaluga töötajate koolituse, e-äri arendamise ja töötajate töötingimuste parandamise valdkondades. Ka eelhindamise esimese sihtgrupi analüüsil osutus kõige populaarsemaks just väikseim, alla 50 000 euro jääv investeering. Neid tulemusi võib põhjendada väga suure mikroettevõtete osakaaluga Eesti maapiirkondades, kellele suuremate investeeringute elluviimine võib üle jõu käia. Telefoniintervjuude käigus nimetasid ettevõtete esindajad 100 000 ja 1 miljoni euro vahemikku jäävaid investeeringuid seadmete ja masinate ning ehitiste ja rajatiste investeeringute jaoks - võib eeldada, et just need valdkonnad nõuavad suuremaid investeeringuid, mille tarbeks võidakse vajada ka enam täiendavaid finantseerimisvahendeid.

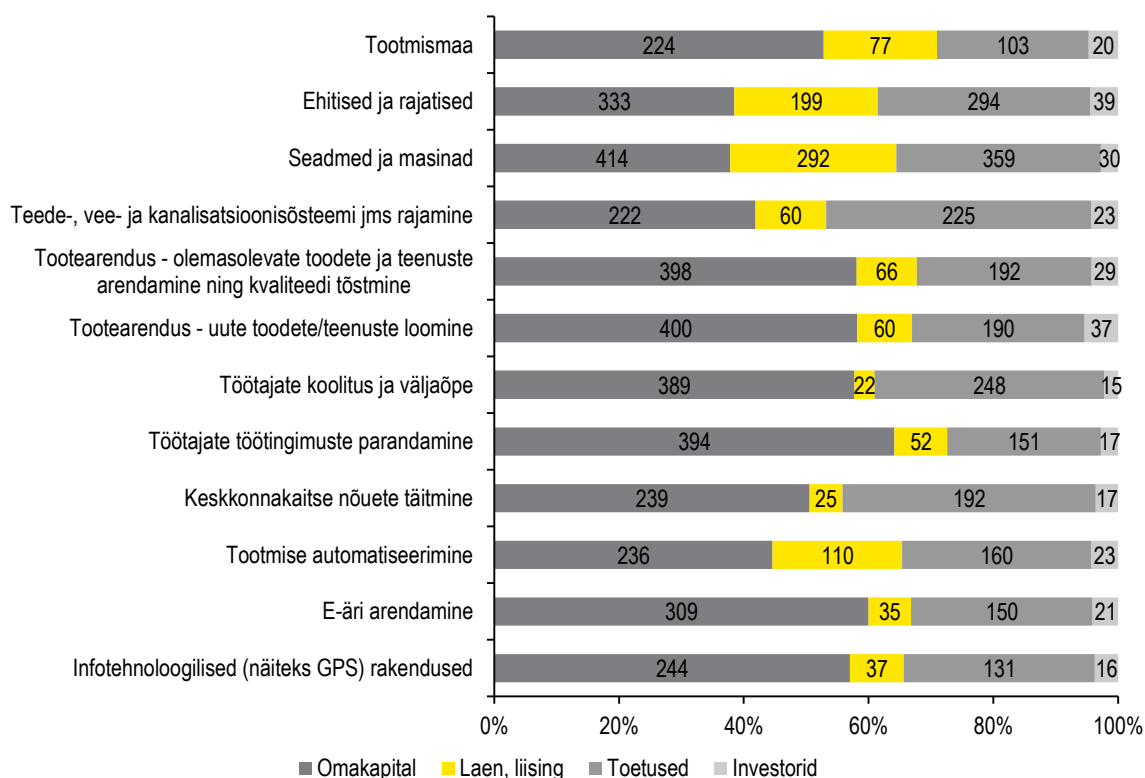
Joonis 36. Mittepõllumajanduslike maaettevõtete hinnangud investeeringuvajaduse summale järgmise 7 aasta jooksul

Allikas: EMÜ 2012

Investeeringute finantseerimiseks soovitud allikate puhul domineerib omakapital, kuid suurt rõhku pannakse ka toetustele (joonis 37). Krediidiasutuste vahendeid soovitakse sagedamini kasutada ehitistesse ja rajatistesse, seadmetesse ja masinatesse, tootmise automatiseerimisse ning tootmismaa investeerimisel.

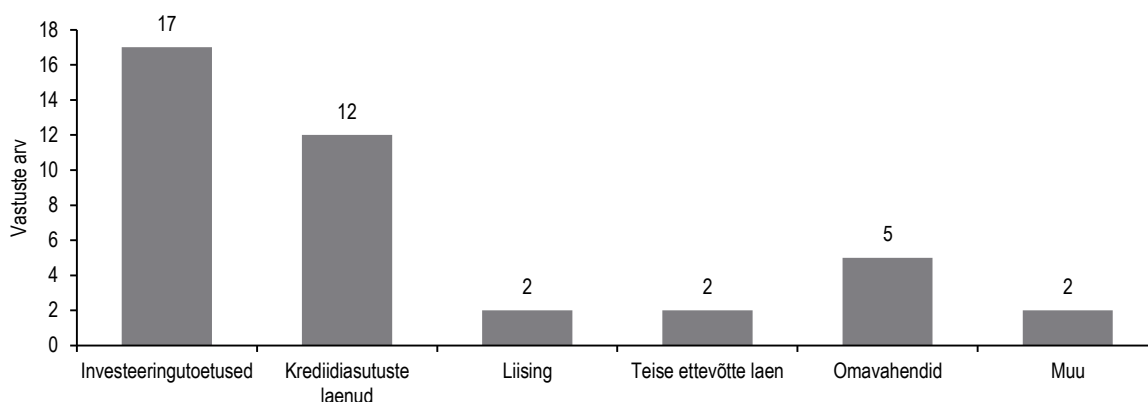
Joonis 37. Mittepõllumajanduslike ettevõtete investeeringute finantseerimise soovitud allikad sihtotstarvete lõikes

Allikas: EMÜ 2012

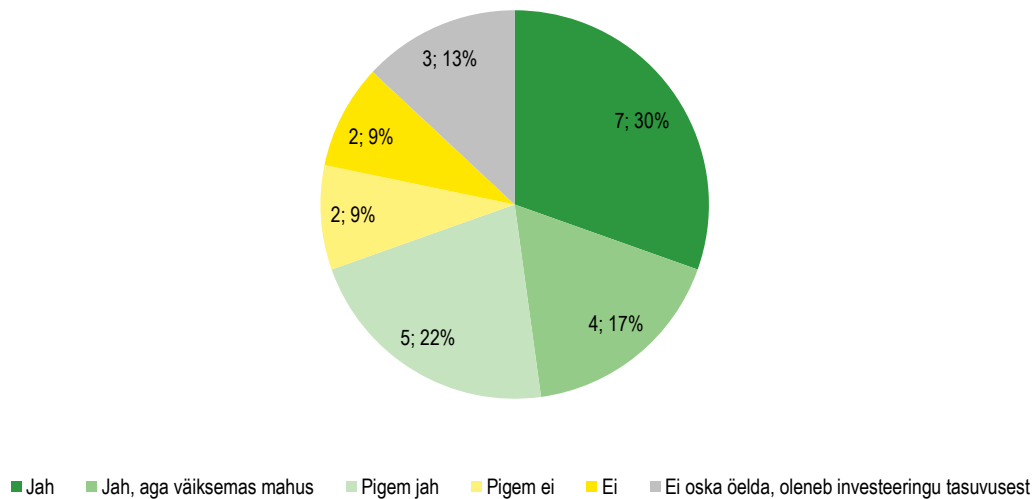
Ka intervjueeritud ettevõtete esindajad kasutaksid lisaks omavahenditele investeeringute realiseerimisel võimaluse korral toetusi (17 vastajat) ja täiendavalt krediidiastutuse laenusid (12 vastajat) (joonis 38). Sageli kasutatakse nii toetust kui laenu ühe projekti rahastamisel, kuna toetuste omaosaluse katmisel vajatakse pangalaenu või lihtsalt toetuse summa ei kata kogu investeeringuvajadust ära. Paljud ettevõtete esindajad üritaksid kõigepealt investeeringutoetust taotleda, sest see aitaks näiteks laenukoormust ja seega ka investeeringuga seotud riski väiksemana hoida. Teised ettevõtete esindajad ütlevad aga, et nemad isegi ei üritaks investeeringutoetust taotleda, sest see ei sobi nende äriplaaniga (nt investeeringu sihtotstarvet ei toetata). Lisaks esineb ka ettevõtteid, kes on seni üritanud ainult omavahenditega hakkama saada ja jätkaksid seda lähenemist ka tulevikus.

Joonis 38. Telefoniintervjuudel osalenud ettevõtete investeeringute finantseerimise eelistavad rahalised allikad

Kuigi investeeringutoetused on kõige eelistatumaks rahastamise allikaks viiksid peaaegu 75% telefoniintervjuudel osalenud ettevõtetest (kes kasutaksid investeeringutoetust) oma investeeringu ellu ka siis, kui neil ei õnnestuks toetust saada (joonis 39). Mitmeid ettevõtteid töid välja, et peaksid tõenäoliselt investeeringuid teostama väiksemas mahus, kuid hädavajalikud ja tulutoivad investeeringud viiakse siiski pigem ellu.

Joonis 39. Telefoniintervjuudel osalenud ettevõtete esindajate hinnangud investeeringute teostamisele ilma investeeringutoetuseta

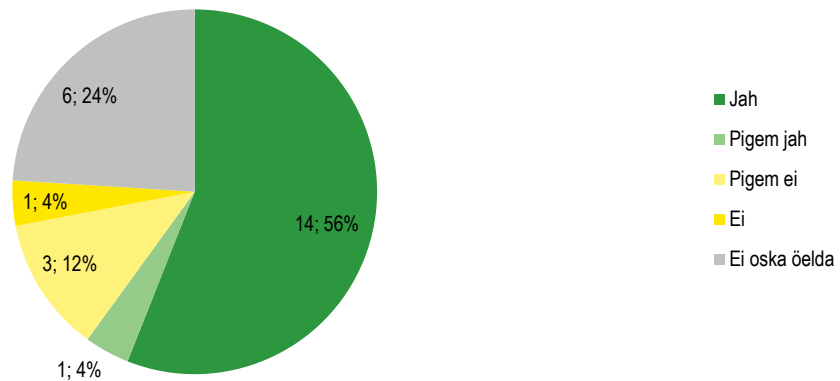

1.2.5 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Kõik intervjueeritud ettevõtete esindajad väljendasid huvi rahastamisvahendite ehk finantsinstrumentide vastu. Finantsinstrumente vajatakse maapiirkonna ettevõtluse investeeringute ergutamiseks, kuna investeeringutoetustele lisaks on keeruline täiendavaid rahalisi vahendeid leida ning mitmed intervjueeritud ettevõtete esindajatest on pidanud isegi eraisikuna pangast laenu võtma ettevõtte tegevuse rahastamiseks. Seetõttu hindasid intervjueeritud ettevõtete esindajad finantsinstrumente maaetevõtetele raskesti kättesaadavate pangalaenudele sobivaks alternatiiviks. Võib eeldada, et mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete vajadus finantsinstrumentide järele on sihtgruppidest üks suuremaid, kuna sobivaid toetusmeetmeid kõigi jaoks ei ole ning kredidivahendite kättesaadavus on problemaatiline. Näiteks oli enamus maaetevõtetest kasutanud ka ainult PRIA investeeringutoetusi ning EAS-ist polnud ettevõtted üritanud toetust saada.

Üle poolte (60% vastajatest) intervjueeritud ettevõtete esindajate hinnangul võiksid nad vajada järgmiste aastate investeeringute teostamiseks finantsinstrumente (joonis 40). Ligikaudu veerand vastajatest (25 %) ei osanud veel hinnata, kas neil võiks finantsinstrumente vaja minna, sest see oleneb investeeringutoetuste kättesaadavusest ning konkreetsest investeerimisprojektist, mis mitmel ettevõttel olid veel väljatöötamisel. Ainult 13% ettevõtete esindajate hinnangul ei vaja nad finantsinstrumente - nende seas on ka ülekaalus need ettevõtted, kes teostaksid investeeringud ainult investeeringutoetuse ja omavahendite abil.

Joonis 40. Telefoniintervjuudel osalenud ettevõtete hinnang finantsinstrumentide vajadusele

Enamus vastajatest oleksid nõus toetuste asemel investeeringuid realiseerima ka finantsinstrumentidest kui need oleksid neile mõistlikel tingimustel kättesaadavad. Seda põhjendati asjaoluga, et olulised investeeringud ei saa sõltuda toetuste saamisest ning ettevõtte arengu ja ellujäämise eesmärgil tuleb neid realiseerida ka sellisel juhul, kui toetused peaksid üks hetk lõppema. Samuti kõikides valdkondades ja sihtotstarveteks ei olegi alati võimalik toetusi kaasata, kuid investeeringuid on vaja sellegi poolest teha. Suurem probleem tekib siis, kui ka kredidivahendeid ei ole võimalik saada või need on ülejõu käivatel tingimustel – siinkohal oleksidki finantsinstrumentid äärmiselt vajalikuks toeks ja mitteoptimaalse investeerimisolukorra lahenduseks.

Finantsinstrumentide tingimuste koha pealt vastajad üldjuhul konkreetset arvamust ei avaldanud. Sellegi poolest nähti, et finantsinstrumentid peaksid erinema krediidasutuste instrumentidest peamiselt parema kättesaadavuse ning tingimuste poolest. Turutingimustest soodsam intress, väiksem täiendava tagatise nõue ja pikem tasumisaeg investeerimislenu puhul (nt 20 aastat) olid peamised tingimused, mida vastajad riikliku laenu puhul näha sooviksid. Tagatise instrumenti nähakse samuti vajaliku vahendina, mis peaks kredidivahendite kättesaadavust parandama. Tagatise instrument peaks kindlasti olema subsideeritud, ehk turutingimustel pakutavast soodsam. Samuti täheldati vajadust tagatise kui finantstoote alase teavitustegevuse järele, kuna mitmed ei olnud teadlikud, et turul selline vahend eksisteerib.

1.3 Tootjaorganisatsioonid

Tootjaorganisatsioonide all käsitletakse antud kontekstis põllumajanduse ja kalanduse valdkonna ühistuid, mis koondavad enda alla konkreetse piirkonna ja/või valdkonna ettevõtted. Sisuliselt moodustavad selle sihtgrupi hulgimüügiga tegelevad ühistud, kelle ülesanne on realiseerida oma liikmete põllumajandus- või kalandustoodangut. Kuna põllumajandus- ja kalandusühistud on oma toimimispõhimõtete ja eesmärkide poolest üldises plaanis suhteliselt sarnased, siis käsitletakse neid antud sihtgrupi analüüsimisel üheskoos. Ka uuringu tulemused kinnitasid, et mõlema tegevussuuna organisatsioonid on koos käsitletavad ning olulisi erinevusi käesoleva hindamise kontekstis nende vahel ei esinenud. Tähtis on seejuures aga meeles pidada, et põllumajandusühistuid on oluliselt rohkem kui kalandusühistuid. Läbiviidud küsitluse valimis oli 31 põllumajandusühistut ja 4 kalandusühistut.

Küsitlus viidi läbi telefoniintervjuude vormis ning sellele vastas 27 põllumajandusühistut ja kõik 4 kalandusühistut (lisa 3). Tootjaorganisatsioonide turukaardistuse puhul käsitleti sarnaselt teiste sihtgruppidega nelja komponenti: varasem investeerimistegevus, turutõrked, tulevane investeringuvajadus ja rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus.

1.3.1 Varasem finantseerimistegevus

Küsitletud ühistud on kasutanud varasemalt ühistu tegevuse finantseerimisel erinevaid rahastamisvahendeid. Sageduse alusel järjestatuna on nendeks (kõige sagedamini väljatoodud rahastamisvahendist alustades):

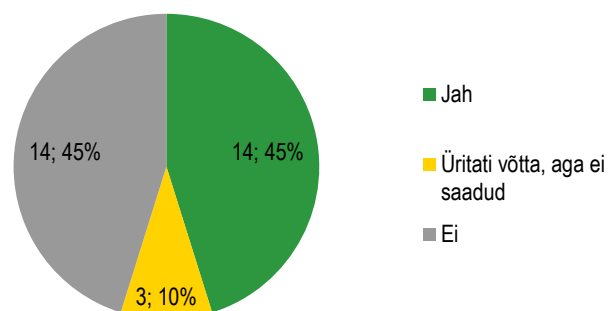
- ▶ omanike investeeringud, toetused
- ▶ krediidasutuse laenud
- ▶ liisingud
- ▶ faktooringud jm vähem esinenud vahendid

Arvestatav hulk vastanud ühistutest olid noored ühistud (11 organisatsiooni), mis on asutatud viimase nelja aasta jooksul. Sellest tulenevalt on mitmed organisatsioonid kasutanud muuhulgas ka ühistu asutamistoetust. Mõni üksik ühistu oli ka sedavõrd noor, et polnud jõudnud veel finantseerimisvahendeid kasutada. Vastanud ühitustest on kasutanud finantseerimisvahendina toetust 23 ühistut, 3 ühistut on toiminud ainult omafinantseeringutest, 2 ühistut on nii noored, et pole jõudnud veel finantseerimisega tegeleda, ning 3 ühistut on kasutanud üksnes krediidasutuste vahendeid (liisingud, laenud, faktooringud).

Ühistud on kasutanud tagastamatut abi mitmetel eesmärkidel - ühistu alustamiseks, püsikulude katteks, põhivara investeeringuteks jm. Investeeringutoetused olid põllumajandusorganisatsioonide puhul seotud mõnel juhul näiteks viljakuivati ja ühe kalandusorganisatsiooni puhul ka külmuhoone rajamisega. Mitmed väiksemad ja nooremad ühistud tõid välja, et toetus on olnud nende jaoks ainus täiendava finantseerimise võimalus, kuna krediidasutustest laenu ei saada ja teised finantseerimisallikad (nagu omakapitaliinvesteeringud, liikmete laenud vms) on ühistute jaoks raskesti või üldsegi mitte kättesaadavad. Toetust mittesaanud ühistud põhjendasid seda sellega, et ei kvalifitseeruta toetuse nõuetele või pole otsest vajadust ega sobivaid toetusi olnud. Kaks ühistut avaldasid ka äärmuslikku arvamust, et tagastamatu abi ei ole ühistu tegevuse finantseerimiseks sobiv vahend, põhjendades seda sellega, et see moonutab konkurentsi. Üldiselt jagunesid arvamused pooleks - ühed arvasid, et ühistu tegevuse jätkusuutlikkus ei sõltu toetustest ning nad saaksid ka omafinantseeringuga hakkama, ning teised ütlesid, et toetusteta oleks nende ühistu elujõulisus tugevalt pärsitud. Seejuures ühistu vanusest tulenevalt antud arvamuste erinevused ei sõltunud.

Krediidasutuse laenusid kasutanute ja mittekasutanute osakaalud olid tootjaorganisatsioonide puhul võrdsed - 45% küsitletud ühistutest on kasutanud krediidasutuse laenusid ning sama paljud ei ole neid kasutanud (joonis 41). Ülejäänud 10% ehk kolme ühistu puhul on esinenud olukord, kus on üritatud pangast laenu saada, kuid seda pole neile antud. Kõik need kolm ühistut olid intervjuerimise hetkeks aga siiski krediidasutuse laenusid kasutanud. Esinenud ja potentsiaalseid turutõrkeid analüüsitakse lähemalt järgmises alapeatükis.

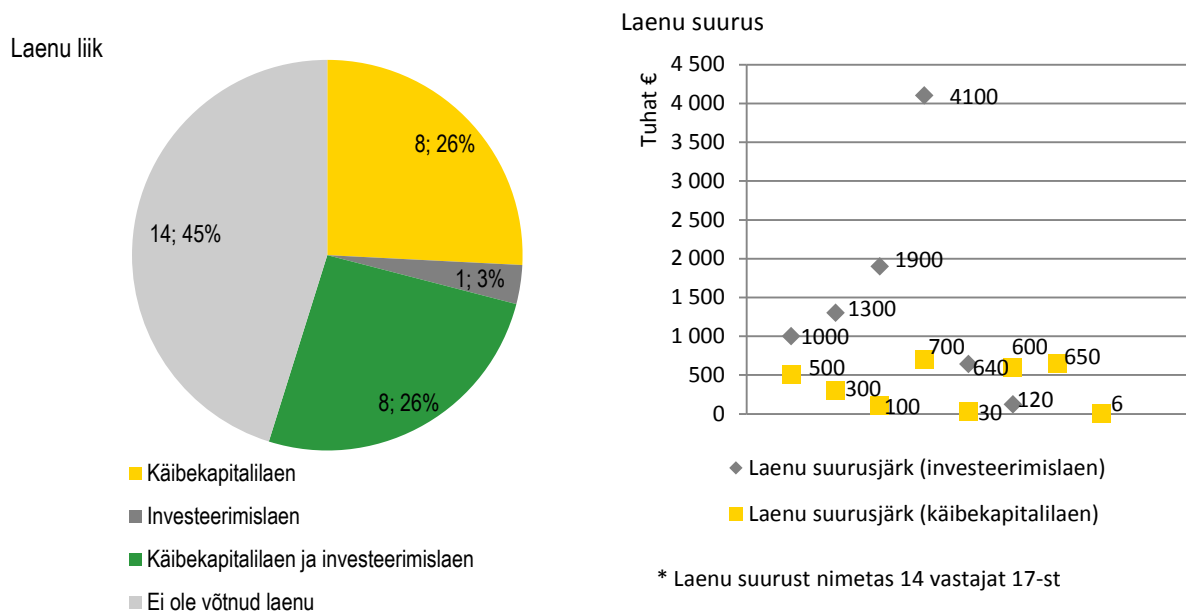
Joonis 41. Tootjaorganisatsioonide krediidasutuse laenude kasutamine (n=31)

Ühistute laenukasutust analüüsid selgus, et koguni 95% laenu kasutanud ühistutest on kasutanud käibekapitalilaenu (52% kõikidest vastanud tootjaorganisatsioonidest on kasutanud täiendava

finantseerimisena käibekapitalilaenusid, joonis 42). See on põhjendatav ühistute üldise toimimispõhimõttega, mille kohaselt realiseerivad tootjaorganisatsioonid paljude ettevõtete toodangut, vajades seejuures suures koguses käibevahendeid. Põllumajandusühistud on kasutanud käibekapitalilaenusid peaaesjalikult tegevusvaldkonna hooajalisusest tingitud eripära tõttu. Näiteks põllukultuuride kasvatajad vajavad kalendriaasta algusest alates pidevat rahastust (külvamiseks, väetamiseks, niisutamiseks, vilja lõikuseks jms), kuid toodang realiseeritakse alles sügisel ja tulud laekuvad aasta lõpus. Ligikaudu pooled ühistutest kasutavad käibekapitalilaenu selleks, et rahuldada oma liikmete täiendavat käibekapitalivajadust, teiste tootjaorganisatsioonide liikmed tegelevad käibevahendite hankimisega omal käel. Käibekapitalilaenu on kasutatud ka ühistu tegevuse jooksvate kulude finantseerimiseks, mis samuti aasta lõpus toodangu müügist saadavast tulust pangale tasutakse.

Joonis 42. Kasutatud laenu tüüp (n=31) ja suurusjärk (n=17)

Investeeringislaenu on kasutanud ligikaudu 30% ühistutest (9 ühistut), mis näitab, et enamus ühistuid on teinud investeeringuid ilma krediidasutuse laenudeta või pole neid üldse teostanud. Intervjuudes toodi välja, et kui ühistutel peaks tekkima vajadus suurema investeeringu tegemiseks, nähakse reaalseima finantseerimisallikana siiski krediidasutuse laenu. Põhjuseks toodi, et sobivaid toetusi vajalikuks otstarbeks ei pruugi leida ning et finantseerimisvajadus on reeglina suurem kui liikmete valmidus omavahenditest investeerida. Investeeringislaenu on kasutatud sellisteks põhivara-investeeringuteks nagu viljakuivati ja külmhoone ehituseks. Samuti on investeeringislaenudega finantseeritud investeeringutoetuste omaosalust. Liisingute abil on ühistud soetanud masinaid ja seadmeid.

Ligikaudu pooled laenu kasutanutest (8 ühistut) on pidanud kasutama täiendavaid tagatisi, ülejäänud on kasutanud liikmete tagatisi ning üksikudel juhtudel on ka ühistul endal olnud piisavad tagatised või pikaajaline usaldusväärne suhe krediidasutusega (mistõttu on olnud täiendava tagatise nõue väiksem). Kõigil kordadel on kasutatud MES-i tagatist. Ühistute oma tagatise mittepiisavus on tootjaorganisatsioonide seas laenu võtmisel sage probleem. Kuna reeglina on ühistud n-ö vahendusorganisatsioonid, kes ostavad toodangu oma liikmetelt kokku ja müüvad selle suuremates kogustes edasi, siis sageli on neil käibemahtudega võrreldes väga vähe põhivara (neil ei ole maad ega tootmistehnikat, see on liikmetel endil). Teisest küljest ei ole ühistu liikmed aga nõus oma ettevõtete või isikliku varaga organisatsiooni laenusid käendama, kuigi vajatava laenu kasusaajateks on just liikmed ise. Seega võiks neil olla ka suurem vastutus, näiteks laene garanteerides, kuna pangad

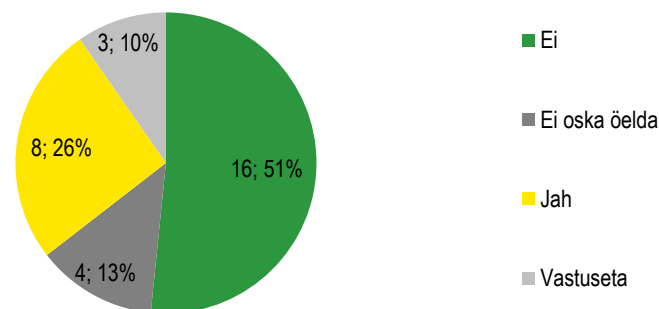
ühistutele ilma täiendava tagatiseta laenu anda ei soovi - see on laenu saamisel üheks põhiliseks takistuseks.

Ühistute esindajad tõid intervjuudel esile turult saadavate tagatisinstrumentide (MES, Kredex jms) olulisust, kuid suurima probleemina rõhutasid siiski nende liialt kallist hinda. Tagatise liiga kallis hind on viinud mõnel juhul ka selleni, et laenu võtmisest on tulnud loobuda. Ühe olulise takistusena pangast laenu saamisel toodi välja ka ühistulise vormi mittetundmist ning eripärade mitteaktsepteerimist krediidasutuste poolt - kuna teatud tingimustes nähakse ühistuid pankades kui kasumit mittetaotlevaid organisatsioone, millel ei ole konkreetseid vastutavaid omanikke, siis ei ole kõik laenuhaldurid valmis ühistule laenu väljastama. Vaid üksikutel ühistutel on organisatsioonile kuuluvad tootmisüksused vms põhivara, mis on pangast laenu saamisel piisavaks tagatiseks. Lisaks on mõnel vanemal ühistul pangaga ka toimiv ja usaldusväärne suhe ning laenu saamine ei ole nende jaoks probleem.

1.3.2 Turutõrked

Mitte ainult need kolm ühistut, kes on soovinud krediidasutuse laenu kasutada, kuid pole seda saanud, vaid ka mitmed teised tootjaorganisatsioonid (kokku ligikaudu pooled ühistud) tõid välja, et krediidasutustest soovitud laenu saamine on problemaatiline. Kaheksa ühistu esindajad mainisid, et neil on esinenud konkreetseid olukordi, kus pole saadud vajalikku finantseeringut ning see on takistanud ühistu tegevust ja arengut (joonis 43). Finantseeringu mittesaamise all peeti silmas nii toetustest ilma jäämist kui ka krediidasutuste laenude mittesaamist.

Joonis 43. Vastus küsimusele „Kas vajaliku finantseeringu puudumise tõttu on ühistu tegevus või areng olnud takistatud?“ (n=31)

Joonise 43 põhjal järeldub, et vähemalt 26% tootjaorganisatsioonide puhul on vajaliku finantseeringu puudumine olnud ühistu tegevuse ja arengu takistuseks. Pooled vastanutest ei täheldanud, et vajaliku finantseeringu puudumine oleks nende organisatsiooni tegevust või arengut takistatud. Viimaste seas oli omakorda neidki, kes tõid selle põhjuseks asjaolu, et finantseeringut pole veel taotletud. Seejuures lisati, et kui nad peaksid tulevikus täiendavat finantseeringut vajama, võib neil sellega probleeme tekkida. Probleemina nähakse eelkõige krediidasutustest laenu saamist ning erinevaid toetustega seotud takistusi.

Peamiselt toodi välja järgmisi finantseerimisel esinenud probleeme:

- ▶ sobivate toetusmeetmete puudumine
- ▶ krediidasutuste poolt nõutava tagatise summa on liiga suur
- ▶ kommertspangad ei tunne ühistute toimimispõhimõtteid ning eripärasid
- ▶ intressimäär on liiga kõrge
- ▶ tagatise teenus (MES-ist, Kredex-ist) on väga kallis
- ▶ vajadus käendada krediidasutuste laene liikmete isikliku varaga
- ▶ ühistul puudus oma vara, mida laenude tagatiseks anda

- ▶ uuel ühistul on raske krediidasutuste usaldusväärst võita
- ▶ ühistul on organisatsioonisiselt raske kiiretes ja operatiivsetes küsimustes kokkuleppele jõuda (rohkete liikmete tõttu on raskendatud regulaarsete ühistu koosolekute pidamine)
- ▶ omafinantseeringu katmine on problemaatiline (liikmete panustamine ja selles üksmeelele jõudmine)

Palju toodi välja just ühistu sisemist problemaatikat - näiteks seda, et liikmeid on palju ja nad võivad olla küllaltki erinevad (jõukamad vs. vaesemad, laenu võtmise pooldajad vs. vastased, täiendava finantseeringu vajajad vs. mittevajajad jne) ning ühisele otsusele jõudmine on seetõttu raskendatud ja aeganõudev. Seetõttu on mitmed täiendava finantseeringu vajadused rahuldamata jäänud. Vähemalt kaks ühistut on kasutanud pangast laenu saamiseks katuseorganisatsioonina tulundusühistut EPIKO, kuna see on panga silmis usaldusväärse taustaga. Ka EPIKO pidi algusaastatel kasutama täiendavat tagatist MES-ist, kuid tänaseks on saavutatud pangaga toimiv koostöö ning saadakse hakkama ilma täiendava tagatiseta.

1.3.3 Tulevane investeringuvajadus

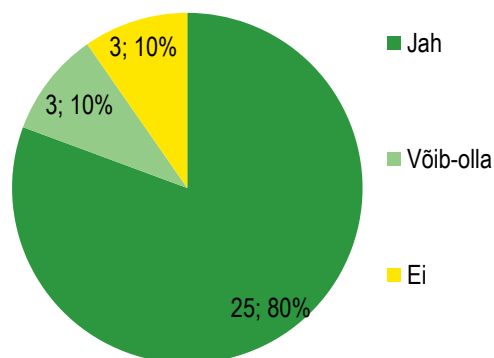
Tulevast investeringuvajadust analüüsid selgus, et 90% vastanud ühistutest vajavad (sh kolm ühistut, kes võib-olla vajavad) tulevikus täiendavaid rahalisi vahendeid (joonis 45). Valdavalt vajatakse täiendavat rahastamist põhivarainvesteringuteks. Mõned näited kavandatavate investeringute sihtotstarbest:

- ▶ tootmishoone ehitus, laiendamine (nt viljakuivati, viljasalv, piimatööstus, lihatööstus, kala töötlemistehas, sadam)
- ▶ masinate ja seadmete soetamine (nt kombain, veoautod, kartulisorteerija, mitmesugused tootmisliinid, pakkeseadmed, kalalaevade moderniseerimine)
- ▶ jäätmekäitlus (kalanduse jäätmete ümbertöötlemine)
- ▶ logistika infrastruktuuri ehitus (laohoone, müügipunkt)
- ▶ kontori- ja olmeruumide ehitus

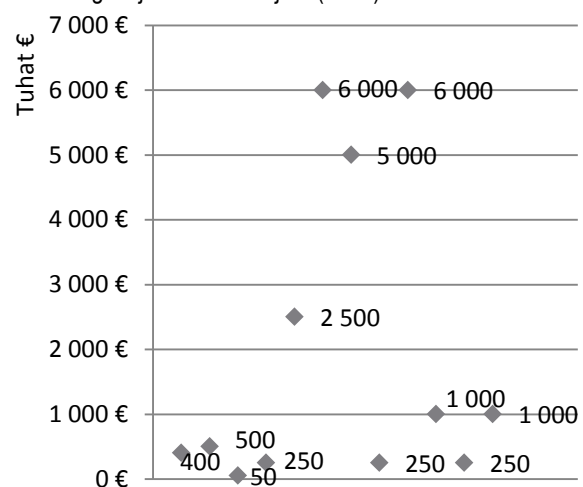
Tulevase investeringuvajaduse suurusjärku oskasid hinnata 12 ühistut. Tulemuste põhjal ilmneb selgelt, et antud sihtgrupi rahastamisvajadus on oluliselt suurem kui tavapärasel eraettevõtetel (joonis 44). Ligikaudu 40% vastanud ühistutest tõid välja ka vajaduse täiendavate käibekapitalivahendite järele: väetise, vilja, kaupade jms ostuks ning ühistu tegevuse püsikulude katmiseks.

Joonis 44. Tootjaorganisatsioonide investeringuvajadus (n=31)

Vastus küsimusele „Kas ühistul esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele?“

Investeringuvajaduse suurusjärk (n=12)

Enamasti soovitakse investeringuvajadust katta järgmiste rahaliste vahenditega (või nende kombinatsiooniga):

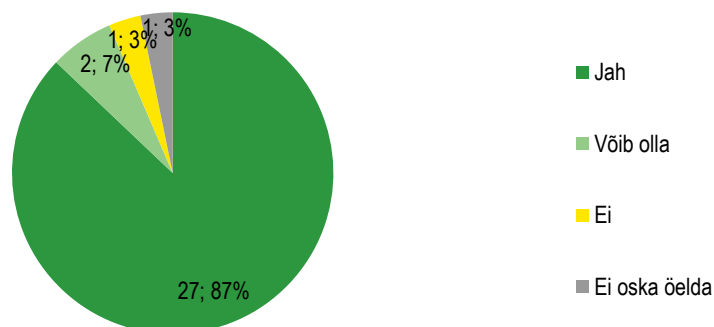
- ▶ toetused
- ▶ pangalaen
- ▶ omafinantseering

Vajadust toetuste järele põhjendatakse sellega, et ühistul endal puuduvad vahendid vajalike investeringute tegemiseks ning organisatsiooni liikmed on valdavalt väikeettevõtted, kes ei ole samuti võimelised investeringutesse piisavalt panustama. Need ühistud, kes toetuvad investeringute tegemisel suuresti toetustele ja oskasid välja tuua omaosaluse maksimaalset määra jagunesid kaheks: pooled tõid välja, et maksimaalne omaosalus ühistu investeringute tegemisel oleks 20%, ning teised tuleksid toime ka 50% omaosalusega. Ligikaudu pooled ühistutest viiksid investeringud ellu ka toetusteta. Ligikaudu 50% vastanutest kaaluvad krediidasutuse laenude kasutamist tulevase investeringuvajaduse katmiseks. Krediidasutuste laenude kasutamise juures nähakse siiski ette neidsamu takistusi, mis toodi välja eelmises alapeatükis (pangad ei arvesta ühistute eripära ning nõuavad liiga suuri tagatisi, samas kui täiendavate tagatiste hind on liiga kõrge).

1.3.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Tootjaorganisatsioonide huvi finantsinstrumentide vastu on tihedas seoses tulevase rahastamisvajadusega. Ligikaudu 95% vastanud ühistutest väljendasid huvi finantsinstrumentide vastu ning nentisid samal ajal ka potentsiaalset vajadust nende järele tulevikus (joonis 45). Huvi ja vajaduse väljendamise juures selgitati, et konkreetne nõudlus finantsinstrumentide järele sõltub suurel määral tulevastest äriideedest ja rahastamisvahendite tingimustest. Need üksikud, kes väljendasid finantsinstrumentide suhtes neutraalset või negatiivset seisukohta, tõid välja, et nende ühistu ei ole piisavalt elujõuline või ühistu sisemine poliitika on laenude võtmise vastu. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et tootjaorganisatsioonid on rahastamisvahendite kasutamisest huvitatud - peaaegu kõik ühistud on tulevikus potentsiaalsed finantsinstrumentide kasutajad. Vajadust finantsinstrumentide järele põhjendati finantseerimisel esinevate probleemidega. Kuna ühistutel on üldiselt suurem vajadus täiendava finantseerimise järele kui äriettevõtetel ja pankadest laenu saamine on sageli keeruline, siis nähakse riiklikke finantsinstrumente sobivate alternatiividena.

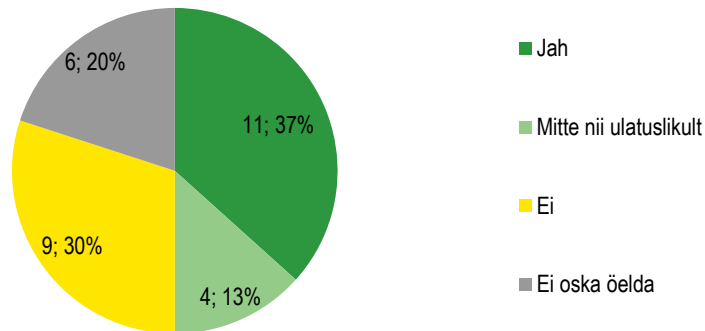
Joonis 45. Vastus küsimusele „Kas Teil on huvi finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus?“ (n=31)

Kuna tootjaorganisatsioonid toetuvad tulevikus olulisel määral ka tagastamatu abi saamisele, siis analüüsiti täiendavalt, kas nad oleksid valmis oma tulevase investeringuid ellu viima ka ilma toetusteta finantsinstrumentide abil. Pooled vastanud ühistutest oleksid valmis tegema investeringuid ka tagastamatu toetuse asemel finantsinstrumente kasutades. Nende hulgas on neli ühistut, kes lisasid, et sellisel juhul teostaksid nad investeringuid väiksemas ulatuses (joonis 46). Sageli oleneb laenude kasutamise vajadus äriidee kasumlikkusest - kui tegemist on perspektiivse ja

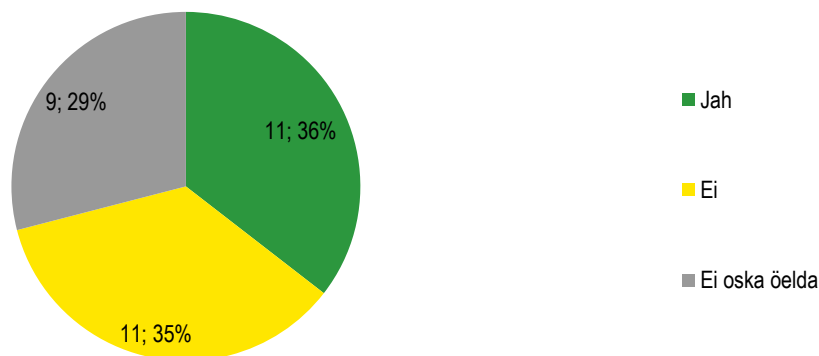
tulutoova ideega, siis ollakse valmis selle realiseerimiseks laenu võtma. Seejuures oli potentsiaalse riikliku rahastamisvahendi suurusjärg sageli võrdne tulevase täiendava investeeringuvajaduse summaga, mis toodi välja eelnevas alapeatüki (vt joonis 44). Ligikaudu üks kolmandik vastanutest ei teeks investeeringuid ilma toetusteta ning kuus ühistut (20%) ei osanud seisukohta võtta, lisades, et neil ei ole antud hetkel konkreetseid äriplaanid, milles finantsinstrumentide kasutamine aktuaalne oleks. Seda, et ilma tagastamatu abita esineks neil tõsisemaid raskusi investeeringute tegemisel, väljendasid eelkõige varem toetusi kasutanud ühistud.

Joonis 46. Investeeringute teostamine finantsinstrumentide abil (n=31)

Analüüsid, kas tootjaorganisatsioonid oleksid valmis kasutama finantsinstrumente ka turutingimustel, jagunesid arvamused kolmeks suhteliselt võrdseks grupiks: ühed arvasid, et oleksid valmis kasutama rahastamisvahendeid ka turutingimustel (36%), teised arvasid, et mitte (37%) ning kolmandad (27%) ei osanud küsimusele konkreetset vastust anda (joonis 47). Enamus nendest, kes olid varem kasutanud eraturu krediidasutuste laenusid olid nõus kasutama finantsinstrumente ka turutingimustel. Sageli lisati, et riiki usaldatakse laenuandjana rohkem kui erapankasid (ilmselt seetõttu, et riiklikelt vahenditelt eeldatakse suuremat paindlikkust ja vastutulelikkust). Finantsinstrumente ei oldud valmis turutingimustel kasutama põhjendusega, et praeguseks on krediidasutusega saavutatud toimiv ja rahuldav suhe ning ei nähta vajadust samadel tingimustel instrumendi eelistamiseks. Domineerima jäi seisukoht, et finantsinstrumendid peaksid olema tootjaorganisatsioonidele kättesaadavamad kui krediidasutuste laenud, lahendades seejuures ühistute probleeme, mis tulenevad nende piiratud ligipääsust laenurahale.

Joonis 47. Vastus küsimusele „Kas vajadusel oleksite valmis kasutama pakutavaid finantsinstrumente turutingimustel (krediidasutuste tingimused)?“ (n=31)

Finantsinstrumentidena sooviti turul näha suhteliselt võrdselt nii käibekapitalilaenusid kui investeerimislaenusid. Nagu selgus eelnevast analüüsist, on tootjaorganisatsioonidel teistest

sihtgruppide suurem vajadus täiendava käibekapitali järele, mida eraturu krediidasutused sageli rahuldada ei suuda - eelkõige seetõttu, et pangad nõuavad täiendavaid tagatise, kuid ühistute liikmed ei ole alati nõus laene oma varaga käendama. Sellest tulenevalt toodi (sihtgrupi eripärana) välja vajadust käibelaenuaolise finantsinstrumendi järele. Investeerimislaenu vormis finantsinstrumendiga rahastaksid tootjaorganisatsioonid aga neidsamu projekte, mida toodi välja tulevase investeringuvajaduse analüüsis (tootmishoonete ehitus, masinad ja seadmed jne). Rõhutati ka vajadust soodsamate tagatiste järele, mis soodustaksid ka krediidasutuste laenude tarbimist.

Mitmed ühistud näitasid üles suurt huvi ka omakapitaliinvesteeringute vastu. See omakapitaliinstrument tekitas intervjuude käigus diskussiooni erinevate tingimuste osas (nt kuidas määratakse sisenemise ja väljumise hind, kas omakapitaliinvesteering on ühistu puhul üldse rakendatav jms). Mitmete ühistute esindajate sõnul oleks omakapitaliinvesteering rakendatav konkreetsete suuremate projektide elluviimisel, mis tekitaksid täiendavaid rahavoogusid ja toodaksid kasumit, mida projekti omanike vahel jaotada. Samas pole tootjaorganisatsioonid oma olemuselt aga otseselt sobiv omakapitaliinvesteeringute sihtrühm, sest nende kasutamisega kaasneks praeguste osanike ehk liikmete osaluse vähenemine tootjaorganisatsioonis.

Soovitud finantsinstrumentide tingimusi analüüsid ilmsel, et kõige enam soovitakse riiklike rahastamisvahendite puhul näha väiksemaid laenuintresse kui krediidasutustel. Samas ükski vastaja kõrge intressi tõttu laenu võtmata jätmist aga konkreetsetl välja ei toonud ning üldiselt nõustuti, et antud hetkel on ka erapankade laenuintressid suhteliselt soodsad ja atraktiivsed. Finantsinstrumendilt oodatakse eelkõige stabiilselt soodsat intressi (nt 2-3% investeerimislaenu) ning kättesaadavust. Kallimate laenude puhul on ühistusiseselt juba raskem ja aeganõudvam ühist laenu võtmise otsust langetada (osad liikmed võivad vastu olla jms). Erinevus eraettevõtetest ilmsel selles, et tootjaorganisatsioonid ei soovi investeerimislaenude puhul pikemaid tagasimakse tähtaegasid. Sageli toodi investeerimislaenu soovitud maksetähtajaks 5 aastat või vähemgi, üksikutel juhtudel 10 aastat. Käibekapitalilaenu puhul nimetati kõigil juhtudel 1-aastast maksetähtaega. Subsideeritud komponendina tootjaorganisatsioonidele mõeldud riiklike laenude puhul tahetakse näha tasuta või väga soodsat tagatist - vajadust selle järele põhjendab taas tootjaorganisatsioonide eripära, mille kohaselt on ühistute finantseerimisvajadus suur, kuid põhivara seejuures vähe.

1.4 Maaparandusühistud

Eelhindamise ühe sihtgrupina käsitleti maaparandusühistuid (edaspidi MPÜ-d) kaardistamaks nende finantseerimisalast käitumist, turutõrkeid, tulevast investeringuvajadust ja finantsinstrumentide sobivust nende tegevuse finantseerimiseks. Maaparandusühistutega viidi läbi veebiküsitlus, milles osalemise kutse saadeti kõigile 191 ühistule, kes vastasid maaparandusseaduses maaparandusühistu kohta sätestatud nõuetele. Ankeedile vastas 43 maaparandusühistut, mis moodustas 23% üldkogumist ja on seega tulemuste üldistamiseks piisav.

1.4.1 Varasem finantseerimistegevus

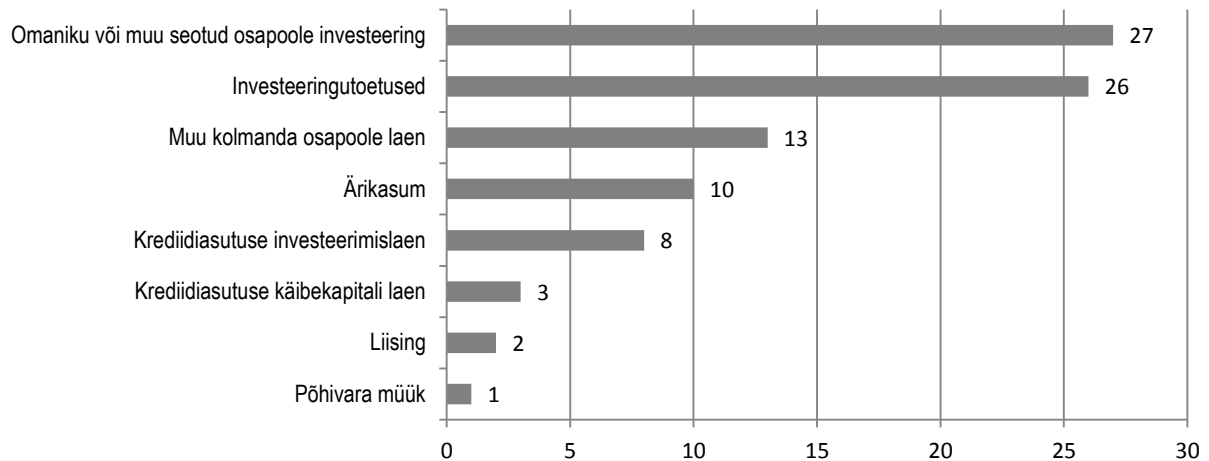
Analüüsitulemuste põhjal ilmsel, et 63% küsitletud MPÜ-dest on kasutanud maaparandusühistu tegevuse rahastamiseks oma liikmete või teiste seotud osapoolte investeeringuid (joonis 49). Ligikaudu sama paljud on kasutanud MPÜ tegevuste finantseerimiseks investeeringutoetusi. Erinevalt teistest analüüsitud sihtgruppide on MPÜ-d kasutanud oma finantseerimisvajaduse katmiseks kõige enam kolmanda osapoolte investeeringuid - koguni 30% maaparandusühistutest on kasutanud muu kolmanda osapoolte laenu.

Krediidasutuse investeerimislaenu on kasutanud 19% vastanud ühistutest ja 7% (3 MPÜ-d) on kasutanud käibekapitalilaenu (joonis 48). Ükski krediidasutuse laenu kasutanud ühistutest ei ole kasutanud nii käibe- kui investeerimislaenu. Seega on kasutanud krediidasutuse laenu kokku 26% vastanud MPÜ-dest (11 ühistut). 7 ühistut on kasutanud krediidasutuse laenu toetuse

sildfinantseerimise eesmärgil ning 4 toetuste omafinantseeringu katmiseks. Liisingut on kasutanud ainult 2 ühistut.

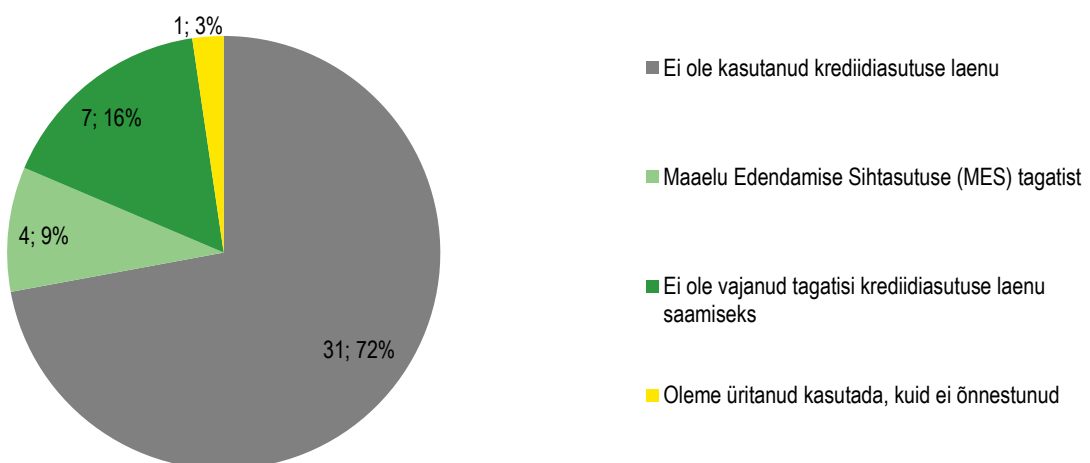
Kõigest 1 ühistu ei ole kasutanud omavahenditele lisaks mitte ühtegi teist rahastamisallikat. Sellest võib järeldada, et üldjuhul vajavad MPÜ-d oma tegevuse finantseerimiseks täiendavaid rahastamisvahendeid, kuid enamasti tagastamatu toetuse kujul.

Joonis 48. Rahastamisvahendeid kasutanute arv (n=43)

Krediitiasutustelt laenu võtmisel on 5 ühistut 12-st ehk 42% pidanud garanteerima laenu tagatisega (joonis 49). Nendest 4 on kasutanud MES-i pakutavat tagatist ning ühel jäi laenu tagatise mittedaamine tõttu võtmata. 7 vastanut (58% laenu võtnutest) ei ole vajanud krediitiasutusest laenu saamiseks täiendavat tagatist. Seega vajavad MPÜ-d suhteliselt sageli krediitiasutusest laenu saamiseks täiendavaid tagatiseid.

Joonis 49. Vastus küsimusele „Kas olete krediitiasutusest laenu saamiseks kasutanud tagatiseid ehk garantiisid (nt Kredexi või Maaelu Edendamise Sihtasutuse)?“ (n=43)

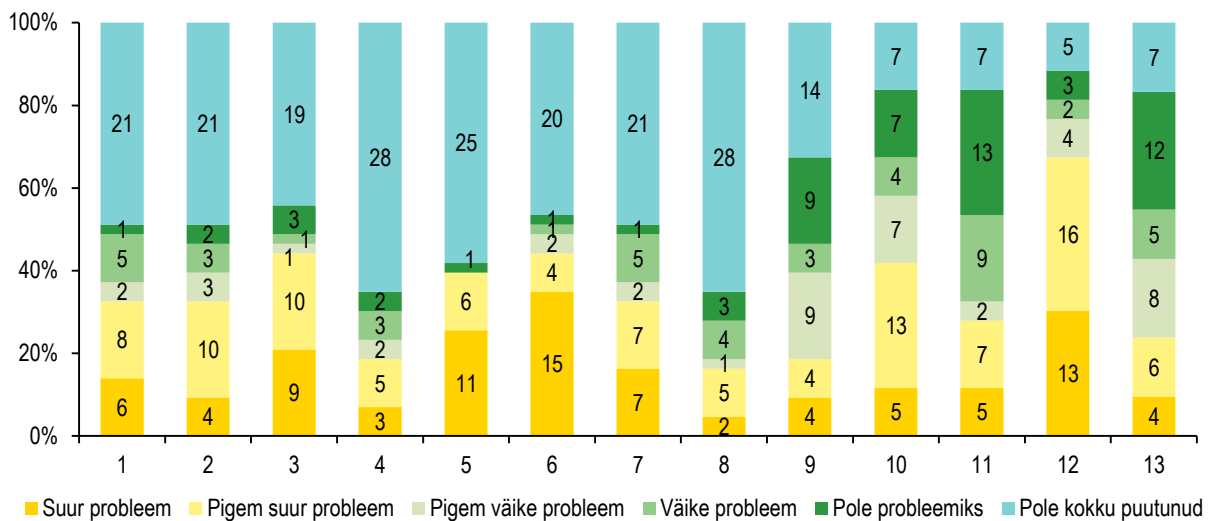
Antud sihtgrupi varasema finantseerimistegevuse analüüsist saab teha kolm kokkuvõtvat järeldust:

- ▶ Täiendav finantseerimine tugineb olulisel määral tagastamatule abile.
- ▶ Krediitiasutuste laenusid on kasutatud peamiselt toetuste sild- või omafinantseeringuks.
- ▶ Krediitiasutustelt laenu saamiseks võidakse vajada suure tõenäosusega (kuni pooltel juhtudel) täiendavaid tagatiseid.

1.4.2 Turutõrked

Kõige sagedasema probleemina rahastamisvajaduse rahuldamisel krediidasutuste vahendusel toodi välja seda, et maaparandusühistute majandusnäitajad ei ole krediidasutuste jaoks pikaajalise investeerimislaua andmiseks piisavad (44% vastanutest hindas probleemi suureks või pigem suureks) (joonis 50). Lisaks toodi esile ka investeeringutoetustega seotud probleemide olulisust - 67% MPÜ-dest nimetas suure või pigem suure probleemina toetuste liiga suurt konkurssi. Samuti toodi olulise probleemina välja ka seda, et krediidasutused hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatuult ebapiisavaks (44% vastanud MPÜ-dest hindasid probleemi suureks või pigem suureks).

Joonis 50. Vastus küsimusele „Milliste takistuste ja probleemidega olete kokku puutunud maaparandusühistu rahastamisvajaduste katmisel? Palun andke hinnang probleemile.“ (n=43)

1 Liiga kõrged intressimäärad	7 Investitorid ja muud kolmandad osapooled pole asutusse investeerimisest huvitatud
2 Liiga lühikesed tagasimakseperioodid	8 Omakapitaliinvesteeringute pakkujate investeeringu tingimused ei ole sobivad
3 Krediidasutused (nt pangad) hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatuult ebapiisavaks	9 Investeeringutoetuste kasutamise tingimused ei ole sobivad
4 Maaparandusühistu ei saa täiendavaid tagatise MES-ist ja Kredexist	10 Maaparandusühistule ei leidu sobivaid investeeringutoetusi
5 Maaparandusühistu majandusnäitajaid ei ole krediidasutuse jaoks piisavad käibelaenu andmiseks	11 Toetuste omaosaluse määr on liiga kõrge
6 Maaparandusühistu majandusnäitajaid ei ole krediidasutuse jaoks piisav pikaajalise investeerimislaua andmiseks	12 Toetustele on liiga suur konkurss
	13 Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta

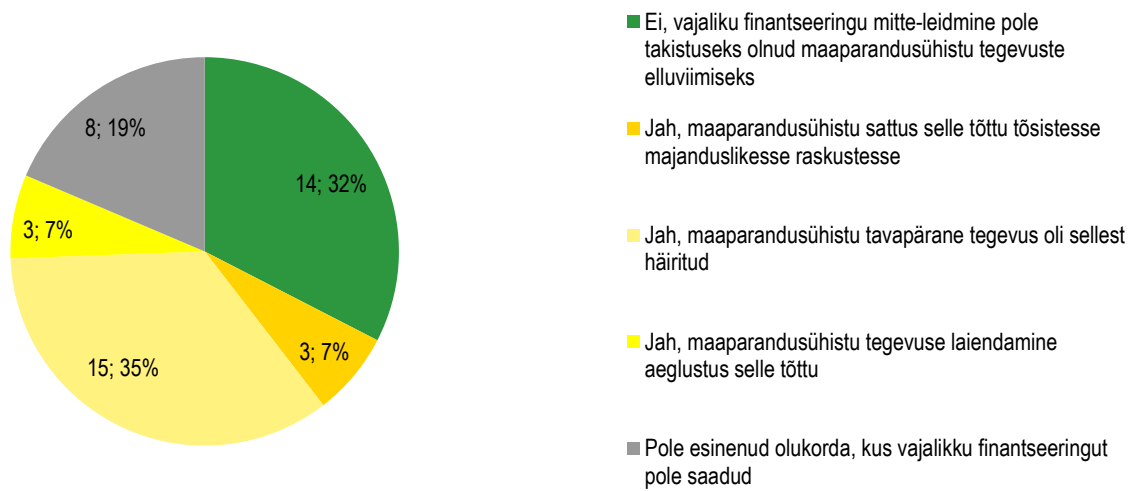
Lisaks töid vastajad täiendavate probleemidena välja ka alljärgnevalt loetletud takistusi.

- ▶ MPÜ-del puudub ärikasum - sellest tulenevalt on takistatud tagastatavate rahastamisvahendite kasutamine (nt krediidasutuste laenud).
- ▶ Puuduvad vajalikud toetused - nt maaparandussüsteemide hooldustoetus.
- ▶ Toetuse maksimaalne määr on liiga väike - investeeringute maksumused on läinud suuremaks ning sellest tulenevalt kasvab omaosaluse määr liiga kõrgeks.
- ▶ Liikmetel puuduvad vahendid omaosaluse maksmiseks või nad ei ole nõus seda maksma.
- ▶ Ühistul on palju liikmeid ja sellest tulenevalt on arvamused ühistu rahastamise kohta erinevad.
- ▶ Hulk teisi MPÜ-de organisatsioonisiseseid takistusi, nagu nt:
 - „Osadel linnas elavatel maaomanikel puudub huvi oma maal asuvate maaparandussüsteemide olukorra suhtes ja kui ise pole põllumajandustootja siis ei saada ka aru nende korrashoiutööde vajadusest.“

- „Käibekrediiti MTÜ-dele pangad pakkuda ei taha. Võimalik oleks saada lühiajalist laenu täissummas ja juhatuse liikmete tagatisel. Ideaalne oleks käibekrediit, mille puhul makstaks laenuintressi vaid kasutatud summalt. Vajalik oleks see tehtud kulutuste eest maksmisel enne toetuse laekumist PRIAst.“

32% vastajate arvates pole vajaliku finantseeringu mitteleidmine olnud MPÜ tegevusel takistuseks ning 19% vastanute hinnangul ei ole esinenud olukorda, kus vajalikku finantseeringut pole saadud (joonis 51). Ülejäänud 51% vastanutest töid välja, et nende MPÜ tegevusele on mõjunud vajaliku finantseeringu mitteleidmine siiski negatiivselt. Kõige sagedamini märgiti (35%), et ühistu tavapärase tegevus oli sellest häiritud.

Joonis 51. Vastus küsimusele „Kas maaparandusühistu tegevus on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?“ (n=43)

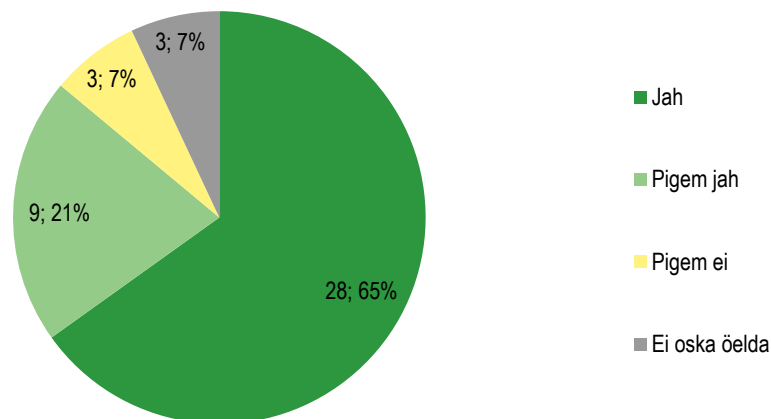

Võib järeldada, et MPÜ-de rahastamisel on vajaliku finantseeringu mitteleidmisega seotud turutõrge olemas, kuid järgneva analüüsi käigus selgub, et lahendust selle nähakse eelkõige tagastamatus abis. Laenusid (ja nende tarbeks vajalikke tagatise) vajatakse eelkõige toetuste projektide sild- ja omafinantseeringu katmiseks.

1.4.3 Tulevane investeeringuvajadus

Nii nagu teistegi eelhindamise sihtrühmade puhul, ütles valdav enamus (86% vastanutest) maaparandusühistute esindajatest, et neil *esineb* või *pigem esineb* järgmise viie aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele (joonis 52). Mitte ükski ühistutest ei märkinud kindlat eitavat vastust, vaid 3 MPÜ-d vastasid, et nad *pigem ei vaja* järgmise viie aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid.

Joonis 52. Vastus küsimusele „Kas maaparandusühistul esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele tegevuse finantseerimiseks?“ (n=43)

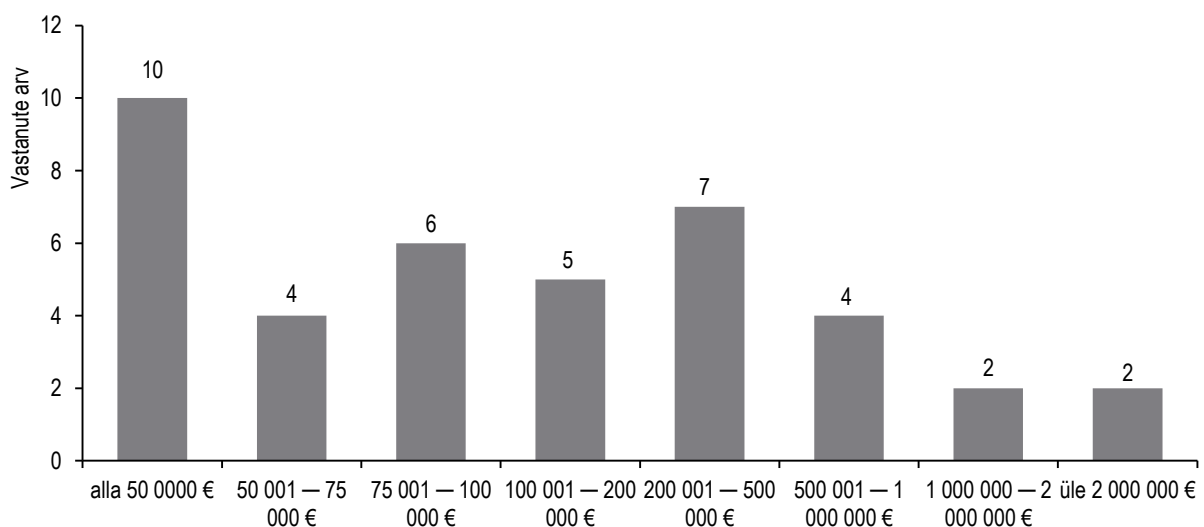

Täiendavat finantseerimist vajavate tegevustena toodi peamiselt välja viis valdkonda:

- ▶ maaparandusalaste hooldustööde teostamine
- ▶ olemasolevate maaparandussüsteemide hooldamine, rekonstrueerimine ja laiendamine
- ▶ uute maaparandussüsteemide rajamine
- ▶ masinate ja seadmete soetamine
- ▶ toetuste omaosaluse katmine

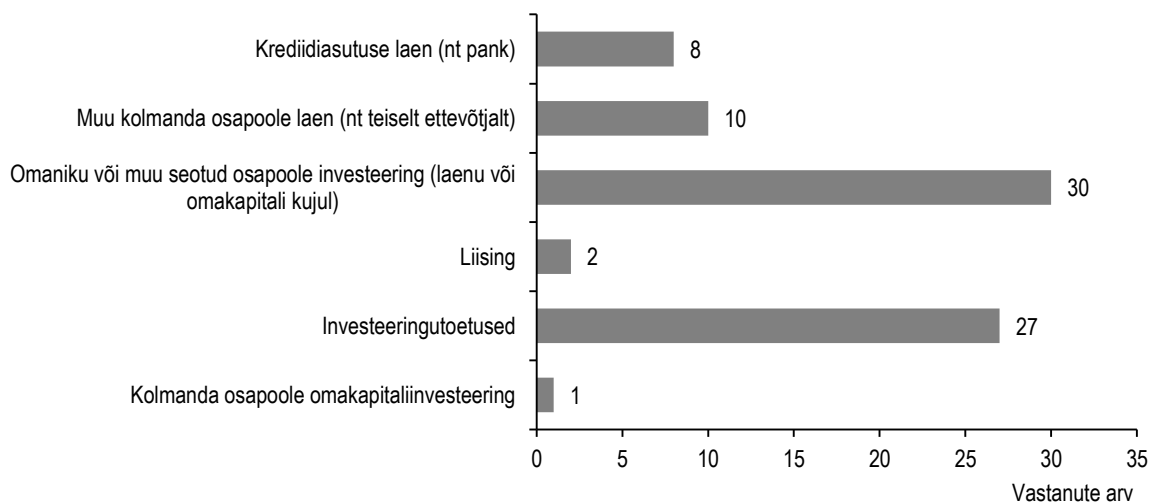
Nagu maaelu ettevõtete puhul, osutus ka antud sihtgrupi vastanute investeringuvajaduse suurusjärgusid analüüsides populaarseimaks suurusjärguks alla 50 000 € jääv summa (25% vastanutest). Sageduselt teisena (16% vastanutest) toodi välja juba oluliselt suuremat vahemikku - 200 001 kuni 500 000 € (joonis 53). Üldiselt on tulemuste varieeruvus küllaltki suur ning esindatud on kõik suurusjärgud (alla 50 000 € kuni üle 2 miljoni €).

Joonis 53. Vastus küsimusele „Milline on hinnanguline investeringuvajadus järgmise 5 aasta jooksul?“ (n=40)

Investeringuvajaduse katmisel kaalutakse peamiselt omanike investeringute ja investeringu-toetuste kasutamist (joonis 54). Krediitiasutuse laenu kasutamist kaaluvad vaid 20% maaparandusühistuid.

Joonis 54. Vastus küsimusele „Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud rahastamise vajaduste katmiseks?“ (n=40)

Vastajatel paluti kirjeldada ka, milliseid probleeme ja takistusi võib nende hinnangul MPÜ-l täiendavate rahaliste vahendite kaasamisel esineda. Vastajate endi hinnangud ja arvamused MPÜ-de finantseerimise probleemide kohta olid järgmised:

- ▶ Krediidiasutuste laenude kasutamisega seotud probleemid
 - Maaparandusühistu pole krediidiasutuste jaoks atraktiivne klient, ärikasum on liiga väike, et selle põhjal investeeringuid teha.
 - Laenude intressid on liiga kõrged.
 - Tagatise puudus - juhatuse liikmetel on keeruline veenda ühistu liikmeid krediidiasutuse laenusid oma varaga käendama.
- ▶ Maaparandusühistute omapärast tingitud probleemid
 - Maaparandusühistud pole iseseisvalt elujõulised ja vajavad riigipoolset toetust.
 - Kui riik ei toeta hooldustöid, tuleb vahendid omal leida. Ühistu liikmete aasta osalusmaks seda ei kata. Osamaksu tõstmine põhjustab kindlasti liikmete hulgas rahulolematust.
 - Omanikud ei jõua MPÜ tegevuse rahastamise osas (laenude kasutamise jms osas) kokkuleppele.
 - Kõik MPÜ liikmed ei panusta rahaliselt vastavalt oma kohustustele (omaosaluse maksed töödes) ning võib tekkida küsimus, et kui kaua ülejäänud MPÜ liikmed on valmis mittemaksjate osa kinni maksma.
- ▶ Toetustega seotud probleemid
 - Kui investeeringutoetust ei tuleks, siis maaparandusühistuid ei loodakski, kuna hetkel käivad maaparandusinvesteeringud veel enamusel eraomanikest üle jõu. Kui maaparandusse aga ei investeerita, siis väheneb ka ettevõtete potentsiaalne tootlus pinnaühiku kohta ja seeläbi ka võimalik kasum - kaotab nii eraomanik saamata tulu kui ka Eesti Vabariik saamata maksude näol.
 - Investeeringutoetuse taotlemisel eeldavad osad tingimused juba eelnevalt ebavõrdset kohtlemist (piiravad nõuded, mille täitmine võib osade ühistute jaoks keerulisem olla).
 - Toetuste omaosaluse määr on liiga suur.

Peaasjalikult jagunevad MPÜ-de probleemid kolme suuna vahel: toetustega seotud probleemkohad, krediidiasutustest laenu saamise takistused ja maaparandusühistute sisemised probleemid. Laenuturul esinevateks sagedamateks probleemideks on MPÜ-de majandusnäitajate

mitteaktsepteerimine ja täiendavate tagatiste nõudmine krediidasutuste poolt. Kuna maaparandus-ühistute tegevus on sageli sõltuvuses toetustest, siis täidavad laenud vaid sild- ning omafinantseeringu rolli ning muus osas nad MPÜ tegevuse finantseerimisel sageli rakendust ei leia.

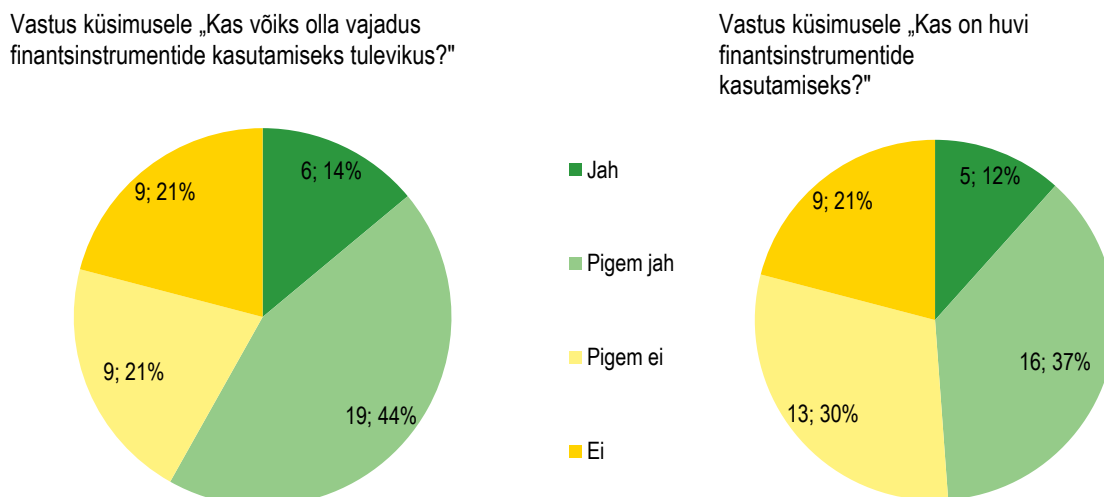
1.4.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Võrreldes teiste eelhindamise sihtgruppidega ilmneb veebiküsitluse vastuste põhjal, et rahastamisvahendid ei ole MPÜ-de esindajate hinnangul sobivad vahendid MPÜ tegevuse rahastamiseks. Nii leidis näiteks ainult üks neljandik vastajatest, et finantsinstrumendid on sobivad vahendid MPÜ-de finantseerimiseks, kuid enamasti lisati, et sobivus sõltub rahastamisvahendi tingimustest. Samuti lisasid osa nendest, kes näevad finantsinstrumente sobivate vahenditena MPÜ finantseerimiseks, et need vahendid on sobivad vaid koos tagastamatute toetustega. Seda väidet kinnitab ka eelneva finantseerimistegevuse analüüs, mille kohaselt on kasutatud krediidasutuste laenusid peamiselt toetuste oma- ja sildfinantseerimisel. Mitmed MPÜ esindajad arvasid, et riiklikud ja eeldatavalt soodsamad laenud on MPÜ-de jaoks kindlasti sobivamad kui erapankade laenud, kuna maaparandusühistutel on raskusi turutingimustel pakutavate laenude tagasimaksmisega.

Ligikaudu sama palju kui oli neid, kes arvasid, et finantsinstrumendid on sobivad vahendid MPÜ investeringute teostamiseks, oli ka vastupidisel arvamusel olevaid ühistuid (mõlemaid ligikaudu 25%). Ülejäänud 50% ei osanud konkreetset seisukohta võtta. Finantsinstrumentide mitesobivuse põhjendamiseks toodi mitmeid argumente. Ühe vastaja arvates peaks laenude pakkumise rolli finantsturul täitma vaid erasektor ning riiklikku sekkumist olla ei tohiks. Sageli eeldati, et finantsinstrument on toetusi välistav finantseerimisvahend, ning rõhutati, et ilma toetusteta MPÜ-d oma tegevusega jätkata ei suudaks.

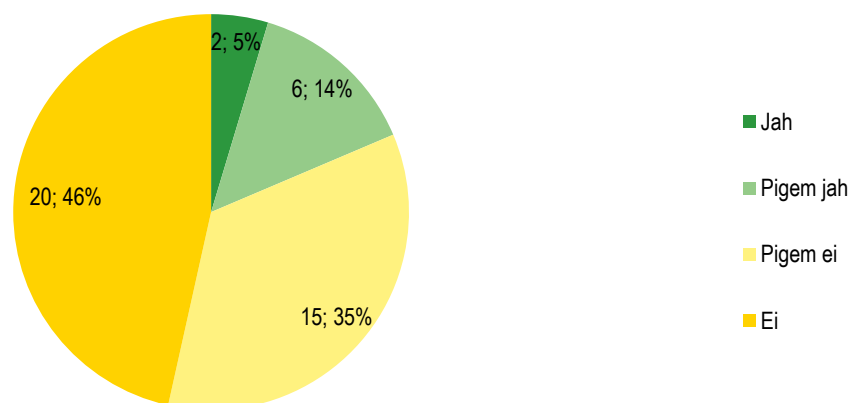
Sellele vaatamata, et finantsinstrumente ei peeta maaparandusühistute finantseerimiseks sobivateks, tõi siiski 58% ühistutest välja, et neil on finantsinstrumentide järele vajadus. Huvi nende suhtes näitas üles 49% vastanutest (joonis 55). Üheksa vastajat (21%) ei omanud finantsinstrumentide suhtes ei vajadust ega ka huvi.

Joonis 55. Maaparandusühistute huvi ja vajadus finantsinstrumentide suhtes (n=43)

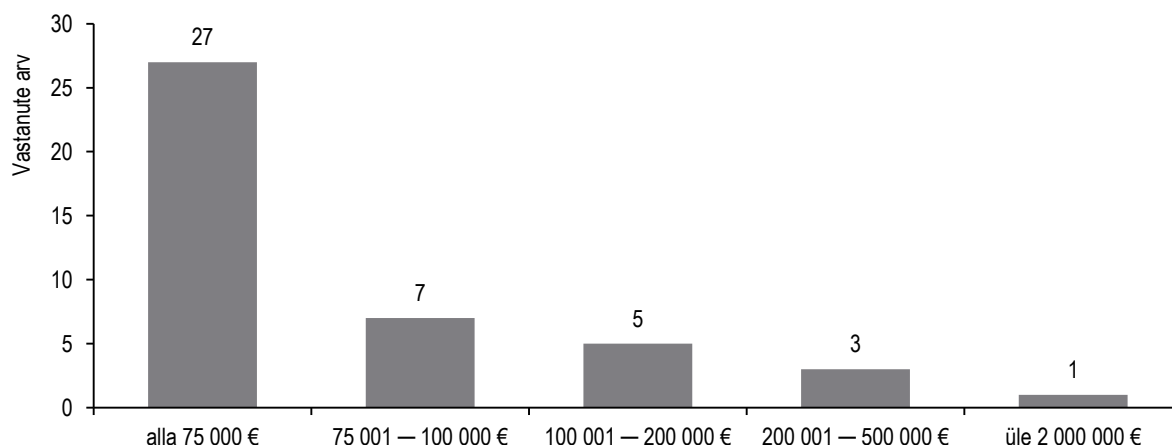
Enamasti nähakse potentsiaalsete finantsinstrumente kasutamist siiski toetuste sild- ja omafinantseerimiseks tagastamatute toetuste abil rahastatavates projektides. Seda eeldust kinnitavad 35 ankeedile vastanud ühistut (81% koguvalimist), kes märkisid, et nad ei viiks või pigem ei viiks ellu investeringuid, kui nad peaksid kasutama toetuste asemel finantsinstrumente (joonis 56). Samasugune vastuste vahetõde ilmnis ka küsimuse puhul, kas MPÜ-d oleksid vajadusel valmis kasutama finantsinstrumente ka turutingimustel – valdav enamus ei oleks selleks valmis.

Joonis 56. Vastus küsimusele „Kas viiksite ellu neid investeeringuid kui peaksite tagastamatute toetuste asemel kasutama finantsinstrumente?“ (n=43)

Kui MPÜ-de esindajad kasutaks finantsinstrumente, siis 63% vastanute hinnangul oleks nende maht investeeringu kohta alla 75 000 € (joonis 57). Mida suuremaks muutub summa vahemik, seda vähemaks jääb potentsiaalsete finantsinstrumendi kasutajate arv, kusjuures summa vahemikke 501 000 - 1 000 000 € ja 1 000 001 - 2 000 000 € ei märgitud üldse. Kui võrrelda märgitud järgmise viie aasta investeeringuvajaduse suurusjärke (joonis 53) ja potentsiaalselt kasutatavate finantsinstrumentide suurusjärgusid, siis järeldub, et finantsinstrumente kasutaksid MPÜ-d oluliselt väiksemas mahus. Nii märkisid 7 MPÜ-d sageduselt teise investeeringuvajaduse suurusjärguna 200 001 - 500 000 €, kuid nimetatud suurusjärgus finantsinstrumenti soovib kasutada vaid kolm vastajat. Laenuinstrumentide väikesed mahud on põhjendatud sellega, et maaparandusühistutel puuduvad piisavalt suured ja stabiilsed rahavood, mille arvelt saaks suuremaid laenusid tagasi maksta.

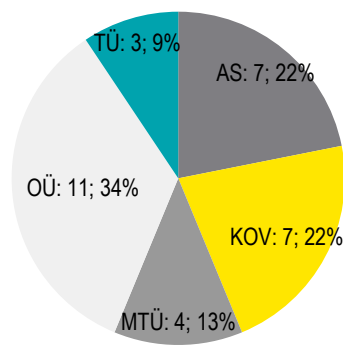
Joonis 57. Vastus küsimusele „Kui suures summas oleksite huvitatud finantsinstrumente kasutama?“ (n=43)

1.5 Sadamad

Kokku intervjueriti 32 erinevat sadama ja laurikoha omanikku ning haldajat. Lisas 8 olevas tabelis on toodud ära intervjueritud sadamad, nende omanikud või haldusettevõtted ja valimisse kaasamise kriteerium. Ligikaudu 60% vastanud sadamatest on erasadamad. 8 sadama omanikku ja/või haldusfirmat tegeleb sama juriidilise keha alt ka muu äritegevusega - peamiselt turismi või kalapüügiga. Kolmandik vastanud sadamatest ja laurikohtadest kuulusid osaühingutele, 22% kohalikele omavalitsustele ja sama palju aktsiaseltsidele. Neli sadamat (13%) olid registreeritud MTÜ-dena ning kolm tulundusühistutena (joonis 58).

Joonis 58. Intervjueeritud sadamate, lautrikohtade omanike või haldajate juriidiline staatus (n=32)

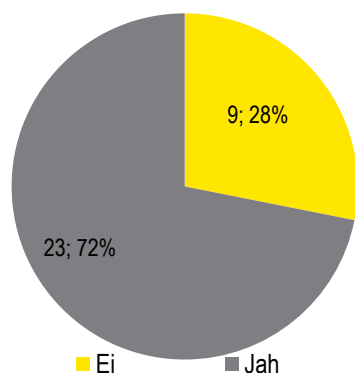
Analüüsitavasse sihtgruppi kuulusid suuremalt jaolt sadamad, kuid ka mõned lautrid. Edasises analüüsis käsitletakse neid siiski ühise nimetaja all - sadamatena.

1.5.1 Varasem finantseerimistegevus

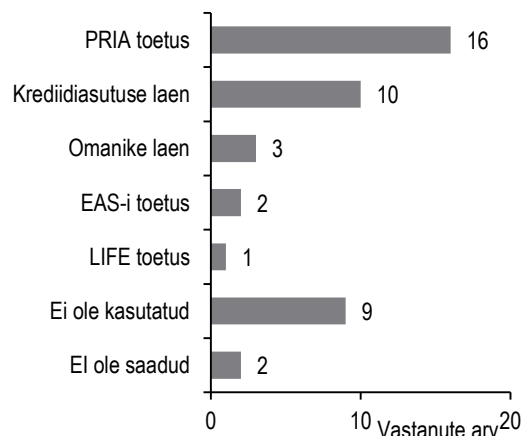
Enamik küsitletud sadamatest (72%) on kasutanud lisaks omavahenditele sadama finantseerimisel ka täiendavaid vahendeid (joonis 59). Ülejäänud 9 seas oli mõni piisavalt suur sadam, kes ei vajanud täiendavat rahastamist, ja oli ka neid, mis ei ole aktiivselt toimivad sadamad ning seetõttu pole neisse ka investeeritud. Enim on täiendavate vahenditena kasutatud toetusi - täpselt pooled vastanutest on kasutanud sadamasse investeerimisel tagastamatut abi Euroopa Kalandusfondi (EKF) toetuste näol ning mõni üksik näide oli ka EAS-i toetuse kasutamisest (joonis 59). Toetusi on peaauglikult kasutatud sadama renoveerimiseks, hooldamiseks ja toetava infrastruktuuri rajamiseks. Tagastamatu abi ulatuslikku kasutamist põhjendati sellega, et keskmine Eesti sadam ei genereeri piisavalt tulusid, et ise enda investeeringuvajadust rahuldada või laenukoormust tasuda.

Joonis 59. Täiendavate rahaliste vahendite kasutamine (n=32)

Vastus küsimusele „Kas on kasutatud täiendavaid rahalisi vahendeid?“

Kasutatud täiendavad rahalised vahendid

10 sadamat (31% vastanutest) on kasutanud krediidiasutuste laenusid. Kõigil juhtudel on võetud investeerimislauenu ning üks vastaja tõi välja ka pangalaenu kasutamist sildfinantseeringuna. Sageli on laenu võetud toetuste projektide omaosaluse katmiseks. Peamiselt on laenude kaasabil finantseeritud järgmisi põhivarainvesteeringuid:

- ▶ muuli ehitus/renoveerimine
- ▶ kai ehitus/renoveerimine
- ▶ kanali laiendamine, süvendamine
- ▶ teede ehitus, renoveerimine
- ▶ sadama teenindushoonete ehitus

Pangalaenude kasutamist põhjendati sellega, et omavahenditest ei oleks vajalike investeeringute tegemiseks piisanud. Sadama põhivarainvesteeringud, mis on vajalikud sadama põhifunktsiooni täitmiseks ja -teenuste osutamiseks on võrreldes sadama teenustest tulude laekumise kiirusega äärmiselt suured, mistõttu ei ole sadama omanikud võimelised laenu abita koheselt vajalikke summasid välja maksma. Laenusid vajatakse peaaesjalikult kahes suunas - nii sadama toimimiseks vajalikeks hooldus- ja renoveerimistöödeks kui ka sadama tugifunktsioonide üles ehitamiseks (nt veesõidukite tankla, laohoone, vee-, kanalisatsiooni jm infrastruktuuri rajamiseks). Ainult üks laenu võtnud sadamatest on pidanud kasutama täiendavat tagatist (MES-ist). Sellest järeldub, et sadamad on oma põhivaraga krediidasutustele piisavaks tagatiseks. Ka intervjueeritavad ise kinnitasid, et sadamate puhul ei ole probleemiks mitte tagatiseks antava põhivara puudus, vaid rahavoogude vähesus ülalpeetava põhivara suhtes. Keskmise Eesti sadama käive on tema põhivara väärtuse kohta väga väike ning see suurendab neile laenamisel pankade riskitaset. Intervjueeritavad nentisid ka ise, et kui sadamal mõnda teist kasumlikku äritegevust kõrval ei ole, siis ei suudeta laenusid teenindada.

1.5.2 Turutõrked

Sadama esindajad tõid intervjuudel välja mitmeid probleeme, mis täiendaval finantseerimisel esinevad. Nagu teistegi sihtrühmade puhul, jagunesid probleemid peamiselt kahte gruppi - toetustega seotud probleemid ja krediidasutustest laenu taotlemisel esinevad probleemid.

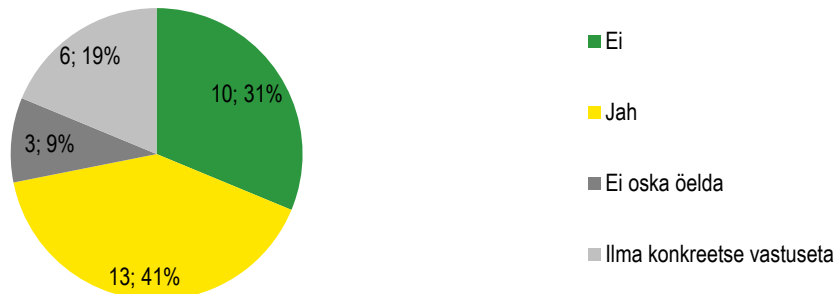
Järgnevalt on toodud mõned näited intervjueeritud sadama esindajate poolt välja toodud probleemidest:

- ▶ Krediidasutuselt laenu taotlemisega seotud probleemid
 - Esimest korda krediidasutusest laenu taotlemine on vaevanõudev - see vajab eelnevat selgitustööd, tõestamist ja vara hindamist.
 - Pank ei anna laenu nõrkade/ebapiisavate majandusnäitajate tõttu.
 - Pangad ei tunne kalanduse valdkonda (sh sadamate seotust kalandusega).
- ▶ Sadamate eripärast tulenevad probleemid
 - Omakapitali tootlikkus on väga väike ja see on finantsasutustega suhtlemisel suur probleem - investeeringuid vajavat põhivara on palju, aga nende investeeringute tootlikkus (tasuvus) on väga madal.
 - Sadama pidamine ei ole kasumit teeniv ettevõtlus - keskmise Eesti sadama tulud ei pruugi katta sadama püsikulusidki (sadama kapteni töötasu, elektrikulu jms).
- ▶ Toetustega seotud probleemid
 - Toetustel on liiga piiravad nõuded - toetusmeetmete alla mittekvalifitseerumine.
 - Äriplaan on loetud toetuste taotlemisel (PRIA ja EAS) ebapiisavaks.
 - Toetuste projektides tuleb katta kõigepealt ise 100% projekti maksumusest.
 - Toetuse meetmetes eristatakse külalissadamat ja kalasadamat - külalissadamat ei tohi kasutada kalurid ja vastupidi.
 - Toetusmeetmed tulid liiga hilja, suur osa kaluritest on tänaseks juba oma tegevuse lõpetanud ja kodupaikadest ära läinud.
 - Väljastpoolt tulijatel (võõrastel) on raskem kohalike kalanduse tegevusgruppide otsustusprotsessides oma projektidele rahastust saada.
 - Üks taotleja ei või kahe sadama peale samaaegselt toetust taotleda.

Välja toodud probleemid kinnitavad, et sadamate peamiseks takistuseks laenude saamisel on ebapiisavad rahavood. Sellest tulenevalt võib järeldada, et finantsinstrumendid ei pruugi olla keskmise Eesti sadama jaoks kõige sobivamaks finantseerimisallikaks, sest puudub võimekus laenukapitali tagasi maksta.

13 vastajat tõid välja, et vajaliku finantseeringu puudumine on takistanud sadama või laotrikoha tegevust ja arengut (joonis 60). Valdavalt mõeldi vajaliku finantseeringu puudumise all toetuse puudumist ning üksikul juhul ka pangalaenu mittesaamist.

Joonis 60. Vastus küsimusele „Kas vajaliku finantseeringu puudumise tõttu on tegevus või areng olnud takistatud?“ (n=32)

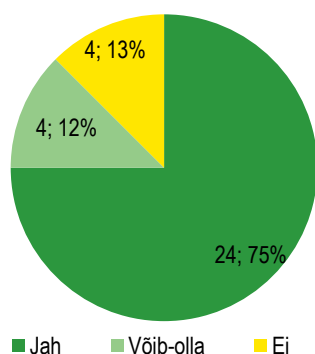
Kokkuvõttes pole sadamad krediitiasutustelt laenu saanud, kuna sadama omakapitali tootlikkus on madal ja investeeringud ei pruugi olla tasuvad või muutuda tasuvaks väga pika ajaperioodi järel. Tasuvusaeg on kas väga pikk või üldse olematu. Kuna vähemalt pooled intervjueeritud sadamatest on kasutanud toetusi ja suur osa ülejäänutest ei ole vajaliku finantseeringut veel leidnud, siis võib järeldada, et sadamate jätkusuutlikkus toetub tugevalt tagastamatule abile. Üheselt jäi kõlama, et Eesti väikesadamad on rannakalanduse ja turismiarenduse seisukohast olulised ja perspektiivsed (toodi välja, et viimastel aastatel on sadama külastajate arvud suurenenud), kuid sadamaomanikud ise omavahenditest investeerida ei jõua. Vastajate sõnul peaksid säilima toetused sadamatele kindlasti ka käesoleval programiperioodil, kuna osasid olulisi sadamaid pole veel jõutud korda teha ning ka kõiki toetatud sadamaid ei ole veel lõpuni välja arendatud. Laenusid nähakse seejuures valdavalt omafinantseeringu või sildfinantseeringu vahendina.

1.5.3 Tulevane investeeringuvajadus

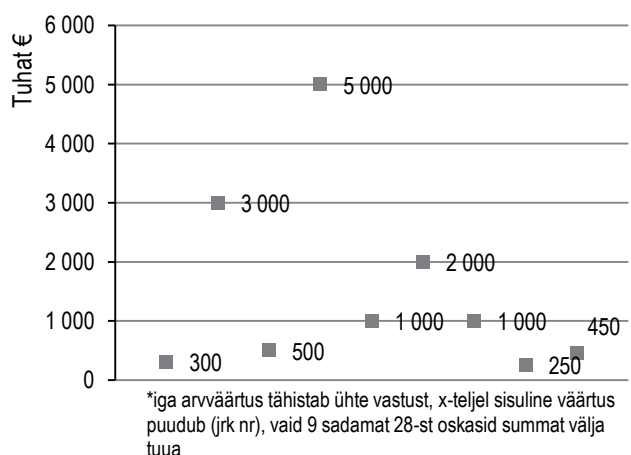
75% intervjueeritud sadamatest tõid välja, et neil on tulevase viie aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele, ning 12% ehk 4 vastanut arvasid, et neil võib antud vajadus sõltuvalt tulevastest äriplaanidest ja turutingimustest tekkida (joonis 61). Kokku vajaksid ligikaudu 90% vastanud sadamatest järgmise 5 aasta jooksul sadamasse või sadamat teenindavasse infrastruktuuri investeerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid. 18 vastanut ei osanud välja tuua konkreetset investeeringuvajaduse summat. Ülejäänud 10, kes tulevase 5 aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid vajasisid, nimetasid enamjaolt 1 miljoni euro piiridesse jääva summa.

Joonis 61. Tulevane rahastamisvajadus

Vastus küsimusele „Kas esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele?“ (n=32)

Täiendava rahastamisvajaduse suurusjärg (n=9)

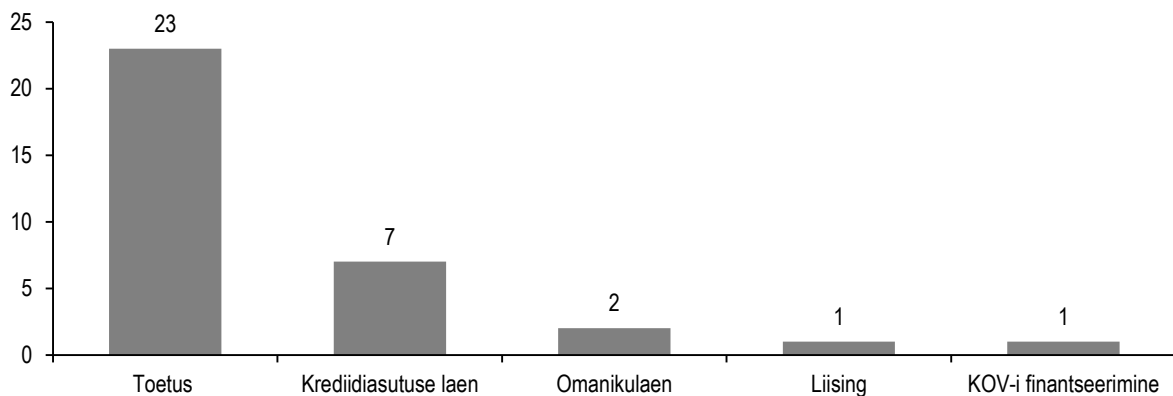
Sadamate esindajad töid põhilise investeeringu sihtotstarbena välja:

- ▶ kai ehitust, renoveerimist
- ▶ teenindushoonete ehitust
- ▶ sõiduteede, parklate ehitust
- ▶ süvendamist ja puhastamist
- ▶ teenindavate masinate ja seadmete soetamist

Lisaks sadamatega otseselt seotud põhivarainvesteeringutele toodi välja täiendavate rahaliste vahendite vajadust ka sadamaga seotud ettevõtluse tarbeks - peamiselt turismiarenduseks ja kalapüügivahendite soetamiseks.

Ka tulevase rahastamisvajaduse katmisel nähakse peamiste vahenditena toetusi. Ligikaudu 85% nendest, kellel esineb järgmise viie aasta jooksul vajadus täiendavate vahendite järele, näevad potentsiaalsete rahastamisallikatena investeeringutoetusi (joonis 62). Krediitiasutuste laenusid nähakse potentsiaalsete allikatena peamiselt sild- ja omafinantseeringu katmisel, kuid mitte kogu investeeringuvajaduse rahuldamiseks. Üksikud suured sadamad, nagu Pärnu sadam, ei kasuta toetusi (st ei saa toetuste näol tagastamatut abi) ning rahuldavad oma täiendava rahastamisvajaduse krediitiasutuste laenusid kasutades. Potentsiaalsed tulevased toetuste taotlejad hindaksid sobivaks kuni 20% omaosalust. Kolm intervjuueeritavat on valmis katma kuni 50% omaosaluse.

Joonis 62. Vastus küsimusele „Milliste rahastamisvahendite kasutamist kaalutakse investeeringuvajaduse katmisel lisaks omavahenditele?“ (n=28)

Üksnes krediitiasutuse laenu kasutades kavatseb oma investeeringuvajadust katta 2 suuremat sadamat. Ülejäänud 5 potentsiaalselt krediitiasutuse laenu kasutavat sadamat võtaksid laenu omaosaluse finantseerimiseks. Taaskord põhjendati laenude mitte-eelistamist sellega, et tüüpiline Eesti sadam ei ole kasumlik ettevõtte ning ei ole võimeline investeeringut tagasi teenima. Samuti puuduvad sadama omanikel või haldajatel sageli piisavad vahendid oma kõrvalisest äritegevusest, et investeeringuid omal käel realiseerida. Sadamate korrashoid ja hooldamine nõuab regulaarseid investeeringuid, kuid sadamad ei genereeri püsivaid ja stabiilseid tulusid, millest investeeringute tarbeks võetud laenusid teenindada. Intervjuueeritavad selgitasid, et vaid hea idee ja äriplaani korral, mis loob sadamale kasumit teeniva lisaväärtuse, on võimalik 100-protsendiline omafinantseerimine. Paraku sadama põhifunktsioonid seda tüüpilise Eesti sadama puhul ei võimalda ning potentsiaalsete ärilisi eesmärke rahuldatavate projektidena nähakse erinevate lisateenuste pakkumist (nt turism, kalatööstus jmt).

1.5.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

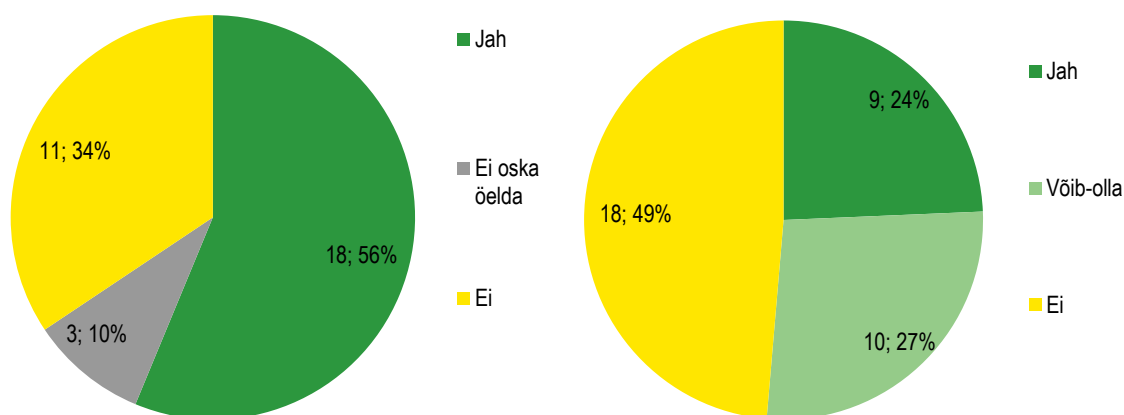
Finantsinstrumentide potentsiaalset nõudlust kaardistades oli sadamate sihtgrupi puhul oluline hinnata, kas rahastamisvahendid oleksid üldse sadamatesse investeerimiseks sobivateks vahenditeks. 56% intervjuueeritavatest ütlesid, et riiklikud finantsinstrumendid oleksid sadama investeeringuvajaduse täiendavaks katmiseks sobivad (joonis 63). Kolmandik vastanutest olid

vastupidisel seisukohal ning 10% vastanutest ei osanud seisukohta võtta. Eelmisest alapeatükist selgus, et laenuinstrumente soovitakse kaasata peaaesjalikult tagastamatute toetuste projektides omaosaluse katmiseks või sildfinantseerimiseks. Nii tõi üle poole potentsiaalsetest finantsinstrumentide kasutajatest välja, et sooviksid kaasata finantsinstrumente ainult koos toetustega. Üksikud ütlesid, et ainult tugevalt subsideeritud laenuinstrumendi puhul oleksid nad valmis seda täies mahus investeringuvajaduse rahuldamiseks kasutama. Vajadust rahastamisvahendite järele tõi välja juba oluliselt vähem vastanuid - ligikaudu neljandik (joonis 63). Sellest võib järeldada, et toetuste oma- ja sildfinantseeringu katmisel täidavad antud rolli ka krediidasutuste laenud.

Joonis 63. Finantsinstrumendi sobivus ja vajadus sadamate finantseerimisel (n=32)

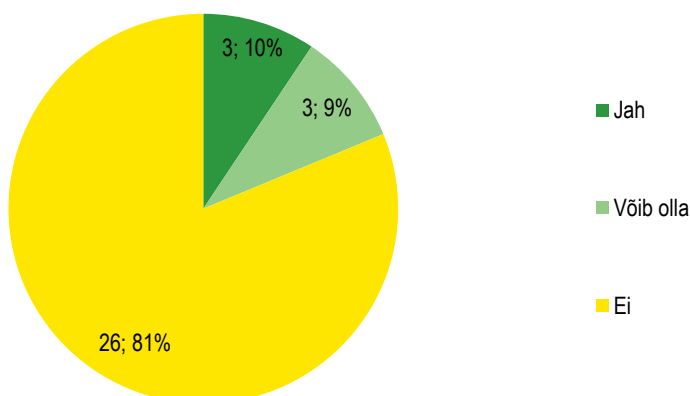
Vastus küsimusele „Kas finantsinstrument on sobiv vahend sadama tegevuse finantseerimiseks?“

Vastus küsimusele „Kas Teil on vajadus finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus?“

81% vastanud sadamatest ei viiks tulevasi investeringuid ilma toetusteta ellu (joonis 64). Sageli täiendati vastust täpsustades, et nii suures mahus ja nii kiiresti kui vaja ei suudaks nad investeringuid ilma toetusteta ellu viia. Kolm sadamat, kes teostaksid investeringud ka ainult finantsinstrumentide abil, on ettevõtted, kelle põhitegevus loob sadama haldamise kõrvalt piisava kasumi, et sadama tarbeks võetud laenusid teenindada. Sadam eraldiseisvana seda teha ei suuda (v.a suured kauba- ja reisisadamad).

Joonis 64. Vastus küsimusele „Kas viiksite ellu neid investeringuid, mille realiseerimiseks soovite kasutada tagastamatuid toetusi ka siis, kui peaksite nende asemel kasutama finantsinstrumente nagu laenusid või omakapitaliinvesteringuid?“ (n=32)

5 sadamat avaldasid soovi kasutada finantsinstrumente toetuste sildfinantseerimiseks ning 12 intervjuueeritavat sooviksid kasutada finantsinstrumente investeringutoetuste projektides omaosaluse katmiseks. 22% vastanutest ütlesid, et kasutaksid finantsinstrumente ka turutingimustel.

Enamuse arvates peaksid need kindlasti sisaldama riigiabi elemente. Turutingimustest soodsamaid tingimusi soovitakse laenuinstrumendi puhul näha järgmistes aspektides: intress, tagasimakseperiood, tagasimakse tingimuste muutmise võimalus. Tagatise osas üldiselt turutõrget ei nähta - sadama infrastruktuur ise on piisavaks tagatiseks.

1.6 Turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi kokkuvõte

Alljärgnevalt on esitatud turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi kokkuvõtavad järeldused sihtgruppide ja alateemade lõikes. Järgnev kokkuvõtlik tabel koondab põhilisi analüüsitulemuste järeldusi (tabel 2).

Tabel 2. Turutõrgete ja investeerimisvajaduse analüüsi järeldused

	Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgemüügi ettevõtted ja muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted	Tootjaorganisatsioonid	Maaparandusühistused	Sadamad
Investeeringute tegemisel esinenud probleemid	Investeeringutoetuste piiratud kättesaadavus, laenude lühike tagasimakseperiood ja kõrge intressimäär, tagatiste ebaõiglane hindamine	Tagatiste puudus, tagatiste kallidus, pankade kõrge riskihinnangud tootjaorganisatsioonidele, liiga lühikesed tagasimakseperioodid	Tagatiste puudus, krediitiasutuste laenude puudulik kättesaadavus tulenevalt ebapiisavatest majandusnäitajatest	Krediitiasutuste laenude puudulik kättesaadavus tulenevalt kehvadest majandusnäitajatest
Mõju	Äritegevuse laiendamise aeglustumine ja võimaluste elluviimine takistatud	Tegevus või areng takistatud	Tavapärase tegevus häiritud	Sadamate areng takistatud
Investeeringuvaldkond	Tootmismaa, ehitised ja rajatised, mobiilses seadmed ja masinad, tootearendus	Põhivarainvesteeringud	Maaparanduse spetsiifilised valdkonnad	Hooned ja rajatised, masinad ja seadmed
Investeeringu summa	Mikrofinantseering (alla 50 000 €)	100 000 - 500 000 € Alla 50 000 €	Alla 50 000 € 100 000 - 500 000 €	>250 000 €
Potentsiaalne FI nõudlus	Telefoniintervjuude põhjal on huvi ca 80% küsitletutest, vajadus ca 40% küsitletutest (st põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse ja joogitootmise ettevõtetest)	87% vastanutest	ca 50% vastanutest kaaluks FI-de kasutamist (summas kuni 75 000 €); eelistavalt kasutatakse FI-sid omaosaluse katmiseks, sildfinantseerimiseks	56% vastanutest (omaosaluse katmine, sildfinantseerimine)
Tingimused	53% vastanutest nõus kasutama turutingimustel	41% vastanutest nõus kasutama turutingimustel	Subsideeritud tingimused	Subsideeritud tingimused

Ligikaudu 60% kõikidest põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgemüügi ettevõtetest on kasutanud või üritanud kasutada viimase viie aasta jooksul oma tegevuse finantseerimisel täiendavaid rahalisi vahendeid. Suurematel ettevõtetel on ligipääs täiendavatele finantseerimisvahenditele parem. Kõige sagedamini on kasutatud omaniku või muu seotud osapoole investeeringuid, investeeringutoetusi ja liisingut. Krediitiasutuste laenu on kasutanud 38% täiendavaid finantseerimisallikaid kaasanud ettevõtetest. Kõige sagedasem võetud investeerimislaenu suurusjärg jääb alla 50 000 € kuni 5 aastase tagasimakseperioodiga.

Krediidiasutuste laenude puhul on suureks takistuseks mittepiisav tagatis, samas kui täiendava tagatise hind on liiga kõrge. 81% sihtrühma vastanutest vajavad tulevikus täiendavaid rahalisi vahendeid ning kõige sagedamini esineb see vajadus alustavate ettevõtete puhul, kelle investeeringuvajadus jääb pooltel juhtudel alla 50 000 €. 80% intervjueeritustest olid valmis tegema investeeringuid (suuremal või vähemal määral) ka toetusteta ning sama suures osakaalus näidati üles ka potentsiaalset vajadust ning huvi finantsinstrumentide vastu.

Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtte investeerimisaktiivsus on varasematel aastatel olnud suurem puidu töötlemise tegevusaladel. Ettevõtted hindasid peamiseks takistuseks ebapiisavat omakapitali. Laenude ja liisingute kättesaadavus on teistest tegevussuundadest mõnevõrra kehvem majutus- ja toitlustusasutuste seas. Toetusi taotlenud mittepõllumajanduslikest ettevõtetest oleks investeeringuid ka toetusteta ellu viinud vaid vähesed - enamjaolt alla 20% ettevõtetest. Mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted vajavad kõige sagedamini investeeringuid masinate ja seadmete soetamiseks (92%), ehitistesse ja rajatistesse (77%) ning olemasolevate toodete tootearendusse investeerimiseks (78%). Kõikides valdkondades domineerib investeeringuvajadus kuni 10 000 € - sõltuvalt tegevusalast jääb investeeringuvajaduse summa 50-70% juhtudest alla 100 000 €. Investeeringute finantseerimisallikatena nähakse peamiselt omavahendeid, kuid suurt rõhku pannakse ka toetustele. Krediidiasutuste vahendeid soovitakse kasutada harvemini. Peamised laenud ja liisingute kasutamise objektid on ehitised ja rajatised, seadmed ja masinad, tootmise automatiseerimine ning tootmismaa. Intervjueeritud mittepõllumajanduslikest maapiirkonna ettevõtetest omasid üle pooled vajadust ja ka huvi finantsinstrumentide kasutamise järele järgmisel viiel aastal investeeringute teostamiseks.

Tootjaorganisatsioonid on viimase viie aastal jooksul kasutanud organisatsiooni tegevuse rahastamiseks kõige rohkem omanike investeeringuid, toetusi, krediidiasutuse laenusid, liisinguid ja faktooringuid. 45% vastanud ühistutest on kasutanud krediidiasutuse laenusid ning sama paljud ei ole. 95% laenu kasutanud ühistutest on vajanud käibekapitalilaenu. Investeerimislaenu on kasutanud ligikaudu 30% kõikidest ühistutest. Ligikaudu pooled laenu kasutanutest (8 ühistut) on vajanud täiendavaid tagatise.

8 intervjueeritud tootjaorganisatsiooni töid välja, et neil on esinenud konkreetseid olukordi, kus pole saadud vajalikku finantseeringut ning see on takistanud ühistu tegevust ja arengut. Laenuturul esinevatest probleemidest nimetati liiga suuri tagatise, ühistulise vormi mittetundmist pankade poolt, tagatise instrumendi kallidust, isikliku varaga käendamist ja ühistu eripärast tulenevaid probleeme. 90% vastanud ühistutest vajavad (sh kolm ühistut, kes võib-olla vajavad) tulevikus täiendavaid rahalisi vahendeid nii käibekapitali kui investeeringute tarbeks. Täiendava investeeringuvajaduse summa jäi enamikul juhtudest suurusjärku 0,2 kuni 1 miljon eurot, kuid esines ka mitmemiljonilisi investeeringuvajadusi (suurimad 6 miljonit €). Investeeringuid kavatsetakse katta põhiliselt kolmest allikast: toetused, laenud, omafinantseering. Toetuste projektides nähakse omaosalusena 20-50% maksumusest. Ligikaudu 95% vastanud ühistutest väljendasid huvi finantsinstrumentide vastu ning nentisid samal ajal ka potentsiaalset vajadust nende järele tulevikus. Pooled vastanud ühistutest oleksid valmis tegema investeeringuid ka ilma toetusteta, finantsinstrumente kasutades.

Tabelis 3 on toodud põllumajanduse ja kalanduse tootjaorganisatsioonide analüüsitulemuste võrdlus. Sellest ilmneb, et üldjoontes on erinevate valdkondade tootjaorganisatsioonide varasem investeerimistegevus ja tulevane investeeringuvajadus sarnased. Samas on kalanduse tootjaorganisatsioonid kasutanud põllumajanduse tootjaorganisatsioonidest rohkem krediidiasutuse laenusid ning laenude tagasimakseperiood on olnud üldiselt lühem. Tagatise on pidanud kasutama pooled kalanduse tootjaorganisatsioonid, mis on rohkem kui põllumajanduse tootjaorganisatsioonide puhul. Kuigi kalanduse tootjaorganisatsioonid on üldiselt finantsinstrumentide kasutamisele avatud (ainult üks tootjaorganisatsioon polnud nõus investeeringuid ilma tagastamatu abita teostama), siis polnud ükski organisatsioon nõus kasutama finantsinstrumente turutingimustel.

Tabel 3. Põllumajanduse ja kalanduse tootjaorganisatsioonide võrdlus

Analüüsivaldkond	Põllumajanduse tootjaorganisatsioonid (n=27)	Kalanduse tootjaorganisatsioonid (n=4)
Krediidasutuse laenu kasutamine	14/27	3/4
Kasutatud laenu suurusjärg	Käibelaen 1,5 mln € Investeeringulaen 2 mln €	Käibelaen 0,3 mln € Investeeringulaen 2,5 mln €
Kasutatud investeeringulaenu periood	5; 7; 10 aastat	5 aastat
Tagatise kasutamine	6/27	2/4
Tulevane investeeringuvajadus	24/27	4/4
Investeeringuvajaduse sihtotstarve	Tootmisvahendid, infrastruktuur	Tootmisvahendid, infrastruktuur
Investeeringute realiseerimine ilma toetusteta	14/27	1/4
Potentsiaalne finantsinstrumentide kasutamine	24/27	3/4
Finantsinstrumentide kasutamine turutingimustel	11/27	0/4

Maaparandusühistud on kasutanud rahastuse allikatena kõige rohkem (ligikaudu 60% vastanud MPÜ-dest) oma liikmete või teiste seotud osapoolte investeeringuid ja investeeringutoetusi. Krediidasutuse investeeringulaenu on kasutanud 19% vastanutest ja 7% ehk 3 MPÜ-d on kasutanud käibekapitali laenu. MPÜ-de finantseerimine toetub tugevalt tagastamatule abile. Kõige suurema probleemina toodi välja asjaolu, et maaparandusühistute majandusnäitajad ei ole krediidasutuste jaoks pikaajalise investeeringulaenu andmiseks piisavad. Teistest olulisema probleemina oli välja toodud ka seda, et krediidasutused hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatult ebapiisavaks. MPÜ-de rahastamisvajaduse katmisel esineva turutõrke lahendusena nähakse eelkõige tagastamatut abi. Valdav enamus (86%) maaparandusühistutest ütles, et neil *esineb* või *pigem esineb* järgmise viie aasta jooksul vajadust täiendavate rahaliste vahendite järele. Sagedasemateks investeeringuvajaduse suurusjärgudeks märgiti 50 000 € (25% ettevõtetest) ja 200 001 - 500 000 €. Investeeringuvajaduse katmisel kaalutakse peamiselt omanike investeeringute ja investeeringutoetuste kasutamist. Krediidasutuse laenu kasutamist kaaluvad vaid 20% maaparandusühistutest, põhjendades seda sellega, et MPÜ-del ei teki laenu tasumiseks piisavaid tulusid. Ainult 25% vastajatest leidis, et finantsinstrument on sobiv vahend MPÜ-de finantseerimiseks. Rahastamisvahendeid soovitakse kasutada eelkõige kasutada toetuste sild- ja omafinantseerimiseks. 35 ankeedile vastanud ühistut (81% koguvahimist) märkis, et nad *ei viiks* või *pigem ei viiks* investeeringuid ellu, kui nad peaksid kasutama toetuste asemel finantsinstrumente.

Analüüsitud **sadamatest** on 72% kasutanud sadama finantseerimisel lisaks omavahenditele ka täiendavaid vahendeid. Enim on täiendavate vahenditena kasutatud toetusi (pooled vastanutest). Keskmine Eesti sadam ei ole kasumlik ettevõtte ning ei suuda oma rahavoogudest investeeringuvajadust rahuldada. 10 vastajat (31% vastanutest) on kasutanud krediidasutuste laenusid. Sageli on laenu võetud toetuste projektide omaosaluse katmiseks. Krediidasutused ei näe sadamate puhul tagasimakse võimekust, mis pärsib laenuraha kättesaadavust. 87% intervjueeritutest tõid välja, et neil *esineb* või *võib esineda* tulevase viie aasta jooksul vajadust täiendavate rahaliste vahendite järele. Sadamate investeeringuvajaduse suurusjärg jäi valdavalt 250 000 € ja 2 miljoni € vahele. Tulevase rahastamisvajaduse katmisel nähakse peamiste vahenditena toetusi (85% vastanutest). Krediidasutuste laenusid nähakse rahastamise allikatena peamiselt sild- ja omafinantseeringu katmiseks. 56% intervjueeritavatest ütlesid, et riiklikud finantsinstrumentid oleksid sobivateks sadama täiendava finantseerimise vahenditeks, kuid seda eelkõige toetuste projektide kaasfinantseeringuna. 81% vastanud sadamatest ei viiks tulevasi investeeringuid ellu ilma toetusteta.

2. Pakkumise turukaardistus

Ernst & Young Baltic AS viis ajavahemikul 4.-18. aprill 2014 läbi analüüsi viie suurima kommerts-panga seas kaardistamiseks põllumajandus- ning kalandusvaldkonna (põllumajandus, kalandus, toiduainete tootmine, põllumajandus abistavad tegevusalad jms) finantseerimisvahendite kättesaadavust, turutõrkeid, kitsaskohti, mitteoptimaalseid investeerimisolukordi ja valdkonna ettevõtete investeringuvajadusi. Täiendavalt viidi läbi ka kohtumised kahe omakapitali-investeeringutega tegeleva institutsionaalse investoriga (edaspidi finantsinvestorid). Kohtumistel käsitleti tagastamatute toetuste kõrval muude rahastamisvahendite kasutuselevõtu võimalikkust - nt laenude (kaaslaenamine pankadega), tagatiste või omakapitaliinvesteeringute näol. Seejuures uuriti pakkujate võimalikku huvi osaleda riiklike finantsinstrumentide pakkumises valdkonna ettevõtetele. Antud pakkumisanalüüsis väljatoodud väited ning ettepanekud baseeruvad kommertsbankade ning institutsionaalsete investorite poolt kohtumiste käigus edastatud informatsioonile, kui ei ole viidatud teisiti.

2.1 Kommertsbankade pakkumisanalüüs

Läbiviidud analüüsis tulemusel selgus, et kommertsbankade huvi põllumajandus- ja kalandusvaldkonna laenuportfelli kasvatamiseks on jätkuvalt olemas ning see trend ei ole tõenäoliselt muutuv ka pikemas perspektiivis. Kommertsbankad tõid välja, et ajalooliselt on antud valdkonna laenude teenindamine näidanud head kvaliteeti ning laenude mahakandmisi on esinenud suhteliselt harva. Kommertsbankad viitasid ka sellele, et heale laenuportfelli kvaliteedile on kaasa aidanud aasta-aastalt tõusnud põllumaa hind, mida on edukalt kasutatud laenu tagatisena.

Uuringus osalenud kommertsbankad olid puutunud kokku peamiselt piimakarja kasvatuse, viljakasvatuse, metsanduse ning vesiviljelusega tegelevatele ettevõtetele antud laenudega. Teiste segmentidega (nt aianduse, sea- ning linnukasvatuse, traalipüügiga) on olnud ajalooliselt väiksem kokkupuude. Olenevalt kommertsbanka fookuseeritusest, eelnevast kogemusest valdkonna eri segmentidega ning väljalaenatava laenuraha tähtaegade pikkuse eelistustest jäävad keskmised laenud suuremate kommertsbankade puhul üle 1 miljoni euro (tagasimakseperioodiga 5-10 aastat). Nii väiksemate kui suuremate kommertsbankade poolt on hästi kaetud ka väiksemad laenud, suurusega 50 - 300 000 eurot (tagasimakseperioodiga kuni 2 aastat), erinedes samas üsna märkimisväärselt intressimäära osas. Antud valdkonnale pakutavaid laenu tingimusi (vt tabel 4) pidasid küsitatud kommertsbankad teiste valdkondadega võrreldes soodsateks ning laenamist soosivaks.

Keskmine laenu taotleja peab investeerimislaenu taotlemisel arvestama 20-30% omafinantseeringu, tagatise olemasolu (nt põllumaa, tootmismaa) ning eelkõige kvaliteetsete rahavoo prognoosidega. Viimast peavad kommertsbankad varasema kogemuse põhjal suurimaks kitsaskohaks, eriti just valdkonna väiksemate ning alustavate ettevõtete puhul, kellel puudub tihti finantsalane kompetents või vastava vastutusala töötaja. Kui esimese 10 000 eurose laenu saamisel ei näe kommertsbankad laenu taotlemisel suuri takistusi, siis üle 10 000 eurose laenu võtmisega kaasnevad juba rangemad nõuded koos laenu taotlusega esitavate dokumentidega ning kitsaskohaks saabki eelkõige finantsteadlikkus ning oskamatus prognoosida rahavoogu (seda ka piiratud informatsiooni ning tulevikku vaatavate stsenaariumite vaates).

Tabel 4. Krediidiasutuste laenuingimuste kaardistamine

Tingimus / laenumaht	Alla EUR 50 000	EUR 50 000 - 200 000	EUR 200 000 - 500 000	EUR 500 000 - 1 000 000	Üle EUR 1 000 000
Tagasimakse-periood	Kuni 1 aasta Investeeringislaenu või põllumaa ostu puhul kuni 15-20 aastat	1-10 aastat Investeeringislaenu või põllumaa ostu puhul kuni 15-30 aastat	1-15 aastat Investeeringislaenu või põllumaa ostu puhul kuni 15-30 aastat	10-30 aastat Käibekapitalilaenu puhul kuni 1 aasta	10-30 aastat Käibekapitalilaenu puhul kuni 1 aasta
Intress	EURIBOR + 3-10%	EURIBOR + 3-9%	EURIBOR + 3-8%	EURIBOR + 2,5-6%	EURIBOR + 2,5-6%
Toode / otstarve / nõudmised	Lühiajaline käibekapitalilaen / külvilaen / kevadtöödelaen Tagasiteta kevadtööde laen Laen põllumaa ostuks Nõudmised: Finantsproгноoside (rahavoo) olemasolu pole esmatähtis	Investeeringislaen Käibekapitalilaen / külvilaen / kevadtöödelaen Laen põllumaa ostuks Nõudmised: Rahavoo prognooside nõutavus	Investeeringislaen; Käibekapitalilaen / külvilaen / kevadtöödelaen; Laen põllumaa ostuks; Nõudmised: Rahavoo prognooside nõutavus	Investeeringislaen Käibekapitalilaen / külvilaen / kevadtöödelaen; Laen põllumaa ostuks; Nõudmised: Rahavoo prognooside nõutavus; Omafinantseering 20-30%	Investeeringislaen Käibekapitalilaen / külvilaen / kevadtöödelaen Laen põllumaa ostuks Nõudmised: Rahavoo prognooside nõutavus; Omafinantseering 20-30%
Uurimuses osalenud pankade aktiivsus laenu andmisel vastavas laenuvahemikus	4 / 5 Varieeruv laenuintress	5 / 5 Suurim kitsaskoht on finantsteadlikkus	5 / 5	4 / 5 Ainult suuremad kommertspangad	4 / 5 Ainult suuremad kommertspangad

Allikas: Ernst & Young Baltic AS-i uuring

Osad uurimuses osalenud kommertspangad on pidanud seni turul pakutavaid tagasinstrumende kalliks ning ei ole väiksemate summade puhul garantiide osas vastavate asutustega (nt Kredex ja Maaelu Edendamise Sihtasutus) suurt koostööd teinud. Antud pankade puhul on siis kas projekti rahastamisest keeldutud või võetud risk täies ulatuses enda kanda. Kommertspankade hinnangul oleks Maaelu Edendamise Sihtasutuse poolt pakutava garantii hind 2% ümber mõistlik (võrreldes praeguse ca 3,8% kuluga). Kommertspangad argumenteerisid, et kui Maaelu Edendamise Sihtasutus muudaks tagasinstrumendid odavamaks, siis korrigeeriks ka pangad oma intressi laenuaotlejale soodsamas suunas - ehk laenuaotleja jaoks oleks tegemist topeltefektiga.

Tagatiste puhul peavad kommertspangad üheks suurimaks kitsaskohaks tootmismaa õiglase väärtuse hindamist. Kuigi aasta-aastalt on nt põllumaa hinnad näidanud Eestis jätkuvat kasvutrendi, esinevad õiglase põllumaa hinna arvutamisel suured erinevused, sest turul ei tehta igas piirkonnas regulaarselt tehinguid ning tehingud ei ole tihti läbipaistvad, kuna toimuvad mittelikviidsel turul (ei ole vabalt kaubeldavad). Seega rakendavad kommertspangad tagatisvara hindamisel peamiselt konservatiivsemat hinnastamispoliitikat ning lähtuvad eelkõige enda majasisesest analüüsist, eelnevast kogemusest ja ajaloolisest tehingufiist.

Omaosaluse, tagatisvara ja rahavoo prognooside kõrval pööravad kommertspangad laenu andmisel olulist tähelepanu ka ettevõtte senisele ajaloole ning projekti elluvijatele. Väiksemate ning alustavate ettevõtete puhul omavad antud kriteeriumid eriti suurt osakaalu. Projekti eestvedajaid vaadatakse seejuures projektist eraldiseisvalt - näiteks kui ettevõtte on alustav, kuid selle eestvedaja omab valdkonnas pikaajalist kogemust, siis pigem ei rakendata antud projekti laenu taotlemisel alustavale ettevõttele seatud kriteeriume.

Samuti on pankadele oluline äritegevuse prognoositavus, hõlmates sihtfinantseeringute jätkamise poliitikat ning kavandatavate investeeringute suurusi, majanduskeskkonda, naaberriikide käekäiku,

piiriüleseid ekspordi-/impordipiiranguid jne. Pankade krediidikomiteede laenuaotluste raportites on kommertspankade väidete järgi stabiilsema ning prognoositava keskkonna tingimustes riskimäärad üldjuhul laenuaotleja kasuks. Lähiaja negatiivset trendi laenuandmisel mõjutab aga kindlasti uus pankade kapitaliadekvaatsust, stressitestimist ning turu likviidsuse riski reguleeriv standardikogumik Basel III, mille tõttu peavad kommertspankad ettevõtete (k.a põllumajandus- ning kalandusvaldkonna) riskimäärasid krediidikomiteedes karmistama (laenuandmist raskendav ning laenuitingimusi karmistav efekt). Samas aga võimaldab Basel III kasutamine suurema omakapitali proportsiooniga ettevõtetele riskimäärasid alandada. Sellest võiksid kasu lõigata näiteks omakapitalile toetuvad koondunud tegevused - ühistud.

Ühe alternatiivse ettepanekuna finantsteadlikkuse tõstmiseks põllumajandus- ning kalandusvaldkonnas tõid kommertspankad välja, et näiteks Maaelu Edendamise Sihtasutus võiks anda antud valdkonna kohta välja regulaarset turuülevaadet, millest saaksid juhinduda nii valdkonnas tegutsevad ettevõtted kui ka kommertspankade krediidikomiteed, kes saaksid rakendada antud ülevaadet muuhulgas ka rahavoo prognoosides. See oleks ka üks moodus, kuidas pakkuda antud valdkonna väiksematele ettevõtetele finantsharidust, mis lihtsustaks kommertspankadega suhtlemist ning asjaajamist.

Suurt lisapotentsiaali näevad kommertspankad ka koondunud tegevustes - ühistute moodustamises ning nende propageerimises. Uuringus osalenud kommertspankade arvates peaks riik ühistulist tegevust rohkem soosima ning elavdama.

Järgnevalt oleme välja toonud peamised turutõrked alustavate, kasvu ning küpses eas olevate ettevõtete lõikes.

Joonis 65. Pakkumise turutõrked

	Alustav ettevõtte	Kasvuettevõtte	Küpses eas ettevõtte
Turutõrked, kitsaskohad	<ul style="list-style-type: none"> - Kesine finantsteadlikkus - Omavahendite puudumine - Tagatiste puudumine 	<ul style="list-style-type: none"> - Puudulikud rahavoo prognoosid - Kesine finantsteadlikkus - Tagatisvara (põllumaa) hindamisel esinevad suured erinevused õiglase väärtuse osas 	<ul style="list-style-type: none"> Tagatisvara (põllumaa) hindamisel esinevad suured erinevused õiglase väärtuse osas
Pankade hinnang riiklike instrumentide rakendamisele	<ul style="list-style-type: none"> - Soosiv - Ei moonuta konkurentsi laenuturul - Ratsionaalne keskmiselt üle 50 000 € laenu puhul 	<ul style="list-style-type: none"> Puudub turutõrge, mida riik peaks leevendama: tugeva rahavooga ettevõtetele juba praegu pankade hinnangul piisav ligipääs võõrkapitalile. Nõrgemate aitamine moonutaks antud valdkonnas turukonkurentsi 	<ul style="list-style-type: none"> Puudub turutõrge, mida riik peaks leevendama: tugevatel ettevõtetele juba praegu pankade hinnangul piisav ligipääs võõrkapitalile. Nõrgemate aitamine moonutaks antud valdkonnas turukonkurentsi

2.2 Omakapitaliinvesteeringute pakkumisanalüüs

Omakapitaliinvesteering (*private equity*) on investori otsene või kaudne investeering ettevõtte omakapitali, mille tulemusel omandab investor osaluse ettevõttes. Omakapitaliinvesteering võib olla suunatud kas ettevõttele kasvukapitali andmisele, praeguste omanike väljaostmisele või nende kombinatsioonile. Käesoleva uuringu peamiseks fookuseks oli omakapitaliinvesteeringute kättesaadavuse kaardistamine ning probleemsete kohtade väljaselgitamine, seda eelkõige finantsinvestori vaatenurgast.

Finantsinvestoreid iseloomustab suhteliselt lühike investeerimishorisont (periood), mis jääb üldiselt vahemikku 3-7 aastat. Finantsinvestori eesmärk on investeeritava ettevõtte väärtuse kiire kasvamine, mis võib toimuda läbi ettevõtte ümberkorraldamise, agressiivse laienemise vms. Seejärel müüb investor ettevõtte järgmisele omanikule, kelleks võib olla nii strateegiline kui järgmine finantsinvestor. Finantsinvestorite hulka kuuluvad näiteks institutsionaalsed investorid (sh pensionifondid, erakapitali fondid, fondifondid, kindlustusfondid, sihtasutuste fondid, riiklikud investeerimisfondid jne), äriinglid, varakad isikud (*high net worth individuals*) jne. Institutsionaalsed investorid investeerivad tihtipeale läbi ühekordse fondistruktuuri, kus investorid võtavad endale kohustuse eraldada fondile teatud ajaperioodi jooksul teatud investeerimissummad. Fondi juhivad fondi juht, kes on ka ise üks investoritest, aga kellel erinevalt ülejäänud investoritest on piiramatu vastutus fondi käekäigu osas.

Varasemalt on Eestis finantsinvestorid olnud tegevad metsafondide loomisel - leidub eraldi antud segmendile orienteeritud фонде. Ainult põllumajandusele orienteeritud investorid/fondid on Eesti turul pigem erandlikud.

Analüüsi läbiviimise käigus selgus, et Eesti turul on omakapitaliinvesteeringute pakkumine piiratud ning investeerimisvahemikus kuni 1 miljonit eurot ja varajastes ettevõtte arengustaadiumites puudub see sootuks. Institutsionaalsed investorid on huvitatud omakapitaliinvesteeringutest, mis algavad 1 miljonist, kuid eelistavalt isegi 5 miljonist eurost. Väiksematesse ettevõtetesse otseinvesteeringute tegemine on administratiivsest küljest liialt kulukas. Lisaks ei ole väiksemates ettevõtetes vähemusosaluses oleval investoril informatsioonile üldjuhul head ligipääsu, kaasaraäkimisõigus on puudulik ning puudub ka väljatöötatud ettevõttestruktuur, ehk ettevõtte üldjuhtimine on koondunud ühe-kahe inimese ümber (inimese risk), samuti on oluliselt piiratud likviidsus (st puudub väljumisväljavaade).

Suuremate, üle 1 miljoni euro suuruste omakapitaliinvesteeringute puhul vähendab uurimuses osalenud finantsinvestorite arvates antud valdkonna investeerimisatraktiivsust aga hinnanguliselt madalam (kuigi stabiilsem) eeldatav tootlikkus ning pikem tasuvusperiood, mis ei sobi hästi kokku finantsinvestori profiiliga, kes eeldavad väljuda investeeringust 3-7 aasta jooksul. Finantsinvestorid ootavad investeeritavatelt projektidelt keskvahemikult 25-30% aastast tootlikkust (keskmine indikatsioon turul).

2.3 Pakkumisanalüüsi kokkuvõte

Uurimuses osalenud kommertspankade arvates ei tohiks Eesti põllumajandus- ja kalandusvaldkonda jõuliselt erinevate toetavate instrumentidega juhtida, vaid pigem tuleks toetada teadmispõhist lähenemist. Näiteks IT (infotehnoloogia) ja põllumajanduse vahel võiks leida suuremat ühisosa või aidata kaasa tootmisprotsesside moderniseerimisele. Antud valdkonna toetusinstrumentide eesmärk ei tohiks olla mitteilujõuliste ettevõtete tegevuse soosimine läbi ühekordsete tagastamatute toetuste või muul viisil konkurentsi moonutamine.

Pakkujate kaardistamise tulemuste kohaselt peavad kommertspankad suurimaks kitsaskohaks alustavate ning mikroettevõtete finantseerimist, kuna pangad peavad antud arengufaasis olevaid ettevõtteid liiga riskantseteks.

- ▶ Suurima probleemina nimetavad kapitali pakkujad ettevõtjate madalat finantsteadlikkust, mis väljendub rahavoo prognooside puudulikkuses. Selle näol on selgelt tegu turutõrkega, mida erasektor lahendada ei suuda ning mis vajab riiklikku sekkumist teadlikkuse tõstmise meetmete rakendamise kaudu.
- ▶ Lisaks selgus uuringust, et osad kommertspangad peavad praeguseid Kredexi ja Maaelu Edendamise Sihtasutuse poolt pakutavaid tagatisinstrumente liiga kalliteks, mis on toonud

kaasa selle, et antud kommerts pangad riskivad väiksemate laenusummade puhul pigem ise või hoopis loobuvad finantseeringust projekti liigse riskantsuse tõttu.

Omakapitaliinvesteeringute osas puudub väikeste investeeringute puhul institutsionaalsete investorite huvi. Institutsionaalsed investorid on nõus tegema omakapitaliinvesteeringuid alates 1 miljonist eurost, kuid eelistavalt isegi alles alates 5 miljonist eurost investeeringu kohta. Piiravateks teguriteks on ka investeerimishorisoni pikkus ning soovitus madalam oodatav tootlikkus.

3. Rahastamisvahendite rakendamise võimalused MAK-i ja EMKF-i kontekstis

3.1 Ülevaade finantsinstrumentide põhimõtetest ja toimimisest

Finantsinstrumentide ehk rahastamisvahendite rakendamise praktika Euroopa Liidu struktuurfondide puhul sai alguse juba programmiperioodil 1994-1999, kuid hoogustus perioodil 2007-2013. Ühtekuuluvuspoliitika uuel programmiperioodil on finantsinstrumentide laialdasema rakendamise potentsiaal muuhulgas ka maaelu ja kalanduse valdkonnas läbi Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi.

Finantsinstrumentide kõige üldisemaks eesmärgiks on suurendada EL-i vahendite mõju ja jätkusuutlikkust ühtekuuluvuspoliitikas. Selle asemel, et kasutada ressursse toetuste kaudu ühesuunaliste investeringutena, on finantsinstrumentide eesmärgiks suurendada avalikke investeringuid läbi ringlusefekti omavate vahendite. Finantsinstrumentid on suunatud ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide täitmise tõhustamisele ja mitteoptimaalsete turusituatsioonide parandamisele. Mõlemas suunas on nad end ka juba varasemas praktikas tõestanud.

EL-i tasandil on finantsinstrumentide praktika seni keskendunud kolmele valdkonnale: VKE-de areng, linnapiirkondade areng ja energiatõhususe kasvatamine. Ühtekuuluvuspoliitika raames on finantsinstrumentidena kasutusel kolme tüüpi rahastamisvahendeid: **omakapital**, **laenud** ja **garantiid**⁵ (tabel 5). Need rahastamisvahendite tüübid on Euroopa Liidu määruste kohaselt lubatud ja rakendatavad. Neid vahendeid saab omakorda kujundada ja kaasata riikide rakenduskavadesse. Finantsinstrumentide puhul on tegemist tagasimakstavate ja ringlusefekti omavate vahenditega, mis loovad rahastamisvahenditele võrreldes tagastamatu abiga eelised.

Tabel 5. Rahastamisvahendite liigid

Finantsinstrumendi liik	Kirjeldus
Omakapitali-investeering	Otseinvesteering ettevõtte osa- või aktsiakapitali, mille tulemusel omandatakse osalus ettevõttes. Selle tulemusel väheneb varasemate omanike osalusmäär. Omakapitali-investeeringud võivad hõlmata nii seemne-, stardi- kui ka laienemiskapitali. Omakapitali-instrumenti võidakse rakendada erinevates vormides (nt otseinvesteeringud riigi poolt, fondifondi kaudu) ja erinevat riskitaset omades. Omakapitali puhul on investori risk kõrge (sõltub tagatise suuruselt) ja tulem ei ole ette teada (sõltub ettevõtte sooritusest).
Laen	Rahaliste vahendite laenamine ettevõtete finantseerimiseks. Laen on kindla tagasimakseperioodiga ja kokkulepitud intressiga, mis sõltuvad ettevõtte majanduslikust olukorrast ja potentsiaalsest tulevases rahavoost. Laen finantsinstrumendina võib olla turutingimustel või subsideeritud tingimustel.
Garantii	Finantseeringute käendamisevahend, et tagada nende väljastajale kaitse juhuks, kui ettevõtte ei ole võimeline kohustust tagasi maksta. Garantii ehk tagatis võib katta tervet või osa finantseeringust. Garantiiga võib kaasneda tasu või täiendav intress laenajale. Ka garantii võib olla turutingimustel või subsiidiumit sisaldav.

EL-i struktuurfondidest rahastatavate finantsinstrumentide peamised strateegilised eelised on esitatud alljärgnevalt.

- ▶ Finantsmõju on tänu finantsvõimendusele toetustest suurem.
- ▶ Suurendatakse avaliku sektori finantseeringu jätkusuutlikkust ja tõhustab vahendite pikaajalist taaskasutamist. Läbi finantsinstrumentide investeeritud ressursid toodavad kasumit, mida on võimalik taasinvesteerida.

⁵ European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013

- ▶ Julgustatakse teadmiste ja ärikogemuste ühendamist.
- ▶ Edendatakse institutsionaalset võimekust avaliku ja erasektori partnerluse kaudu.
- ▶ Laiendatakse finantsasutuste ja teiste vahendajate kaasamist EL-i poliitika rakendamisesse.
- ▶ Kasvatatakse vahendite kasutajate efektiivsust.
- ▶ Luuakse avalikele vahenditele suurem väärtus.

Seega on finantsinstrumentide rakendamise põhiline eesmärk kasutada avalikke vahendeid efektiivsemalt, parandades seeläbi investeeringute kvaliteeti ja kaasates ka erasektori vahendeid. Järgnevalt on toodud rahastamisvahendite peamised kasutegurid:

- ▶ **Finantsvõimendus** - finantsinstrumendid loovad võimaluse kaasata rohkem erasektori vahendeid, mitmekordistades seejuures avaliku sektori vahendite mõju.
- ▶ **Jätkusuutlikkus** - ringlusefekti kaudu toimuv vahendite taasinvesteerimine ületab programmiperioodi ajalisi piire.
- ▶ **Mahu kasvatamine** - era- ja avaliku sektori koosfinantseerimise kaudu suureneb sektorite koostöö, mistõttu kombineeritakse teadmisi erinevate osapoolte vahel ning kasvatatakse potentsiaalselt ka projektide kvaliteeti.
- ▶ **Riskide katmine** - finantsinstrumendid aitavad katta neid riske, mida erasektori krediidiasutused võtta ei soovi. Seda probleemi esineb eelkõige alustavate ja osade sektorite ettevõtete puhul, mis ilma finantsinstrumentide sekkumiseta ei pruugi piisavat rahastust ligi meelitada.
- ▶ **Programmi rakendamise kiirendamine** - finantsinstrumendid võivad kiirendada ja tõhustada programmi rakendamist vahendite kiirema ja efektiivsema realiseerimise kaudu, vähendades seejuures järelkontrolli osa ning kasvatades vahendite jätkuvust.
- ▶ **Kaudsed mõjud** - finantsinstrumentide rakendamine põhineb turutõrgete analüüsil ja seega on suunatud prioriteetsetele ja potentsiaali omavatele valdkondadele. Tänu sellele võivad finantsinstrumendid omada kaudset mõju ka majandusarengule (nt töökohtade loomine ja säilitamine).

Finantsinstrumentide rakendamisel võib esineda ka takistusi ja väljakutseid, mis vajavad ületamist. Varasemate uuringute käigus on identifitseeritud järgmised takistused:

- ▶ **Läbirääkimiste ja kujundamise periood** - finantsinstrumentide turule toomise kiirus sõltub suures osas eelnevast kogemusest, mis on aga paljude riikide puhul vähene. Rahastamisvahendite kujundamise, läbirääkimiste ja rakendamise protsesside ajakulu on maininud peamise takistusena just rakendusasutused.
- ▶ **EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide regulatsioonid** - regulatsioone on sageli kritiseeritud: neid on peetud keerulisteks ning reaalses turutingimustes raskesti kohaldatavateks. Ühe vastuoluna ilmneb, et kuigi finantsinstrumente nähakse riskide katmise vahenditena, siis regulatsioonid takistavad nende ettevõtete toetamist, mis seisavad silmitsi majanduslike raskustega.
- ▶ **Teadmised ja kogemused** - üheks takistuskohaks võib olla avalikul sektori vähene koostöökogemus erasektori finantsasutustega ning teisest küljest ei pruugi erasektori osapooled jälle mõista EL-i regulatsioone. Rahastamisvahendite kujundamist ja rakendamist nähakse seetõttu keeruliste protseduuridena.
- ▶ **Välised takistused** - siinkohal on tegemist nii nõudluse probleemide (ettevõtete vähene huvi investeerida nt majanduslanguse või ebasoodsate turutingimuste tõttu) kui ka pakkumise probleemidega (teiste ettevõtete toe viisidega konkureerimine). Samas ei peakski finantsinstrumendid olema turul aga selleks, et olemasolevatele finantseerimisvahenditele konkurentsi pakkuda, vaid pigem selleks, et katta rahastamislõhe ja puudujäägiga valdkondi.
- ▶ **Järelevalve ja aruandluse probleemid** - siinkohal nähakse takistusi finantsinstrumentide kooskõlastamisel rakenduskavade eesmärkidega ja sellega seotud järelevalve teostamisel.

Finantsinstrumentide puhul on oluline märkida, et erinevalt tagastamatust abist (toetustest) ei pea finantsinstrumendid ilmingimata sisaldama riigiabi ning võivad olla väljastatud turutingimustel. Subsideeritud finantsinstrumentide puhul võib aga samuti tekkida vabaturu tingimuste rikkumise olukord.⁶ Teisiti öelduna võib subsideeritud rahastamisvahendite rakendamine ohustada teatud juhtudel krediidasutuste turupositsiooni, kui finantsinstrumendid asendavad juba turul eksisteerivaid krediidasutuste instrumente. Teisest küljest on erasektori kaasamisel finantsinstrumentide kaasfinantseerimise kaudu aga ergutav mõju krediidasutustele ja erasektori finantseerimisturule tervikuna.

Finantsinstrumentide mitmekordistav mõju (*multiplier effect*) ehk finantsvõimendus (*leverage effect*) sõltub finantsinstrumendi vormist, tegevusvaldkonnast ja konkreetsest olukorrast. Tuginedes olemasolevale informatsioonile on Euroopa Komisjon hinnanud rahastamisvahendite rakendamise lisaväärtust järgnevalt⁷:

- ▶ omakapitalipõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest viis kaainvesteeringute tulemusel 1-3,4 miljardi euro suuruste investeeringuteni ettevõtetesse
- ▶ tagatistepõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest oli käenduseks 1-7,5 miljardi euro väärtuses laenude võtmiseks
- ▶ laenupõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest tagas ligikaudu 1-2 miljardit eurot laene

Seega on varasema perioodi kogemus tõestanud, et rahastamisvahendite rakendamise tulemusel jõuab ettevõteteni suurem hulk ressursse kui ainult era- või avaliku sektori investeeringute kaudu.

3.2 Teiste riikide praktika

Finantsinstrumentide olulisus on möödunud programmiperioodi jooksul üha kasvanud. 2007-2013 programmiperioodil rakendati Euroopa Liidus enam kui 500 finantsinstrumenti, et soodustada tagastatavate investeeringute kaudu VKE-de ettevõtlust, säästvat linnapiirkondade arengut ja energiatõhusust ning taastuvenergia arengut. Positiivsest kogemusest lähtuvalt on rahastamisvahendite rakendamine käesoleval programmiperioodil veelgi aktuaalsem. Muuhulgas on finantsinstrumentide eesmärk ka mitteoptimaalsete investeerimisolukordade parandamine turul ning eelmise programmiperioodil seda ka suudeti.

Kõige levinum praktika finantsinstrumentide rakendamisel on VKE-dele suunatud laenud, garantiid ja omakapitaliinvesteeringud. Samuti on väga sageli instrumente suunatud just alustavatele ja varajases kasvufaasis ettevõtetele. Valdkondadest on senises praktikas kõige enam instrumente suunatud kõrgtehnoloogiasse, TAJal-sse. Kuna instrumentide senine praktika on tõestanud nende efektiivsust, siis nähakse instrumente käesoleval hetkel sobivatena juba oluliselt mitmekesisemates valdkondades (sh põllumajandus, kalandus ja üldine maaettevõtlus).

Järgnevalt on välja toodud üks konkreetne näide iga rakendatava finantsinstrumendi liigi kohta, mis annab ülevaate sellest, kuidas on tüüpilisi finantsinstrumente varasemas praktikas rakendatud. Kuna finantsinstrumentidel on palju erinevaid rakendusvorme ning MAK-i ja EMKF-i kontekstis on olnud konkreetset praktikat siiani vähe, valiti järgnevad näited eelkõige parema ülevaatlikkuse ja näitlikustamise huvides. Tabelisse 6 on koondatud laiem valik teiste liikmesriikide finantsinstrumentide rakendamise praktikatest Euroopa Liidus.

⁶ European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. Overview of FI used in the EU multiannual financial framework period 2007-2013 and the Commission's proposals for 2014-2020, 2012

⁷ DG for Internal Policies. Study „The implications for the EU and national budgets of the use of innovative financial instruments for the financing of EU policies and objectives, 20121

Laen

Euroopa riikide praktikas on finantsinstrumentidena rakendatud mitmeid erinevat tüüpi laenuinstrumente. Ühe näitena võib välja tuua Saksamaa Sachsen-Anhalti rakendusprogrammi. Sachsen-Anhalti rakendusprogrammist saavad VKE-d taotleda esmast finantseeringut laenu näol (kogueelarve on 237,9 mln € - EL-i ja riiklikud vahendid) ning alustavad ettevõtteid saavad küsida nn seemnelaenu (eelarve 10 mln € - EL ja riiklikud vahendid). Lisaks pakub riiklik pank NRW Bank mikrolaenusid alustavatele ettevõtetele ja väga väikestele ettevõtetele, mis on asutatud kuni 5 aastat tagasi, kuid ei suuda oma senist edu tõestada ega pääse seetõttu ligi kommertsbankade laenudele. Konkreetset mikrolaenu jäävad vahemikku 5000 - 25 000 € tagasimaksetähtajaga kuni 6 aastat ja on kogu laenuperioodi jooksul fikseeritud intressiga. Alustavad ettevõtteid võivad taotleda seda laenu kuni 2 korda, kuid kogusumma ei tohi ületada 25 000 €. NRW laenu on finantseeritud 50% NRW piirkonna pankade poolt ja 50% ERF-ist.⁸

Garantii

Üheks huvitavaks garantii-instrumenti näiteks on Bank of Austria pakutav *Risk-Sharing Instrument* (RSI), mis loodi EIF-i, EIB-i ja Euroopa Komisjoni initsiatiivil. Garantii katab reeglina 50% laenu summast. Täna on EIF ja UniCredit Bank Austria sõlminud garantiilepingu, mille kohaselt pakutakse täiendava tagatisõudeta laenusid, mille kogueelarve on 120 mln €. Laenu on suunatud VKE-dele, mis tegelevad uuringute, arendamise ja innovatsiooni valdkonnas. Väljastatava garantiid sisaldava laenu suurus jääb vahemikku 25 000 kuni 7,5 mln €. Instrumentist 50% on finantseeritud EIF-i ja 50% UniCredit Bank Austria poolt.⁹

Omakapital

Soome riiklik finantsvahendaja Finnvera rakendab omakapitaliinstrumenti Aloitusraha Vero Oy - Seed Fund Vera Ltd nimelise fondi vahendusel. Ettevõtte pakub ERF-i kaasfinantseeringuna omakapitaliinvesteeringuid Soome alustavatele ja varajases faasis olevatele innovaatilistele ettevõtetele. Kui laen ja garantii olid finantsinstrumentidena Soomes kasutusel juba aastaid, siis omakapitaliinstrument toodi uue vahendina turule 2011. aasta augustis. Peaasjalikult on fondi investeeringud suunatud alustavatesse ettevõtetesse, mis on innovatiivsed ja millel on nähtav kasvupotentsiaal. Keskmine esmane investeering jääb vahemikku 259 000 - 300 000 €. 2013. aasta seisuga oli investeeritud 6 miljonit eurot 17,5 miljonilisest koguportfelligist (ERF-i + riiklikud vahendid). Kokku oldi nimetatud seisuga investeeritud 21 VKE-sse eesmärgiks seatud 44-st.¹⁰

⁸ European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013

⁹ European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013

¹⁰ European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013

Tabel 6. Instrumentide rakendamise näiteid teistes liikmesriikides

Nr	Riik	Instrumenti tüüp	Sihtrühm, prioriteet	Eelarve	Instrumenti suurus, tingimused, tulemuslikkus
1	Saksamaa	Omakapital	TjaA, innovatsioon	64 mln €; 13% rakenduskava eelarvest	Tehti 74 investeringut väärtuses 27,8 mln € (keskmine investering 375 000 €). Loodi/säilitati 512 töökohta.
2	Saksamaa (Gründerfonds)	Omakapital	Kõrgtehnoloogia valdkonna alustavad ja noored ettevõtted	301,5 mln € (2012. aasta detsembri seisuga)	Investeeringu suurus üldiselt kuni 0,5 mln €, kuid võimalik ka rohkem. Fond asutati 2005. aastal ja esimese 5 aastaga investeeriti u 250 ettevõttesse. Fond on olnud efektiivne mitteoptimaalsete investeerimisolukordade likvideerimisel. Fond on suutnud ligi meelitada erainvestoreid ja suurendanud kapitali sissevoolu alustavatesse ettevõtetesse.
3	Saksamaa	Laen	Majanduse konkurentsivõime kasvatamine	184,8 mln € - ERF (sh seemnelaenu eelarve 10 mln €; VKE laenu ERF-i eelarve 174,8 mln €) kogueelarve 237,9 mln €	Seemnelaenu: 15 000 € (keskmine), kuni 3-aastastele ettevõtetele selleks, et tuua turule uusi tooteid, teenuseid, protsesse, samuti TjaA ja investeringu projektidele VKE laenu: 245 000 € (keskmine) Tulemuslikkus seemnelaenu fond: 15 laenulepingut, väljastati 1,6mln €; VKE laenufond: 778 laenulepingut, väljastati 190,4 mln €
		Laen (VKE-de laen)	Laenu VKE-dele	237,9 mln € (EL-i ja riiklik panus kokku, ainult ERF 174,8 mln €)	Keskmine investering 245 000 €. Sõlmiti 15 laenulepingut, väljastati 1,6 mln €. Loodi/säilitati 9499 töökohta.
		Laen („seemnelaenu“)	Alustavate ettevõtete „seemnelaenu“	10 mln € (EL-i ja riiklikud vahendid)	Laenu suurus: 5000 - 25 000 €. Saavad taotleda kuni 5 aasta vanused ettevõtted, kellele ei ole kommertspankade vahendid kättesaadavad. Fikseeritud intress terve laenuperioodi jooksul. Alustavad võivad taotleda kuni 2 laenu, kuid kogusumma ei tohi ületada 25 000 €. Tagasimakseperiood kuni 6 aastat. Seni väljastatud laenusid 10,5 mln € väärtuses (16,5mln-ist). Need mikrolaenu on mõeldud taluma <i>start-up</i> ide riske, mida erapangad ei saa endale lubada. Laenu on väljastatud kaasfinantseeringuna pankadega 50%/50% (50% ERF-ist ja 50% piirkonna pankadest).

Nr	Riik	Instrumendi tüüp	Sihtrühm, prioriteet	Eelarve	Instrumendi suurus, tingimused, tulemuslikkus
4	Soome	Laen, omakapital	Ettevõtete ergutamine (<i>promotion of business activity</i>)	24 mln €; 9,3% OP-st	Ühe investeeringu suurus: 259 000 - 300 000 €. 2013. aasta seisuga on investeeritud 21 VKE-sse 6 mln € väärtuses.
		Omakapital	<i>Start-up</i> 'id ja varajase faasi innovatsiooniettevõtted	17,5 mln € (ERF-i + riiklikud vahendid)	
5	Soome (<i>Public fund Sitra</i>)	Omakapital	Kuus alaprogrammi: ettevõtlus, maapiirkond, energia, tulevik, juhtimine, KOV-id. Tulevikus kontsentreerutakse kolmele suunale: 1) jätkusuutlikud eluviisid, 2) keskkonnasääst, 3) sotsiaalne heaolu.	100 mln € (annetatud Bank of Finland poolt)	On olnud edukas kõigis kuues programmis. Seeläbi on loodud võrgustikke ja kaetud turulõhesid. Negatiivse poole pealt: välismaiste kaasinvesteeringute vähesus, vaja töhustada kontaktivõrgustike loomist ja rakendada väliseid kogemusi.
6	Prantsusmaa	Laen, omakapital, garantii	Innovatsioon, teadmispõhine majandus, kasvufaktorid ja konkurentsivõime	15 mln €; 4% rakenduskavast	Laen kuni 100 000€. Intressivaba laen, ilma nõutava täiendava tagatiseta. Laenu võib kasutada nii varade soetamiseks kui ka käibevahenditeks. Laenuga kaasnevad riskid on jagatud võrdsetl riikliku fondi ja vahendaja (krediidi-asutuse) vahel, kes laenu administreerib.
		Laen	Alustavad ettevõtted (nooremad kui 3 aastat) ja ettevõtjad, kes asutavad VKE järgmise 6 kuu jooksul	<i>Pole teada</i>	
		Omakapital	Omakapitaliinstrument on suunatud suure kasvupotentsiaaliga VKE-dele	<i>Pole teada</i>	
7	Suurbritannia	Laen (mikrolaen)	Mikrolaen VKE-dele ettevõtete kasvu soodustamiseks	143,5 mln €	Laen vahemikus 1000 - 29 000 €. Kaasfinantseeringuna annab avalik sektor 50% (36% tuleb ERF-ist ja 14% Inglismaa valitsuselt). Ülejäänud 50% erasektorist.
8	Suurbritannia (Low Carbon Innovation Fund)	Omakapital	Fond teostab varajasi omakapitaliinvesteeringuid VKE-desse, mis arendavad uusi ja innovatiivseid tooteid või keskkonnasäästlikke protsesse	19,5 mln € (ERF 12,5 mln € + erasektor 17 mln €, 2012. aasta seisuga)	Fond on avatud perioodil 2010-2015. Uuemate eelarveandmete kohaselt on 250,35 mln € ERF-ist ja 370 mln € erasektorist - kokku u 61,750 mln €. Seni on fond investeerinud 810,5 mln € ERF-i vahenditest koos 3226 mln € erasektori investeeringutega.

Nr	Riik	Instrumendi tüüp	Sihtrühm, prioriteet	Eelarve	Instrumendi suurus, tingimused, tulemuslikkus
9	Austria	Garantii (<i>Risk-Sharing instrument, RSI</i>)	Innovaatilised VKE-d ja kuni 500 töötajaga suuretevõtted, mis tegelevad TjaA ja/või innovatsiooni valdkonnas	120 mln € (laenugarantiide eelarve)	Garantii suurus 25 000 - 7,5 mln €. Garantii katab kuni 50% laenust. Garantii väljastatakse EIF-i ja UniCredit Austria kaasfinantseeringuna - 50% tuleb EIF-ist ja 50% UniCreditist. Instrument pakub VKE-dele täiendavat ja odavamalt laenuvõimalust, millega finantseerida täiendavaid investeringuid, tööjõukapitali vajadusi ja TjaA projekte.
10	Leedu	Laen (mikrolaen)	Mikrokrediit VKE-le (täiendavalt konsultatsioon, koolitus) Fond aitab alla 29-aastaseid või üle 50-aastaseid töötuid, kes on alustanud uue ettevõttega või töötavad alltöövõtjatena	250,8 mln € (kogu eelarve, sisaldab muuhulgas ka garantiifondi)	Laen kuni 25 000 €. Laen on kombineeritud koolitusega. Toetati 372 ettevõtet (üle 3000 inimese on koolitatud) - väljastati 6 mln € väärtuses mikrolaenu. Mikrolaene väljastati läbi 57 krediidasutuse.
11	Itaalia (<i>Central Guarantee Fund</i>)	Garantii	VKE-de riiklikud garantiid pangalaenude katteks	Väärtus ca 3 mld € (riiklikust eelarvest)	Ühe garantii suurus 0,5-1,5 mln € (potentsiaalselt ka kuni 2,5 mln €). Üldjuhul 80% laenusummast. Hind laenukohustuste puhul 2-3%, omakapitaliinvesteeringute korral 1-2%. 2011. aastal tehti 186 000 tehingut väärtuses 17,8 miljardit €. Fond on kasvanud oma väärtust 350 mln eurolt 3 miljardi euroni (2008-2014).
12	Malta	Laen (<i>Soft loan</i>)	Soodsad laenud (madala intressiga või intressivabad) toetatavad ettevõtteid, mis panustavad majandusarengusse ja riiklike eesmärkide täitmisesse	<i>Pole teada</i>	Laenuga saab katta kuni 75% kvalifitseeruvatest kuludest, maksimaalselt 2,3 mln €. Minimaalne intress on kuni 2,5% alla Euroopa Keskpanga taseme (sisuliselt intressivaba laen).

Allikas¹¹

¹¹

Tabeli 4 koostamise aluseks olevate allikate loetelu:

European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. Overview of FI used in the EU multiannual financial framework period 2007-2013 and the Commission's proposals for 2014-2020, 2012

European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. The implications for the EU and national budgets of the use of innovative financial instruments for the financing of EU policies and objectives, 2012

European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013. European Investment Bank. Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period, March 2013

European Court of Auditors. Financial Instruments for SMEs: Co-financed by the European Regional Development Fund, No. 2, 2012

Teiste riikide kogemuste põhjal ilmneb riigiabi komponent kõige selgemini nn pehmete laenude (*soft loans*) puhul, kus avaliku sektori abi seisneb intressitoes ja tagatisetoes, mille kohaselt on laen konkreetselt defineeritud sihtgrupile kättesaadav turutingimustest märkimisväärselt soodsama laenuintressiga või koguni ilma intressi ja tagatise nõudeta. Kaudset riigitoe komponenti sisaldavad kõik finantsinstrumendid, mis on suunatud konkreetse mitteoptimaalse turuolukorra lahendamisele (nt parandades alustavate ettevõtete jaoks täiendava finantseerimise kättesaadavust).

Kokkuvõtavad järeldused kuni 2012. aastani Euroopas rakendatud finantsinstrumentide hindamistest¹²:

- ▶ Erinevate auditite ja hindamiste tulemused rakendatud finantsinstrumentide kohta on olnud valdavalt positiivsed.
- ▶ Erinevate finantsinstrumentide vahel on vaja suurendada sidusust ning kindlustada nende järjepidevus.
- ▶ Tuleb kasvatada instrumentide rakendamise läbipaistvust.
- ▶ Uued riski jagamise lahendused võivad suurendada finantseerimismahtusid.

Seniste kogemuste põhjal on oldud edukad erasektori vahendite kaasamisel, ettevõtluse elavdamisel ning VKE-de arengu kiirendamisel. Võib järeldada, et finantsinstrumendid on soodustanud rahaliste vahendite efektiivsemat kasutamist ning rakenduskavade eesmärkide täitmist. Üha enam leviv finantsinstrumentide praktika näitab nõudlust ja vajadust instrumentide järele kohtades, kus eraturu finantsasutused turuvajadust rahuldada ei suuda. Sellest tulenevalt on alanud uuel programmiperioodil rahastamisvahendite rakendamine EL-is veelgi aktuaalsem ja levib ka teistesse seni finantsinstrumentide seisukohast vähem tähelepanu saanud rakendusvaldkondadesse - sealhulgas põllumajandus-, maaelu-, merendus- ja kalandussektorisse.

¹² European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. Overview of FI used in the EU multiannual financial framework period 2007-2013 and the Commission's proposals for 2014-2020, 2012

3.3 Rahastamisvahendite rakendamise võimalused

Rahastamisvahendeid võib rakendada kasutades juba toimivaid Euroopa Liidu tasandil loodud skeeme, mida komisjon juhib otse või kaudselt või siis kasutades riiklike, piirkondlike, riikidevahelisi või piiriülese tasandil loodud rakenduskeeme, mida juhitakse liikmesriigi pädeva asutuse poolt¹³.

- ▶ **EL-i tasandil loodud finantsinstrumendid, mida EK juhib otseselt või kaudselt** (nn tsentraalselt juhitud instrumendid)
EL-i tasandil loodud finantsinstrumentide rakendamises tuleb liikmesriigil rakenduskavasse planeerida eraldi prioriteetne suund ja teha osamaks sobivasse rahastamisvahendisse. Selliste finantsinstrumentide kaasrahastamismäär võib olla kuni 100%. EK juhitud rahastamisvahendid on näiteks Horisont 2020, COSME ja EaSI.
- ▶ **Riiklike, piirkondlike, riikidevaheliste või piiriülese tasandil loodud finantsinstrumendid**
Riiklike või piirkondlike rahastamisvahendeid juhib korraldusasutus või neid juhitakse tema alluvuses. Korraldusasutus võib anda rahalist toetust rahastamisvahenditele, mis vastavad EK määruse (EL) nr 1303/2013 art 38 alusel kehtestatud standardtingimustele (nn *off-the-shelf* instrumendid) ning olemasolevatele või äsja loodud rahastamisvahenditele, mis on kavandatud konkreetselt vastava prioriteediga seotud kindlate eesmärkide saavutamiseks.

Tervikliku ülevaate EK juhitud ja standardtingimustega toetusmehhanismidest annab alljärgnev tabel 7.

Tabel 7. EL 2014-2020 programmiperioodi EK juhitud ja standardtingimustega toetusmehhanismid¹⁴

	EK juhitud instrumendid	Off-the-shelf instrumendid	
Teadus, arendus- ja innovatsioon	Horisont 2020	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Riskijagamislaen ▶ Kaetud garantii ▶ Omakapitaliinvesteeringute fond ▶ Renoveerimislaen 	
Majanduskasv, töökohad ning sotsiaalne ühtekuuluvus	COSME		Creative Europe
	EaSI		Erasmus for All
Infrastruktuur	Connecting Europe Facility (CEF)		

3.3.1 Off-the-shelf instrumendid

EK poolt välja töötatud ja kehtestatud reeglitega, kuid liikmesriigi pädeva asutuse poolt juhitud *off-the-shelf* instrumendid hõlmavad enda alla järgmisi MAK-i ja EMKF-i rakenduskava planeerimise kontekstis asjakohaseid rahastamisvahendeid¹⁵:

- ▶ VKE-de laenufond, mis tugineb portfelli-laenu riskijagamise mudelile (*portfolio risk-sharing loan model, RS Loan*)
- ▶ VKE-de garantiifond (*partial first-loss portfolio, capped guarantee*)
- ▶ Alustavate ettevõtete ja VKE-de omakapitaliinvesteeringufond (*Co-investment Facility*)

Off-the-shelf instrumendid võimaldavad lihtsamalt, kiiremalt ja väiksemate kuludega rakendada rahastamisvahendeid liikmesriikides, kus riiklikul tasandil puudub võimekus rahastamisvahendite väljatöötamiseks ja kujundamiseks.

Seejuures on rahastamisvahendite eelhindamise tulemusi silmas pidades kõige olulisemad:

¹³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013 art 38

¹⁴ PWC. 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis - lõpparuanne, 2013

¹⁵ European Commission, European Investment Bank. Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period - Enhancing the competitiveness of SME, including agriculture, microcredit and fisheries (Thematic objective 3), Volume III, 2014.

- ▶ VKE-de laenufond, mis tugineb portfelli-laenu riskijagamise mudelile (*portfolio risk-sharing loan model, RS Loan*)
- ▶ VKE-de garantiifond (*partial first-loss portfolio, capped guarantee*)

VKE-de riskijagamise laen (*RS Loan*) on kasulik instrument VKE-de kasvu soodustamiseks keerulises investeerimiskeskkonnas (nt krediitiasutuste piiratud laenutoodete pakkumise korral). Laene on võimalik kombineerida teatud tüüpi tagastamatu abiga (nt nõustamisteenused) ning seda on võimalik rakendada ka kaaslaenamise teel. Seejuures on lubatud ka subsideeritud intressiga laenude pakkumine. VKE-de riskijagamise laenu tagasimakseperiood on üldjuhul 1-10 aastat. VKE-dele riskijagamise laenud on suunatud nii põhivara kui immateriaalse vara investeringute teostamiseks. Seejuures oleks väljastatava laenu summa üldjuhul kuni 1 000 000 €. ¹⁶ Laenu pakkumisel kaaslaenavad finantsvahendajad vähemalt 20% laenuportfelli kogueelarvest. ¹⁷

VKE-de garantiifondi (*capped guarantee*) eesmärgiks on suurendada lõppkasusaajate ligipääsu laenukapitalile, mis suurendab omakorda investeringuid sektoris. Seda skeemi rakendatakse lähtudes vähese tähtsusega abi määrustest. Seejuures võib tagatis katta maksimaalselt 20% laenu summast ning lisaks tuleb arvesse võtta erinevate sektori ettevõtetele kehtestatud vähese tähtsusega abi ülempiire (vt ptk 4.4). Instrumendi kaudu on lubatud rakendada ka subsideeritud intressiga tagatiseid. Tagatud laenud võivad olla suunatud nii põhivara kui immateriaalse vara investeringute teostamiseks. Maksimaalne tagatav laenusumma võib olla kuni 1 500 000 eurot. Tagatise tagasimakseperiood võib olla 1-10 aastat. ¹⁸

3.3.2 EK poolt juhitud rahastamisvahendid

Majanduskasvu, töökohtade ning sotsiaalse ühtekuuluvuse valdkonnas kavandatakse Euroopa Komisjoni poolt mitmeid tsentraalseid toetusmehhanisme, mille raames rakendatakse ka finantsinstrumente. Toetusmehhanismid jagunevad valdkonniti järgnevalt ¹⁹:

- ▶ **Teadus, arendus ja innovatsioon**
 - **Horisont 2020 (*Horizon 2020*)** - omakapitali- ja riskijagamisvahendid; laenud ja tagatised TAjal edendamiseks ja tegevuste toetamiseks; omakapitalivahendid TAjal edendamiseks algusfaasi VKE-dele
- ▶ **Majanduskasv, töökohad ning sotsiaalne ühtekuuluvus**
 - **Competitiveness & SME (*COSME*)** - omakapitali- ja tagatisinstrumendid; tagatised ja laenud kõikidele VKE-dele (laenu-tagatised); omakapitalivahendid laienemisfaasi VKE-de kasvu toetamiseks
 - **Creative Europe** - tagatisinstrumendid; laenu-tagatised loomemajanduse ja kultuuri-valdkonna majandusüksustele
 - **Employment and Social Innovation** (endine *Social Change & Innovation*) - sotsiaalvaldkonna projektide mikrofinantseering (töölesaamine, tööhõive, sotsiaalne ettevõtetus, vabaühendused, töötuskindlustus, pension)
 - **Erasmus for All** - tagatisinstrumendid; laenu-tagatised magistriõppe üliõpilastele

¹⁶ Draft terms and conditions for financial instruments pursuant to Article 33(3)(a) of the CPR (Implementing Act Article X), 18.08.2014 [http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/preparation/3_draft_standard_terms_conditions_financial_instruments_17072013.pdf]

¹⁷ European Commission. EU level and "off-the-shelf" financial instrument. [http://www.dgfc.sgpg.meh.es/sitios/dgfc/es-ES/ipr/fcp1420/c/ac/oac/Documents/10_Pinheiro_EU_level_Off-the-shelf.pdf]

¹⁸ Draft terms and conditions for financial instruments pursuant to Article 33(3)(a) of the CPR (Implementing Act Article X), 18.08.2014 [http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/preparation/3_draft_standard_terms_conditions_financial_instruments_17072013.pdf]

¹⁹ PWC. 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis - lõpparuanne, 2013

► **Infrastruktuur**

- **Connecting Europe Facility (CEF)** – riskijagamisvahendid (nt projekti võlakirjad) ja omakapitaliinstrumentid infrastruktuuri projektidele

Järgnevalt on kirjeldatud põhjalikumalt mõningaid tsentraalseid instrumente nagu *Connecting Europe Facility*, *Employment and Social Innovation* ja *COSME*, mis on huvipakkuvad MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 perioodi finantsinstrumentide planeerimise kontekstis. Seejuures analüüsitakse, kuidas on võimalik antud tsentraalsete instrumentidega turukaardistuse tulemuste põhjal tuvastatud sihtrühmade vajadusi katta.

Connecting Europe Facility (CEF)²⁰

CEF pakub rahastust üleeuroopalistele infrastruktuuri projektidele transpordi, energia ja IKT sektoris. See hõlmab enda alal eelmisel programmiperioodil sisseviidud instrumente, nagu näiteks laenugarantiid üleeuroopalise transpordivõrgustiku jaoks (*Loan Guarantee for Trans-European Transport*), *Marguerite Fund* ja võlakirjad projektidele (*Project Bond Credit Enhancement*). Toetusmehhanismi kogueelarve on 33,3 miljardit €, millest 26,3 miljardit € on suunatud transpordisektorile (sh sadamate infrastruktuuri väljaarendamise toetamiseks). Ligikaudu 10% eelarvest realiseeritakse finantsinstrumentide abil. Tagastamatud toetused võivad ulatuda kuni 50%-ni projektide kogumaksumusest.²¹

CEF-i toetuste elluviimine keskendub eeskätt üleeuroopalise transpordivõrgustiku arendamisele (TEN-T – *trans-European transport network*), sh projektidele, millel on suur lisandväärtus EL-is. See hõlmab näiteks piiriüleste ühenduste loomist ja üleeuroopalise transpordikoridori arendamist. Seega on CEF-i eesmärk muuta Euroopa transpordisüsteem jätkusuutlikumaks, efektiivsemaks ja pakkuda tarbijatele rohkem reisivõimalusi. Uut TEN-T põhivõrku hakkab toetama transpordi üldvõrk, mis on liidetud põhivõrguga piirkondade ja riikide tasandil. Eesmärk on järk-järgult saavutada 2050. aastaks olukord, kus enamikul Euroopa inimestel ja ettevõtjatel ei kulu üldvõrgust põhivõrgu juurde jõudmiseks üle 30 minuti.²²

TEN-T hõlmab ka mereteede programmi, mille peamine eesmärk on parandada sadamate ühendusi sisemaaga. TEN-T projektide toetustest on planeeritud CEF-i raames ca 20% sadamate arendamiseks. EL-i vahendid on eraldatud Põhjamere-Balti koridori (üks üheksast peamisest transpordikoridorist) jaoks ja see võimaldab kaasajastada Tallinna ja Helsingi sadamaid, et arendada Tallinna-Helsingi vahelist laevaliiklust. Eelkõige keskendutakse rahastamisel sellele, et parandada mõlema sadama pakutavaid raudteeühendusi ja paigaldada uuenduslikke IT-süsteeme. Investeerida on võimalik ka veeldatud maagaasi terminalide ehitusse, millega teenindada lähisõidu- ja parvlaevu ning parandada jäälõhkumisevõimalusi.²³

Eesti peamised transpordisõlmed üleeuroopalises transpordivõrgustikus, mida saab rahastada EL-i vahenditest on:

- üks meresadam, mis kuulub põhivõrku Tallinn (Vanasadam, Muuga sadam, Paljassaare sadam)
- seitse meresadamat, mis kuuluvad üldvõrku (Heltermaa, Kuivastu, Pärnu, Paldiski Lõunasadam, Rohuküla, Sillamäe, Virtsu)

²⁰ European Commission. Connecting Europe Facility – Investing in Europe's growth, 2012, [https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/cef.pdf]

²¹ EY materjalid

²² Euroopa Komisjon. Üleeuroopaline transpordivõrgustik - Eesti, [http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/doc/ten-t-country-fiches/merged-files/et.pdf]

²³ Euroopa Komisjon. Üleeuroopaline transpordivõrgustik - Eesti, [http://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/doc/ten-t-country-fiches/merged-files/et.pdf]

Transpordiprojektidele on suunatud erinevad finantsinstrumendid, nagu laenude garantiifond üleeuroopalise transpordivõrgu projektidele²⁴ (*Loan Guarantee Instruments for trans-European transport networks projects* - LGTT), pilootfaasi projektide võlakirjad²⁵ (*the pilot phase Project Bonds*) ja Marguerite fond²⁶. Instrumente rakendatakse koostöös Euroopa Investeerimispannaga.

Employment and Social Innovation (EaSI)²⁷

EaSI eesmärk on toetada liikmesriikide tööhõive- ja sotsiaalreformide läbiviimist ning mikrokrediidi pakkujaid ja parandada sotsiaalse ettevõtluse valdkonna rahastamisvõimalusi. EaSI eelarve perioodiks 2014-2020 on 815 miljonit eurot.

EaSI hõlmab kolme olemasolevat programmi:

- ▶ Progress (*Programme for Employment and Social Solidarity*), eraldatud 61% eelarvest
- ▶ EURES (*European Employment Services*), eraldatud 18% eelarvest
- ▶ Mikrokrediidirahastu „Progress“ (*European Progress Microfinance Facility*), eraldatud 21% eelarvest

MAK-i kontekstis on kõige huvipakkuvam mikroettevõtete toetamiseks suunatud mikrokrediidirahastu „Progress“, mis seostub ka maaettevõtluse mitmekesistamisega mittepõllumajanduslikul suunal. Mikrokrediidirahastu „Progress“ eelarve on 205 miljonit €.

Mikrolaene antakse summas kuni 25 000 € eesmärgiga toetada väikeste ettevõtete alustamist ja arendamist. Mikrolaenud on suunatud isikutele, kes²⁸:

- ▶ soovivad saada füüsilisest isikust ettevõtjaks või luua/arendada mikroettevõtet (vähem kui kümme töötajat), eelkõige sotsiaalset ettevõtet (nt ka need, kes pakuvad tööd töötutele või ebasoodsas olukorras olevatele isikud);
- ▶ on töötud
- ▶ on olnud tööturust eemal
- ▶ on kogenud raskusi krediidi saamisel (nt naissoost, liiga noored või vanad isikud, vähemusrühmade esindajad, puudega isikud, jne)

Ettevõtetele pole võimalik otse mikrokrediidirahastu programmist „Progress“ laenu taotleda, vaid programm võimaldab valitud EL-i mikrofinantseeringu pakkujatel (nt krediidiasutusel) suurendada oma laenude pakkumist antud sihtrühmale kahel järgneval viisil²⁹:

- ▶ andes välja garantiisid, jagades seega finantsettevõtete võimalikku riski
- ▶ tagades mikrolaenude andmiseks vajaliku finantseeringu

Mikrofinantseeringu pakkujad võivad olla avaliku või erasektori pangad, samuti mittetulunduslikud mikrofinantseeringu pakkujad ja muud mikrofinantseeringut pakkuvad institutsioonid. Iga mikrolaenu pakkuv asutus saab seada ise laenude tingimused (st summa, tagasimakseperiood, intressimäär ja tasud). Huvitatud finantsasutused peavad taotlema õiguse mikrokrediidirahastu „Progress“ programmis osalemiseks.³⁰ Selleks peavad nad esitama taotluse vastuseks Euroopa

²⁴ European Investment Bank. Guarantees for transport infrastructure cash-flow (LGTT), 8<http://www.eib.org/products/lgtt/index.htm>

²⁵ European Investment Bank. The Europe 2020 Project Bond Initiative - Innovative infrastructure financing, [<http://www.eib.org/products/project-bonds/index.htm>]

²⁶ The European Investment Bank - Marguerite Fund [http://www.eib.org/products/equity_funds/infrastructure_equity_funds/marguerite_fund.htm]

²⁷ European Commission - Employment, Social Affairs and Inclusion. New programme for Employment and Social Innovation (EaSI), [<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=1093>]

²⁸ Euroopa Komisjon - Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus. Mikrokrediidirahastu „Progress“, [<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=et&catId=836>]

²⁹ European Commission - Employment, Social Affairs and Inclusion. Progress Microfinance, [<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=836&langId=en>]

³⁰ Euroopa Komisjon - Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus. Mikrokrediidirahastu „Progress“ - Kuidas saada mikrokrediidi pakkujaks mikrokrediidirahastu „Progress“ raames?, [<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=836&intPageId=1209&langId=et>]

Investeeringifondi osalemiskutsele.³¹ Eelhindamise käigus intervjueritud Eesti finantsasutustest polnud keegi seni programmis osalenud, kuigi programm sai alguse juba 2010. aastal.

Competitiveness & SME (COSME)³²

Euroopa Komisjoni eesmärk on soodustada COSME programmiga Euroopa ettevõtete vahelist konkurentsi. Seejuures soovitakse parandada VKE-de ligipääsu finantseerimisvõimalustele, luua VKE-de ettevõtlust ja kasvu soosiv majanduskeskkond, edendada ettevõtluskultuuri ning soodustada VKE-de rahvusvahelistumist.³³ Programmi sihtrühmadeks on alustavad ja toimivad VKE-d. Uueks 2014-2020 programmiperioodiks on COSME planeeritav eelarve 2,3 miljardit €.

COSME programmis rakendatakse eelkõige garantii-instrumente, mis on suunatud erinevas arengufaasis (sh alustavatele, kasvu- ja üleminekufaasi) ettevõtetele³⁴. Nimelt tuvastati eelhindamise tulemusel põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ning muudel mittepõllumajanduslike maapiirkonna VKE-del kõige suurem vajadus just laenu ja tagatise tüüpi finantsinstrumendi järele. Kuigi COSME raames pakutakse ka kasuvapitalina (*Equity Facility for Growth*) riskikapitaliinvesteeringuid ja *mezzanine*-laenusid, siis ei ole eelhindamise tulemusi silmas pidades antud tüüpi rahastamisvahendite rakendamise esmatähtis.

Horisont 2020³⁵

„Horisont 2020“ on EL-i seni aegade suurim TAJal programm peaaegu 80 miljardi € suuruse eelarvega perioodiks 2014-2020. Sellele lisanduvad veel erasektori kaasinvesteeringud. Programmi „Horisont 2020“ koondatakse kõik praegused EL-i teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamisvahendid: teadusuuringute raamprogrammi, konkurentsivõime ja uuendustegevuse raamprogrammi ning Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi tegevused.

„Horisont 2020“ raames jagatakse toetusi erinevates valdkondades alates kosmosetehnoloogiast kuni IKT-ni, kuid kolmeks põhisuunaks on tiptasemel teadus, juhtpositsioon tööstuses ja ühiskonnaprobleemid.

„Horisont 2020“ programmis saavad ka VKE-d toetusi innovaatilisteks, kuid riskantseteks projektideks, mis aitab neil saavutada struktuurset muutust, kasvada ja laieneda. Sihtrühmaks on innovaatilised ettevõtted, kes soovivad saavutada kasvu eelkõige ekspordi suurendamise ja tegevuse rahvusvahelistumise teel.

„Horisont 2020“ hõlmab ka põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse valdkonda, mille puhul keskendutakse järgmistele teemavaldkondadele:

- ▶ Põllumajandus ja metsandus
 - Tootmise efektiivsuse tõstmine ja kliimamuutuste vähendamine jätkusuutlikkuse ja taastuvuse tagamiseks
 - Ökosüsteemsete teenuste ja hüvede pakkumine
 - Maapiirkondade edendamine, maaelu innovatsiooni edendamine
 - Jätkusuutlik metsandus
- ▶ Veeressursid (sh kalandus)

³¹ European Investment Fund. European Progress Microfinance Facility, [http://www.eif.org/what_we_do/microfinance/progress/]

³² European Commission. COSME - Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs, [http://ec.europa.eu/cip/files/cosme/cosme_factsheet_final_en.pdf]

³³ European Commission. COSME - Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs, [http://ec.europa.eu/cip/files/cosme/cosme_factsheet_final_en.pdf]

³⁴ European Commission - Enterprise and Industry. Better Access to finance for Small and Medium-sized Enterprises (SMEs), [http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/access-to-finance-smes/index_en.htm]

³⁵ European Commission. Horizon 2020 - The EU Framework Programme for Research and Innovation, [<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>]

- Optimeerida jätkusuutlikku kalanduse ja vesiviljeluse panust toiduohutusse, ning vähendada EL-i sõltuvust mereandide impordist
- Mere biotehnoloogia arendamine ja optimeerimine, et saavutada *blue „fuel“* kasv

„Horisont 2020“ raames toetatakse ettevõtteid eelkõige tagastamatute toetustega, mille toetusmäär on ligikaudu 70% projekti kogumaksumusest. Toetusi on võimalik taotleda otse Euroopa Komisjonilt ning vajalikke teadmisi vahendab Eesti Teadusagentuur.

3.3.3 EK poolt juhitud ja *Off-the-Shelf* rahastamisvahendite kokkuvõte

EL-i tsentraalsete instrumentide CEF-i, COSME ja EaSI raames rakendatavate finantsinstrumentide sihtrühmad hõlmavad osaliselt ka MAK-i ja EMKF-i rakenduskava finantsinstrumentide eelhindamise käigus tuvastatud sihtrühmasid ning kataksid ka nende vajadusi, kuid piiratud mahus. „Horisont 2020“ pole finantsinstrumentide eelhindamise kontekstis keskse tähtsusega, sest selle raames pakutakse eeskätte tagastamatuid toetusi.

CEF-i programmi keskendub infrastruktuuri valdkonnale, sealhulgas ka sadamatele. Sadamate puhul tuvastasime eelhindamise käigus, et Eestis on piiratud hulk majanduslikult jätkusuutlikke sadamaid. Neid sadamaid on võimalik toetada ka CEF-i raames TEN-T võrgustiku Tallinna-Helsingi vahelise sadamaühenduse parendamise käigus, kuid nende investeringute sihtotstarve on piiritletud.

EaSI raames rakendatava mikrokrediidirahastu „Progress“ kaudu on võimalik suunata mikrolaene maapiirkonnas tegutsevatele mittepõllumajanduslikele mikro- ja väikeettevõtetele. Siinkohal kujuneb piiranguks asjaolu, et finantsvahendajad (nt krediidiasutused) peavad ise huvi üles näitama, et Euroopa Investeerimisfondilt selles programmis osalemise võimalust taotleda. Arvesse tuleb võtta ka asjaolu, et programmi „Progress“ sihtrühm on suhteliselt kitsalt määratletud, mis piirab ka sihtrühma suurus Eestis.

Off-the-shelf instrumendid VKE-de riskijagamise laen (*RS Loan*) ja garantiid (*capped guarantee*) sobiksid eelhindamise tulemusel tuvastatud sihtrühmade vajaduste katmiseks. Seejuures sobivad antud *off-the-shelf* instrumentide rakendamise tingimused ka põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtete investeringuvajadustele vastavate rahastamisvahendite pakkumiseks. Kui rahastamisvahendite eelhindamise tulemusel tuvastati, et kõige piiratum ligipääs krediidiasutuste laenudele on mikro- ja väikeettevõtetele, siis tuleks VKE-de riskijagamise laenu rakendamisel keskenduda ka ainult sellele sihtrühmale ja keskmise suurusega ettevõtted sihtrühmast välja arvata. Vastasel juhul võib tekkida oht, et rahastamisvahendite hakatakse pankade jaoks turgu rikkuma. Lisaks tuleb VKE-de laenu puhul võtta arvesse asjaolu, et laenude ülempiir on 1 000 000 €, mis võib kujuneda piiravaks mõningate pikaajaliste investeerimislaenude puhul. Tagatise instrumendi tingimused ei oma olemasoleva informatsiooni põhjal mingeid kitsaskohti, mis võiksid nende sihtrühmade vajadustele vastavat rakendamist piirata.

Kui VKE-de riskijagamise laenu ja garantiide instrumentide täiendavate rakendusaktidega ei seatud täiendavaid tingimusi, mis võivad piirata eelhindamise tulemusel tuvastatud sihtrühmade vajaduste katmiseks, oleksid need sobivad lahendused finantsinstrumentide rakendamiseks Eestis. *Off-the-shelf* finantsinstrumentide rakendamise eeliseks on lihtsustatud rakendamise- ja järelvalveprotsess, mis on juba EK poolt välja töötatud ning võimaldab vähemate ettevõtetustega rahastamisvahendeid liikmesriigis rakendada hakata.

3.4 Rahastamisvahendite potentsiaalne koosmõju muude sekkumismehhanismidega

MAK-i ja EMKF-i raames planeeritavad rahastamisvahendid peavad olema kooskõlas teiste võimalike avaliku sektori sekkumistega samal turul. Seetõttu tuleb rahastamisvahendite planeerimisel silmas pidada erinevate sekkumiste omavahelist võimalikku koosmõju ja vältida dubleerimist. Selleks tuleb arvestada MAK-i ja EMKF-i potentsiaalsete rahastamisvahendite kooskõla teiste Euroopa Struktuuri- ja Investeeringufondide raames rakendatavate finantsinstrumentidega, samuti peavad need toimima koos teiste toetusvormidega ning arvestama ka riiklike programmidega.

Rahastamisvahendite rakendamise eesmärgiks on tagada ettevõtetele parem juurdepääs kapitalile MAK-i ja EMKF-i rakenduskava eesmärkide saavutamiseks. MAK-i ja EMKF-i rahastamisvahendite eelhindamise käigus analüüsiti MAK-i ja EMKF-i potentsiaalsetest sihtrühmadest lähtudes turutõrkeid ja mitteoptimaalseid investeeringusolukordi järgmiste sihtrühmade lõikes:

- ▶ Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtted
- ▶ Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted
- ▶ Tootjaorganisatsioonid
- ▶ Maaparandusühistud
- ▶ Sadamad

Koosmõju analüüsis uuriti potentsiaalseid koosmõjusid eelkõige nende sihtrühmade lõikes. Koosmõju analüüsi eesmärgiks oli tuvastada avaliku sektori vahenditest toetatavad sekkumised, mis on suunatud nendele sihtrühmadele parema ligipääsu tagamiseks kapitalile.

Olulisemate seotud mehhanismidena on analüüsitud:

1. MAK-i 2014-2020 investeeringutoetusi
2. Ühtekuuluvuspoliitika fondide toetusmeetmeid ettevõtetele
3. Ühtekuuluvuspoliitika fondide raames rakendatavaid finantsinstrumente

Eelhindamise läbiviimise hetkeks ei olnud teada EMKF-i 2014-2020 rakenduskava meetmete nimekirja, mistõttu ei olnud võimalik hinnata planeeritavate rahastamisvahendite koosmõju EMKF-i 2014-2020 rakenduskava investeeringutoetustega. EMKF-i toetused on välja toodud vaid tabelis 8, milles on hinnatud potentsiaalsete sihtrühmade jaotumist sekkumiste vahel.

Kuna perioodi 2014-2020 planeerimise protsess on eelhindamise läbiviimise ajal veel käimas, siis on ka toetusmeetmed ja finantsinstrumendid alles planeerimisel. Seega on käesolevas analüüsis lähtutud eelhindamise teostamise hetkel (16.06.2014 seisuga) teadaolevast informatsioonist, mis põhineb meetmete ja instrumentide rakendamise ja planeerimise eest vastutavate isikutega läbiviitud intervjuudel ning muudel avalikult kättesaadavatel dokumentidel, ning võib olulisel määral täieneda ja/või muutuda.

Koosmõju analüüs põhineb Põllumajandusministeeriumi, Rahandusministeeriumi, SA Kredexi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja Keskkonnaministeeriumiga läbiviitud intervjuude ja andmepäringute teel laekunud andmetel perioodiks 2014-2020 kavandatavate plaanide kohta.

Järgnevas tabelis on toodud hinnang sekkumiste kattuvusele ja täiendavusele turutõrgete analüüsist selgunud peamiste mitteoptimaalsete investeeringusolukordade lõikes.

Tabel 8. Hinnang planeeritavate sekkumiste jagunemisele eelhindamise sihtrühmade lõikes*

Sihtgrupp	MAK 2014-2020 toetused	EMKF 2014-2020 rakendus-kava toetused**	SA KredEx („Kapitali- ja krediidi-kindlustuse kättesaadavuse parandamine“)	SA KIK („Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus“)	EAS-i ettevõtlus-toetused
I Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtted ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted					
Taime- ja loomakasvatus, ja neid teenindavad tegevusalad, metsamajandus ja metsavarumine, kalapüük ja vesiviljelus	✓	✓			
Mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted ja toiduaine- ja joogitööstus	✓	✓	✓	✓	✓
Alustavad ettevõtted	✓		✓	✓	✓
II Tootjaorganisatsioonid	✓	✓			
III Maaparandusühistud	✓				
IV Sadamad		✓			

* Tegemist on esialgse hinnanguga olemasoleva informatsiooni põhjal, mis võib muutuda meetmete planeerimise käigus.

** Tegemist on eelhindajate hinnanguga, mis põhineb EMKF-i 2014-2020 rakenduskava ettevalmistavatel dokumentidel ning konsultatsioonidel Põllumajandusministeeriumi esindajatega. Meetmete nimekiri eelhindamise läbiviimise hetkeks puudus, mistõttu võivad sihtrühmad veel olulisel määral muutuda.

3.4.1 MAK-i investeeringutoetused

Rahastamisvahendeid on võimalik kombineerida investeeringutoetustega ja/või kasutada finantsinstrumente täiendavalt tagastamatule toetusele, et lahendada sektori turutõrkeid ja mitte-optimaalseid investeerimisolukordi.

Järgnevalt on välja toodud MAK-i 2014-2020 investeeringutoetused, mille puhul on asjakohane analüüsida koosmõju potentsiaalsete rahastamisvahenditega. Meetmed on välja toodud Vabariigi Valitsuse poolt heakskiidetud MAK-i 2014-2020 dokumendi põhjal (22.05.2014 seisuga).

Ülevaate eesmärgiks on tuua välja toetusmeetmed, mis aitavad tagada ettevõtetele parema juurdepääsu kapitalile, mistõttu on neid oluline analüüsida koos potentsiaalsete finantsinstrumentidega.

(1) Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a))

Toetatakse investeeringuid põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks ja keskkonnahoidliku põllumajandustootmise arendamiseks. Toetatakse põllumajandusettevõtete investeeringuid hoonetesse, rajatistesse, statsionaarsetesse seadmetesse, samuti istandike rajamist/laiendamist, mesindus- ja seenekasvatuse inventari soetamist, biomassi töötlemiseks vajalikke investeeringuid, põllumajandusmasinate ümberehitamist biogaasi või biokütte tarbimisele ning mobiilseid masinaid ja seadmeid.

Toetuse saajateks on vähemalt 2 aastat tegutsenud põllumajandusettevõtjad, kelle põllumajanduse müügitulu on aastas vähemalt 14 000 €, ja tootjaorganisatsioonid. Maksimaalne toetuse määr on üldjuhul 40% abikõlblikust kulust. Maksimaalne toetussumma

ühel perioodil on 500 000 € hoonete, rajatiste ja statsionaarsete seadmete puhul³⁶ ning 100 000 € istandike, mesindus- ja seenekasvatuse inventari, põllumajandusmasinate biogaasi või biokütuse tarbimisele ümberehitamise ja mobiilsete masinate ja seadmete puhul. Planeeritakse toetada 807 projekti, sh piimatootmise valdkonnas 203, teravilja, õliseemnete ja valgurikaste taimede kasvatamise vallas 188, muu loomakasvatuse alal 256 ning muu põllumajanduse 160 projekti.

(2) Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b))

Meetmest toetatakse põllumajandustoodetele lisandväärtuse andmiseks tehtavaid investeeringuid. Majanduslikult jätkusuutlikel toiduainete ja jookide tootmisega tegelevatel ettevõtjatel ja tootjaorganisatsioonidel on võimalik taotleda toetust investeeringuteks seadmetesse ja ehitistesse (mikro- ja väikeettevõtjad 90 projekti; keskmised ja suurettevõtjad 48 projekti; tootjaorganisatsioonid 11 projekti). Samuti toetatakse ühte suurprojekti uute töötlemisüksuste rajamiseks, mida saavad taotleda mitu tootjaorganisatsiooni ühiselt.

Maksimaalne toetuse määr mikro- ja väikeettevõtjatele on 40%, mahepõllumajandustoodete töötlemise puhul 45% (kui taotleja on mikro- või väikeettevõtja), keskmise suurusega ettevõtjatele 35% ja suurettevõtjatele 25%.

Tootjarühmade maksimaalne toetussumma ühel perioodil on kuni 2 mln €, mikro- ja väikeste ettevõtjatele kuni 500 000 €, keskmistel ja suurettevõtjatel kuni 2 mln € (minimaalne projekt 100 000 €). Mitut põllumajandustootjat või tootjarühma hõlmavate suurprojekti toetussummaks ühel perioodil on kuni 13,4 mln € (minimaalne projekt 1 mln €).

(3) Põllu- ja metsamajanduse taristu arendamine ja hoid (art 17(1)(c))

Meetme raames toetatakse maaparandusinvesteeringuid põllumajandus- ja erametsamaal. Toetuse saajateks on põllumajanduse ja erametsanduse ettevõtted, nende tulundusühistud, maaparandusühistud, muud MTÜ-d, Põllumajandusamet. Eraldi paremusjärjestused moodustatakse MTÜ-de ja ettevõtjate sihtgruppide kohta. Ühisvoolude investeeringuid toetatakse kuni 100%, eesvoole ja keskkonnarajatisi kuni 90%, reguleeriva võrgu investeeringuid kuni 80%, niisutusinvesteeringuid kuni 40% ning juurdepääsuteede korrastamist kuni 75% abikõlblike investeeringute summast.

Maaparanduslike tegevuste maksimaalne toetussumma aastas on 260 000 € (kuni 520 000 €/periood), juurdepääsuteede investeeringute puhul 30 000 € (kuni 60 000 €/periood). Planeeritakse toetada 310 projekti.

(4) Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine (art 19(1)(a)(i))

Toetust antakse põllumajandustootmisega alustavatele FIE-dele ja OÜ-dele, kelle kõik osanikud on taotlemise hetkel nooremad kui 40 aastat. Kui ettevõtja on tegelenud põllumajandussaaduste tootmisega, siis peab ta aastane müügitulu olema jäänud igal aastal alla 4000€. Kui ettevõtja on omandanud põllumajandusettevõtte, mille aastane müügitulu on olnud üle 4000 €, siis ei tohi omandamine olla toimunud rohkem kui 18 kuud enne taotluse esitamist.

Nõutav on põllumajandusalane haridus ja vähemalt 2-aastane töökogemus põllumajanduslikus ettevõttes või haridust ja kogemust sätestava tingimuse täitmine järgmise 36 kuu jooksul.

Toetust määratakse kahes osas kokku kuni 40 000 € (esimene osa 75%, teine 25%). Vähemalt 50% toetusest peab olema suunatud põllumajandusliku põhivara soetamiseks, lubatud on

³⁶ Seakasvatuse tõuaretusühistu puhul 1 mln €, kui aretusfarmi kasutatakse ka teadus- ja õppetöö korraldamise eesmärgil.

põhitegevusega seotud käibevara soetamine ja muud tegevused. Planeeritud on toetada 550 projekti.

(5) Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine (art19(1)(a)(iii))

Toetusmeetme eesmärgiks on väikeste põllumajandusettevõtete põhivara moderniseerimine ning nende majandusliku toimimise parandamine. Toetuse saajateks on 4000 kuni 14 000 € müügikäibega põllumajandusettevõtjad, maksimaalne toetussumma 15 000 € (perioodi kohta, makstakse minimaalselt kahes osas). Toetussumma on kuni 80% tegevuste maksumusest. Vähemalt 50% toetusest tuleb kasutada materiaalsesse varasse tehtavaks investeeringuks, sh masinate ja seadmete ostmiseks (arvesse lähevad ka kasutatud masinad ja seadmed). Planeeritud on toetada 2000 projekti.

(6) Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b))

Toetusmeede on suunatud vähemalt kaks aastat tegutsenud mikroettevõtjatele (põllumajandusettevõtjad ja muud maaettevõtjad). Toetatavateks tegevusteks on investeeringud hoonetesse, rajatistesse, statsionaarsetesse seadmetesse ning rändkauplusesse ja selle sisseseadmesse mittepõllumajandusliku tegevuse arendamiseks / tegevuse mitmekesistamiseks. Maksimaalselt toetatakse 150 000 euroga ettevõtja kohta programmiperioodil (maksimaalne toetuse määr kuni 40%). MAK-i raames planeeritakse toetada 380 projekti (sh 114 põllumajandusettevõtjat ja 266 mittepõllumajandusliku ettevõtlusega tegelevat ettevõtjat).

(7) Tootjarühmade loomine (art 27)

Toetusmeede on suunatud põllumajandusettevõtjate ja erametsaomanike ühistegevuse edendamiseks. Toetatakse tootjarühmade loomise ja arendamise tegevusi (sh seadmete ja kaupade ostmine). Toetuse saajateks on tootjarühmad (nii põllumajandustootjaid kui erametsaomanikke ühendavad rühmad). Toetust makstakse kuni 500 000 € kuni 5 aasta jooksul. Kokku on planeeritud toetada 15 tootjaorganisatsiooni.

(8) Koostöö (art 35)

Koostöö meetmest toetatakse uute toodete, praktikate, protsesside ja tehnoloogiate arendamist (rakendusuringud, tootearendusprojektid) ning katseprojektide elluviimist (tegevus 1). Toetuse saajaks on põllumajandustootmise või toiduainete töötlemisega tegelevad ettevõtjad ja tootjaorganisatsioonid. Toetusmääraks on kuni 350 000 € projekti kohta.

Teiseks toetatakse selliseid põllumajandustoodete ja toidu turustamisele suunatud projekte, milles tootja ja tarbija vahel ei ole rohkem kui üks vahendaja. Toetatakse tegevusi, mis on seotud transpordiga, investeeringutega seadmetesse ja ehitistesse, infotehnoloogiliste lahendustega (toetusmäär kuni 40%), koostööprojekti juhtimise ja haldamisega (kuni 90%) ning tutvustustegevusi (kuni 90%) (tegevus 2). Toetuse saajateks on vähemalt 2 aastat tegutsenud põllumajanduslik ettevõtja (müügitulu vähemalt 4000 €). Tingimuseks on, et projektis osaleb vähemalt kaks nõuetele vastavat ettevõtja. Toetusmääraks ühel perioodil on kuni 200 000 € ühe projekti kohta.

Tabel 9. Ülevaade MAK 2014-2020 planeeritavatest investeeringutoetustest eelhindamise sihtrühmade kaupa

Sihtrühm	Meede	Toetus	Toetuse summa (max)	Projektide arv	Avaliku sektori kulud	Toetuse määr (max)
Mikroettevõtted (põllumajandus ja muu maa-ettevõtlus)	Mitmekesistamine (art 19(1)(b))	Hooned, rajatised, statsionaarsed seadmed	150 000 EUR/periood	114 põllumajandus-ettevõtjat; 266 mittepõllumajanduse ettevõtjat	57 mln EUR	40%
	Põllumajandus-toodete töötlemine ja turustamine (art 17(1)(b))	Seadmed, ehitised	500 000 EUR/periood	90	26,8 mln EUR	40% (mahe 45%)
Mikro- ja väikeettevõtted (toiduainete ja jookide tootjad)	Põllumajandus-toodete töötlemine ja turustamine (art 17(1)(b))	Seadmed, ehitised	500 000 EUR/periood	90	26,8 mln EUR	40% (mahe 45%)
Keskised ja suurettevõtjad (toiduainete ja jookide tootjad)	Põllumajandus-toodete töötlemine ja turustamine (art 17(1)(b))	Seadmed, ehitised	2 mln EUR/periood (min projekt 100 000 EUR)	48	17,9 mln EUR	keskmise 35% / suur 25%
	Koostöö (TA)** (art 35)	Rakendusuringud, tootearendusprojektid ja katseprojektid	Kuni 350 000 EUR/projekt	15	6,3 mln EUR	n/a
Põllumajandus-ettevõtjad, kes on tegutsenud vähemalt 2 aastat	Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine (käive 4000 - 14 000 EUR) (art19(1)(a)(iii))	Vähemalt 50% toetusest materiaalsesse põhivarasse tehtavateks investeeringuteks	Kuni 15 000 EUR (periood; minimaalselt kahes osas)	2000	30 mln EUR	80%
	Põllumajandus-ettevõtete tulemuslikkuse parandamine (käive alates 14 000 EUR) (art 17(1)(a))	Hooned, rajatised, statsionaarsed seadmed; istandikud, mesindus- ja seenekasvatuse inventar, biomassi töötlemise investeeringud, põllumajandusmasinate ümberehitamine biogaasi või biokütte tarbimisele; mobiilsed masinad ja seadmed	Hooned, rajatised, statsionaarsed seadmed 500 000 EUR/periood; muud (sh mobiilsed seadmed) 100 000 EUR	807	146 mln EUR	40% (üldjuhul)
	Koostöö (TA)** (art 35)	Rakendusuringud, tootearendusprojektid ja katseprojektid	Kuni 350 000 EUR/projekt	kokku 15 projekti / 256 partnerit	6,3 mln EUR	n/a
	Koostöö (lühikesed tarneaahelad ja otseturustus)	Transport, investeeringud seadmetesse ja ehitistesse, IT-lahendused, koostööprojekti juhtimise ja haldamise	200 000 EUR/projekt (periood)	20 projekti / 170 partnerit	4 mln EUR	Transport, seadmed, ehitised, IT-

Sihtrühm	Meede	Toetus	Toetuse summa (max)	Projektide arv	Avaliku sektori kulud	Toetuse määr (max)
	NB! Tingimuseks vähemalt kahe ettevõtte osalus (käive alates 4000 EUR) (art 35)	kulud, tutvustustegevused				lahendused 40%, koostöö
Alla 40-aastased alustavad põllumajandus-tootjad	Noorte põllumajandus-tootjate tegevuse alustamine (art 19(1)(a)(i))	Põllumajanduslik põhivara (vähemalt 50%), põhitegevusega seotud käibevara soetamine ja muud tegevused	Kuni 40 000 EUR kahes osas (75% ja 25%).	550	22 mln EUR	n/a
Tootja-organisatsioonid	Põllumajandus-ettevõtete tulemuslikkuse parandamine (art 17(1)(a))	Hooned, rajatised, statsionaarsed seadmed; istandikud, mesindus- ja seenekasvatuseinventar, biomassi töötlemise investeeringud, põllumajandusmasinate ümberehitamine biogaasi või biokütte tarbimisele; mobiilsed masinad ja seadmed	Hooned, rajatised, statsionaarsed seadmed 500 000 EUR/period; muud (sh mobiilsed seadmed) 100 000 EUR.	n/a*	n/a	40% (üldjuhul)
	Põllumajandus-toodete töötlemine ja turustamine (art 17(1)(b))	Seadmed, ehitised; suurprojekti puhul uute töötlemisüksuste rajamise tehtavad investeeringud	2 mln EUR/period, (min projekt 100 000 EUR); Suurprojekt 13,4 mln EUR/period (min projekt 1 mln EUR).	11 + 1 suurprojekt (mitu tootja-organisatsiooni)	8,9 mln EUR + suurprojekt 13,4 mln EUR	n/a
	Tootjarühmade loomine (art 27)	Tootjarühmade loomise ja arendamise tegevused (sh seadmete ja kaupade ostmine)	Kokku kuni 500 000 EUR, kuni 5 aasta jooksul.	15	6 mln EUR	n/a
	Koostöö (TA) (art 35)	Rakendusuringud, tootearendusprojektid ja katseprojektid	Kuni 350 000 EUR/projekt	n/a	6,3 mln EUR	n/a
Maaparandus-ühistud	Maaparandus-tegevused (art 17(1)(c))	Maaparandustegevused ja juurdepääsuteede investeeringud	Maaparanduslikud tegevused: 520 000 EUR/period; (Juurdepääsuteed 60 000 EUR/period)	310	49 mln EUR	Ühisvoolud 100%; eesvoolud ja keskkonnarajatised 90%; reguleeriv võrk 80%; niisutus-investeeringud 40%; juurdepääsuteed 75%

* MAK-i 2014-2020 eelnõus ei ole väga toodud eraldi tootjarühmade projektide arvu

** Ei välistata ka mikro- ja väikeettevõtteid, aga eelistatakse laiemat majanduslikku mõju ja suurema omafinantseeringuga projekte

3.4.2 Ühtekuuluvuspoliitika fondide toetusmehhanismid

Ühtekuuluvuspoliitika fondide puhul on koosmõju analüüsi seisukohast asjakohane vaadelda eelkõige kahe prioriteetse suuna tegevusi: prioriteetne suund 4 „Kasuvõimeline ettevõtetus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus“ ja prioriteetne suund 5 „Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“.³⁷

Kavandatavad EAS-i ettevõtlustoetused jagunevad kolme peamise meetme vahel:

- ▶ Meede 4.4: Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevustele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks
- ▶ Meede 5.1: Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine
- ▶ Meede 5.3: Loomemajanduse arendamine

Jätkuvad SA KredExi poolt pakutavad teenused kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamiseks ettevõtetele (meede 5.2). Meetme eesmärk on sõnastatud järgmiselt: „ettevõtjatele on kättesaadav traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordivõimekust) ning ettevõtjatele on kättesaadav ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust“.

Keskonnaministeerium ja SA KIK hakkavad rakendama ettevõtete energia- ja ressursitõhususe meetet (meede 4.3), mille raames toetatakse uute ja keskkonnasõbralike lahenduste kasutuselevõttu, sealhulgas ressursijuhtimissüsteemide, parima võimaliku tehnika ja lõpp-puhastustehnika rakendamist.³⁸

Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine (SA KredEx)

Ühtekuuluvuspoliitika fondide raames on finantsinstrumente rakendatud ka perioodil 2007-2013 SA KredExi ettevõtluse valdkonna käendus- ja laenugevuse näol, millega on plaanis jätkata ka perioodil 2014-2020 (meede 5.2 „Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“). SA KredEx pakub ettevõtetele riigi garantiiga tagatise, krediidikindlustust, laene ja riskikapitali. SA KredExi poolt pakutavad teenused välistavad aga primaarsektori ettevõtted (põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük³⁹), millega on välistatud ka suur osa MAK-i ja EMKF-i sihtrühmadest. Koosmõju MAK-i ja EMKF-i finantsinstrumentidega võib tekkida mittepõllumajanduslikele maapiirkonna ettevõtetele ja töötleva tööstuse ettevõtetele (nt joogitootmine, toiduainetööstus, sh kalatööstus) suunatud meetmete puhul.

Alljärgnevalt on välja toodud SA KredExi poolt perioodil 2007-2013 rakendatud instrumendid, millega planeeritakse (väikeste kohandustega) jätkata ka perioodil 2014-2020. Siinkohal on toodud eelmise perioodi tingimused, kuna uue perioodi tingimused on alles väljatöötamisel. Võimalusel on käsitletud ka arutlusel olevaid võimalikke muudatusi järgmiseks programmiperioodiks:⁴⁰

(1) Ettevõtluslaenude käendused

Pakutakse laenukäendusi investeerimislaenudele, sh arvelduskrediitidele ja käibekapitalilaenudele, pangagarantiidele ja liisingutele. KredExi käenduse ulatus on kuni 2 mln € ja kuni 75% summast. Ligikaudu 5% KredExi poolt väljastatud käendusmahust on läinud toiduainetööstuse sektori ettevõtetele.

Arutlusel on 2 mln € piirmääratõstmise uuel perioodil Eesti majanduse jaoks olulistele ettevõtetele ehk suurtele eksportijatele.

³⁷ Struktuurifondid. Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika fondide majanduskasvu ja tööhõive investeeringute eesmärgi rakenduskava meetmete nimekiri, [http://www.struktuurifondid.ee/public/UKP_rakenduskava_meetmed.pdf]

³⁸ Põhineb EL-i struktuuritoetuste veebilehel avaldatud infol: http://www.struktuurifondid.ee/public/UKP_rakenduskava_meetmed.pdf

³⁹ Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK kood A (taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavad tegevusalad, metsamajandus ja metsavarumine, kalapüük ja vesiviljelus)

⁴⁰ Allikas: SA KredEx; intervjuu SA KredExi esindajatega

(2) Stardilaen (riiklik käendus)

Stardilaenu sihtrühmaks on alustavad ja kuni 3 aastat tegutsenud ettevõtjad ning laenusummaks kuni 64 000 €. SA KredExi hinnangul on 64 000 € piirmäär ennast õigustanud ning sellega planeeritakse jätkata. Stardilaenu taotlemine ja väljastamine toimub läbi pankade, SA KredEx käendab laenu.

Laenuperioodiks on kuni 5 aastat, sh 6 kuud maksepuhkust. Tagatiseks ettevõtete eraisikutest omanike solidaarne käendus 30-40% laenusummast ning laenuintress koos SA KredExi tasudega ligikaudu 6 kuu EURIBOR + 7% laenujäägilt aastas.

(3) Tehnoloogialaen

Laenu sihtotstarbeks on laenu või liisingu puhul ettevõtja omaosaluse finantseerimine masinatesse ja seadmetesse investeerimisel. Sihtgrupiks on ekspordile orienteeritud töötleva tööstuste ettevõtted. KredExi allutatud laenu summa on kuni 2 mln €, kuid mitte rohkem kui 40% projekti maksumusest. Intress võrdub laenu-/liisinguintressiga või on sõltuvalt finantseerimise määrast kuni 2% võrra suurem.

(4) Allutatud laen

Sihtgrupiks on jätkusuutlikud ja kasvule orienteeritud ettevõtted. Sihtotstarve ei ole piiritletud. Siiani on olnud laenusumma 64 000 - 1,1 mln €, kuid mitte rohkem kui ettevõtte omakapital. Arutlusel on laenusumma tõstmine 2 mln euroni.

Laenuintress on 10-19% ning laenuperiood üldjuhul 3-5 aastat.

(5) Krediidikindlustus

Lühiajaline krediidikindlustus maksetähtajaga kuni 2 aastat ning ekspordigarantii kesk- ja pikaajalistele tehingutele maksetähtajaga 2-10 aastat.

(6) Ekspordilaen

Ekspordilaen kapitalikaupade ekspordiks. Laenusumma üldjuhul kuni 5 mln €, tähtaeg 2-5 aastat, intress turutingimustel.

(7) Balti Innovatsioonifond (BIF)

Fond alustas tegevust 2013. aasta alguses kolme Balti riigi ja Euroopa Investeerimisfondi koostöös. Fondi kogumaht on 100 mln €, millest iga riigi panus läbi KredExi (Eesti), LGA (Läti) ja Invega (Leedu) on 20 mln eurot ja Euroopa Investeerimisfond panustab 40 mln eurot.

BIF-i eesmärgiks on pakkuda hea rahvusvahelise kasvupotentsiaaliga piirkonna ettevõtetele täiendavaid rahastamisvõimalusi ning arendada Balti riikide kapitaliturgu. BIF-i puhul on tegemist fondifondiga, mis investeerib ettevõtetesse investeerivatesse allfondidesse. Kavandamisel olevad allfondid on järgmised:

- 1) BaltCap Private Equity Fund II, kuhu BIF investeerib 20 mln eurot, millele lisandub 80 mln eurot kapitali eraturult;
- 2) BPM Mezzanine fond, kuhu BIF investeerib 15 mln eurot, millele lisandub 55 mln eurot kapitali eraturult;
- 3) Livonia Partners Fund I, kuhu BIF investeerib 20 mln eurot, millele lisandub 65 mln eurot kapitali eraturult.

Kavandatavad fondid on hetkel planeerimise faasis, sest enamike puhul pole neid eestvedavad fondihaldurid suutnud turult veel piisavat summat erainvesteeringuid kaasata.

2014. aasta teisel poolel plaanitakse käivitada ka järgmine fondifond, millest kavandatakse investeerida ligikaudu 60 mln eurot alustavatesse ja varase faasi Eesti ettevõtetesse investeerivatesse allfondidesse. Fondifondi kaudu planeeritakse pakkuda kapitali 62 ettevõtjale. Tegevust planeeritakse alustada 2014.

aasta teisel poolel ning fondihaldur on fondile juba leitud. Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamiseks on planeeritud vahendeid suurusjärgus 85,5 mln € ning neid planeeritakse pakkuda ca 2300 ettevõttele.⁴¹

Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus (SA KIK)

Energia- ja ressursitõhususe meetme (meede 4.3) raames plaanitakse hakata rakendama finantsinstrumenti (soodustingimustel laen) ettevõtete ressursitõhusate tehnoloogiate soetamise toetamiseks. Meetme sihtrühmad pannakse paika EMTAK-i tegevusalade järgi ning need selguvad edasise analüüsi käigus. Plaanis on välistada põllumajandus- ja kalandussektori ettevõtted, et vältida kattuvusi Maaelu Arengukavaga ja EMKF-i 2014-2020 rakenduskavaga. Samuti on meetmest välistatud EL-i kvoodikauplemisega hõlmatud ettevõtted. Muid kriteeriumeid peale tegevusalade ei ole hetkel plaanis sihtrühmadele määratleda ning eelisjärjekorras plaanitakse rahastada ettevõtteid, kes saavutavad suurima energiasäästu. Täpsed meetme tingimused ja finantsinstrumentide sisu selguvad edasise analüüsi käigus. Investeeringute voor planeeritakse avada 2015. aasta lõpus või 2016. aasta alguses.

Meetme mahuks on ca 145 mln €. Planeeritakse toetada umbes 315 ettevõtte ressursi- ja energiatõhususe investeeringuid.⁴²

Ettevõtete arenguplaani toetusmeede ja ettevõtete kasvu soodustamine (EAS)

EAS plaanib toetada ettevõtteid järgmiste meetmete raames:

- ▶ Meede 4.4: Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevustele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks

Meetme all on planeeritud kaks tegevust: (1) arenguvajaduste väljaselgitamine ja arendustegevuste elluviimine ning (2) teadusarendustegevuse osak.

2014. aasta algusest on EAS rakendanud **kasvuettevõtja arenguplaani toetusmeedet**, mille eesmärgiks on toetada ettevõtja strateegilise arenguplaani elluviimist. Toetusmeetme sihtrühmaks on väikse ja keskmise suurusega kasvuettevõtted (v.a mikroettevõtjad), kes on tegutsenud vähemalt 3 aastat, kellel on vähemalt 10 töötajat ja kelle viimase majandusaasta:

1. ekspordikäive on suurem kui 200 000 eurot ja väiksem kui 1 250 000 eurot,
2. lisandväärtus ületab Eesti keskmist lisandväärtust töötaja kohta (23 500 eurot),
3. müügitulu on väiksem kui 50 miljonit eurot.

Meetmega sätestatakse kvantitatiivselt mõõdetavad minimaalsed tulemused, mida iga ettevõtja peab saavutama (müügitulu kasv, lisandväärtuse kasv töötaja kohta ja investeeringud TA-tegevusse). Meetme raames on abikõlblikud personaliga seotud arendustegevused, ettevõtte protsesside arendus, toote- ja teenusearendus, müügi- ja turundustegevused.

Meetme raames taotletava toetuse maksimaalne suurus on 200 000 eurot toetuse saaja kohta. Toetuse osakaal projekti abikõlblike kulude kogumaksumusest on väikeettevõtjast toetuse saaja kohta kuni 45% ja keskmise suurusega ettevõtjast toetuse saaja kohta kuni 35%.⁴³

Toetus ei laiene põllumajandustootmisele, metsandusele, kalapüügile ja vesiviljelusele, mistõttu välistatakse suurem osa MAK ja EMKF sihtrühmadest. Toetust on võimalik saada mitte-põllumajanduslikel maapiirkondade ettevõtetel ja töötleva tööstuse ettevõtetel eeldusel, et täidetakse toetuse tingimused ekspordikäibe, lisandväärtuse ja müügitulu osas.

2014-2020 perioodi vahenditest plaanitakse tegevusega jätkata, kuid lähtuvalt 2014. aastal alustatud pilootprojekti tulemustest on arutlusel olnud sihtrühma laiendamine võtmeklientidele ehk üle 1,25 mln € ekspordimüügituluga ja enam kui 25 000 € lisandväärtusega (töötaja kohta)

⁴¹ Struktuurifondid. Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika fondide majanduskasvu ja tööhõive investeeringute eesmärgi rakenduskava meetmete nimekiri, [http://www.struktuurifondid.ee/public/UKP_rakenduskava_meetmed.pdf]

⁴² Allikas: intervjuu Keskkonnaministeeriumi esindajaga

⁴³ Allikas: EAS-i veebileht <http://www.eas.ee/et/ettevotjale/ettevotte-arendamine/kasvuettevotja-arenguplaani-toetus/ueldist>

ettevõtetele. Uuel perioodil planeeritakse toetada ca 600 ettevõtet ning EL toetuse summa on 75 mln €.

Teadusarendustegevuse osak hõlmab seni rakendatud innovatsiooniosaku toetusmeedet, mille eesmärgiks oli TA-projektide soodustamine, ning kannustusmeedet „Horisont 2020“ tegevustes osalemiseks. Innovatsiooniosakute puhul kaalutakse toetuse määra langetamist praeguselt 100%-lt ning seda põhimõtet soovib EAS katsetada samuti veel 2014. aasta jooksul (2007-2013 programmiperioodi raames). EL toetuse summaks on 10 mln € ja plaanitakse toetada 667 ettevõtet. Toetus on suunatud EAS-i piirkonna- ja kasvuklientidele ehk ettevõtetele, kes tegutsevad valdavalt siseriiklikult või kelle ekspordimüügitulu jääb alla 200 000 €. Seega ei ole toetuse saajate ringist välistatud ka MAK-i sihtrühmaks olevad mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted.

▶ Meede 5.1: Ettevõtlikkuse kasvamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine

Selle meetme all planeeritakse rakendada starditoetust (sisuliselt kombineeritud stardi- ja kasvutoetus). EL toetuse summa on 5,1 mln € ja planeeritakse toetada 300 ettevõtet (toetusmäär 75%). Starditoetuse sihtgrupiks on kasvupotentsiaaliga alustavad ettevõtted.

▶ Meede 5.3: Loomemajanduse arendamine

Loomemajanduse meetme eesmärgiks on „siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajanduse kaudu lisaväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel“.⁴⁴

Loomemajanduse meetme all planeeritakse toetada 170 väikeprojekti ja 30 suurprojekti ning toetatakse piirkonna- ja kasvukliente ehk ka neid ettevõtteid, kes tegutsevad valdavalt siseriiklikult. Seega on antud meetmest võimalik toetust saada ka loomemajanduses tegutsevatel maapiirkonna ettevõtetel.⁴⁵

⁴⁴ Struktuurifondid. Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika fondide majanduskasvu ja tööhõive investeeringute eesmärgi rakenduskava meetmete nimekiri, [http://www.struktuurifondid.ee/public/UKP_rakenduskava_meetmed.pdf]

⁴⁵ Struktuurifondid. Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika fondide majanduskasvu ja tööhõive investeeringute eesmärgi rakenduskava meetmete nimekiri, [http://www.struktuurifondid.ee/public/UKP_rakenduskava_meetmed.pdf]

4. Rahastamisvahendite rakendamise strateegia

Käesolev peatükk tugineb sihtrühmade turukaardistuse, st mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ja investeringuvajaduste analüüsi ja pakkumisanalüüsi tulemustele. Sellele tuginevalt on esitatud võimalike rahastamisvahendite rakendamiseks ettepanekud, mis võimaldaksid ületada tuvastatud turutõrkeid. Rahastamisvahendite rakendamiseks on esitatud investeerimisstrateegia finantsinstrumentide rakendamiseks MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 raames. Rahastamisvahendite rakendamise võimaluste analüüsi juures on muuhulgas arvesse võetud ka riigiabi andmist reguleerivaid määraseid.

4.1 Ettepanekud rahastamisvahendite rakendamiseks

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ning pakkumise analüüsitulemuste põhjal on kokkuvõtlikult võimalik välja tuua neli sihtgruppideülest kitsaskohta, mis ei ole seotud tagastamatu abiga. Nendeks on (joonis 66):

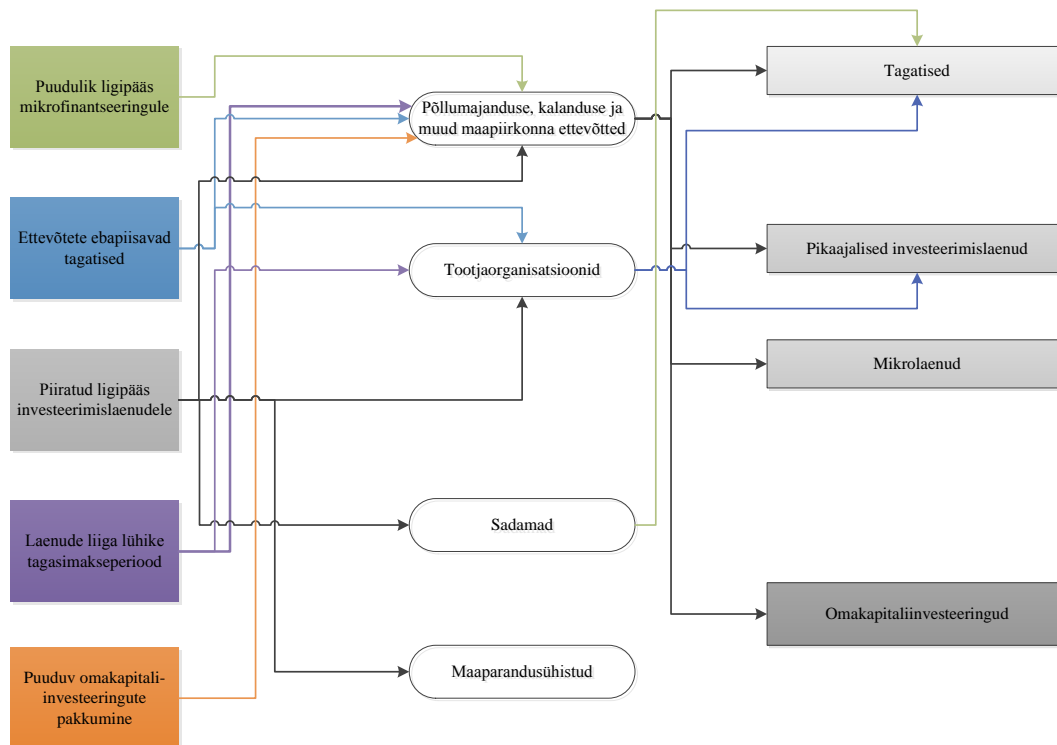
- ▶ puudulik ligipääs mikrofinantseeringule (sh laenudele)
- ▶ ettevõtete ebapiisavad tagatised
- ▶ piiratud ligipääs pikaajalistele investeerimislaenudele
- ▶ laenude liiga lühike tagasimakseperiood

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtete ning muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete puhul tuvastati kõik eelnimetatud investeringute teostamisega seotud kitsaskohad (joonis 66). Nende ületamiseks oleksid sobivad vahendid eeskätt mikrolaenud ja tagatised ning piiratud mahul ka pikaajalised investeerimislaenud. Pikaajalised investeerimislaenud omavad mõningal määral väiksemat tähtsust, sest ligikaudu 75% vastajate investeringuvajadused jäävad alla 50 000 €. Seega oleks pikaajaliste investeerimislaenude tarbijate sihtrühm väiksem.

Tulenevalt tootjaorganisatsioonide investeringute suuremast mahust on nende mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad seotud põhiliselt pikaajaliste suuremahuliste investeringutega. Neid kitsaskohti annaks ületada tagatiste ja pikaajaliste investeerimislaenudega eeldusel, et neid laene oleks võimalik eraldada pikema tagasimakseperioodiga kui seda kommertspangad tavaliselt pakuvad. Tagatisinstrumente pakuvad hetkel ka MES ja Kredex, kuid nende puhul on ettevõtjate hinnangul probleemiks liiga kõrge hind.

Sadamate ja maaparandusühistute tegevuse rahastamisel esinevad probleemid on võrreldavad. Nende põhiliseks probleemiks on piiratud ligipääs pikaajalistele investeringutele (nt kommertspankade laenudele), sest nii sadamate kui maaparandusühistute puhul pole tegemist kasumliku ettevõtmisega, mistõttu puudub neil vajalik suutlikkus laene tagasi maksta. Seega on tavapärase sadama või maaparandusühistu rahastamine finantsinstrumentidest raskendatud.

Joonis 66. Mitteoptimaalsete investeerimisolukordade, sihtrühmade ja potentsiaalsete rahastamisvahendite seosed

Järgnevalt on põhjalikumalt kirjeldatud rahastamisvahendite potentsiaalseid sihtrühmi ja nende poolt kogetud mitteoptimaalsete investeerimiskolukordade ületamiseks võimalikke finantsinstrumente.

4.1.1 Rahastamisvahendite potentsiaalsed sihtrühmad

Kõige rohkem avalduvad mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad mikro- ja väikeettevõtete puhul gruppides **põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtted ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted**. Nende hulgas eristuvad veel eraldi alasihtrühmadena alustavad ettevõtted (sh noored põllumajandustootjad ehk noortalunikud), kes kogevad ettevõtte tegevuse rahastamiseks vajaliku finantseeringu leidmisel teiste sihtrühmadega võrreldes rohkem tõrkeid.

Tootjaorganisatsioonid (sh alustavad tootjaorganisatsioonid) moodustasid teise analüüsi sihtrühma, kelle tegevuse finantseerimisel esinevad tõrked just pikaajaliste ja suuremahuliste investeeringute teostamisel. Kuna tootjaorganisatsioonide investeeringuvajadused on tavapärase sektoris tegutsevate ettevõtete (nt mikroettevõtted ja VKE-d) omadest märkimisväärselt suuremad, siis pole puudulik ligipääs käibekapitalilaenule nende otseselt probleemiks.

Sadamate investeeringuvajadus on tootjaorganisatsioonidega sarnaselt üldjoontes suuremahulisem. Sellest tulenevalt keskenduvad nende rahastamisega seotud probleemid pikaajalistele investeeringutele. Sadamate puhul on tegevuse rahastamisel takistuseks piisava rahavoo puudus. Seega kuigi sadamate infrastruktuur iseenesest on pankade jaoks piisavaks tagatiseks, siis tavapärase sadama tegevus pole kasumlik ettevõtmise, millest oleks võimalik krediitiasutuse laenu tagasi maksta. Seetõttu ei ole eelhindaja arvates asjakohane kujundada eraldi rahastamisvahendit sadamate sihtgrupile, kuid samas ei tasuks neid ka võimalike pikaajaliste investeerimislaenude või tagatiste kasutajatena välistada. Nimelt esineb valdkonnas mõningaid sadamaid, kes kasutavad sadama infrastruktuuri muu äritegevuse toetamiseks, ning nendel on ka vajadus täiendava finantseeringu järele ning võimekus seda tagasi maksta.

Nagu sadamad, ei ole ka tavapärased **maaparandusühistud** praeguse toimimise juures sobivad rahastamisvahendite lõppkasusaajad. Maaparandusühistud on registreeritud suuremas osas mittetulundusühinguna ning nende tegevus pole kasumit genereeriv. MPÜ-de põhiline finantseerimisvajadus pole olnud suunatud struktuursete muutuste või pikaajaliste kasvu soodustavate investeeringute teostamiseks, vaid pigem on kasutatud krediitiasutuse laene teotuste sildfinantseerimiseks. Teadaolevalt pole järgmise viie aasta

jooksul oodata maaparandusühistute toimimises muutust, mis nõuaks spetsiaalselt neile suunatud rahastamisvahendi kavandamist. Maaparandusühistud võib koos sadamatega teiste finantsinstrumentide sihtrühmade hulka arvata, sest nii säilib uuendusliku äriplaaniga maaparandusühistutel võimalus saada täiendavat finantseeringut ka rahastamisvahendite abiga (nt tagatisinstrumentide kaudu). Nagu tootjaorganisatsioonidel, puuduvad maaparandusühistutelgi vajalikud tagatised pangalaenude jaoks ja ka stabiilsed varasemad majandusnäitajaid, mis võib raskendada neil krediidasutustelt laenude saamist.

Tulenevalt eelnevast arutelust ei käsitleta sadamaid ja maaparandusühistuid finantsinstrumentide edasises analüüsis ja investeerimisstrateegia kavandamisel võimalike eraldiseisvate sihtrühmadena. Samas ei välista see sadamad ega maaparandusühistud rahastamisvahendite lõppkasusaajate hulgast.

4.1.2 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks sobilikud rahastamisvahendid

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade analüüsi tulemusel tuvastatud kitsaskohtade ületamiseks on eelneva analüüsi põhjal võimalikud rahastamisvahendid tagatised, laenud ja omakapitaliinstrumendid. Järgnevalt on kirjeldatud võimalikke rahastamisvahendeid ja seda, kuidas need aitavad katta sihtrühmade investeringuvajadusi.

Tagatised

Suurem osa sektoris esinevatest mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest on võimalik lahendada tagatise instrumendiga. Nii turukaardistusel osalenud sihtrühmade esindajad kui ka pakkujad tõid välja, et laenuaotluste rahuldamisel on üheks põhiliseks kitsaskohaks ebapiisavad tagatised. See kehtib nii tootjaorganisatsioonide kui ka ettevõtete puhul. Kuna tootjaorganisatsioonid tegelevad põhiliselt põllumajandussaaduste, kalandus- ja vesiviljelustoodangu vahendamise, siis puudub neil tagatiseks sobilik põhivara. Ettevõtetel endil pole tihtipeale vajalikku tagatist ning kuigi piiratud määral võib ettevõtte omanik enda isikliku varaga laenu garanteerida, siis ei ole see hea ettevõtluse tava ning pigem tuleks eelistada institutsionaalseid tagatiste pakkujaid (nt MES, KredEx). Enamik maaparandusühistuid pole oma olemuselt küll sobivad krediidasutuse laenusid tarbima, kuid erandlikel juhtudel laenuaotlust sisse andes tekiks ka neil probleeme piisava tagatise kindlustamisega. Sadamatel on tagatise piisavalt.

Tagatis ei oma tugevat turgu moonutavat mõju, sest eraturu pakkumine neile puudub ning suurimateks pakkujateks oleks hoiu- ja laenuühistute kõrval riigi omandis olevad KredEx ja MES. Põhiliseks mõjukuks on krediidasutuste laenude potentsiaalse tarbimise kasv. Seega aitaksid tagatised tuua turule ka rohkem investeringuid, sest need annavad krediidasutustele piisava kindluse laenu väljastamiseks. Tagatise on võimalik rakendada ka *off-the-shelf* VKE-de suunatud garantiiga (*capped guarantee*), sest selle rakendamise tingimused täidavad ka eelhindamise tulemusel tuvastatud sihtrühmade vajadusi (vt ptk 3.3) ning seeläbi on võimalik rakendada tagatis etteantud tingimuste raames efektiivsemalt.

Lõppeval programmiperioodil olid turul MES-i, KredExi ning hoiu- ja laenuühistute poolt pakutavad tagatised ehk garantiid, ning sellega jätkatakse ka järgmisel perioodil. KredExi ja MES-i seniste tagatiste puhul on nii ettevõtjad, tootjaorganisatsioonid kui ka krediidasutuste esindajad välja toonud nende suhteliselt kalli hinna, mis laenu kogumaksumuse lõppkasusaaja jaoks kalliks muudab. Seega võiks finantsinstrumendina turule toodav tagatisinstrument olla soovituslikult odavam kui praegune MES-i tagatis (intress vahemikus 0,4-7,5%; praegune portfelli keskmine 3,4%). Krediidasutuste esindajate hinnangul võiks tagatise intress jääda eelistatavalt 2,5% kanti. Seega oleks tegemist subsideeritud tagatisega, mille intress oleks turutingimustel pakutavast tagatisest soodsam. Seega tuleb rahastamisvahenditena pakutava tagatise sihtrühm tuleb täpsemalt määratleda. Riiklike prioriteetide elluviimiseks ja keskse tähtsusega valdkondades või sihtrühmade seas arenguhüppe saavutamiseks (nt alustavad ettevõtjad, tootjaorganisatsioonid, noortalunikud) tasub kaaluda veelgi odavama intressiga tagatise turule toomist.

Mikrolaenu

Mikroettevõtetel ja väikse suurusega ettevõtetel on kõige suurem nõudlus mikrofinantseeringu järele, millele pole aga vaatamata väikestele summadele ligipääs tagatud. Mikrofinantseeringut pakuvad pangad

nõuavad alates 10 000 eurost suuremate laenude puhul tagatise ning samuti rahavoogude prognoose. Mitmed krediidasutused ei keskendu üldse mikrolaenude pakkumisele. Muuhulgas on lihtsamini kättesaadavad mikrolaenud ka kõrgema intressimääraga, et pangad saaksid katta nende potentsiaalselt suuremat riski. See aga muudab laenu toote ettevõtetele kalliks.

Osasid mikrofinantseeringuga seotud takistusi aitavad lahendada tagatised, kuid siiski ei ole tagatise puudumine ainukeseks kitsaskohaks laenu toodete tarbimisel. Nimelt puuduvad mitmetel mikro- ja väikeettevõtetel pankade ootusi täitvad majandusnäitajad ja rahavooprognosisid. Samas võivad need samad ettevõtted aga edukalt kandideerida tagastamatule abile, sest taotluste äriplaanide hindamisel ei viida läbi samasugust majandusnäitajate analüüsi nagu pangad laenu väljastamisel teevad.

Finantsinstrumendina antav mikrolaen oleks ettevõtetele sobivaks investeeringu rahastamise vahendiks juhul, kui nad krediidasutuste rangetele krediidireitingu tingimustele ei vasta. Mikro- ja väikeettevõtted on maapiirkonnas ülekaalus ja seetõttu ka erilise tähtsusega. Riigil oleks võimalik kanda suuremat riski kui pangad on seda nõus võtma. Samas oleks eelarveliste vahendite kasutamine aga efektiivsem, kui piisavate rahavoogudega ettevõttele väljastataks tagastamatu abi asemel siiski finantsinstrumendi vormis toetus. Mikrolaene on võimalik rakendada ka *off-the-shelf* VKE-de riskijagamise laenuna (vt ptk 3.3), mille tingimused kataksid ka põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgmüügi ettevõtete kui ka muude mittepõllumajanduslike ettevõtete mikrofinantseeringu vajadusi.

Mikrofinantseeringu spetsiifilisemateks sihtrühmadeks on alustavad ettevõtted (sh noortalunikud). Antud sihtrühmadel on tegevuse alustamiseks vajaliku finantseeringu leidmine eriti keeruline, sest vähem kui 2 aastat tegutsenud ettevõtetel pole võimalik taotleda tagastamatut abi MAK-i meetmetest (v.a noortalunikud) ning EAS-i alustava ettevõtte toetusest on esmased põllumajandustootjad (st primaarsektor) ja kalandusettevõtted välistatud. Samuti on noored ettevõtted pankade jaoks kõige suurema riskimääraga ja pakkumise kaardistuse põhjal suudetud tuvastada ainult üks konkreetne antud sihtrühmale suunatud laenu toode, mis on summas kuni 10 000 €, kuid pole sektoris ettevõtte alustamise kapitalivajadust arvesse võttes piisav. Alustavatele ettevõtetele tagatise instrumendist üksi ei piisa, sest neil puudub varasem majandustegevus, mis raskendab pankadelt positiivse krediidireitingu saamist.

Alustavad ettevõtted on sektoris ka üheks põhiliseks uute töökohtade loojaks, mistõttu on nende toetamine sektori jätkusuutlikkust silmas pidades oluline. Nende investeringute tagasimaksevõime on piiratud, sest tegevuse alustamisel ei teki teostatud investeringutest kohe kõrget tootlikkust. Seetõttu tasuks kaaluda neile subsideeritud instrumendi pakkumist.

Noortalunikele on uuel programmiperioodil planeeritud tagastamatu abi, kuid selle tulemusel suudetakse toetada ainult piiratud hulka noortalunikke ning teisest küljest ei ole noortalunike endi hinnangul tagastamatu abina saadav 40 000 € piisav kõikide tegevuse alustamise investeringute katmiseks. Nende hinnangul oleks hädavajalik investering ligikaudu 100 000 € suurune. Finantseerimisel tekkiva lõhe saaks katta finantsinstrumendina rakendatava mikrolaenu abil.

Pikaajalised investeerimislaenud

Pikaajaliste investeringute piiratud ligipääsu probleemi aitavad ühelt poolt lahendada tagatise instrumendid, kuid ettevõtete jaoks on ettevõtte arengu rahastamiseks samaväärseks probleemiks ka liiga lühikesed tagasimakseperioodid. Sama probleemiga puutuvad kokku ka tootjaorganisatsioonid, kelle vajatavate pikaajaliste investeringute maht on tunduvalt suurem kui valdkonna ettevõtetel.

Investorite ja krediidasutuste esindajate endi sõnul jaguneb põllumajanduse, kalanduse ja metsanduse ettevõtete tootlikkus pikemale perioodile kui teistel sektoritel ja seetõttu on investeringute tasuvusperiood pikem. See tähendab aga ka, et ettevõtted vajavad investeerimislaenudele tihtipeale pikemat tagasimakseperioodi, et mitte sattuda makseraskustesse. Pangad eelistavad aga tagasimakseperioode, mis on lühemad kui 10 aastat (v.a tootmismaa ostuks). Pikaajalised laenud on muuhulgas nn *bullet*-laenud, mille tulemusel vaadatakse näiteks 30-aastase laenu puhul laenumaksete graafik iga 10 aasta järel uuesti üle.

Finantsinstrumendina pakutava pikaajalise investeerimislaenu abiga oleks võimalik viia laenud pikemale tagasimaksegraafikule. Sarnane positiivne finantsinstrumendi kogemus on MES-il lõppevast programmi-perioodist ka vesiviljeluse laenuga, mis kaaslaenamise vormis ka pankade poolehoiu võitis. Selle rahastamisvahendi rakendamisel olid järgmised positiivsed tulemused⁴⁶.

- ▶ Kaaslaenamine MES-iga vähendas pankade jaoks rahastatud projektide riskitaset ja seetõttu kiideti heaks ka laenu taotlusi, mida pank üksi poleks üldjuhul saanud rangetest finantseerimis põhimõtetest tulenevalt ellu viia.
- ▶ Tulenevalt vähenenud riskitasemest alandasid pangad ka laenuintresse.
- ▶ Kaaslaenamise tulemusel jõudis lõppkasusaajateni suurem rahakogus investeeringuteks (tekkis nn finantsvõimendus) kui seda oleks olnud ainult panga poolt finantseeritavate laenude puhul. Lisaks pikenesid tagasimakseperioodid kuni kahekordseks.

Tuginedes varasematele positiivsetele kogemustele ja sektori vajadustele oleks MAK-i ja EMKF-i raames asjakohane keskenduda finantsinstrumentide rakendamisel pikaajalistele investeeringutele, mis võiksid hõlmata ka teadmismahukate tegevuste rahastamist ja olla suunatud kasvupotentsiaali omavatele ettevõtetele, kes panustaksid investeeringu tulemusel sektori majanduskasvu.

Omakapitaliinvesteeringud

Omakapitaliinvesteeringud on pikaajaliste investeeringute finantseerimisel teiseks alternatiivseks sekkumismeetmeks. Omakapitaliinvesteeringud on sobivad kasvuettevõtetele, kes soovivad läbi viia struktuurset muutust ja riskantsemat äriplaani, mille jaoks ei ole võimalik krediitiasutusest laenu näol sobivat rahastust saada. Omakapitaliinvesteeringud sobivad eeskätt selliste investeeringute teostamiseks, kus investeeringu tootlikkus tekib alles paari aasta pärast peale investeeringu teostamist, mistõttu pole otstarbekas teostada seda pangalaenuga, sest suutlikkus selle tagasimaksmiseks võib tekkida samuti alles paari aasta pärast.

Omakapitaliinvesteeringute peamiseks turutõrkeks on hetkel nende puudulik pakkumine, sest institutsionaalsete investorite pakkumine puudub põhimõtteliselt kõikides investeerimisvahemikes. Põhiliselt investeerib sektoris Trigon Agri, kes keskendub mahukatele projektidele. Lisaks esineb ka mõningaid jõukaid eraisikuid ja välismaiseid ettevõtteid, kes Eesti primaarsektorisse investeerivad. Tegemist ei ole järjepideva ja süstemaatilise tegevusega ning seetõttu ei pruugi omakapitaliinvesteeringud jõuda nende vajajateni. Seda tõestavad ka turukaardistuse tulemused, mille põhjal oli omakapitaliinvesteeringute kaasajate hulk madalam kui neid kaasata üritanud ettevõtete hulk. Seejuures oli varasemast rohkem ettevõtteid huvitatud katma järgmise viie aasta jooksul oma ettevõtte investeeringuvajadust omakapitaliinvesteeringutest.

Omakapitaliinvesteeringute sihtrühm on teiste instrumentide sihtrühmadest kitsam ja nende rakendamine EMKF-i raames võib olla tähtsam kui MAK-i raames. EMKF-i raames oleks võimalik suunata täiendavaid investeeringuid kalapüügiettevõtetesse, kelle toetamine tagastamatute meetmete raames on väga piiratud, kuid kes vajavad suuri investeeringuid põhivarasse. MAK-i puhul on põhiliseks küsimuseks strateegiline suund, sest praeguste MAK-i prioriteetide põhjal soovitakse saavutada sektoris kiireid muutusi ja kasvu. Omakapitaliinvesteeringud oleksid aga pigem tulevikku suunatud investeeringud, mille tulemuslikkus võib avalduda alles mitu aastat pärast investeeringu teostamist.

4.1.3 Tagastamatu abi ja rahastamisvahendite suhestumine

Eelhindamise tulemuste põhjal oleks soovitatav rakendada rahastamisvahendeid tagastamatut abi toetavate, mitte seda asendavate sekkumisvormidena. Nimelt saab riik soodustada strateegiliste prioriteetide elluviimist, toetades riigi seisukohast olulisemaid tagastamatu abi projekte. Samuti on suur hulk tagastamatut abi suunatud valdkondadesse, mida ei ole majanduslikult tulemuslik finantsinstrumentidega finantseerida.

⁴⁶

Informatsioon pärineb intervjuudelt krediitiasutuste esindajatega. Tegemist on kvalitatiivse informatsiooniga ja see võib olla teatud määral subjektiivne.

Rahastamisvahendite eelhindamise läbiviimise seisuga on MAK-i meetme raames antava tagastamatu abi ulatus välja töötatud ja määratletud ning eelhindajate arvates ei ole asjakohane hakata tagastamatu abi ja finantsinstrumentide osakaalusid ümber hindama, vaid pigem eraldada asjakohastele meetmetele rahastamisvahendite rakendamiseks täiendavad rahalised vahendid.

Meetmete rakendamiseks planeeritud tagastamatu abi eelarve on piiratud ning nii tekib finantseerimisloõhe ettevõtetele, kellel ei õnnestu saada ei tagastamatut abi ega kaasata täiendavaid rahalisi ressursse ka muudest allikatest (nt krediitiasutuste laenud). Kui aga meetme raames rakendatavad finantsinstrumendid on alternatiivseks allikaks toetust mittesaanud ettevõtetele, on ka meetme tulemuslikkus suurem kui ainult tagastamatu abi korral.

Ühe alternatiivse variandina võib kaaluda ka lähenemist, mille puhul välistatakse tagastamatut abi saanud ettevõtjad finantsinstrumentide lõppkasusaajate hulgast. See tähendaks, et MAK-i ja EMKF-i raames jõutaks tagastamatu toetuse ja finantsinstrumentide abil ühe meetme raames suurema hulka ettevõtetele. Teisest küljest on ühe meetme raames ühe lõppkasusaaja jaoks piiritletud aga ka maksimaalne toetuse summa ning see ei pruugi olla kõikide äriplaanide puhul investeringu elluviimiseks piisav. Seega oleks finantsinstrumendiga võimalik vajadusel katta investeringu puudujääki, mis peale tagastamatut abi veel katmata jääb. Mõlema moodusega on võimalik meetmeid tulemuslikumalt saavutada - esimesel viisil jõutakse maksimaalse arvu lõppkasusaajateni ning teisel juhul on võimalik tagada prioriteetsetele projektidele vajalik rahastus. Alternatiivina võib kaaluda ka varianti, et finantsinstrumenti on võimalik taotleda tagastamatu abi saajatel, kelle puhul kattis tagastamatu abi ainult väikse osa nende projekti koguinvesteeringust. Näiteks kui tavaliselt on tagastamatu abi toetuse määr maksimaalselt 40%, siis projektidel, mille toetuse määr oli alla 20%⁴⁷, on õigus taotleda toetust ka finantsinstrumendi näol.

Eelmisel programmiperioodil rakendati Lätis süsteemi, kus tagastamatu toetuse saajale määrati automaatselt ka finantsinstrumendi saamise õigus. See on sobiv lahendus, kui turule soovitakse tuua maksimaalsel hulgal finantsinstrumente, kuid seejuures ei ole tagatud nende eesmärgipärane ja otstarbekas kasutus. Nimelt võib sellistel juhtudel jõuda finantsinstrumendiga (nt otselaen) jagatavad eelarvelised vahendid näiteks majanduslikult tugeva ja elujõulise ettevõtteni, kes saaks turul probleemideta vajaliku finantseeringu ka krediitiasutuselt. Seega võiks taolise lahendusega kaasneda turgu moonutav mõju, mis oleks vastuolus finantsinstrumentide kujundamise ja rakendamise põhimõtetega.

Seetõttu ei ole piiratud eelarveliste vahendite korral soovitatav rakendada süsteemi, kus tagastamatute toetustega kaasneb lõppkasusaajale ka toetus finantsinstrumendi näol, sest see ei taga eelarveliste vahendite eesmärgipärast kasutamist.

4.1.4 Rahastamisvahendite võimalike rakendajate valik

Rahastamisvahendite strateegia elluviimiseks tuleb määratleda rahastamisvahendite rakendaja. Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 1303/2013 artikkel 38 lg 4 alusel võib rahastamisvahendite rakendamiseks korraldusasutus:

- a) Investeerida selliste olemasolevate või äsja loodud õigussubjektidesse kapitali, kes tegelevad rahastamisvahendite rakendamisega kooskõlas ESIF eesmärkidega ja täidavad sellega seotud ülesandeid.
- b) Delegeerida rakendusülesanded:
 - i) EIP-le;
 - ii) rahvusvahelistele finantsinstitutsioonidele, milles liikmesriigil on osalus, või liikmesriigis asutatud finantsinstitutsioonidele, mille eesmärk on saavutada avalike huvidega seotud sihid;
 - iii) avalik-õiguslikule või eraõiguslikule isikule.
- c) Võtta rakendusülesandeid enda peale, juhul kui rahastamisvahendid koosnevad ainult laenudest või tagatistest.

⁴⁷ Tegemist on näitlikustava protsentmääraga, mitte konkreetse ettepanekuga rahastamisvahendi rakendamiseks.

Punktides a ja b nimetatud asutused võivad fondifondide rakendamisel delegerida rakendamise osaliselt edasi finantsvahendajatele ((EL) nr 1303/2013 art 38 lg 5), kui finantsvahendajad vastavad ettenähtud (finantsmääruse artikli 140 lõigetes 1, 2 ja 4 kehtestatud kriteeriumidele) kriteeriumitele. Kuna eelhindamise tulemusel väljatöötatud rahastamisvahendite rakendamise strateegia sisaldab minimaalses mahus omakapitaliinvesteeringute tüüpi instrumente (EMKF-i raames), siis pole fondifondi loomine ja finantsvahendaja kaasamine vajalikud. Vajadusel on võimalik lisainimressursina kaasata omakapitaliinvesteeringute spetsiifilist kompetentsi erasektorist (nt fondide juhtimiseks).

Lähtuvalt rahastamisvahendite eelhindamise juhendist⁴⁸ on punktis a nimetatud rahastamisvahendite rakendamise viis sobilik kui tegemist on ühe konkreetse asutusega, millele on konkreetsed eesmärgid ja struktuur, mis seostuvad ka rahastamisvahendite rakendamise põhimõtete ja eesmärkidega. FI-de rakendaja valikul tuleks lähtuda kriteeriumitest, mis on kirjeldatud eelhindamise juhendis (lk 94). Üks nendest kriteeriumitest on näiteks varasem kogemus sarnaste rahastamisvahendite rakendamisel ning vajaliku haldus- ja finantsvõimekuse olemasolu.

Nii Euroopa Investeeringupanga poolt läbi viidud uuringus⁴⁹ kui ka PWC poolt teostatud analüüsis⁵⁰ soovitakse rahastamisvahendeid rakendada eelistatavalt samade asutuste poolt, kes omavad eelmisest programmiperioodist selles valdkonnas kogemust. Seeläbi on tagatud, et rahastamisvahendite ettevalmistamine ja rakendamine kulgeb kiiremini ja lihtsamini. Eestis on 2007-2013 programmiperioodil rahastamisvahendite rakendamise kogemust omavaid asutusi (nt Kredex, MES). Seetõttu on soovitatav võimalusel rakendada olemasolevat kompetentsi, mis tunneb ka riigispetsiifilisi vajadusi. Asutuste väljakujunenud rahastamisvahendite rakendamise protsessid ja koostöö korraldusasutustega võimaldavad rahastamisvahendeid rakendada efektiivsemalt kui eraldiseiva asutuse loomisega või rakendusülesannete delegerimisega varem mitte-kaasatud osapooltele (nt eraturu finantsvahendaja, EIP).

4.2 Investeeringustrateegia

Eelhindamise käigus läbiviidud analüüside tulemuste põhjal peaks MAK-i ja EMKF-i raames rakendatavate rahastamisvahendite investeeringustrateegia keskenduma nelja tüüpi instrumentidele (tabel 10):

- ▶ mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen
- ▶ pikaajaline investeeringulaen
- ▶ tagatised
- ▶ omakapitaliinvesteeringud

Antud instrumentide rakendamise tingimused tuleks mõningal määral sihtrühmade lõikes eristada, sest valitud sihtrühmadele, nagu alustavad ettevõtted, noored põllumajandustootjad ja tootjaorganisatsioonid, tasub kaaluda rahastamisvahendite rakendamist subsideeritud tingimustel. MAK-i ja EMKF-i raames rakendatavate finantsinstrumentide põhiline erinevus on seotud alustavate ettevõtete arengu soodustamisega ning omakapitaliinvesteeringute rakendamisega. Seda on täpsemalt analüüsitud allpool konkreetse instrumendi kirjelduse juures.

Rahastamisvahendite rakendamine sõltub ka otseselt rahastamisvahendite jaoks eraldatud eelarveliste vahendite mahust. Seetõttu on erinevatele väljapakutud rahastamisvahenditele määratud prioriteet ning seatud hinnanguline minimaalne piir, mille puhul on võimalik jõuda veel piisavalt suure sihtrühmani, et rahastamisvahendi rakendamine oleks eesmärgipärane ja põhjendatud. Kui finantsinstrumentidele eraldatud eelarvelisi vahendeid on väga piiratud määral, siis tuleb rahastamisvahendite sihtrühmad spetsiifilisemalt defineerida kui seda praegu on tehtud. Eelhindamise tulemusel ei tuvastatud küll ühtegi tegevusvaldkonda, mis teistest märkimisväärselt rohkem (vajaduspõhiselt või summaarselt) investeeringuid vajaks.

⁴⁸ European Commission, European Investment Bank. Ex-ante assessment methodology for financial instruments for 2014-2020. Volume I - General Methodology (2014)

⁴⁹ European Investment Bank. Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period (March 2013)

⁵⁰ PWC. 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis - lõpparuanne, 2013

MAK-i 2014-2020 potentsiaalsete rahastamisvahendite puhul on kõige kõrgema prioriteediga mikro- ja väikeettevõtetele suunatud instrumendid (mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen ja tagatised), sest nende ettevõtete osakaal maapiirkonnas on kõige suurem ning nemad kogevad ka kõige rohkem probleeme ettevõtte äritegevuse ja arengu finantseerimisel. Tagatised omavad ka üldiselt kõrget prioriteeti, sest nendega on võimalik parandada paljude ettevõtete puudevate tagatistest või ebapiisavatest majandusnäitajatest tulenevat piiratud ligipääsu krediidasutuste laenudele. Pikaajalised investeerimislaenud on kolmandajärgulised, sest nende sihtrühm on kõige väiksem ja selles investeerimisvahemikus pakuvad ka kommerts pangad aktiivsemalt erinevaid laenukooteid. Seega on pakkumine suurem kui mikrolaenude puhul.

EMKF-i 2014-2020 rakenduskava puhul on kõige prioriteetsemad instrumendid, mis võimaldavad pikaajaliste ja suuremahuliste investeringute teostamist. Kalandussektor kui selline on kapitalimahukam ja suuremahuliste investeringutega soovitakse saavutada sektoris kiiremaid arenguid. Seetõttu on kõige kõrgema prioriteediga pikaajalised investeerimislaenud ja omakapitaliinvesteeringud. Neile järgnevad tagatised, mille abil on võimalik suurendada nii mikro-, väikeste kui keskmise suurusega ettevõtete krediitvõimekust.

Tabel 10. Potentsiaalsete rahastamisvahendite investeerimisstrateegia

Nr	Instrument	Sihtrühm	Sihotstarve	Suurus	Periood	Tingimused	Prioriteet
MAK-i 2014-2020 potentsiaalsete rahastamisvahendite investeerimisstrateegia							
1.	Mikro- ja väike-ettevõtete kasvulaen	Maapiirkonna põllumajanduslikud ja mittepõllumajanduslikud mikro- ja väikeettevõtted, sh alustavad ettevõtted (kuni 2 aastat tegevuse alustamisest) ja noored põllumajandustootjad ehk noortalunikud	Mikrofinantseering ettevõtte arendamise investeeringuteks	Kuni 100 000 €	Kuni 5 aastat	Turutingimustel kaaslaenamine või otselaen; alustavatele ettevõtetele ja noortalunikele subsideeritud intress ja vajadusel maksepuhkuse võimalus	2
2.	Pikaajaline investeerimislaen	<ul style="list-style-type: none"> Maapiirkonna põllumajanduslikud ja mittepõllumajanduslikud VKE-d Tootjaorganisatsioonid 	Investeeringud suuremahulisemate äriplaanide elluviimiseks, mis soodustavad struktuurset muutuseid ning ettevõtte kasvu ja arengut	500 000 - 2 mln €, tootjaorganisatsioonidele kuni 6 mln €	5-10 aastat, TO-dele vajadusel kuni 15 aastat	Turutingimustel kaaslaenamine, tootjaorganisatsioonidele subsideeritud intressiga	3
3.	Tagatised	<ul style="list-style-type: none"> Maapiirkonna põllumajanduslikud ja mittepõllumajanduslikud mikroettevõtted, sh alustavad tegevuse alustamisest) ja noored põllumajandustootjad ehk noortalunikud Tootjaorganisatsioonid 	Sihtrühmade krediitiasutuste laenude garanteerimine tagatisega	Maksimaalselt 80% laenusummast	Kuni 10 aastat	Keskmine intress 2,5%; tootjaorganisatsioonidele, alustavatele ettevõtetele ja noortalunikele intress 1,5%	1
EMKF-i 2014-2020 potentsiaalsete rahastamisvahendite investeerimisstrateegia							
1.	Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen	Kalanduse valdkonna mikro- ja väikeettevõtted	Mikrofinantseering ettevõtte arendamise investeeringuteks	Kuni 100 000 €	Kuni 5 aastat	Turutingimustel kaaslaenamine või otselaen	4
2.	Pikaajaline investeerimislaen	<ul style="list-style-type: none"> Kalanduse valdkonna väikse- ja keskmise suurusega kasvuettevõtted Tootjaorganisatsioonid 	Investeeringud suuremahulisemate äriplaanide elluviimiseks, mis soodustavad struktuurset muutuseid ning ettevõtte kasvu ja arengut	500 000 - 2 mln €, tootjaorganisatsioonidele kuni 6 mln €	5-10 aastat	Turutingimustel kaaslaenamine, tootjaorganisatsioonidele subsideeritud intressiga	1
3.	Tagatised	<ul style="list-style-type: none"> Kalanduse valdkonna kasvuettevõtted Tootjaorganisatsioonid 	Sihtrühmade krediitiasutuste laenude garanteerimine tagatisega	Maksimaalselt 80% laenusummast	Kuni 10 aastat	Keskmine intress 2,5%, tootjaorganisatsioonidele subsideeritud intress (1,5%)	3
4.	Omakapitali-investeeringud	Kasvupotentsiaaliga kalanduse valdkonna VKE-d	Pikaajalised investeeringud struktuursete muutuste ja suuremahuliste äriplaanide rahastamiseks	> 2 mln €	Kuni 10 aastat	<i>Pole kohalduv</i>	2

4.3 Potentsiaalsete rahastamisvahendite rakendamise strateegia

4.3.1 Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen

Mikro- ja väikeettevõtete (sh FIE-d) kasvulaen on suunatud kasvupotentsiaali omavatele väikese suurusega ettevõtetele, kelle investeringuvajadused on kaetavad mikrofinantseeringuga. Sellest tulenevalt on maksimaalne laenusumma 100 000 eurot. Tegemist on ka investeerimisvahemikuga, mis toodi sihtrühmade poolt turukaardistuse käigus kõige sagedamini esile (nii varasemalt kasutatud kui järgmise 5 aasta investeringuvajaduse katmiseks). Vaatamata suhteliselt piiratud laenusummale võiks tagasimakseperiood ulatuda kuni 5 aastani, sest võttes arvesse sihtrühma kuuluvate ettevõtete suurust, on nende jaoks tegemist märkimisväärse investeringuga, mille tagasimaksmine pole paljudele paari aastaga teostatav.

Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaenu on võimalik rakendada *off-the-shelf* instrumendi VKE-de riskijagamise laenuna (*RS Loan*).

Rahastamisvahend toetaks järgnevalt nimetatud MAK-i meetmete ja EMKF-i rakenduskava erieesmärkide elluviimist.

MAK-i meetmed:

- ▶ Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a))
- ▶ Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b))
- ▶ Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b))

EMKF-i rakenduskava erieesmärgid:

- ▶ Tootlikud investeeringud vesiviljelusse (art 48)
- ▶ Kalandustoodete töötlemine (art 69)

Sihtrühm

Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaenu keskne sihtrühm koosneb mikroettevõtetest ja väikeettevõtetest (sh FIE-d). Rahastamisvahend panustaks sektori ettevõtete tulemuslikkuse ja konkurentsi-võime suurendamisse ning ettevõtete kasvu soodustamise abil ka sektori üldisesse majanduskasvu.

Mikro- ja väikeettevõtete spetsiifilisemaks alasihtrühmaks on MAK-i rahastamisvahendi puhul alustavad ettevõtted ja noored põllumajandustootjad ehk noortalunikud. Alustavad ettevõtted omavad maapiirkonnas olulist rolli, sest nemad on põhiliseks uute töökohtade loojaks ning tootmise mitmekesistajaks. Samuti panustavad nad sektori jätkusuutlikkuse tagamisse.

Alustavatel ettevõtetel, sh noortel põllumajandustootjatel, kellel puudub varasemate põlvkondade poolt pärandatud põllumajandusmajapidamine, on kõige raskem pääseda ligi vajalikele rahalistel vahenditele, sh krediitiasutuste laenudele. Olukorra muudab keerulisemaks asjaolu, et ettevõtted, kes on tegutsenud vähem kui 2 aastat ei saa MAK-i 2014-2020 meetmetest toetust (v.a noortalunikud). Alustavate ettevõtete kapitalivajadus on tihtipeale suurem kui tavalistel kasvu-ettevõtetel, sest äritegevuse alustamiseks vajatakse suuremat investeringut. Samas on alustavate ettevõtete riskitase krediitiasutuste jaoks aga eriti kõrge ning lisaks puuduvad neil tihtipeale ka vajalikud tagatised.

Rahastamisvahend oleks suunatud eeskätt põhivarainvesteeringute teostamiseks (vähemalt 50% investeringust).

Sihtrühma määratlemine

Mikroettevõtted on alla 10 töötajaga ettevõtted, mille aastane käive on kuni 2 miljonit eurot ja bilansimaht samuti kuni 2 miljonit eurot.

Väikeettevõtete sihtrühma tuleks antud instrumendi jaoks täpsemalt piiritleda, sest Euroopa Liidu liigituse järgi on väikeettevõtte alla 50 töötajaga ettevõtte, mille aastane käive on kuni 10 miljonit eurot. Eesti kontekstis on tegemist aga juba märkimisväärselt suure ettevõttega, mis on ka krediidasutuste jaoks atraktiivne ja vähemriskantne. Seetõttu ei avaldu ka mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad krediidasutuste laenude kaasamisel nende puhul samaväärselt teiste sihtrühma kuuluvate ettevõtetega.

Seega ei peaks kõik väikeettevõtted kuuluma antud rahastamisvahendi lõppkasusaajate hulka, vaid keskenduda tuleks nendele väikeettevõtetele, kes kogevad takistusi pangalaenude võtmisel. Selliste väikeettevõtete tuvastamiseks on kaks võimalust, mille rakendamine oleneb rahastamisvahendi rakendamise lähenemisest.

Noortalunike sihtrühma piiritlemisel on võimalik lähtuda MAK-i noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise meetme juures toodud määratlusest.

Alustavate ettevõtete puhul ei ole asjakohane lähtuda üksnes ettevõtte äriregistri esmakande kuupäevast, sest vaatamata ettevõtte loomisele ei pruugi need alati kohe aktiivset majandustegevust alustada. See kriteerium soodustaks vastasel juhul ainult uute juriidiliste kehade loomist, mille kaudu oleks võimalik subsideeritud laenuinstrumente taotleda. Pigem tuleks ettevõtte varasemat majandustegevust sisuliselt analüüsida.

Alustavate ettevõtete sihtrühma peaksid moodustama ettevõtted, kes alates esmakandest pole aktiivset põhikirjajärgset majandustegevust alustanud. See tähendab, et need ettevõtted pole oma põhitegevusest müügitulu genereerinud (või seda vähem kui 4000 € eest). Vähemalt 2 aasta vanused ettevõtted, kelle müügikäive oli mõlemal aastal vähemalt 4000 eurot, saavad juba taotleda tagastamatut abi MAK-i raames. Seega tasub kaaluda, kas välistada sellised ettevõtted subsideeritud kasvulaenu alustavate ettevõtete sihtrühmast ja keskenduda ainult nendele, kelle müügitulu on olnud vähem kui 4000 €.

Rakendamise võimalused

Mikro- ja väikeettevõtetele (v.a alustavad ettevõtte ja noortalunikud) pakutav kasvulaen oleks soovituslik rakendada **turutingimustes kehtiva intressimääraga** (vt pakkumise analüüsis laenuvahemiku tingimusi), sest otsene alus ja vajadus soodsamatel tingimustel laenukoostamiseks puudub. Seeläbi on võimalik vältida ka sellise laenukoostamise turule toomist, mis moonutaks turutingimusi ja tekitaks krediidasutustele kõlbatut konkurentsi.

Rahastamisvahendit alustavatele ettevõtetele ja noortele põllumajandustootjatele oleks soovitatav rakendada siiski **subsideeritud intressiga**, sest tegemist on mitteoptimaalset investeerimisolukorda kõige enam kogevate ettevõtete grupiga, kes samas omavad sektori jaoks märkimisväärselt olulisust. Tegevuse alustamisel on ettevõtetel muuhulgal väiksemad rahavood, mistõttu oleks neil soodsamatel tingimustel väljastatud laenu jätkusuutlikum tagasi maksta. Subsideerimine võiks väljenduda madalama laenuintressi näol, mis muudab laenukoostamise nende jaoks odavamaks. Samuti tasuks kaaluda maksepuhkuse võimaldamist (nt aasta peal investeeringu teostamist), sest investeeringu tootlikkus ei pruugi koheselt avalduda ning rahavood tekivad peale investeeringu teostamist teatud viitajaga.

Soovitatav oleks võimalusel rakendada pankade poolt pakutavast mõningal määral **pikemat tagasimakseperioodi** (tagasimakse periood kuni 5 aastat; turutingimustel on levinum tagasimakseperiood 1 aasta), sest pankade ajend lühema tagasimakseperioodi rakendamiseks on likviidsuse tagamine ja finantseeringu võimalikult kiire tagasi saamine. Riigi osalusega pakutava rahastamisvahendi puhul oleks võimalik rakendada aga pikemat tagasimakseperioodi, mis võimaldaks sihtrühmal tagasimakseid pikemale perioodile jaotada ja nii igakuiseid makseid väiksemana hoida.

Rahastamisvahendit tuleks eelistatavalt rakendada pankadega **kaaslaenamise** teel, sest see välistaks rahastamisvahendi turgu moonutava mõju, kuna pangal oleks eelisjärjekorras võimalik laenu pakkuda ning kui laenuaotluse riskitase juhtuks olema panga jaoks liiga kõrge, oleks tal võimalik pakkuda samale kliendile laenu kaaslaenamise kaudu. Seeläbi jõuaks rahastamisvahend kasvulaenu näol ka ainult nende väikeettevõtteni, kes tavatingimustel krediidasutuse käest liiga kõrge riskitaseme tõttu laenuaotlusele eitava vastuse saaksid. See välistaks automaatselt rahastamisvahendi turgu moonutava mõju.

Lähtudes pakkumise turukaardistuse käigus tuvastatud asjaolust, et pankade jaoks ei ole kaaslaenamisega mikrolaen atraktiivne (tulenevalt väikestest laenatavatest summadest; alustavate ettevõtete kõrgest riskitasemest), võib (eelkõige alustavate ettevõtjate puhul) tekkida vajadus rakendada kasvulaen alternatiivse lahendusena rahastamisvahendi rakendaja poolt pakutava **otselaenuna**. Pankade endi hinnangul see neile olulisel määral konkurentsi ei pakuks, sest nende laenude summaarne maht oleks panga üldist laenuportfelli silmas pidades väike. Lisaks kasvatab see pankadele pigem tulevasi kliente, sest peale ettevõtte edukat käivitamist on ettevõtetel võimalus pöörduda järgmiste laenude saamiseks ka juba krediidasutuste poole. Otselaenu pakkumise vajadus selgub aga alles peale rahastamisvahendi rakendaja peetud läbirääkimisi krediidasutuste esindajatega. Pakkumise kaardistusel keskenduti üldisele arvamusele ja selle põhjal ei ole võimalik kinnitada, et krediidasutustel oleks huvi mikrolaenude kaaslaenamise vastu. Nimelt ei ole kõikide krediidasutuste jaoks mikrolaenud atraktiivne laenutoode ning nendega kaasneb üldjuhul ka rohkem halduskoormust.

Otselaenu korral tuleks väikeettevõtete sihtrühm konkreetsemalt defineerida. Üheks võimaluseks on tugineda väikeettevõtete 2012. aasta majandusaasta aruannete näitajatele, ning võtta sihtrühmaks turu keskmisest käibest madalama käibega ettevõtted (küsitluse valmi ettevõtete keskmine müügitulu 2012. aastal oli 600 000 €). Täiendavalt tasuks vaadata ka ettevõtte omakapitali taset. Veenduda tuleks, et rahastamisvahend jõuaks ainult elujõuliste ja kasvupotentsiaaliga ettevõtteni. Samuti ei tohiks soodustada sihtrühma finantskäitumise langust nt läbi liialt riskantsete äriprojektide finantseerimise.

4.3.2 Pikaajaline investeerimislaen

Pikaajalise investeerimislaenu sihtrühmadeks on põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgemüügi ettevõtted ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna väikse ja keskmise suurusega ettevõtted ning tootjaorganisatsioonid, kes omavad kasvupotentsiaali. Pikaajalise investeerimislaenu sihtotstarve on suuremahuliste äriplaanide elluviimine, mis soodustavad struktuurseid muutuseid ja ettevõtete arengut.

Kuna tootjaorganisatsioonide investeeringuvajadus on märkimisväärselt suurem kui VKE-del, siis on kahele sihtrühmale potentsiaalselt pakutava laenumeeetme maksimaalsed laenusummad ja tagasimakseperioodid erinevad. VKE-dele suunatud laen võiks olla vahemikus 500 000 - 2 000 000 € tagasimakseperioodiga 5-10 aastat. Tootjaorganisatsioonidele suunatud laen võiks olla vahemikus 2 000 000 - 6 000 000 € ja tagasimakseperioodiga kuni 15 aastat.

Kuna tootjaorganisatsioonide toetamine on olulisel kohal ka MAK-i 2014-2020 programmis, siis sisaldab rahastamisvahendite rakendamise ettepanek subsideeritud tingimustel pikaajalise investeerimislaenu pakkumist. Vastasel juhul on soovitatav rakendada tootjaorganisatsioonidele suunatud investeerimislaenu ettevõtetega samadel tingimustel.

Rahastamisvahend toetaks järgnevalt nimetatud MAK-i meetmete ja EMKF-i rakenduskava erieesmärkide elluviimist.

MAK-i meetmed:

- ▶ Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a))
- ▶ Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b))
- ▶ Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b))

EMKF-i rakenduskava erieesmärgid:

- ▶ Tootlikud investeeringud vesiviljelusse (art 48)
- ▶ Kalandustoodete töötlemine (art 69)

2.1 Sihtrühm: Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise, ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna VKE-d

Pikaajalise investeerimislauenu eesmärk antud sihtrühma puhul on võimaldada pikaajaliste põhivarainvesteeringute teostamist (vähemalt 80% investeeringust) neile, kes tavaliste turutingimuste korral ei saaks vajalikku finantseeringut krediitiasutuse laenu kujul. Seejuures võimaldab rahastamisvahendina pakutav laenumeede tuua lõppkasusaajateni suurema laenusumma pikemaks perioodiks, mis võimaldab ettevõttele investeeringu tagasimaksmist väiksemate summadena pikemale perioodile jaotada. See on oluline just struktuursete muutuste finantseerimisel, mille tootlikkus koheselt ei avaldu.

Sihtrühma määratlemine

Sihtrühmaks on põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna väikse ning keskmise suurusega ettevõtted. Ettevõtte suurust on võimalik määrata aktuaalseima majandusaasta aruande näitajate (töötajate arv, müügi käive, bilansimaht) alusel, lähtudes Euroopa Liidu ettevõtete liigitusest. Ettevõtete kasvupotentsiaali ja äriplaani kvaliteeti tuleks hinnata nii äriplaani sisu kui ka rahavoogude prognoosi põhjal.

Rakendamise võimalused

Pikaajalisi investeerimislauenu on soovitatav rakendada koostöös pankadega **kaaslaenamise** teel, sest nii välditakse turumoonutuste ja kõlvatu konkurentsi tekkimist. Samuti on kaaslaenamise tulemusel võimalik kaasata erasektorist täiendavaid rahalisi vahendeid ja tekitada selle kaudu suurem finantsvõimendus.

2.2 Sihtrühm: Tootjaorganisatsioonid

Tootjaorganisatsioonidele suunatud pikaajalise investeerimislauenu eesmärk on võimaldada pikaajaliste investeeringute teostamist, mis soodustaks turul põllumajandustootjate ning kalanduse ja vesiviljeluse valdkonna ettevõtjate koondumist ja nende omatoodangu ühisturustamist ning suurendaks tootjaorganisatsioonide konkurentsivõimet. Investeeringute sihtotstarve peaks olema tootjaorganisatsioonide kasvu ja arendamise tegevuste finantseerimine. Seejuures peaks pikaajaline investeerimislauenu olema kättesaadav ka alustavatele tootjaorganisatsioonidele, sest nende ligipääs eraturu finantseerimisvahenditele on suhteliselt piiratud, kuna pangad hindavad nende investeeringute riskitaseme kõrgeks.

Sihtrühma määratlemine

Tootjaorganisatsioonide sihtrühma kuuluvad Põllumajandusministeeriumi poolt ametlikult tunnustatud põllumajanduse ja kalanduse tootjarühmad ja ka teised põllumajandustootjaid ühendavad tulundusühistuid (nt masinaühistud, kuivatiühistud, laoühistud).

Rakendamise võimalused

Tootjaorganisatsioonidele suunatud pikaajalise investeerimislenu rakendamise tingimused sõltuvad sellest, kas riiklikul tasandil soovitakse edendada tootjaorganisatsioonide arengut või mitte. Esimesel juhul oleks soovitatav pakkuda tootjaorganisatsioonidele rahastamisvahendit **subsideeritud** tingimustel, et soodustada investeringute teostamist. Subsideerimine võiks väljenduda eelkõige turutingimustest soodsama intressimäära kaudu. Vastasel juhul peaks rakendama tootjaorganisatsioonide pikaajalist laenu valdkonna ettevõtetega võrdväärsel tingimustel.

Ka tootjaorganisatsioonide pikaajalise investeerimislenu võiks lõppkasusaajateni tuua koostöös pankadega **kaaslaenamise** kaudu, et vähendada turgu moonutavat mõju ja kaasata erakapitali. Tegemist on investeerimisvahemikuga, mis on pankade jaoks atraktiivne ja mitme intervjuueeritud krediidiuasutuse esindaja sõnul näeksid nad hea meelega, et riigiga oleks võimalik jagada just nende tootjaorganisatsioonide laenude riske, kellega pangad veel pikaajalist koostööd teinud pole. Samas säilitaks see aga ka pankadele võimaluse anda tugevamate tootjaorganisatsioonide investeerimislenu ise, ilma finantsinstrumendi rakendaja osaluseta.

Soodsama intressimääraga laenu puhul on võimalik katta intresssoodustus rahastamisvahendist. See tähendab, et krediidiuasutus saab enda poolt panustatud summa pealt turutingimustel intressi, kuid riigi laenuosale kehtiv intress on madalam, et tagada keskmisest soodsam keskmine intress kogu laenusummale. Samas kui pank on valmis andma tootjaorganisatsioonile laenu ilma rahastamisvahendi abita, tuleb pankadega läbirääkimiste tulemusel välja selgitada, kuidas tagatakse soodsam intress. Erinevatel tingimustel ei tohiks aga tootjaorganisatsioonidele investeerimislenu väljastada, sest see seaks soodsama intressiga laenu saanud tootjaorganisatsioonid eelispositsioonile.

4.3.3 Tagatised

Tagatiste eesmärgiks on sihtrühmade krediidiuasutuste laenude garanteerimine. Rahastamisvahend sarnaneb MES-i poolt pakutava tagatisega, kuid oleks soovitatavalt soodsamatel tingimustel. Seejuures oleks MAK ja EMKF 2014-2020 raames pakutavate tagatisinstrumenti võimalik rakendada *off-the-shelf* tagatisena (*capped guarantee*). Kui praegune tagatise intressimäär on keskmiselt 3,5%, siis võiks MAK-i ja EMKF-i rakenduskava raames rakendatava tagatise intressimäär olla maksimaalselt 2,5%. Seega oleks tegemist subsideeritud tagatisega. Tagatise keskmine suurus tagatavast laenust võiks olla jätkuvalt maksimaalselt 80%.

Tagatise sihtrühmad sarnanevad väljapakutud laenutoodete sihtrühmadega (vt tabel 9):

- ▶ põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги mikroettevõtted) ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna mikroettevõtted
- ▶ tootjaorganisatsioonid

Kui tootjaorganisatsioonide ja alustavate ettevõtete jaoks sai eelnevalt välja pakutud veelgi soodsamatel tingimustel laenuinstrumendid (st intress 1,5%), siis sarnaselt tasub kaaluda ka soodsama intressimääraga tagatisinstrumendi pakkumist. Seejuures oleks soodsam intressimäär ainuke subsideeritud komponent. Tootjaorganisatsioonidele on asjakohane soodsamatel tingimustel tagatist pakkuda, kui nende arengut soovitakse strateegiliselt edendada. Seejuures on liikmetele põllumajanduslikke teenuseid pakkuvatel ühistutel (nt masinaühistu, kuivatiühistu) puhul probleemiks puudulikud rahavood, sest ühistud pakuvad teenuseid oma liikmetele kasumit teenimata. Alustavate ettevõtete puhul on tegemist pigem ettevõtete endi vajadusega, sest ettevõtte alustamisel on rahavood tagasihoidlikud ja makse-võimekus väiksem ning soodsamatel tingimustel väljastatavad tagatised võivad soodustada ettevõtte kasvu.

Rahastamisvahend toetaks järgnevalt tutvustatud MAK-i meetmete ja EMKF-i rakenduskava erieesmärkide elluviimist.

MAK-i meetmed:

- ▶ Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a))
- ▶ Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b))
- ▶ Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b))

EMKF-i rakenduskava erieesmärgid:

- ▶ Tootlikud investeeringud vesiviljelusse (art 48)
- ▶ Kalandustoodete töötlemine (art 69)

Sihtrühma määratlemine

Sihtrühmad määratletakse sarnaselt eelnevalt kirjeldatud laenuinstrumendi sihtrühmadele (vt peatükk 4.1.1 ja 4.1.2). Kuna subsideeritud tingimustel tagatisele tekiks kindlasti suur nõudlus, on oluline sihtrühm konkreetselt määratleda. Lisaks alustavatele ettevõtete ja tootjaorganisatsioonidele vajavad subsideeritud tingimustel tagatist kõige rohkem mikroettevõtted, kellele endal puudub vajalik tagatis krediidasutuste laenude garanteerimiseks ning kelle jaoks on turutingimustel tagatisinstrument liiga kallis.

Rakendamise võimalused

Tagatise tasub rakendada sarnaselt praegusele praktikale rahastamisvahendi rakendaja vahendusel. Nagu eelnevalt kirjeldatud, on üheks võimaluseks tootjaorganisatsioonidele ning alustavatele ettevõtetele nende arengu edendamiseks soodsama intressimääraga (nt keskmine intressimäär 1,5%) tagatisinstrumentide tagamine.

Krediidasutuste esindajate hinnangul võiks rahastamisvahendi rakendaja ja nende vahel olla sõlmitud ka koostööleping, mille alusel oleks pangal vajadusel võimalik määrata teatud summas laenude (nt kuni 100 000 €) puhul automaatselt sektori ettevõtte laenuaotlusele rahastamisvahendi rakendaja poolne tagatis.

4.3.4 Omakapitaliinvesteering (EMKF-i rahastamisvahendid)

Omakapitaliinvesteeringud on suunatud pikaajaliste riskantsemate investeeringute teostamiseks, mis põhinevad teadmispõhistel tegevustel ning soodustavad struktuurseid muutuseid ja arengut. Omakapitaliinvesteeringud oleksid pikaajalistest investeerimislaenudest suurema eelarvega (alates 2 000 000 € investeeringu kohta). Teiseks põhiliseks erinevuseks on investeeringu suurem riskitase, kuid ka potentsiaalselt suurem tootlikkus, mis avalduks krediidasutuse laenust rahastatava äriplaani võrreldes pikema aja jooksul. See tähendab, et omakapitaliinvesteeringu tootlikkus on rohkem tulevikku suunatud pikaajalise investeerimislaenu abil teostatava investeeringu tootlikkus.

Rahastamisvahend toetaks järgnevalt nimetatud EMKF-i rakenduskava erieesmärkide elluviimist.

EMKF-i rakenduskava erieesmärgid:

- ▶ Tootlikud investeeringud vesiviljelusse (art 48)
- ▶ Kalandustoodete töötlemine (art 69)

Sihtrühma määratlemine

Omakapitaliinvesteeringute sihtrühmaks on kasvupotentsiaali omavad majanduslikult stabiilsed väikse ja keskmise suurusega ettevõtted. Kasusaaja valikul omab suurt rolli lisaks ettevõtte enda majanduslikele näitajatele ka äriplaani tasuvus. Sihtrühma pole võimalik konkreetselt piiritleda, vaid pigem tuleks lähtuda teostavast investeeringust.

Rakendamise võimalused

Omakapitaliinvesteeringute pakkumiseks on kaks varianti - otseinvesteeringud riigi poolt rahastamisvahendite rakendaja kaudu või riigi poolt värvatud fondihalduri kaudu. Majanduslikust vaatevinklist on riiklikud organisatsioonid tavaliselt halvad investorid, sest ei tee õigeid investeerimisotsuseid (nt ei lähtu investeerimisanalüüside tegemisel eraturu tingimustest, võtavad liigselt riske jne), kuid instrumendile eraldatavate piiratud eelarveliste vahendite tõttu (nt kuni 10 000 000 €) pole mõistlik eraldi fondihaldurit värvata. Samas on eraturu fondihalduri eeliseks aga potentsiaalselt suurem eraturu kaasatus (erasektori suurem usaldus investeeringu teostaja vastu), mis tekitaks suurema finantsvõimenduse efekti.

4.4 Riigiabi reeglite kohaldamine rahastamisvahendite rakendamisel

Riigiabi reeglite kohaldamise analüüsi eesmärk on tuvastada võimalused väljapakutud instrumentide elluviimiseks kirjeldatud tingimustel. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) nr 1303/2013 artiklites 37- 42 on sätestatud rahastamisvahendite rakendamise üldised põhimõtted. Sama määruse artikkel 37 lõike 1 teise taande kohaselt tuleb rahastamisvahendite rakendamisel lähtuda kehtivatest EL-i riigiabi eeskirjadest.

Riigiabi andmise tingimuste analüüsimisel tugineti kokkuleppel tellijaga kehtivatele määrustele ja peatselt jõustuvate määruste eelnõudele. Analüüsil tugineti järgmistele kehtivatele määrustele, mis reguleerivad riigiabi rakendamist MAK 2014-2020 ja EMKF 2014-2020 rakenduskava eelarvetest finantseeritavate rahastamisvahendite puhul:

1. Euroopa Liidu toimimise leping (C2012/326/01)
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0001.01.EST
2. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1303&qid=1405275089785&from=ET>
3. Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste määrus (EL) nr 1305/2013 (edaspidi maaelu arengu määrus)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1305&from=ET>
4. Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMFF) antavate toetuste määrus (EL) nr 508/2014 (edaspidi kalandusfondi määrus)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0508&from=EN>
5. Põllumajandus- ja metsandussektori ja maapiirkondade riigiabi grupierandi määrus (EL) nr 702/2014) (edaspidi AGRI grupierandi määrus; ABER)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0702&from=en>
6. Põllumajandus- ja metsandussektori ja maapiirkondade riigiabi vähese tähtsusega abi määrus (EL) nr 1408/2014) (edaspidi AGRI vähese tähtsusega abi määrus)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1408&from=en>
7. Üldine grupierandi määruse (EL) nr 651/2014 (edaspidi üldine grupierandi määrus; GBER)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>

8. Vähesese tähtsusega (*de minimis*) abi määrus (EL) nr 1407/2013 (edaspidi *de minimis* abi määrus) http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_et.pdf

9. Kalandussektorile kohalduva vähesese tähtsusega abi määrus nr (717/2014) (edaspidi kalandussektori vähesese tähtsusega abi määrus)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0717&from=EN>

Lisaks kehtivatele määrustele analüüsiti järgmisi riigiabi määruste eelnõusid sama valdkonda reguleerivate kehtivate määruste asemel, sest finantsinstrumentide rakendamise ajal kehtivad juba uued määrused:

10. Kalandussektorile kohalduva grupierandi määruse eelnõu (13.06.2014 seisuga) (edaspidi kalandussektori grupierandi määrus)

http://ec.europa.eu/dgs/maritimeaffairs_fisheries/consultations/block-exemption-regulation-1/index_en.htm

Kuna finantsinstrumentide eelhindamise lõpparuanne, sh riigiabi analüüsi täiendati 14.10.2014 seisuga, pole välistatud, et jõustuvates määrustes esineb eelnõuga võrreldes erinevusi.

4.4.1 Põllumajandustoodete esmatootjad

Riigiabi andmist reguleerivad õigusaktid:

- ▶ Euroopa Liidu toimimise leping, maaelu arengu määrus, Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013.

Suuniste rakendumine

Maaelu arengu määruse ((EL) nr 1305/2013) preambuli punkti 56 kohaselt peaks üldreeglina kohaldama EL-i riigiabi reegleid, kuid EL-i toimimise lepingu artiklitega 107-109 tehakse erand riigiabi reeglite rakendamisega põllumajandusvaldkonnale, sh maaelu arengu meetmete suhtes. Kõnealuse määruse artikkel 81 lg 1 määratleb, et maaelu arengu toetamisel peavad liikmesriigid lähtuma EL-i toimimise lepingu artiklitest 107-109, kuid sama määruse artikkel 81 lg 2 alusel ei rakendu aga riigiabi reeglid MAK-ist rahastatavatele põllumajandussektori (st põllumajandustootjatele ELTL artiklis 42 sätestatud alustel antavatele) toetustele. Seega ei kohaldata põllumajandussaaduste esmatootjatele põllumajanduse vähesese tähtsusega abi ((EL) nr 1408/2013) ja grupierandi ((EL) nr 702/2014) määruseid.

ELTL artikkel 38 lg 1 alusel mõistetakse põllumajandustoodete all põllundus- ja loomakasvatustooteid ning nende toodetega otseselt seotud esmatöötlussaadusi. Nimetatud põllumajandustooted on määratletud EL-i toimimislepingu I lisas. Samas ELTL artikli 42 alusel kohaldatakse konkurentsieeskirju (VII jaotus), sh riigiabi artikleid 107-109, põllumajandussaaduste tootmise ja nendega kauplemise suhtes ainult selles ulatuses, nagu Euroopa Parlament ja Nõukogu ELTL artikli 43 lg 2 alusel antavates määrustes on kindlaks määranud.

ELTL I lisa nimetatud valdkondade põllumajandustoodete esmatootjate ja töötajate toetamisel finantsinstrumentide vormis tuleb järgida maaelu arengu määruse ((EL) nr 1305/2013) II lisas sätestatud piirmäärasid, mis on kehtestatud eraldi igale valdkonnale. Piirmäärad kehtivad nii tagastatavale kui tagastamatule abile, tulenevalt maaelu arengu määruses ja Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses (EL) nr 1303/2013 sätestatust ning toetusmeetmete eesmärkidest, juhul kui toetust antakse vastava meetme tingimuste kohaselt.

4.4.2 Kalandus- ja vesiviljelussektor

Riigiabi andmist reguleerivad õigusaktid:

- ▶ Euroopa Liidu toimimise leping, kalandusfondi määrus, kalandussektori vähese tähtsusega abi määrus, kalandussektori grupierandi määrus.

Suuniste rakendumine

Kalandusfondi määruse ((EL) nr 508/2014) artikkel 8 lg 1 määratleb, et liikmesriigid peavad kalanduse ja vesiviljelussektori ettevõtjatele antava abi suhtes rakendama EL-i toimimise lepingu artikleid 107, 108 ja 109. Neid artikleid ei rakendata aga nende toetuste suhtes, mida antakse ELTL artikli 42 alusel. See tähendab, et neid artikleid ei rakendata ELTL I lisas nimetatud kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootjate suhtes.

EMKF-i rakenduskava meetmete elluviimisel tuleb rakendada kalandusfondi määruses seatud riigiabi reegleid, mis kehtivad nii tagastamatute toetustele kui rahastamisvahenditele. Kalandusfondi määruse ((EL) nr 508/2014) artikkel 95 lg 1 sätestab, et riigiabi võib anda maksimaalselt 50% ulatuses toimingu rahastamiskõlblikest kogukuludest. Riigiabi on lubatud 100% ulatuses anda tootjaorganisatsioonidele ladustamisabiks (artikkel 67; artikkel 95 lg 2) ja vesiviljeluse keskkonnateenusteks (artikkel 54; artikkel 95 lg 2). Erandina võib anda riigiabi kuni 100% ulatuses rahastamiskõlblikest kogukuludest, juhul kui tegemist on tegevuse puhul kollektiivse huviga, kollektiivse kasusaajaga või toiming on uuenduslik (artikkel 95 lg 3).

Merendus- ja kalandusfondist rakendatavate finantsinstrumentide puhul tuleb tugineda kalandussektori vähese tähtsusega abi ja grupierandi määrustele, mida järgnevas analüüsis täpsemalt käsitletakse.

Kalandussektori vähese tähtsusega abi määruse rakendamine

Riigiabi kontekstis mõistetakse kalandussektori ettevõtetenä kalandustoodete tootmise, töötlemise ja turustamisega seotud ettevõtteid. Vähese tähtsusega abi määruse eelnõu artikli 3 lg 2 alusel ei tohi ühele ettevõtjale antava vähese tähtsusega abi kogusumma mis tahes kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 30 000 eurot.

Vähese tähtsusega abi määruse eelnõu artikli 1 lg 1 alusel pole abi lubatud anda:

1. ekspordiga seotud tegevuseks ehk abi, mis on vahetult seotud eksporditava kogustega, abi jaotusvõrgu loomiseks ja toimimiseks või muudeks ekspordimisega seotud jooksvateks kuludeks;
2. abi, mille tingimuseks on kodumaiste toodete kasutamine importtoodete asemel;
3. abi, millega soetatakse kalapüügi- ja vesiviljeluse abimeid;
4. abi, millega kaasajastatakse või parandatakse kalapüügi- ja vesiviljeluse abimeid;
5. abi investeeringuteks, mis pole abikõlblikud, sh:
 - ▶ püügivõimsust suurendavate tegevuste või kalade leidmist lihtsustavate seadmete investeeringud;
 - ▶ uute kalapüügi- ja vesiviljeluse abimeid ehitamine ja importimine.

Lähtuvalt kalandussektori vähese tähtsusega abi määruse eelnõu artikli 4 lõigust 1 kohaldatakse vähese tähtsusega abi ainult läbipaistva abi korral. Seejuures ei tohi abi saaja olla makseraskustes (artikkel 4, lg 3 (a); artikkel 4, lg 6 (a)). Kalandussektori vähese tähtsusega abi määruse eelnõu artikli 4 alusel käsitletakse finantsinstrumentidena antavat abi vähese tähtsusega abina järgnevalt kirjeldatud tingimuste.

- ▶ **Laenukena** antavat vähese tähtsusega abi käsitletakse läbipaistva vähese tähtsusega abina, kui brutotoetusekvivalent on arvatud vastavalt turu viiteintressidele (*reference rate*) toetuse andmise ajal (artikkel 4, lg 3 (c)). Euroopa Komisjon on määratlenud vähese tähtsusega abina

ka laenud, mille tagatis katab vähemalt 50% laenust ning laenu summa on 150 000 € viieks aastaks või 75 000 € kümneks aastaks. Kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent, mis peab vastama vähese tähtsusega abi ülemmäärale 30 000 € (artikkel 4, lg 3 (b)).

- ▶ **Riskikapitalimeetmena** antavat abi käsitatakse läbipaistva vähese tähtsusega abina vaid juhul, kui asjaomase riskikapitali kava raames ei anta igale sihtettevõtjale kapitali üle vähese tähtsusega abi ülemmäärana 30 000 € (artikkel 5 lg 5).
- ▶ **Tagatisena** ei tohi moodustada laenust üle 80% ja garanteeritav laenusumma ei tohi olla suurem kui 225 000 € viieaastase laenu tagasimakseperioodiga või suurem kui 112 500 € kümneaastase tagasimakseperioodiga.
 - ▶ Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetusekvivalent. Brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks *safe-harbour*-preemiad, mis on sätestatud Komisjoni teatises EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (ELT C 155, 20.06.2008, lk 10).
 - ▶ Samuti on liikmesriikidel võimalik välja pakkuda enda meetod brutotoetusekvivalenti arvutamiseks, kuid see tuleb kooskõlastada Euroopa Komisjoniga.
 - ▶ Kalanduse- ja vesiviljeluse toetusmeetmetena (sh rahastamisvahenditena) saadud vähese tähtsusega abi on lubatud kumuleerida teiste sektorite (nt mittepõllumajanduslikud tegevused) vähese tähtsusega abiga (st määruse (EL) nr 1407/2013 poolt reguleeritud valdkondades) kui ei ületata üldise vähese tähtsusega abi määruses (EL) nr 1407/2013 sätestatud piirmäärasid (so 200 000 €; artikkel 3, lg 2). Samuti on lubatud kumuleerida kalanduse- ja vesiviljeluse vähese tähtsusega abi põllumajandustoodete esmatootmisega seotud abiga (st määruse (EL) nr 1408/2013 poolt reguleeritud valdkondades) kui ei ületata kalandussektori vähese tähtsusega abi määruse eelnõus kehtestatud abi ülemmäärasid (so 30 000 € kolme eelarveaasta jooksul; artikkel 3, lg 2).

Kalandussektori riigiabi grupierandi määruse rakendamine

Kalandussektori grupierandi määrus eelnõud kohaldatakse kalandus- ja vesiviljelustoodete tootmise, töötlemise ja turustamisega tegelevatele väikestele (sh mikro-) ja keskmise suurusega ettevõtjatele (kalandussektori riigiabi grupierandi määruse eelnõu artikkel 1, lg 1).

Seejuures lähtudes grupierandi määruse eelnõu artikli 1 lõigust 3, ei rakendata määrust järgmise abi suhtes:

1. abi, mille summa on kindlaks määratud turule viidud toodangu hinna või koguse alusel;
2. abi, mida antakse tegevuseks, mis on seotud ekspordiga kolmandatesse riikidesse või liikmesriikidesse, täpsemalt selline abi, mis on vahetult seotud eksporditavate koguste, turustusvõrgu loomise ja toimimise või muude ekspordimisest tulenevate jooksvate kuludega;
3. abi, mille tingimuseks on kodumaiste toodete kasutamine importtoodete asemel;
4. abi, mida antakse raskustes olevatele ettevõtjatele, välja arvatud loodusõnnetuste tekitatud kahju korvamiseks antav abi;
5. abikavad, milles ei ole sõnaselgelt välistatud üksikabi väljamaksmine ettevõtjale, kellele komisjoni eelneva otsuse alusel, millega abi on tunnistatud ebaseaduslikuks ja siseturuga kokkusobimatuks, on esitatud seni täitmata korraldus abi tagasimaksmiseks, välja arvatud juhul, kui tegemist on abikavaga, millega korvatakse loodusõnnetuste tekitatud kahju;
6. sihtotstarbeline üksikabi ettevõtjatele, nagu on osutatud eelnevas punktis.

Lisaks ei kohaldata määrust abi suhtes, mida antakse üksikprojektide jaoks, mille rahastamiskõlblikud kogukulud ületavad 2 miljonit eurot või mille abisumma ületab 1 miljonit eurot abisaaja kohta (artikkel 2).

Kalandussektori grupierandi määruse eelnõu artikli 5 lg 1 alusel kohaldatakse määrust ainult läbipaistva abi suhtes. Läbipaistvana käsitletakse järgmisi abiliike:

1. **laenukena** antav abi, kui brutotoetusekvivalent on arvutatud abi andmise ajal kehtinud määrade alusel (artikkel 5, lg 2 (b))
2. **tagatistena** antav abi (artikkel 5, lg 2 (c)):
 - ▶ kui brutotoetusekvivalendi arvutamisel on aluseks võetud komisjoni teatistes sätestatud *safe-harbour*-preemiad
 - ▶ kui enne abi rakendamist on heaks kiidetud tagatiste brutotoetusekvivalendi arvutamise meetod, millest on komisjonile teatatud vastavalt riigiabi valdkonnas sel ajal kohaldatavatele komisjoni määrustele, ja heakskiidetud meetodis on sõnaselgelt käsitletud sellist liiki tagatise ja nendega seotud tehinguid, mis on olulised käesoleva määruse kohaldamisel

Grupierandi määruse eelnõu järgi ei käsitleta läbipaistvana **riskikapitalimeetmetena** antavat abi (artikkel 5, lõige 3).

Grupierandi määruse eelnõu artikli 6 lg 1 alusel peab abil olema ergutav mõju. Selleks peab abisaaja esitama enne projekti või tegevuse alustamist kirjaliku abitaotluse (artikkel 6 lg 2). Rahastamiskõlblikud kulud peavad vastama (EL) nr 1303/2013 artiklite 67-70 nõuetele. 14.07.2014 seisuga pole grupierandi määruse eelnõus veel sätestatud erinevate abiliikide suhtes kohaldatavaid erisätteid, sh abimeetmete raames antava abi ülemmäärasid (määruse eelnõu peatükk III).

Kalandussektori riigiabi grupierandi määruse eelnõu artikli 8 lg 2 põhjal võib abi kumuleerida abi muu riigiabiga, kui abimeetmed on seotud erinevate kindlakstehtavate rahastamiskõlblike kulutustega ja ka osaliselt või täielikult kattuvate abikõlblike kuludega seotud abiga, kuid kumuleerimise tulemusel ei tohi abi ületada suurimat osakaalu või abisummat (maksimaalne abi 1 miljon €; artikkel 2), mida grupierandi määruse eelnõuga sätestatakse. Abi ei kohti kumuleerida vähese tähtsusega abiga, kui see hõlmab samu abikõlblike kulusid (artikkel 8, lg 3).

4.4.3 Mittepõllumajanduslike tegevuste finantseerimine

Riigiabi andmist reguleerivad õigusaktid:

Euroopa Liidu toimimise leping, maaelu arengu määrus, AGRI grupierandi määrus (edaspidi ABER), AGRI vähese tähtsusega abi määrus, Üldine grupierandi määrus - GBER (EL), *de minimis* abi määrus

Suuniste rakendamine

Riigiabi andmisel peavad liikmesriigid lähtuma EL-i toimimise lepingu artiklitest 107-109. AGRI ja üldised riigiabi reeglid kohalduvad nende ettevõtetele, kellele riigiabi andmist ei reguleeri ELTL artikkel 42 ja kes ei ole ELTL I lisa mõistes esmaste põllumajandustoodete tootjad.

Määruste põhjal on võimalik põllumajandusvaldkonna ettevõtetele mittepõllumajanduslike tegevuste ning põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise sektori toetamiseks abi anda ka üldiste määruste alusel (st (EL) nr 1407/2013 ja (EL) nr 651/2014) eeldusel, et ettevõtted eristavad oma raamatupidamises põllumajanduslikud tegevused mittepõllumajanduslikest tegevustest.

Vähese tähtsusega abi määruste (EL) nr 1408/2013 rakendamine

AGRI vähese tähtsusega abi määrus (EL) nr 1408/2013 ei kohaldu MAK-i meetmete raames põllumajandustoodete esmatootjatele. Kui põllumajandustoodete esmatootmisega tegelev ettevõtte tegeleb lisaks ka mittepõllumajanduslike tegevustega, siis kohaldatakse nende tegevuste toetamisel üldise vähese tähtsusega abi määruse (EL) nr 1407/2013 nõudeid.

Üldine vähese tähtsusega riigiabi määrus ((EL) nr 1407/2013) kohaldub mittepõllumajanduslikule tegevusele. See tähendab, et määrus kehtib ka ettevõtjatele, kes tegutsevad esmases põllumajanduses ja teistes sektorites, kes saavad tavalist *de minimis* abi mittepõllumajanduslike tegevuste tarbeks, kui nad selgelt eristavad oma raamatupidamises esmase põllumajandusliku tegevuse kulusid mittepõllumajanduslikest ((EL) nr 1407/2013 artikkel 1 lg 2). Määruses käsitletakse „ühe ettevõtjana“ ka artikli 2 lg 2 tähenduses seotud ettevõtteid.

Määrust on lubatud rakendada põllumajandustoodete töötlemise ja turustamiseks toetamiseks tingimusel, et riigiabi summa ei kujune toodete koguse või hinna alusel ning et abi ei anta edasi esmatootjatele (artikkel 1, lg 1 (c)). Vähese tähtsusega abi andmisel tuleb jälgida määruses ((EL) nr 1407/2013) artikliga 5 kehtestatud abi kumuleerimise nõudeid.

Liikmesriigi poolt ühele ettevõtjale antava vähese tähtsusega abi kogusumma ei tohi mis tahes kolme eelarveaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 200 000 eurot ((EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 2). Ülemmäär kehtib sõltumata vähese tähtsusega abi liigist, eesmärgist ning sellest, kas abi on täielikult või osaliselt rahastatud liidu vahenditest (artikkel 3 lg 2). Juhul kui näiteks finantsinstrumenti rakendatakse kaaslaenamise pankadega, siis arvutatakse vähese tähtsusega abi määr üksnes finantsinstrumendi raames väljastatavale laenule.

Lähtudes vähese tähtsusega abi määruse ((EL) nr 1407/2013) artiklist 1 lg 1, ei tohi vähese tähtsusega abi anda:

- ▶ tegevuseks, mis on seotud ekspordiga kolmandatesse riikidesse või liikmesriikidesse - st eksporditavate koguste, turustusvõrgu loomise ja toimimise või muude ekspordimisest tulenevate jooksvate kuludega (artikkel 1 lg 1 (d));
- ▶ kui tingimuseks on kodumaiste toodete kasutamine importtoodete asemel (artikkel 1 lg 1 (e))

Vähese tähtsusega abi peab olema läbipaistev ((EL) nr 1407/2013 artikkel 4 lg 1). **Laenukena** antavat abi käsitletakse läbipaistva vähese tähtsusega abina ((EL) nr 1407/2013 artikkel 4 lg 3), kui :

- ▶ abisaaja suhtes ei ole algatatud maksejõuetusmenetlust;
- ▶ laen on tagatud tagatisega, mis katab vähemalt 50% laenust ning laenu summa on 1 000 000 eurot viieks aastaks või 500 000 eurot kümneks aastaks. Kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud viitemääradele.

Lähtudes määruse (EL) nr 1407/2013 artikli 4 lg 5 määratlust peetakse abi, mida antakse riskifinantseerimismeetmena **omakapitali- või kvaasiomakapitali investeringutena**, läbipaistvaks vähese tähtsusega abiks vaid juhul, kui ühele ettevõtjale antav kapital ei ületa vähese tähtsusega abi ülemmäära 200 000 € (vt (EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 2).

Tagatisena antavat abi käsitletakse läbipaistva vähese tähtsusega abina ((EL) nr 1407/2013 artikkel 3 lg 6), kui:

1. abisaaja suhtes ei ole algatatud maksejõuetusmenetlust;
2. tagatis ei ületa 80% asjaomasest laenust ja tagatud summa ei ületa kas 1 500 000 eurot ja tagatise kestus viit aastat või 750 000 eurot ja tagatise kestus kümnet aastat. Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või

- kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetus-ekvivalent;
3. brutotoetusekvivalendi arvutamisel on aluseks *safe-harbour*-preemiad, mis on sätestatud Komisjoni teatises EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (ELT C 155, 20.06.2008, lk 10);
 4. enne kohaldamist on komisjonile välja pakutud oma tagatise brutotoetusekvivalendi arvutamise meetod, mille komisjon on heaks kiitnud.⁵¹

Riigiabi eeskirjade ühtsaks, läbipaistvaks ja hõlpsaks kohaldamiseks tuleks käesoleva määruse kohaldamisel kasutada turumääradena viitemäärasid, mis on kehtestatud Komisjoni teatises viite- ja diskontomäärade kindlaksmääramise meetodi läbivaatamise kohta (ELT C 14, 19.1.2008, lk 6).

Grupierandi määruste (EL) nr 702/2014 ja (EL) nr 651/2014 rakendamine

ABER määrust (EL) nr 702/2014 kohaldatakse abi andmisel mikro-, väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele, kes tegelevad põllumajandussektoris (sh põllumajanduslik esmatootmine, põllumajandustoodete töötlemine ja turustamine), ELTL artikli 42 reguleerimisalast välja jäävatele tegevustele, mida kaasrahastatakse MAK-i meetmetest (st maapiirkonnas tegevuste mitmekesistamisele suunatud mittepõllumajanduslike tegevuste toetusmeetmed), metsandusele antavale abile (artikkel 1 lg 1) ja MAK-i töötlemise meetmetele, mille töötlemise tulemus ei ole ELTL lisas 1 (ABER määrus artikkel 44). Kui liikmesriigid soovivad, võivad nad ABER asemel abi andmisel lähtuda ka GBER-ist ((EL) nr 651/2014) sätestatud tingimustest ((EL) nr 702/2014, artikkel 1, lg 2).

GBER-i kohaldamine on finantsinstrumentide kontekstis eeskätt oluline regionaalabi ning VKE-de investeerimisabi ja VKE-dele rahastamisele juurdepääsu abi vormis (artikkel 1 lg 1 (a), (b)). GBER-i ei kohaldata põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise sektoris antava abi suhtes, kui abisumma määratakse kindlaks toodete koguse või hinna alusel ja kui osa abist antakse edasi esmatootjatele (artikkel 1 lg 3 (c)).

Nii ABER (artikkel 1 lg 4 (c), (d)) kui GBER (artikkel 1 lg 2 (c), (d)) ei laiene ekspordiga seotud tegevusele antavale abile, mis on otseselt seotud eksporditavate koguste, jaotusvõrgu loomise ja toimimise või muude ekspordimisest tulenevate jooksvate kuludega ning abi, mille tingimuseks on kodumaiste toodete kasutamine importtoodete asemel. Üldreeglina ei saa riigiabi anda raskustes olevale ettevõttele (ABER-is (artikkel 1 lg 6); GBER-is (artikkel 1 lg 4 (c))).

ABER-it (artikkel 6 lg 2) ja GBER-it (artikkel 6 lg 2) kohaldatakse ainult abi suhtes, millel on ergutav mõju (artikkel 6 lg 1), milleks peab abisaaja esitama kirjaliku abitaotluse liikmesriigile enne projekti või sellega seotud tööde alustamist. GBER-is ei nõuta ergutava mõju olemasolu aga VKE-dele investeringute rahastamise allikatele juurdepääsu soodustamise korral (artikkel 6, lõige 5) kui on täidetud sama määruse artiklites 21 ja 22 sätestatud tingimused.

ABER (artikkel 5 lg 1)) ja GBER (artikkel 5 lg 1) laienevad ainult läbipaistvale riigiabile. Läbipaistvatena käsitletakse järgmisi abi liike:

1. laenudena antav abi, kui brutotoetusekvivalent on arvutatud abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel (ABER artikkel 5 lg 2 (b) ja GBER artikkel 5 lg 2 (b))
2. garantiidena antav abi (ABER artikkel 5 lg 2 (c) ja GBER artikkel 5 lg 2 (c)):
 - ▶ kui brutotoetusekvivalendi arvutamisel on aluseks võetud nn *safe-harbour*-preemaid, mis on sätestatud komisjoni teatises EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes, või
 - ▶ kui enne meetme rakendamist on brutotoetusekvivalendi arvutamise meetod heaks kiidetud, lähtudes komisjoni teatisest EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise

⁵¹ Käesoleval hetkel puudub EK poolne informatsioon 2014-2020 programmiperioodil rakendatavate põhimõtete kohta liikmesriigi enda metoodika välja pakkumiseks ning heakskiitmiseks. Seetõttu pole võimalik anda hinnangut, kas liikmesriigi enda brutotoetusekvivalendi välja pakkumine oleks asjakohane.

kohta garantiidena antava riigiabi suhtes või mis tahes järgnevast teatisest, kui meetodist on teatatud komisjonile vastavalt sel ajal kohaldatavale riigiabi valdkonnas vastuvõetud komisjoni määrusele

3. riskifinantseerimisena antav abi (ABER artikkel 5 lg 3 (b) ja GBER artikkel 5 lg 2 (f))

ABER määruse artikkel 1 lg 1 (a) lähtudes sätestab määrus riigiabi andmise reeglid allpool nimetatud põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise valdkondades, mis on finantsinstrumentide eelhindamise kontekstis asjakohased (st vaadatakse valdkondi, mis on suunatud põhivara-investeeringute tegemisele). Seejuures tuleb lisaks jälgida ABER-i artikli 4 lg 1 sätestatud brutotoetusekvivalendi künniseid.

- ▶ Abi investeerimiseks metsanduse arendamise, ajakohastamise või kohandamisega seotud taristusse (artikkel 40), metsade lühi- ja pikaajalise majanduspotentsiaali suurendamiseks tehtavate investeeringute korral peab abi osakaal olema kuni 50% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 40 lg 9 (d)) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (i)).
- ▶ Metsandustehnoloogiate ning metsandustoodete töötlemise, kokkukogumise ja turustamisega seotud investeeringuteks antav abi (artikkel 41), abi osakaal on kuni 50% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 41 lg 11 (d)) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (j)). Abi osakaal on kuni 10% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 44 lg 9 (d)).
- ▶ Investeeringuteks ettenähtud abi põllumajandustoodete mittepõllumajandustoodeteks ümbertöötlemiseks või puuvilla tootmiseks (artikkel 44) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (k)). Abi osakaal võib olla kuni 35% abikõlblikest investeerimiskuludest (artikkel 44 lg 9 (b)iii), mida võib suurendada kuni kümne protsendipunkti võrra mikro- või väikeettevõtjate puhul (artikkel 44 lg 10).

GBER-i investeeringuteks ettenähtud regionaalabi puhul on abikõblikud nii materiaalsesse kui immateriaalsesse varasse tehtavate investeeringute kulud, kuid ka palgakulud (artikkel 14 lg 4). Investeeringu toel omandatav vara peab olema uus (artikkel 15 lg 6) ning seda tuleb abi saanud piirkonnas säilitada vähemalt viis aastat (artikkel 14 lg 5). Abi osakaal brutotoetusekvivalendina ei tohi ületada abi ülemmäära, mis on kindlaks määratud abi andmise ajal piirkonnas kehtiva regionaalabi kaardiga (artikkel 14 lg 12). Lähtudes Eesti regionaalabi kaardist peab abisaaja enda panus olema vähemalt 55% abikõlblikest kuludest. Lähtudes Euroopa Komisjoni pressiteatest nr IP/14/578 kuupäevaga 21/05/2014 kuulub Eesti tervikuna ühte piirkonda, mille põhjal on suurte ettevõtete riigiabi määr 25%, keskmise suurusega ettevõtetel 35% ning väike- ja mikroettevõtetel 45% ühe investeeringuprojekti kogukuludest.

GBER kohaldub ka VKE-dele antava investeeringuteks ettenähtud abi korral (artikkel 17). Sarnaselt eelmises lõigus kirjeldatud regionaalabiga on abikõblikud materiaalsesse ja immateriaalsesse varasse tehtavate investeeringute kulud ning palgakulud (artikkel 17 lg 2). Abi osakaal ei tohi ületada väikeettevõtete puhul 20% abikõlblikest kuludest ja keskmise suurusega ettevõtete puhul 10% abikõlblikest kuludest ning kokku 7,5 miljonit eurot ettevõtja ja investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (c)).

Abi VKE-dele juurdepääsuks rahastamisele **riskifinantseerimisabi** kujul võib lähtuvalt artiklist 4 lg 1 (g) anda kuni 15 miljonit € abikõbliku ettevõtja kohta ning see abi võib olla omakapitali, kvaasiomakapitali investeeringute, laenude, garantiide ja nende kombinatsioonina (artikkel 21 lg 4). Finantsvahendajate puhul võib sõltumatutele erainvestoritele antav riskifinantseerimisabi olla üks järgmisest (artikkel 21 lg 2):

1. omakapitali riskifinantseerimisinvesteeringute tegemiseks otse või kaudselt abikõblikesse ettevõtjatesse

2. laenuid riskifinantseerimisinvesteeringute tegemiseks otse või kaudselt abikõlblikesse ettevõtjatesse
3. garantiid kahjumite katmiseks, mis tulenevad riskifinantseerimisinvesteeringutest, mis on tehtud otse või kaudselt abikõlblikesse ettevõtjatesse

Riskifinantseerimismeetmetega tuleb tagada kasumile orienteeritud rahastamisotsused. See tingimus leotakse täidetuks, kui on täidetud kõik üldise grupierandi määruse artikli 21 lõike 14 tingimused. Olulisena võib näiteks välja tuua ettevõtte elujõulise äriplaani ning selge ja realistliku väljumisstrateegia olemasolu. Lisaks sellele peab finantsvahendaja olema juhitud äriiliste põhimõtete alusel. See nõue leotakse täidetuks kui finantsvahendaja ja riskifinantseerimismeetme liigist sõltuvalt fondivalitseja vastavad määruse artikli 21 lõike 15 tingimustele.

Riskifinantseerimismeede peab vastama järgmistele kriteeriumidele (artikkel 21, lõik 13):

1. Seda viiakse ellu ühe või mitme finantsvahendaja kaudu.
2. Finantsvahendajad, erainvestorid ja fondivalitsejad valitakse kooskõlas kohaldatavate liidu ja liikmesriigi õigusaktidega avatud, läbipaistva ja mittediskrimineeriva konkursi abil, mille eesmärk on luua asjakohane riski-tulu jagamise kord ning investeeringute puhul, mis ei ole garantiid, eelistatakse asümmeetrilist kasumi jagamist languriski kaitsele.
3. Asümmeetrilise kahjumijagamise korral riiklike ja erainvestorite vahel piirdub investori esimese järjekoha kahju 25%-ga koguinvesteeringutest.

Nii ABER-i (artikkel 8 lg 1) kui GBER-i (artikkel 8 lg 1) reeglite järgi tuleb teavitamiskünniste ja valdkondade abi ülemäärade järgmisel arvesse võtta abi saava tegevuse või projekti riigiabi kogusummat. ABER-i abi võib kumuleerida muu riigiabiga, kui need on seotud erinevate abikõlblike kuludega ja ka riigiabiga, mis on seotud samade abikõlblike kuludega, kuid seejuures ei tohi ületada suurimat abi osakaalu või abisummat (artikkel 8 lg 3). ABER-i alusel antavat abi ei tohi aga kumuleerida vähese tähtsusega abiga, kui see hõlmab samu abikõlblikke kulusid (artikkel 8 lg 5). GBER-i riigiabi kumuleerimise põhimõtted sarnanevad ABER-i reeglitega (vt artikkel 8).

4.4.4 Valdkondadeülesed reeglid ja suunised rahastamisvahendite rakendamiseks

Lisaks eelnevalt kirjeldatud määrustele reguleerivad kalanduse- ja vesiviljeluse ettevõtetele ja mittepõllumajanduslike tegevuste elluviimiseks riigiabi andmist ka järgnevad EL-i dokumendid:

1. Suunised riskifinantseerimisinvesteeringute edendamiseks antava riigiabi kohta (Komisjoni teatis 2014/C 19/04) (edaspidi riskifinantseerimisinvesteeringute riigiabi suunised) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2014:019:FULL&from=EN>
2. Komisjoni teatis EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (2008/C 155/02) (edaspidi garantiidena antava riigiabi teatis) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008XC0620\(02\)&qid=1405360795945&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008XC0620(02)&qid=1405360795945&from=ET)
3. Komisjoni teatis viite- ja diskontomäärade kindlaksmääramise meetodi läbivaatamise kohta (2008/C 14/02) (edaspidi viite- ja diskontomäärade teatis) [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008XC0119\(01\)&qid=1405372590434&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008XC0119(01)&qid=1405372590434&from=ET)

Riskifinantseerimisinvesteeringute riigiabi suuniseid rakendatakse riskifinantseerimiskavade suhtes, mis ei vasta kõikidele üldises grupierandi määrukses sätestatud tingimustele (ptk 2 lg 16; lg 19). Kui liikmesriik otsustab rakendada riskifinantseerimismeetmeid turumajandusliku investori põhimõttel, siis ei ole vaja komisjoni teavitada meetmetest ning samuti pole vaja järgida suunised

(ptk 2 lg 16). Riskifinantseerimismeetmed on võimalik kasutusele võtta ainult finantsvahendaja kaudu (ptk 2.1.2 lg 20). Meetmete kokkusobivuse hindamiseks siseturuga analüüsib komisjon, kas abimeetmete ülesehitusega on tagatud ühine huvi eesmärkide saavutamisel (ptk 3.1 lg 53) lähtudes peatükis 3.1 lõigus 54 nimetatud kriteeriumitest.

Suunised keskenduvad eeskätt riskifinantseerimismeetmetele, mis on suunatud (ptk 2.2 lg 47):

- ▶ väikestele keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjatele
- ▶ innovaatilistele keskmise turukapitalisatsiooniga ettevõtjatele
- ▶ ettevõtjatele, kes saavad esimese riskifinantseerimisinvesteeringu hiljem kui seitse aastat pärast nende esimest äritegevusena toimunud müüki
- ▶ ettevõtjatele, kes vajavad riskifinantseeringut kogusummas, mis ületab üldise grupierandi määruuses sätestatud ülemmäära

Riigiabi andmise nõuded erinevad nende sihtrühmade lõikes. Lisaks laiendatakse suuniseid konkreetsetele meetmetele ptk 2.2 lg 48 ja 49 tähenduses, mis on suunatud abikõlblikele ettevõtjatele, kuid ei vasta üldise grupierandi määruuses sätestatud parameetritele ning suutele investeerimiskavadele, mis jäävad üldise grupierandi reguleerimisalast välja oma suure eelarve tõttu.

Garantiidena antava riigiabi teatist kohaldatakse kõigi majandusharude, sh põllumajandus- ja kalandussektori suhtes, ilma et see piiraks asjaomase sektoriga seotud garantiide suhtes kehtivate erieeskirjade kohaldamist (peatükk 1.3). Teatis sätestab garantiide rakendamisel olulise põhimõtte, et üksikgarantii ei tohi katta rohkem kui 80% tasumata laenust või rahalisest kohustusest, v.a. juhul kui garantii on antud sellise ettevõtja rahastamiseks, kelle tegevus on üldist majandushuvi pakkuva teenuse osutamine (peatükk 3.2 punkt c). Üle 80% läve ületava garantii andmiseks peab liikmesriik seda vajadust nõuetekohaselt põhjendama (peatükk 3.2). Samuti peab laenu või rahalise kohustuse suurus aja jooksul proportsionaalselt kahanema (peatükk 3.2). See tähendab, et kui laenukohustus väheneb põhiosa tagasimaksete tulemusel, siis peab proportsionaalselt vähenema ka garantii nii, et see ühelgi ajahetkel ei ületaks 80% tasumata laenusummas.

Lähtudes garantiidena antava riigiabi suunisest ei ole üksikgarantii puhul tegemist riigiabiga, kui selle eest on makstud turupõhise hinda (nt on MES-i keskmine tagatiste intress ca 3,5%) (peatükk 3.2 punkt d). Seega finantsinstrumentide eelhindamise tulemusel väljapakutud tagatisinstrumentide puhul on tegemist riigiabi sisaldavate garantiidega, kuna nende soovituslik intressimäär on madalam praegusest turuhinnast⁵².

Kui tagatise rakendada garantiikava alusel (peatükk 3.4), siis garantii ei tohi katta rohkem kui 80% igast tasumata laenust või muust rahalisest kohustusest. Lisaks peab kava olema isefinantseeriv ja õige riskihindamisega - sellisel juhul loeb komisjon kava garantiipreemiad turutingimustele vastavaks. Selleks, et garantiipreemiad loetaks turutingimustele vastavateks, peavad need katma tavalised garantii andmisega seotud riskid, kava halduskulud ja iga-aastased piisava kapitali hüvitused (peatükk 3.4 punkt f).

Lihtsustamaks VKE-dele suunatud garantiikavade hindamist garantiidena nähakse peatükis 3.5 ette lisaks võimalusele kasutada *safe-harbour* preemiaid ka VKE-dele üksikgarantiide puhul ühekordse garantiipreemia kohaldamist. See väldib vajadust määrata individuaalsetele abi saajatele individuaalsed reitingud. Seejuures peavad olema täidetud kõik muud peatüki 3.4 alapunktides sätestatud tingimused ning VKE-dele garanteeritud summa ei tohi ületada 2,5 miljonit eurot ettevõtja kohta konkreetse garantiikava raames.

Kuna turutingimustel pakutavate tagatiste ehk garantiide kättesaadavusega rahastamisvahendite eelhindamise tulemusel takistusi ei esine ning pigem on vaja rakendada subsideeritud tingimustel

⁵² MES on turuhinnaks lugenud 3,8% tagatistasu, mis vastab *safe-harbour* preemia määrale, et vältida ettevõtetele reitingu määramist.

garantiisid. Subsideeritud tingimustel tagatiseid ei pruugi olla isefinantseerivad, siis võib olla garantiide puhul vajalik tuvastada abielement. Põhimõtteliselt loetakse riigiabi elemendiks individuaalselt või kava raames antud garantii asjakohase turuhinna ja selle meetme eest makstud tegeliku hinna vahet (peatükk 4.1). Tulemuseks saadud aastased garantiiga antava toetuse rahalised väärtused tuleks viitemäära kasutades diskonteerida nende praeguse väärtuseni ja seejärel kokku liita toetuse koguväärtuse saamiseks.

Abi elemente määratakse erinevate garantiide liikide puhul järgnevalt:

1. Üksikgarantii puhul tuleb garantiiga antava toetuse rahaline väärtus arvutada garantii turuhinna ja tegelikult makstud hinna vahena (peatükk 4.2).
2. VKE-dele antava üksikgarantii puhul võib rakendada garantiidena antava riigiabi suuniste peatükis 3.3 selgitatud *safe-harbour* meetodikat, mille puhul käsitletakse abina garantiipreemia miinimumtaseme (ehk *safe-harbour* preemiat) ja makstud garantiipreemia vahet (peatükk 4.3). Kui garantii kehtib üle aasta, diskonteeritakse aastased puudusejäägid kasutades viitemääraseid.
3. Garantiikavade puhul on iga kava raames antava brutotoetusekvivalenti tegelikult makstava preemia ja samaväärse abina mittekäsitletava kava raames maksmisele kuuluva preemia vahe (peatükk 4.4).
4. VKE-de garantiikavade abi arvutamisel võib kasutada nii *safe-harbour* preemiaid kui ka ühekordseid garantiipreemiaid (peatükk 4.5).

Seega on VKE-dele antavate üksikgarantiide brutotoetusekvivalentile vastava riigiabi tuvastamise valem järgmine:

$$\text{Brutotoetusekvivalent} = (\text{safe-harbour preemia protsent} - \text{makstud garantiipreemia protsent}) * \text{garanteeritud summa}$$

Kui garantii antakse pikemaks perioodiks kui üks aasta, diskonteeritakse aastased puudujäägid, kasutades viitemäära.

Nagu eelnevalt korduvalt nimetatud tuleb **garantiide ehk tagatiste brutotoetusekvivalenti arvutamisel** tugineda ***safe-harbour* preemiatele** ehk aastasele minimaalsele garantiipreemiale, mis kehtestatakse laenusaja reitingu alusel lähtudes peatükis 3.3 toodud tabelist. See tähendab, et Standard and Poor's, Fitchi või Moody's reitinguagentuuride andmete põhjal tuvastatakse ettevõtte reitingukategooria ja sellele tuginevalt on võimalik määrata tabelis vastav aastane *safe-harbour* preemia.

Ettevõtte reiting ei pea ilmingimata pärinema nimetatud reitinguagentuuridelt, vaid aktsepteeritavad on ka riiklikud reitingusüsteemid või need, mida kommertspangad kasutavad lepingukohustuste täitmatajätmise arvutamiseks (peatükk 3.3 joonealune viide 12). VKE-de puhul, kelle kohta puuduvad laenuandmed või kellele ei ole bilansile tuginevat krediidireitingut, on *safe-harbour* preemia määraks 3,8% (peatükk 3.3.)

Tuginedes Euroopa Komisjoni **subsideeritud laenu brutotoetusekvivalenti** arvutamise näidisele⁵³, on võimalik selliste laenudena antava riigiabi brutotoetusekvivalenti arvutada järgmise valemiga.

$$\text{Esimesel laenu aastal: laenu nominaalväärtus (€) * (turu intressimäär ehk viiteintress - subsideeritud intressimäär) / viiteintressi määr}$$

$$\text{Järgnevatel laenu tagasimakseperioodi aastatel lähtutakse sarnasest valemist, kuid tuginetakse liitintressile: laenu jääkmaksumus (€) * (turu intressimäär ehk viiteintress - subsideeritud intressimäär) / viiteintressi määr * aastaⁿ}$$

⁵³ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/archive_docs/cash_en.html

Kõikide aastate laenu brutotoetusekvivalendid tuleks kokku liita, et saada toetuse koguväärtus.

Viiteintressi määra arvutamist sätestab komisjoni viite- ja diskontomäärade teatis. Viitemäärade arvutamise aluseks olev baasmäär on üheaastased rahaturu intressimäärad (IBOR). Vastavalt abi saava ettevõtte krediitdireitingule ja pakutavatele tagatistele kohaldatakse lisaks viite- ja diskontomäärade teatistes esitatud marginaale, mis lähtuvad ettevõtte reitingukategooriast. Eestile kehtestatud viitemäär on 1.5.2014 seisuga 0,53⁵⁴.

4.4.5 Riigiabi analüüsi kokkuvõte

Rahastamisvahendite väljatöötamisel on lähtunud turunõudluse ja -pakkumise kaardistuse tulemustele, et tagada turutingimustest soodsamatel tingimustel rahastamisvahendite korral kaasneva riigiabi eesmärgipärasele kasutamisele. See tähendab, et riigiabi oleks suunatud prioriteetsete sihtrühmade ebaoptimaalsete investeerimisolukordade lahendamisele ja arendamisele. Järgnev tabel 11 esitab kokkuvõtlikult finantsinstrumentide eelhindamise juhises toodud riigiabi teemadele hinnangud⁵⁵.

Tabel 11. Järeldused riigiabi rakendamise vajaduste kohta

Analüüsivaldkond	Potentsiaalselt MAK-i raames rakendatavad rahastamisvahendid	Potentsiaalselt EMKF rakenduskava raames rakendatavad rahastamisvahendid
Proportsionaalsus	<ul style="list-style-type: none"> Riigiabi andmise vajadus avaldub eeskätt nende rahastamisvahendite korral, mis antakse turutingimustest soodsamatel tingimustel. Nendeks on: <ul style="list-style-type: none"> Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen, mis antakse subsideeritud tingimustel alustavatele ettevõtetele või noortalunikele (vt ptk 4.3.1) Pikaajaline investeerimislaen, mis antakse TO-dele subsideeritud tingimustel (vt ptk 4.3.2) Tagatised, mis on turutingimustest soodsama intressimääraga (vt ptk 4.3.3) 	<ul style="list-style-type: none"> Riigiabi andmise vajadus avaldub eeskätt nende rahastamisvahendite korral, mis antakse turutingimustest soodsamatel tingimustel. Nendeks on: <ul style="list-style-type: none"> Pikaajaline investeerimislaen, mis antakse TO-dele subsideeritud tingimustel (vt ptk 4.3.2) Tagatised, mis on turutingimustest soodsama intressimääraga (vt ptk 4.3.3)
	<ul style="list-style-type: none"> Rahastamisvahendites osalevate erainvestoritele (nt krediidasutused, investeerimisfondid) saavad riigiabi juhul, kui nad saavad finantsinstrumentidest liigest kasu või kompensatsiooni. Turutingimustel kaaslaenamise korral ei avaldu erainvestoritele positiivset mõju. Liigne kasu võib avalduda olukordades, kus ebaõnnestunud laenu või investeeingu kahju katab ainult riik, sh tagab investoritel täielikult tekkinud kahju hüvitamise. Seega tuleb kaaslaenamise tingimuste kokkuleppimisel veenduda, et erainvestorile jääks õiglane osalus riskide jagamisel. 	
Asjakohasus	<ul style="list-style-type: none"> Eelhindamise tulemusel väljapakutud rahastamisvahendite rakendamisel on vajalik riigiabi määr väiksem kui MAK-i või EMKF-i rakenduskava meetmete raames antava tagastamatu abi korral. Riigiabi sisaldavad rahastamisvahendid on tulusate põhivariinvesteeringute toetamiseks sobivam instrument kui tagastamatu abi, sest see omab ka väiksemat turgu moonutavat mõju. Rahastamisvahendeid taotlevad ettevõtted läbivad põhjalikuma majandusliku olukorra analüüsi kui tagastamatu abi taotlevad ettevõtted. See tagab, et kasu saavad eelkõige majanduslikult jätkusuutlikud ettevõtted. 	
Ergutav mõju	<ul style="list-style-type: none"> Riigiabi sisaldavate (st subsideeritud tingimustega) rahastamisvahendite jaoks planeeritud MAK-i eelarveliste vahendite (22,5 miljonit eurot) ringlusefekti tulemusel jõuab 2014-2020 programmiperioodi jooksul sihtrühmani ligikaudu 93 miljonit eurot (vt tabel 13). Seega jõuab riigiabi tulemusel investeeringute teostamiseks vajalikud rahalised vahendid suurema hulga ettevõtetele, mis omab omakorda tervele sektorile ergutavat mõju. Alustavate ettevõtete ja noortalunike jaoks on riigiabi sisaldavad rahastamisvahendid eriti olulised, sest nemad kogevad mitteoptimaalseid investeeinguolukordi teistest sihtrühmadest rohkem ja ei leia turutingimustel sobivaid vahendeid investeeeringute elluviimiseks. 	

54 http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/base_rates_eu28bis_en.pdf

55 Tabel on koostatud tuginedes rahastamisvahendite eelhindamise juhises „Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period. General Methodology covering all thematic objectives. Volume I” (2014) lk 59 ja 64 toodud olulistele teemadele riigiabi kontekstis, millele analüüsi tulemusel tuleks vastata.

Analüüsivaldkond	Potentsiaalselt MAK-i raames rakendatavad rahastamisvahendid	Potentsiaalselt EMKF rakenduskava raames rakendatavad rahastamisvahendid
	Rahastamisvahendite kasutamise abil on võimalik teostada vajalikud investeeringud ja arendada ettevõtet nii, et tulevikus on neil võimalik investeeringuteks kasutada turutingimustel finantseerimisallikad (nt pangalaenu).	
Turu moonutamine (sh kõlvatu konkurentsi tekitamine)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Samuti on rahastamisvahendite rakendamisel eeldatavalt turgu moonutav mõju väiksem kui tagastamatu abi korral. Rahastamisvahendeid taotlevad ettevõtted läbivad põhjalikuma majandusliku olukorra analüüsi kui tagastamatu abi taotlevad ettevõtted. See tagab, et kasu saavad eelkõige majanduslikult jätkusuutlikud ettevõtted. ▶ Laenuinstrumentide pakkumisel kaaslaenamisel krediidasutustega on maandatud riski, et finantsinstrumentid hakkavad krediidasutustele tekitama kõlvatut konkurentsi. Otselaenamise korral tuleb sihtrühma täpsemalt piiritleda, et vältida olukorda, kus rahastamisvahendist saavad laenu ettevõtted, kes tegelikult ei koge turutõrkeid (vt ptk 4.3.1). ▶ Subsidiiritud tagatisinstrumendi pakkumise tuleb samuti sihtrühm täpsemalt piiritleda, et see jõuaks ainult turutõrkeid kogevatele ettevõtetele, kelle arengut soovitakse soodustada. 	
Turunõudlusele vastamine	Eelhindamise tulemusel väljapakutud rahastamisvahendite kavandamisel tugineti sihtrühmade vajaduste kaardistusele (vt ptk 1). Seega on tagatud, et väljapakutud rahastamisvahendid lähtuvad turunõudlusest ja lahendavad esinevaid mitteoptimaalseid investeerimisolukordi. Seega rahastamisvahendite kaudu antav riigiabi on eesmärgipärane ning suunatud prioriteetsetes valdkondades turutõrgete ületamiseks.	
Turupakkumisega arvestamine	Potentsiaalsete rahastamisvahendite kavandamisel lähtuti turupakkumise kaardistuse tulemustele (vt ptk 2). Seeläbi tagati, rahastamisvahendid on suunatud valdkondadele, kus turupakkumine on ebapiisav. See omakorda tagab, et rahastamisvahendite kaudu antav riigiabi on eesmärgipärane. Lisaks sellele koguti erainvestorite (nt krediidasutused, investeerimisfondid) hinnanguid rahastamisvahendite rakendamise tagajärjel tekkivale kõlvatule konkurentstile, et maandada rahastamisvahendite võimaliku turgu moonutava mõju tekkimist.	

Tabelis 12 on esitatud kokkuvõtlikult finantsinstrumentidele potentsiaalselt kehtivad riigiabi piirmäärad. Üldreeglina ei rakendu põllumajanduse vähese tähtsusega abi määruse ja grupierandi riigiabi määrused MAK-ist rahastavatele põllumajandussektori toetustele, mis on antud ELTL artikli 42 alusel (st EL-i toimimislepingu I lisas määratletud põllumundus- ja loomakasvatustoodete ning nende otseselt seotud esmatöötlussaaduste tootjatele antava riigiabi korral).

Põllumajandusvaldkonna ettevõtetele on võimalik mittepõllumajanduslike tegevuste toetamiseks abi anda ka üldiste määruste alusel (st (EL) nr 1407/2013 ja (EL) nr 651/2014) eeldusel, et ettevõtted eristavad oma raamatupidamises põllumajanduslikud tegevused mittepõllumajanduslikest tegevustest. Lubatud on ka rakendada üldise abi määruseid (st (EL) nr 1407/2013 ja (EL) nr 651/2014) ka põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise sektoris antava abi suhtes.

Üldise vähese tähtsusega abi määruse järgi ei tohi abi summa kolme eelarveaasta jooksul ületada 200 000 eurot. ABER-i ja GBER-i määrustes on riigiabi ülemmäärad sätestatud erinevatele valdkondadele (nt põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega seotud investeeringuteks, abi investeerimiseks metsanduse arendamise, ajakohastamise või kohandamisega seotud taristusse jms), ning riigiabi lubatud ülemmäärad suuremad kui üldise vähese tähtsusega abi määruse rakendamisel. Seega on soovitatav lähtuda võimalusel ABER-i ja GBER-i nõuetest.

Kalandus- ja vesiviljelussektori ettevõtjatele riigiabi andmisel tuleks eeskätt lähtuda vähese tähtsusega abi ja grupierandi määrustest. Vähese tähtsusega abi määrus seab riigiabi kolme eelarveaasta piirmääraks 30 000 eurot. 14.10.2014 seisuga pole grupierandi määruse eelnõus veel sätestatud erinevate abiliikide suhtes kohaldatavaid erisätteid, sh abimeetmete raames antava abi ülemmäärasid. Samas ei käsitleta grupierandi määruse eelnõus läbipaistva abina riskikapitalimeetmetena (sh omakapitaliinvesteeringud) antavat riigiabi. Vähese tähtsusega abi määruse järgi on riskikapitali kava raames antava vähese tähtsusega abi ülemmäär 30 000 €.

Tabel 12. Finantsinstrumentide rakendamist võimaldavad riigiabi määrused

Instrument	Sihtrühm ja sihtotstarve	Olulisemad riigiabi määrused
MAK-i 2014-2020 raames potentsiaalselt rakendatavad rahastamisvahendid		
<p>Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen Laenu summas kuni 100 000 € kuni 5-aastase tagasimakseperioodiga Alustavatele ettevõtetele subsideeritud tingimustel:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ madalam intress ▶ vajadusel maksepuhkus 	<p>Mikro- ja väikeettevõtete (sh FIE-d) investeeringud:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ ettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks ▶ toodete töötlemiseks ja turustamiseks ▶ majandustegevuse mitmekesistamiseks maa-piirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas <p>Alustavate ettevõtete (kuni 2 aastat tegevuse alustamisest) ja noorte põllumajandustootjate stardiabi ja ettevõtte arendamise finantseering</p>	<p>Põllumajandustoodete tootmise (sh esmatootmise) finantseerimine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kohalduvad MAK-i määruses nimetatud piirmäärad, riigiabi reeglid ei kohaldu. <p>Mittepõllumajanduslike tegevuste finantseerimine: Üldine vähese tähtsusega abi kuni 200 000 € kolme eelarveaasta jooksul.</p> <p>ABER-i rakendamisel tuleb jälgida järgmisi brutotoetusekvivalendi künniseid:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Abi investeerimiseks metsanduse arendamise, ajakohastamise või kohandamisega seotud taristusse (artikkel 40), metsade lühi- ja pikaajalise majanduspotentsiaali suurendamiseks tehtavate investeeringute korral peab abi osakaal olema kuni 50% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 40 lg 9 (d)) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (i)). ▶ Metsandustehnoloogiate ning metsandustoodete töötlemise, kokkukogumise ja turustamisega seotud investeeringuteks antav abi (artikkel 41), abi osakaal on kuni 50% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 41, lg 11 (d)) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (j)). ▶ Investeeringuteks ettenähtud abi põllumajandustoodete mittepõllumajandustoodeteks ümbertöötlemiseks või puuvilla tootmiseks (artikkel 44) ja abi ei tohi ületada 7,5 miljonit € investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (k)). Abi osakaal võib olla kuni 35% abikõlblikest investeeringukuludest (artikkel 44 lg 9 (b)iii), mida võib suurendada kuni kümne protsendipunkti võrra mikro- või väikeettevõtjate puhul (artikkel 44 lg 10). <p>GBER-i reegleid on võimalik rakendada regionaalabi ja VKE-dele antava investeeringuteks ettenähtud abi korral:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Regionaalabi puhul peab ettevõtte omanus olema vähemalt 55% abikõlblikest kuludest (artikkel 14 lg 14). Suurte ettevõtete riigiabi määr on 25%, keskmise suurusega ettevõtetel 35% ning väike- ja mikroettevõtetel 45% ühe investeeringuprojekti kogukuludest (EK pressiteade nr IP/14/578 kuupäevaga 21/05/2014). ▶ VKE-dele antav investeeringuteks ettenähtud abi osakaal ei tohi ületada väikeettevõtete puhul 20% abikõlblikest kuludest ja keskmise suurusega ettevõtete puhul 10% abikõlblikest kuludest ning kokku 7,5 miljonit eurot ettevõtja ja investeerimisprojekti kohta (artikkel 4 lg 1 (c)). Abi VKE-dele juurdepääsuks rahastamisele riskifinantseerimisabi kujul võib lähtuvalt artiklist 4 lg 1 (g) anda kuni 15 miljonit € abikõlbliku ettevõtja
<p>Pikaajaline investeerimislaen Pikaajalised investeerimislaenu VKE-dele summas 500 000 - 2 mln € tagasimakseperioodiga 5-10 aastat Tootjaorganisatsioonidele laenu summas 2-6 mln € tagasimakseperioodiga kuni 15 aastat</p>	<p>Põllumajanduse ja mittepõllumajanduslikud maapiirkonna:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ väikese- ja keskmise suurusega kasvuettevõtted ▶ tootjaorganisatsioonid <p>Investeeringud suuremahuliste äriplaanide elluviimiseks, mis soodustavad struktuurset muutust ja ettevõtte kasvu Tootjaorganisatsioonide kasvu ja arendamise tegevused, sh alustavate tootjaorganisatsioonide stardiabi</p>	
<p>Tagatised Tagatakse maksimaalselt 80% laenusummast kuni 10 aastaks keskmise intressiga 2,5% Tootjaorganisatsioonidele, alustavatele ettevõtetele ja noortele põllumajandustootjatele subsideeritud intressiga 1,5%</p>	<p>Põllumajanduse ja mittepõllumajanduslikud maapiirkonna:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ mikro-, väikese ja keskmise suurusega kasvuettevõtted, sh alustavad ettevõtted ja noored põllumajandustootjad ▶ tootjaorganisatsioonid 	
<p>Omakapitaliinvesteeringud Kuni 2 miljonit € kuni 10-aastaseks perioodiks</p>	<p>Kasvupotentsiaaliga VKE-dele struktuurseteks muutusteks ja pikaajalisteks investeeringuteks</p>	

Instrument	Sihtrühm ja sihtotstarve	Olulisemad riigiabi määrused
		kohta. Nii üldise vähese tähtsusega abi kui ka ABER-i ja GBER-i määruste rakendamisel laenudena või tagatistena antava riigiabi suhtest tuleb välja arvutada abi brutotoetusekvivalent
EMKF-i 2014-2020 raames potentsiaalselt rakendatavad rahastamisvahendid		
Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen Laenud summas kuni 100 000 € kuni 5-aastase tagasimakseperioodiga	Mikro- ja väikeettevõtete (sh FIE-d) investeeringud: <ul style="list-style-type: none"> ▶ ettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks ▶ toodete töötlemiseks ja turustamiseks ▶ majandustegevuse mitmekesistamiseks maa-piirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas 	Kalandusfondi määruse artikli 95 põhjal võib riigiabi anda maksimaalselt 50% ulatuses abikõlblikest kuludest. Vähese tähtsusega abi piirmäär on kuni 30 000 € kolme eelarveaasta jooksul. Laenudena antava riigiabi jaoks tuleb välja arvutada brutotoetusekvivalent ja järgida piirmäärasid. Nt on lubatud abi laenudena summas 150 000 € viieks aastaks või 75 000 € kümneks aastaks.
Pikaajaline investeerimislaen Pikaajalised investeerimislaenud VKE-dele summas 500 000 - 2 mln € tagasimakseperioodiga 5-10 aastat Tootjaorganisatsioonidele laenud summas 2-6 mln € tagasimakseperioodiga kuni 15 aastat	Kalanduse ja vesiviljeluse valdkonna: <ul style="list-style-type: none"> ▶ väikese ja keskmise suurusega kasvuettevõtted ▶ tootjaorganisatsioonid Investeeringud suuremahuliste äriplaanide elluviimiseks, mis soodustavad struktuursete muutuste ja ettevõtte kasvu TO-de kasvu ja arendamise tegevused	Grupierandi määrus rakendub ainult VKE-dele. Seda võib kohaldada investeeringute suhtes, mille abikõlblikud kulud on alla 2 miljoni € projekti kohta või alla 1 miljoni € abisaaja kohta.
Tagatised Tagatakse maksimaalselt 80% laenusummast kuni 10 aastaks keskmise intressiga 2,5%, tootjaorganisatsioonidele subsideeritud intressimäär 1,5%	Kalanduse ja vesiviljeluse valdkonna: <ul style="list-style-type: none"> ▶ mikro-, väikese- ja keskmise suurusega kasvuettevõtted ▶ tootjaorganisatsioonid Sihtrühmade krediitdiastutuste laenude garanteerimine tagatisega	Kalandusfondi määruse artikli 95 põhjal võib riigiabi anda maksimaalselt 50% ulatuses abikõlblikest kuludest. Vähese tähtsusega abi piirmäär on kuni 30 000 € kolme eelarveaasta jooksul. Tagatisena antav abi ei tohi moodustada rohkem kui 80% laenust ning garanteeritav summa ei tohi olla suurem kui 225 000 € viieks aastaks või 112 500 € kümneks aastaks. Teistel juhtudel tuleb välja arvutada brutotoetusekvivalent. Grupierandi määrus rakendub ainult VKE-dele. Seda võib kohaldada investeeringute suhtes, mille abikõlblikud kulud on alla 2 miljoni € projekti kohta või alla 1 miljoni € abisaaja kohta. Tagatisena antava riigiabi jaoks tuleb välja arvutada brutotoetusekvivalent ja järgida piirmäärasid.
Omakapitaliinvesteeringud Kuni 10 miljonit € kuni 10 aastaseks perioodiks	Kasvupotentsiaaliga VKE-dele struktuurseteks muutusteks ja pikaajalisteks investeeringuteks	Kalandusfondi määruse artikli 95 põhjal võib riigiabi anda maksimaalselt 50% ulatuses abikõlblikest kuludest. Vähese tähtsusega abi piirmäär on kuni 30 000 € kolme eelarveaasta jooksul. Riskikapitalimeetmetena, sh omakapitaliinvesteeringutena võib anda vähese tähtsusega abi kuni 30 000 € suuruse kapitaliinvesteeringuna.

Instrument	Sihtrühm ja sihtotstarve	Olulisemad riigiabi määrused
		Grupierandi määruse eelnõu järgi ei käsitleta läbipaistvana riskikapitalimeetmetena antavat abi (artikkel 5, lõige 3).

4.5 Rahastamisvahendi rakendamise lisaväärtus

Finantsinstrumentide mitmekordistav mõju (*multiplier effect*) ehk finantsvõimendus (*leverage effect*) sõltub finantsinstrumendi vormist, tegevusvaldkonnast ja konkreetsest olukorrast. Tuginedes olemasolevale informatsioonile on Euroopa Komisjon hinnanud rahastamisvahendite rakendamise lisaväärtust järgnevalt⁵⁶:

- ▶ omakapitalipõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest viis kaainvesteeringute tulemusel 1-3,4 miljardi euro suuruste investeeringuteni ettevõtetesse
- ▶ tagatistepõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest oli käenduseks 1-7,5 miljardi euro väärtuses laenude võtmiseks
- ▶ laenupõhised instrumendid: 1 miljard eurot EL-i eelarvelistest vahenditest tagas ligikaudu 1-2 miljardit eurot laene

Rahastamisvahendite rakendamise lisandväärtus ilmneb kõige selgemalt ringlusefekti arvutamise põhjal. Ringlusefekt tuleneb asjaolust, et rahastamisvahenditesse tagasi makstud vahendeid saab kasutada edasiste investeeringute tarbeks. Seega jõuab lõppkasusaajateni tunduvalt suurem hulk eelarvelisi vahendeid kui on rahastamisvahendite jaoks planeeritud eelarve. Ühelt poolt saab tagasimakstavaid rahalisi vahendeid uuesti käiku lasta ning teisalt suureneb summa intressidega teenitud tulu võrra.

MAK 2014-2020 raames on planeeritud rahastamisvahendite eelarve 38 miljonit €, millest omakorda:

- ▶ investeeringuteks põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a)) 17 miljonit €
- ▶ investeeringuteks põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b)) 8 miljonit €
- ▶ investeeringuteks majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b)) 13 miljonit €

Eelhindamise tulemusel välja töötatud võimalike MAK 2014-2020 finantsinstrumentide eelarveliste vahendite ringlusefekti hindamisel lähtuti järgnevatest eeldustest ja piirangutest (vt ka tabel 10):

- ▶ Kogu finantsinstrumentide eelarve on 38 miljonit €, millest 5 miljonit eurot on mikro- ja väikeettevõtete kasvulaenuks (sh 1,5 miljonit € subsideeritud tingimustel laenu jaoks), 17 miljonit eurot on planeeritud pikaajalisteks investeerimislaenudeks (sh 5 miljonit eurot tootjaorganisatsioonide subsideeritud tingimustel investeerimislaenudeks) ja 16 miljonit eurot mikroettevõtete tagatisteks (sh 6 miljonit eurot alustavate ettevõtete, sh noortalunike ja tootjaorganisatsioonide tagatiseks). Eelarveliste vahendite jaotamisel finantsinstrumentide vahel tugineti turukaardistuse tulemustele (sh sihtrühmade küsitluse vastustele) ning määrati potentsiaalne nõudlus (st investeeringuvajadus) igat tüüpi instrumendi puhul. Samuti võeti arvesse keskmist laenu/tagatise summat ning potentsiaalselt lõppkasusaajate arvu. Seejuures hinnati, et pikaajaliste investeerimislaenude kriitiline eelarvepiir oleks 10 miljonit eurot - väiksema eelarve puhul oleks võimalik teostada vähem kui 10 laenu, mis on liiga vähe saavutamaks mastaabiefekti või ka oodatud tulemusi. Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaenu puhul võiks minimaalne eelarvepiir olla hinnanguliselt 3,5 miljonit eurot. Nimelt on nendel laenudel lühemad tagasimakseperioodid ja rahalisi vahendeid on võimalik programmiperioodi jooksul korduvalt ringlusesse lasta. Seega on võimalik sama eelarve piires võimalik toetada rohkemaid lõppkasusaajaid.

⁵⁶ Study „The implications for the EU and national budgets of the use of innovative financial instruments for the financing of EU policies and objectives“, DG for Internal Policies (2012)

- ▶ Ringlusefekt on arvatud finantsinstrumentide rakendamiseks programmiperioodi jooksul, mis on hinnanguliselt 74 kuud. Seejuures tuleb aga arvesse võtta, et tegelikult on samad eelarvelised vahendid ka peale perioodi lõppu veel ringluses. Planeeritud eelarvelised vahendid investeeritakse kolme esimese aasta jooksul võrdsete osadena ning neljandast aastast hakatakse investeerima tagasimakstud instrumentide (nt põhiosa makse või intressid) eelarvelisi vahendeid. Aasta jooksul laekunud tagasimaksed investeeritakse uuesti järgneva aasta alguses.
- ▶ Käsitletakse ainult MAK-i eelarveliste vahendite ringlust ning kaaslaenamisega laenuinstrumentide puhul kommertspankade panust ei arvestata.
- ▶ Laenudest rakendatakse otselaenuuna mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen (sh subsideeritud laen). Kuna mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen on oma olemuselt mikrolaen (maksimaalselt 100 000 €), siis võib tekkida olukord, kus pankadel puudub huvi kaaslaenamise vastu.
- ▶ Intressimäärad väljendavad EURIBOR-ile lisanduvat intress, mis on määratletud lähtudes pakkumise kaardistuse tulemustest. Pikaajalistele investeerimislaenudele on seatud madalam intressimäär ning kasvulaenudele suurem intressimäär, sest need on ka tavapärasel turutingimustel antavate laenude intressid. Subsideeritud laenudele on seatud vastavalt madalamad intressimäärad, sest need peaksid laenuaotlejate jaoks olema soodsamad.
- ▶ Analüüsitavate rahastamisvahendite keskmised summad on pandud hinnanguliselt lähtudes väljapakutud instrumentide rahasummade vahemikes. Nii on näiteks kasvulaenude keskmiseks summaks määratud 50 000 €, mis ilmnes ankeetküsitluse tulemusel ühe kõige sagedamini mainitud investeeringusummana, mida ettevõtted vajaksid tulevaste investeeringute teostamiseks. Pikaajaliste investeerimislaenude keskmine summa on määratud 1 000 000 €, kuid siinkohal tuleb arvesse võtta, et ringlusefekti eelduste järgi on tegemist kaaslaenamise printsiibil toimuva instrumendiga. Seega väljendab 1 000 000 € MAK-i eelarveliste vahendite panust, kuid sellele lisandub ka pankade panus, mis on vähemalt sama suur. Seega kokku oleks eeldatav keskmine laenusumma 2 000 000 €.
- ▶ Tagatiste keskmised summad on määratud lähtuvalt praegusest praktikast, kus MES-i poolt välja antud garantiide keskmine summa on praeguse seisuga ligikaudu 67 000 eurot.

Ringlusefekti analüüsi põhjal jõuti tulemusele (lähtudes eeltoodud eeldustest), et 38 miljonit eurose eelarvega jõuaks MAK 2014-2020 programmiperioodi jooksul ringlusesse ca 131 miljonit eurot (tabel 13). Seega toimub ligikaudu 3,5 kordne võimendus. Kõige rohkem lõppkasusaajaid oleks tagatiste puhul (ca 1300 koos subsideeritud tagatisega), sest tagatiste puhul rakendub ka kattekordaja. St ühe euro eest on võimalik tagada rohkem kui 1 euro. Mikro- ja väikeettevõtete hinnanguline lõppkasusaajat arv oleks 343 ettevõtet, millest 88 ettevõtet saaksid laenu subsideeritud tingimustel. Siinkohal võib argumenteerida, et tegemist pole märkimisväärse numbriga võttes arvesse ettevõtete arvu sektoris, kuid see on siiski märkimisväärselt suur number võrreldes pikaajaliste investeerimislaenude lõppkasusaajate arvuga, mis oleks koos tootjaorganisatsioonidega 35 ettevõtet. Antud sihtrühma väiksem lõppkasusaajate arv on põhjendatud ka asjaoluga, et sihtrühmade küsitluse tulemusel oli nende ettevõtete arv tunduvalt väiksem, kes vajasis üle 1 miljoni euroseid investeeringuid.

Hetkel on analüüsil lähtutud eeldusest, et nii instrumentide põhiosa tagasimakse kui ka intressid investeeritakse uuesti samadesse instrumentidesse. Samas tuleb arvesse võtta, et mingi riskis rahastamisvahendite rakendamisel esineb ja võib tekkida vajadus kahjude katmiseks. Lisaks sellele oleks vaja katta rahastamisvahendite rakendajate halduskulud. Kui eeldada, et nii tekkinud kahjude kui halduskulude katmiseks kasutatakse intressitulu ja uuesti ringlusesse paisatakse põhiosa tagasimaksetelt saadud rahalised vahendid, siis oleks hinnanguline ringlusefekt 122 970 070 € ehk 3,2 kordne.

Siinkohal on oluline rõhutada, et eeldused ei pruugi vastata tegelikule olukorrale ning reaalsuses võib esineda kõrvalekalded esitatud hinnangust. Samuti muutub ringlusesse jõudev rahasumma ja lõppkasusaajate arv kui rakendada rahastamisvahendeid tabelis esitatust teistel tingimustel.

Tabel 13. Planeeritud eelarveliste vahendite hinnanguline ringlusefekt

SISEDANDMED					Hinnanguline ringlusefekt		
Kogueelarve (milj €)	38						
Kogu ajaperiood (kuud)	74						
Instrument	Rakendamise viis	Eelarve €	Intress	Keskmine summa €	Tagasi-makse-periood (kuud)	Hinnanguline ringlusesse jõudev rahasumma €	Hinnanguline lõppkasusaajate arv (taotlejat/ettevõtet)
Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen	Otselaen	3 500 000	7%	50 000	36	12 736 651	255
Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen subsideeritud tingimustel	Otselaen	1 500 000	4%	50 000	48	4 389 922	88
Pikaajaline investeerimislaen	Kaas-laenamamine	12 000 000	4%	1 000 000	84	24 673 633	25
Tootjaorganisatsioonide pikaajaline investeerimislaen	Kaas-laenamamine	5 000 000	3%	1 000 000	84	10 052 486	10
Mikroettevõtete tagatis	<i>Pole kohalduv</i>	10 000 000	2,5%	70 000	5	49 825 545	712
Alustavate ettevõtete ja tootjaorganisatsioonide tagatis	<i>Pole kohalduv</i>	6 000 000	1,5%	50 000	5	29 282 265	586
KOKKU						130 960 503	

Lisaks ringlusefektile väljendab rahastamisvahendite rakendamise lisaväärtust ka finantsvõimendus, mis väljendub erasektori kaasinvesteeringutes. Näiteks tagatiste abil jõuab laenukapital suurema arvu ettevõtetele ning koos pankadega kaaslaenamisega jõuavad ettevõtetele peaaegu kaks korda suuremad summad kui nt otselaenude puhul. Ringlusefekti analüüsitaks kasutatud eelduste kohaselt rakendatakse kaaslaenamisega pikaajalised investeerimislaenud, mille ringlusesse jõudev summa oleks hinnanguliselt kokku 35 miljonit eurot. Kui eeldada, et pangad panustavad vähemalt 50% laenusummast, siis oleks ettevõtetele jõudev summa kokku 70 miljonit eurot.

Sarnane efekt on ka tagatistega, mis põhimõtteliselt aitavad ettevõtetele turult raha kaasata. MES-i praeguse statistika põhjal on 70 000 eurose tagatise puhul keskmine laenusumma ca 127 000 eurot. See tähendab, et ringlusefekti tulemusel väljaarvutatud hinnanguliste lõppkasusaajate arvu põhjal jõuaks ettevõtetele ca 1300 laenu ehk lähtudes eelpool mainitud keskmisest laenu summast 165 miljonit eurot.

Eelhindamise tulemusel välja töötatud potentsiaalsed rahastamisvahendid aitavad kaasa meetmete konkreetsete eesmärkide ja tulemuste saavutamisele. Artiklite 17(1)(a) ja 17(1)(b) puhul aitab täiendavate rahastamisvahendite suunamine eeskätt põhivarasse kaasajastada tootmist, suurendada ressursiefektiivsust ning anda toodetele suuremat lisandväärtust, mis aitab tõsta meetme siht-rühmadeks olevate põllumajandustootjate ja -töötajate konkurentsivõimet, sh võrreldes teise EL riikide sama sektori ettevõtetega. Seega on rahastamisvahendite rakendamine otseselt seotud MAK 2014-2020 prioriteediga 2 („Elujõulisele ja jätkusuutlikule toidutootmisele suunatud põllumajandus-sektor on konkurentsivõimeline, ressursitõhus ja jätkusuutliku vanuselise struktuuriga“) ning prioriteediga 3 („Põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemisega tegelevad ettevõtjad omavad turujõudu ning nende vahel toimub koostöö põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja

turustamisel“), aga ka keskkonnasõbraliku majandamisega. Rahastamisvahendi puhul on paremad mehhanismid tagamaks, et raha suunatakse majanduslikult jätkusuutlikele ettevõtetele.

Täiendavate rahastamisvahendite suunamine maapiirkonna majandustegevuse mitmekesistamisse (art 19(1)(b) aitab arendada maapiirkondade ettevõtlust, selle innovatiivsust, suurendada maapiirkondade ettevõtlust ning on selle kaudu seotud eelkõige MAK prioriteediga nr 6 („maamajandus ja maapiirkonna elukeskkond on mitmekesised, pakuvad alternatiivseid tööhõivevõimalusi põllumajandusest vabanevale tööjõule ning tuginevad kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele“). Turutõrgete analüüs näitas, et väikeste maapiirkondade ettevõtete investeringuvajadus on suur, kui investeringuvõimekus on piiratud, mistõttu on täiendavad toetusmehhanismid asjakohased.

Seejuures avaldub rahastamisvahendite rakendamisest isegi lisandväärtus, sest tänu ringlusefektile on samade eelarveliste vahendite eest on võimalik toetada suuremat hulka ettevõtteid kui tagastamatute toetuste puhul. Kui lähtuda eeldusest, et kõikide meetmete raames rakendatakse erinevaid instrumente (nt tagatise, laene) samade proportsioonidega, siis on meetmete ringlusefekt järgnev (tabel 14):

- ▶ investeringuteks põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a)) 58 587 593 miljonit €
- ▶ investeringuteks põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b)) 27 570 633 miljonit €
- ▶ investeringuteks majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b)) 44 802 277 miljonit €

Tabel 14. Rahastamisvahendite panus MAK-i 2014-2020 meetmete eesmärkide saavutamisele

Meede	Tagastamatu toetus		Rahastamisvahendid		
	Eelarve (mln €)	Hinnanguline lõppkasusaajate arv	Eelarve (mln €)	Hinnanguline ringlusesse jõudev rahasumma (mln €)	Hinnanguline lõppkasu-saajate arv (taotlejat/ ettevõtet)
Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)(a))	146	<i>pole kohalduv*</i>	17	58,6	750
Investeeringuteks põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks (art 17(1)(b))	67	<i>pole kohalduv*</i>	8	27,6	350
Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (art 19(1)(b))	57	380 projekti (sh 114 põllumajanduse ja 266 mittepõllumajandusliku ettevõtlusega tegelevat ettevõtet)	13	44,8	570

* Hinnangulist lõppkasusaajate arvu/toetavate projektide arvu pole MAK 2014-20202 rakenduskavas välja toodud.

5. Juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks

Käesolevate juhiste eesmärk on anda suunised MAK ja EMKF 2014-2020 finantsinstrumentide rakendamisel jooksva hindamise läbiviimiseks. Juhised võimaldavad rahastamisvahendi elluviimise käigus hinnata valdkonnas ilmnevaid muudatusi ja arenguid, sh turutõrgete, ettevõtete vajaduste ja finantsasutuste finantstoodete pakkumise tingimustes toimuvaid muutusi. Kuna ettevõtete investeringuvajadusi ja võimalusi mõjutavad üldised majanduslikud (nt majanduslangus, nõudluse kasv, toorainehindade muutus) kui ka poliitilised muutused, võivad rahastamisvahendite rakendamisel programmiperioodi jooksul muutuda nii ettevõtete investeringuvajadus kui ka finantsasutuste pakkumised. Jooksva hindamise tulemusel on aga võimalik tuvastada rahastamisvahendite rakendamise kui ka tingimuste muutmise vajadusi.

Rahastamisvahendite rakendamise jooksev hindamine peaks **toimuma igal aastal**, et hinnata rakendamise progressi ja selle tulemusel üle vaadata ka järgmiste aastate rakendamise plaanid. Samas pole iga-aastaselt majanduslikult otstarbekas läbi viia põhjalikku sihtrühmade küsitlust, sest eeldatavalt toimuvad märkimisväärsed muutused sihtrühmade vajaduses alles 2-3 aasta jooksul. Asjakohasem oleks nii MAK 2014-2020 kui ka EMKF rakenduskava 2014-2020 **vahehindamisel** läbi viia põhjalikum sihtrühmade vajaduste ja sektori mitteoptimaalsete investeerimisolukordade kaardistus, et rahastamisvahendite rakendamise poole perioodi peal saada põhjalikum ülevaade võimalikest muudatustest sihtrühmade vajadustes.

Rahastamisvahendite jooksev hindamine võiks toimuda **Põllumajandusministeeriumi ja rahastamisvahendi rakendaja** koostöös. Nimelt on rahastamisvahendite rakendajal tihedam kontakt lõppkasusaajate ehk rahastamisvahendite sihtrühmadega ning finantsasutustega (nt krediidi-asutustega kaaslaenamise korral). Seetõttu on nendel võimalik turuosalistest koguda vahetut informatsiooni nii sihtrühmade vajaduste, mitteoptimaalsete investeerimisolukordade kui ka finantsasutuste finantstoodete pakkumise muutuste kohta (nt intressimäärad, tagasimakseperioodid, tagatiste nõuded vms).

Rahastamisvahendite iga-aastasel jooksva hindamisel on soovitatav analüüsida järgmisi **sisendandmeid**:

- ▶ rahastamisvahendi rakendaja poolt ettevõtete (st rahastamisvahendite taotlejate) ja finantsasutuste esindajatelt kogutud kvalitatiivne informatsioon
- ▶ rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajad (nt taotluste arv, väljastatud laenude arv)
- ▶ taotlejate küsitlemise tulemused (*võimalusel*)

Rahastamisvahendi rakendaja poolt ettevõtete ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsioon on kvalitatiivse iseloomuga ja peaks andma indikatsiooni, kas on muutusi toimunud:

- ▶ ettevõtete investeringuvajadustes (investeeringuaktiivsus, investeringusummad, kasutusvaldkonnad, tagasimakseperioodid, rahastusallikate eelistus)
- ▶ ettevõtete mitteoptimaalsetes investeerimisolukordades (takistused ja kitsaskohad investeringute teostamiseks vajalike rahaliste vahendite kaasamisel)
- ▶ finantsasutuste finantstoodete pakkumises (intressimäärad, tagasimakseperioodid, laenatavad summad, tagatise nõuded, ettevõtete riskisuse hindamise meetodika)

Ettevõtete ehk rahastamisvahendite taotlejatelt ja finantsasutuste esindajatelt kogutud informatsiooni on võimalik võrrelda käesolevas rahastamisvahendite eelhindamise aruandes esitatud tulemustega. Selle kaudu on võimalik tuvastada üldisi muutusi turul, mida vajadusel analüüsida põhjalikumalt kas Põllumajandusministeeriumi ja rahastamisvahendite rakendaja koostöös või kaasates erapooletut teenuspakkujat. Alljärgnevalt on esitatud tabel 15, mis sisaldab kokkuvõtlikult eelhindamise tulemusi. Tabel on abivahendiks turul toimuvate muutuste tuvastamiseks.

Tabel 15. Rahastamisvahendite eelhindamise tulemuste ja iga-aastaste muutuste kaardistamise näidistabel

Rahastamisvahendite eelhindamise tulemused	Jooksev hindamine		
	2015	2016	...
Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja hulgimüügi ettevõtted ning muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted			
Investeeringute teostamisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> • mikrolaenude piiratud kättesaadavus • laenude lühike tagasimakseperiood • tagatiste ebaõiglane hindamine/tagatiste puudus 	<i>Nt: Investeeringute tegemisel on probleemiks kõrge intressimäär ja pikaajaliste investeerimislaenude piiratud kättesaadavus</i>		
Ettevõtted vajavad täiendavaid rahalisi vahendeid investeeringute teostamiseks. Eelistavad vahendid on: <ul style="list-style-type: none"> • investeeringutoetused • krediidasutuste laenud • omanike ja kolmandate osapoolte laenud 	<i>Nt: Ettevõtete suudavad investeeringuvajadusi täita ettevõtte omavahenditest - täiendavaid rahalisi vahendeid ei vajata.</i>		
Kõige enam kogevad takistusi mikroettevõtted ja alustavad ettevõtted (sh noortalunikud)	<i>Nt: Ettevõtte investeeringute elluviimisel puuduvad probleemidega kokku nii väike kui ka suurettevõtted</i>		
Sihtrühm vajab investeeringute teostamiseks põhiliselt mikrolaene (alla 100 000 €)			
Tootjaorganisatsioonid			
Investeeringute teostamisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> • tagatiste puudus/tagatisinstrumentide kallidus • laenude lühike tagasimakseperiood 	...		
Tootjaorganisatsioonid vajavad täiendavaid rahalisi vahendeid organisatsiooni tavapärase tegevuse ja investeeringute elluviimiseks. Eelistatavad vahendid on: <ul style="list-style-type: none"> • investeeringutoetused • krediidasutuste laenud 	...		
Sihtrühm vajab investeeringute teostamiseks pikaajalise investeerimisläine (100 000 - 500 000 €)	...		
Maaparandusühistud			
Täiendavaid rahalisi vahendeid vajatakse eeskätte maaparanduslike tööde teostamise finantseerimiseks. Eelistavalt kasutatakse investeeringutoetusi.	...		
Tulenevalt MPÜ-de nõrkadest majandusnäitajatest puudub ettevõttel võimekus krediidasutuste laenude saamiseks ja ka rahastamisvahendite tagasimaksmiseks.	...		
Rahastamisvahendeid kasutatakse eelkõige toetuse omaosaluse katmiseks või sildfinantseerimiseks	...		
Sadamad			
Investeeringute teostamisel esinevad probleemid: <ul style="list-style-type: none"> • krediidasutuste laenude puudulik kättesaadavus • ebapiisavad majandusnäitajad ja rahavood, mis takistavad krediidasutuste laenude taotlemist ja ka rahastamisvahendite näol saadud toetuste tagasimaksmist 	...		
Sihtrühm vajab investeeringute teostamiseks pikaajalisi investeerimislaene (> 250 000 €)	...		
Rahastamisvõimaluste pakkumine			
Alustavate ja mikroettevõtetel piiratud ligipääs krediidasutuste laenudele	...		
Mikrolaenude kallidus (kuni 50 000 € laenude	...		

intress 3-10%+ EURIBOR)			
Liisingute turg toimib tõrgeteta	...		

Rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajad kirjeldavad rahastamisvahendite rakendamist, sh esitatud taotluse arvu, väljastatud laenude ja tagatiste arv ning rahastamisvahendi aastase planeeritud eelarve kasutusmäär kuid ka sisulisi näitajaid nagu keskmised laenusummad, keskmised tagasimakseperioodid jms, mis kirjeldavad üht tüüpi rahastamisvahendi nõudlust sihtrühmade poolt. Ühe aasta rahastamisvahendite rakendamise näitajate põhjal on võimalik hinnata, kas järgmisel aastal on vajalik muuta rahastamisvahendi pakkumise tingimusi. Näiteks, kui:

- üht tüüpi rahastamisvahendile planeeritud eelarvelised vahendid jagatakse välja juba esimeste kuudega võib see viidata asjaolule, et selle rahastamisvahendi järele on suur nõudlus
- üht tüüpi rahastamisvahendile planeeritud eelarvelised vahenditest on rohkem kui näiteks 60% alles, võib antud tüüpi rahastamisvahendile olla planeeritud väiksem nõudlus ning eelarvelised vahendid on võimalik suunata teistesse finantsinstrumentidesse
- taotletavad laenusummad/tagatised on planeeritud suuremad/väiksemad, siis võib esineda vajadus üle vaadata pakutatavate laenude/tagatiste piirmäärad
- taotlejate eelistused tagasimakseperioodidele on planeeritud erinevaid, siis võib esineda vajadus üle vaadata finantsinstrumentide tingimused

Väljundnäitajate analüüsil on võimalik tugineda tabelis 16 toodud näidisele täites sellega iga meetme kohta eraldi. Seejuures on praegu esitatud sihttasemed näitlikustavad ning need tuleks määrata Põllumajandusministeeriumi ja rahastamisvahendi rakendaja poolt iga-aasta ühe konkreetse aasta rahastamisvahendeid planeerides.

Tabel 16. Rahastamisvahendite rakendamise väljundnäitajate analüüsitabeli näidis

Meede	Nt: investeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks (art 17(1)Xa))						
Kogueelarve:	17 milj €						
Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen							
Väljundnäitaja	Sihttase 2015	Saavutustase 2015	Saavutusmäär 2015	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016
Planeeritud eelarve	3,5 milj €	3,5 milj €	100%	
Taotluste arv	150	250	160%	
Väljastatud laenude arv	100	110	110%	
Muud näitajad	Rahastamisvahendi eelhindamise tulemus		2015 näitajad	2016 näitajad	2017 näitajad	2018 näitajad
Keskmine laenusumma	50 000 €			
Keskmine intress	7% (alustavad ettevõtted ja tootjaorganisatsioonid 5%)			
Keskmine tagasimakseperiood	36 kuud (alustavad ettevõtted ja tootjaorganisatsioonid 48 kuud)			
Pikaajaline kasvulaen							
Väljundnäitaja	Sihttase 2015	Saavutustase 2015	Saavutusmäär 2015	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016
Planeeritud eelarve	5 milj €	3,2 milj €	64%				
Taotluste arv	15	7	46%				
Väljastatud laenude arv	5	3	60%				
Muud näitajad	Rahastamisvahendi eelhindamise tulemus						...
Keskmine laenusumma	1 000 000 €				
Keskmine intress	4%+EURIBOR				
Keskmine tagasimakseperiood	84				
Mikroettevõtete tagatis							

Väljundnäitaja	Sihttase 2015	Saavutustase 2015	Saavutusmäär 2015	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016
Planeeritud eelarve					
Taotluste arv					
Väljastatud tagatiste arv					
Muud näitajad	Rahastamisvahendi eelhindamise tulemus					
Keskmine tagatud laenusumma	127 000 €						
Keskmine intress	2,5%						
Keskmine tagasimakseperiood	60 kuud						
Alustavate ettevõtete ja tootjaorganisatsioonide tagatis							
Väljundnäitaja	Sihttase 2015	Saavutustase 2015	Saavutusmäär 2015	Sihttase 2016	Saavutustase 2016	Saavutusmäär 2016
Planeeritud eelarve					
Taotluste arv					
Väljastatud tagatiste arv					
Muud näitajad	Rahastamisvahendi eelhindamise tulemus					
Keskmine tagatud laenusumma	70 000 €						
Keskmine intress	1,5%						
Keskmine tagasimakseperiood	60 kuud						

Jooksvalt põhjalikuma informatsiooni saamiseks muutunud turutingimuste kohta tasub kaaluda **taotlejate küsitlemist**. See tähendab, et finantsinstrumendina antava laenu või tagatise taotlejad täidaksid taotluse esitamisel lühikese küsimustiku. Küsimustik on võimalik koostada eelhindamise käigus koostatud ettevõtete küsitlemise küsimustiku (vt lisa 2) eeskujul valides välja huvipakkuvaid küsimusi ettevõtete investeringuvajaduste ja esinevate mitteoptimaalsete investeerimisolukordade kohta. Nii on võimalik koguda kvantitatiivseid andmeid, mis on otseselt võrreldavad eelhindamise tulemustega, et tuvastada muutusi turutingimustes.

Kokkuvõte

Ernst & Young Baltic AS (edaspidi EY) viis Põllumajandusministeeriumi tellimusel läbi „Eesti maaelu arengukava 2014-2020“ ja „Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 rakenduskava“ rahastamisvahendite eelhindamise. Uuringu eesmärgiks oli rahastamisvahendite rakendamise vajaduste eelanalüüs, mille käigus tuvastati valdkonna turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimis-olukorrad ning määratleti võimalikud toetavad rahastamisvahendite liigid. Eelhindamise protsess viidi läbi tihedas koostöös tellija ja Maaelu Edendamise Sihtasutuse esindajatega, kellega kooskõlastati kõik meetodilised otsused ja tõlgendati analüüsitulemusi.

Eelhindamise sihtrühmadeks olid MAK-i ja EMKF-i rakenduskava 2014-2020 võimalikud lõppkasusaajad. Nendena käsitleti põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ning muid mittepõllumajanduslikke maapiirkonna ettevõtteid, tootjaorganisatsioone, maaparandusühistuid ja sadamaid. Kõiki sihtrühmi analüüsiti kolmes põhilisest perspektiivist, milleks olid turukaardistus ja turutõrgete analüüs, tuvastatud mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks sobilike rahastamisvahendite kujundamise ja rakendamise ettepanekute väljatöötamine ning rahastamisvahendite elluviimise investeerimisstrateegia kavandamine.

Kokkuvõttes tuvastati kõikide nimetatud sihtrühmade puhul ettevõtete või organisatsioonide tegevuse finantseerimisel esinevaid mitteoptimaalseid investeerimisolukordi. Samas jõuti analüüsi käigus aga järeldusele, et mitte kõikide sihtrühmade investeerimisvajaduste katmiseks ei sobi rahastamisvahenditena antavad toetused. Tulenevalt piiratud majanduslikust võimekusest ei pruugi olla osad sihtrühmad võimelised finantsinstrumentide abil teostatud investeringuteks kulunud raha tagasi maksma. Erinevate sihtrühmade poolt kogetavaid mitteoptimaalseid investeerimisolukordi ja võimekust finantsinstrumentide kasutamiseks on kirjeldatud järgnevalt.

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtted

Veebiküsitluse tulemuste põhjal kasutavad põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtted oma tegevuse rahastamiseks enamjaolt omaniku või muu seotud osapoole investeringuid (ca 65% vastanutest), investeringutoetusi (ca 60%), liisingut (ca 55%) ja krediidasutuste laenusid (ca 40%). Seejuures on kõige enam probleeme esinenud investeringutoetuste ja krediidasutuste laenude saamisel, mille korral vastavalt 20% ja 9% vastajatest on üritanud nimetatud allikate kaudu rahastust saada, kuid see pole õnnestunud. Investeringutoetuste piiratud ligipääsu probleemid pole finantsinstrumentide kontekstis esmatähtsad, kuid siinkohal tuleb arvesse võtta, et neid probleeme kogevad ettevõtted saaksid kasutada alternatiivsete rahastamisallikatena finantsinstrumente.

Piiratud ligipääsu krediidasutuste laenudele on kogenud lisaks ka 60% põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtetest, kes on pidanud kasutama krediidasutustest laenu saamiseks täiendavaid tagatisi. Nendest omakorda 28% pole kasutanud KredExi, MES-i ega kohaliku hoiu- ja laenuühistu tagatisi, vaid pannud näiteks garantiiks hoopis oma korteri, maja, maa või omaniku isikliku vara. Üldiselt on suurimad probleemid ettevõtete tegevuse finantseerimisel seotud krediidasutuste laenude liiga lühikeste tagasimakseperioodide, tagatiste ebapiisavaks hindamise ja tagatiste puuduse ning ettevõtete krediidasutuste jaoks ebapiisavate majandusnäitajatega. Seejuures ilmnes, et piiratud ligipääs investeringutele ei mõjuta mitte nii palju ettevõtte tavapärast äritegevust, vaid takistab pigem ettevõtte tegevuse laiendamist, kasvamist ja arenguvõimaluste realiseerimist. Mitteoptimaalseid investeerimisolukordi kogevad põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ettevõtetest kõige enam alustavad, mikro- ja väikeettevõtted. Mida suurem ja pikema äritegevusega

on ettevõtte, seda kättesaadavamad on talle ka täiendavad rahalised vahendid. Investeeringute teostamisel esinenud kitsaskohad tegevusvaldkondade lõikes oluliselt ei erinenud.

Ka järgmisel viiel aastal on 80% ettevõtete esindajate hinnangul neil vajadus lisaks ettevõtte ärikasumile ka täiendavate rahaliste vahendite järele, et ettevõtte arenguplaane ellu viia. Üle 50% vastajate investeeringuvajadus jääb alla 50 000 €, kuid suuremate põhivarainvesteeringute puhul on investeeringuvajadus vahemikus 100 000 - 200 000 € (25% juhtudest). Kõige sagedamini plaanivad ettevõtted investeerida ehitistesse ja rajatistesse (408 vastanut), mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse (306 vastanut), tootmismaa ostmisse (265 vastanut) ning tootearendusse (221 vastanut). Seejuures eelistavad ettevõtted kasutada investeeringute teostamiseks eelkõige investeeringutoetusi (ca 90%), kuid samas olid 54% ettevõtetest valmis investeeringuid ellu viima ka tagastamatute toetusteta. Teiste eelistatavate rahastuse allikatena nimetati liisingut (ca 60%), omaniku või seotud osapoole investeeringut (ca 60%) ja krediidasutuste laene (ca 60%). Ligikaudu pooled intervjueeritustest kaaluksid ühe alternatiivse rahastamise allikana riiklikke finantsinstrumente.

Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted

Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete investeerimistegevuse juures tuvastati sarnased tulemused kui põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtete sihtrühma puhul. Suuremate kitsaskohtadena investeeringute teostamisel toodi välja ebapiisav omakapital, mis tekitab vajaduse täiendavate rahaliste vahendite kaasamise järele, samal ajal kui ettevõtted ei vasta laenu või liisingu taotlemiseks krediidasutuste tingimustele. Kuna mitmed mittepõllumajanduslikud ettevõtted on keskendunud teenuste pakkumisele maapiirkonnas, siis soovitakse lisaks põhivarainvesteeringutele (seadmed ja masinad ca 92%, ehitised ja rajatised ca 77%) tegeleda ka olemasolevate toodete/teenuste arendamisega (ca 78%) ning töötajate koolituse ja väljaõppega (ca 75%).

Erinevalt põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtetest jääb aga muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete tulevane investeeringuvajaduse suures osas alla 10 000 €, kuid antud summa eest ei soovita teostada ka põhivarainvesteeringuid. Investeeringute sihtotstarve on sellistel juhtudel näiteks töötajate töötingimuste parandamine, töötajate koolitamine ja väljaõpe ning tootearendus. Kuni 100 000 € investeeringute tegemine on vajalik seadmete ja masinate ning ehitiste ja rajatiste puhul (ca 60% juhtudest). Seejuures ilmes, et mittepõllumajanduslikud ettevõtted teostaksid laenu või liisinguga neid põhivarainvesteeringuid, mis soodustaksid ettevõtte äritegevuse kasvu ja investeeringu tasuvust. Mittepõhivarainvesteeringuid eelistatakse teostada omakapitalist või investeeringutoetustega.

Tootjaorganisatsioonid

Tootjaorganisatsioonid on viimase viie aastal jooksul kasutanud organisatsiooni rahastamisel ja investeeringute teostamisel kõige rohkem omanike investeeringuid, toetusi, krediidasutuse laenusid ja liisinguid. Krediidasutuse laenusid kasutanud ühistutest (45% intervjueeritustest) on peaaegu kõik kasutanud käibekapitalilaenusid (95%), kuid investeeringulaenu on kasutanud ainult 30% ühistutest. Laene kasutanud ettevõtetest ligikaudu pooled on pidanud esitama laenu saamiseks täiendavaid tagatisi. Kokkuvõttes seisnevad põhilised probleemid pikaajaliste investeeringute teostamisel selles, et puuduvad vajalikud tagatised ja laenude tagasimakseperiood on liiga lühike.

Intervjueeritud ühistutest vajavad ligikaudu 90% järgmisel viiel aastal täiendavaid rahalisi vahendeid ühistu tegevuse rahastamiseks (sh nii käibekapitali kui põhivarainvesteeringute tarbeks). Täiendava investeeringuvajaduse summa jääks üldjuhul suurusjärku 200 000 kuni 1 miljonit eurot. Tootjaorganisatsioonid eelistaksid katta investeeringuid põhiliselt kolmest allikast: investeeringutoetused,

laenuid ja omafinantseering. Samas ligikaudu pooled ühistud oleksid valmis investeringuid realiseerima ka ilma toetusteta selle asemel finantsinstrumente kasutades.

Maaparandusühistud

Maaparandusühistud erinevad oma toimimiselt nii valdkonna ettevõtetest kui ka tootja-organisatsioonidest, kuna nende tegevus on enamjaolt seotud maaparandustegevuste elluviimisega, mis ei ole kasumi teenimisele suunatud tegevused. Seetõttu pole maaparandusühistud vajanud varasemalt ka investeringute teostamiseks märkimisväärselt täiendavaid rahalisi vahendeid, vaid liikmete investeringuid (27 vastanut) ja toetusi (26 vastanut) on kasutatud tavapärase maaparandusühistu tegevuse elluviimiseks. Sellest tulenevalt on kasutanud ka ainult 25% veebiküsitlusele vastanud maaparandusühistutest krediidasutuste laenusid, millest omakorda 10 laenu on võetud toetuste omaosaluse katmiseks või sildfinantseerimiseks.

Kõige suuremate probleemidena maaparandusühistute tegevuse finantseerimisel toodi välja asjaolu, et nende majandusnäitajad ei ole krediidasutuste jaoks pikaajalise investeringulaenu andmiseks piisavad. Teistest olulisema probleemina rõhutati ka seda, et krediidasutused hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatult ebapiisavaks. Tulenevalt MPÜ-de praegusest toimimismudelist nähakse rahastamisvajaduse katmisel esineva turutõrke lahendusena eelkõige tagastamatut abi.

Valdav enamus (86%) maaparandusühistutest ütles, et neil *esineb* või *pigem esineb* järgmise viie aasta jooksul vajadust täiendavate rahaliste vahendite järele. Sagedasemateks investeringuvajaduse suurusjärgudeks märgiti 50 000 € (25% ettevõtetest) ja 200 001 - 500 000 €. Investeringuvajaduse katmisel kaalutakse peamiselt omanike investeringute ja investeringutoetuste kasutamist. Krediidasutuse laenu kasutamist kaaluvad vaid 20% maaparandusühistutest, põhjendades seda sellega, et MPÜ-del ei teki laenu tasumiseks piisavaid tulusid. Ainult 25% vastajatest leidis, et finantsinstrument on sobiv vahend MPÜ-de finantseerimiseks, kuid ka siis pigem sild- või omafinantseeringu katmiseks.

Sadamad

Intervjueeritud sadamatest on 72% kasutanud lisaks omavahenditele sadama tegevuse finantseerimisel ka täiendavaid rahalisi vahendeid, kuid enam kui pooled investeringud on teostatud investeringutoetuste abil. Üldjuhul pole sadama pidamine Eestis kasumlik ettevõtmine, mistõttu ei suudeta sadama rahavoogudest investeringuvajadust katta (sh krediidasutuse laenusid tagasi maksta). Küsitletud sadamatest oli ainult 31% (10 sadamat) kasutanud krediidasutuste laenusid, kuid sageli just projektide toetuste omaosaluse katmiseks.

Vaatamata sellele esineb 87% küsitletud sadamate esindajate hinnangul neil järgmise viie aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele. Põhiline investeringuvajadus on vahemikus 250 000 € - 2 miljonit €, mille sihtotstarve on sadama toetava infrastruktuuri või toimimisega seotud põhivarainvesteeringud. Krediidasutuste laenusid nähakse rahastamise allikatena peamiselt sild- ja omafinantseeringu katmisel. 56% intervjueeritavatest ütlesid, et riiklikud finantsinstrumendid oleksid sadama täiendavaks finantseerimiseks sobivad, kuid seda eelkõige toetuste projektide kaasfinantseeringuna. 81% vastanud sadamatest ei viiks tulevasi investeringuid ellu ilma toetusteta.

Mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ületamiseks rahastamisvahendite rakendamise ettepanekud

Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ning pakkumise analüüsitulemuste põhjal on võimalik kokkuvõtlikult välja tuua neli sihtgruppideülest kitsaskohta, mis ei ole seotud tagastamatu abiga. Nendeks on:

- ▶ puudulik ligipääs mikrofinantseeringule (sh laenudele)
- ▶ ettevõtete ebapiisavad tagatised
- ▶ piiratud ligipääs pikaajalistele investeerimislaenudele

- ▶ laenude liiga lühike tagasimakseperiood

Kõige rohkem avalduvad mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ning muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna mikro- ja väikeettevõtete puhul. Nende hulgas eristuvad eraldi alasihtrühmana alustavad ettevõtted (sh noored põllumajandustootjad ehk noortalunikud), kes kogevad ettevõtte tegevuse rahastamiseks vajaliku finantseeringu leidmisel teiste sihtrühmadega võrreldes rohkem tõrkeid. Nende ületamiseks oleksid sobivad vahendid eeskätt mikrolaenud ja subsideeritud tagatised ning piiratud mahu ka pikaajalised investeerimislaenud. Viimased omavad aga siiski mõningal määral väiksemat tähtsust, sest ligikaudu 75% vastajate investeringuvajadused jäävad alla 50 000 € ning seega oleks pikaajaliste investeerimislaenude tarbijate sihtrühm väiksem.

Tulenevalt tootjaorganisatsioonide investeeringute suuremast mahust on nende mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad seotud põhiliselt pikaajaliste suuremahuliste investeeringutega. Neid kitsaskohti annaks ületada rahastamisvahenditega subsideeritud tagatiste ja pikaajaliste investeerimislaenude näol eeldusel, et neid laene oleks võimalik eraldada pikema tagasimakseperioodiga kui seda kommertsbankad tavaliselt pakuvad.

Sadamate ja maaparandusühistute tegevuse rahastamisel esinevad probleemid on võrreldavad. Nende põhiliseks probleemiks on piiratud ligipääs pikaajalistele investeeringutele (nt kommertsbankade laenudele), sest nii sadamate kui maaparandusühistute puhul pole tegemist kasumliku ettevõtmisega, mistõttu puudub neil vajalik suutlikkus laene tagasi maksta. Seega on tavapärase sadama või maaparandusühistu rahastamine finantsinstrumentidest raskendatud.

Ka teiste riikide kogemuste kaardistamisel ilmnes, et kõige levinum praktika finantsinstrumentide rakendamisel on VKE-dele suunatud laenud, garantiid ja omakapitaliinvesteeringud. Samuti on väga sageli instrumente suunatud just alustavatele ja varajases kasvufaasis ettevõtetele. Valdcondadest on senises praktikas kõige enam instrumente suunatud kõrgtehnoloogiasse, TjA-sse ja innovatsiooni. Subsidiertud tingimustel rahastamisvahendit on rakendatud peamiselt nn pehmete laenudena (*soft loans*), kus avaliku sektori abi seisneb intressitoes ja tagatisetoes, mille kohaselt on laen konkreetselt defineeritud sihtgrupile kättesaadav turutingimustest märkimisväärselt soodsama laenuintressiga või koguni ilma intressi ja tagatise nõudeta.

Rahastamisvahendite investeerimisstrateegia

Eelhindamise käigus läbiviidud analüüside tulemuste põhjal peaks MAK-i ja EMKF-i raames rakendatavate rahastamisvahendite investeerimisstrateegia keskenduma nelja tüüpi instrumentidele.

- ▶ **Mikro- ja väikeettevõtete kasvulaen**

Mikroettevõtetele ja väikse suurusega ettevõtetele on kõige suurem nõudlus mikrofinantseeringu järele, millele pole aga vaatamata väikestele summadele ligipääs tagatud. Osasid mikrofinantseeringuga seotud takistusi aitavad lahendada tagatised, kuid siiski ei ole tagatise puudumine ainukeseks kitsaskohaks laenuotodete tarbimisel. Nimelt puuduvad mitmetel mikro- ja väikeettevõtetele pankade ootusi täitvad majandusnäitajad ja rahavooprognosid. Mikrofinantseeringut pakuvad pangad nõuavad 10 000 € suuremate laenude puhul tagatise ning samuti rahavoogude prognoose. Mitmed krediidasutused ei keskendu üldse mikrolaenude pakumisele. Muuhulgas on lihtsamini kättesaadavad mikrolaenud ka kõrgema intressimääraga, et pangad saaksid katta nende potentsiaalselt suuremat riski. See aga muudab laenuotote ettevõtetele kalliks.

Finantsinstrumendina antav mikrolaen oleks ettevõtetele sobivaks investeeringu rahastamise vahendiks juhul, kui nad krediidasutuste rangetele krediidireitingu tingimustele ei vasta. Mikro- ja väikeettevõtted on maapiirkonnas ülekaalus ning seetõttu ka erilise tähtsusega. Riigil

on võimalik kanda suuremat riski kui pangad on nõus võtma. Mikrolaenu on võimalik rakendada *off-the-shelf* instrumendina - VKE-de riskijagamise laenuna (*RS Loan*).

▶ **Pikaajaline investeerimislaen**

Pikaajaliste investeeringute piiratud ligipääsu aitavad ühelt poolt lahendada tagatise instrumendid, kuid ettevõtete jaoks on ettevõtte arengu rahastamiseks samaväärseks probleemiks ka liiga lühikesed tagasimakseperioodid. Sama probleemiga puutuvad kokku ka tootjaorganisatsioonid, kelle vajatavate pikaajaliste investeeringute maht on tunduvalt suurem kui valdkonna ettevõtetel.

Investorite ja krediidasutuste esindajate endi sõnul jaguneb põllumajanduse, kalanduse ja metsanduse ettevõtete tootlikkus pikemale perioodile, kui teistel sektoritel, ja seetõttu on investeeringute tasuvusperiood pikem. See tähendab aga ka, et ettevõtted vajavad investeerimislaenudele tihtipeale pikemat tagasimakseperioodi, et mitte sattuda makseraskustesse.

Finantsinstrumendina pakutava pikaajalise investeerimislaenu abiga oleks võimalik viia laenud pikemale tagasimaksegraafikule. Sarnane positiivne finantsinstrumendi kogemus on MES-il lõppevast programmiperioodist ka vesiviljeluse laenuga, mis kaaslaenamise vormis ka pankade poolehoiu võitis. Tuginedes varasematele positiivsetele kogemustele ja sektori vajadustele oleks MAK-i ja EMKF-i raames asjakohane keskenduda finantsinstrumentide rakendamisel pikaajalistele investeeringutele, mis peaksid olema suunatud kasvupotentsiaali omavatele ettevõtetele, kes panustaksid investeeringu tulemusel sektori majanduskasvu.

▶ **Tagatised**

Suurem osa sektoris esinevatest mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest on võimalik lahendada tagatise instrumendiga. Nii turukaardistusel osalenud sihtrühmade esindajad kui ka pakkujad tõid välja, et laenuaotluste rahuldamisel on üheks põhiliseks kitsaskohaks ebapiisavad tagatised. See kehtib nii tootjaorganisatsioonide kui ka ettevõtete puhul. Kuna tootjaorganisatsioonid tegelevad põhiliselt põllumajandussaaduste vahendamisega, siis puudub neil tagatiseks sobilik põhivara. Ettevõtetel endil pole tihtipeale vajalikku tagatist ning kuigi piiratud määral võib ettevõtte omanik enda isikliku varaga laenu garanteerida, siis ei ole see hea ettevõtluse tava ning pigem tuleks eelistada institutsionaalseid tagatiste pakkujaid (nt MES, KredEx).

Tagatis ei oma tugevat turgu moonutavat mõju, sest eraturu pakkumine neile puudub ning suurimateks pakkujateks oleks hoiu- ja laenuühistute kõrval riigi omandis olevad KredEx ja MES. Põhiliseks mõjuku on krediidasutuste laenude potentsiaalse tarbimise kasv. Seega aitaksid tagatised tuua turule ka rohkem investeeringuid, sest need annavad krediidasutustele piisava kindluse laenu väljastamiseks. MAK 2014-2020 ja EMKF rakenduskava 2014-2020 raames vajalikku tagatise on võimalik rakendada *off-the-shelf* tagatisinstrumendina (*capped guarantee*) järgides selleks püstitatud nõudeid.

Riiklike prioriteetide elluviimiseks ja keskse tähtsusega valdkondades või sihtrühmade seas arenguhüppe saavutamiseks (nt alustavad ettevõtjad, tootjaorganisatsioonid, noortalunikud) tasub kaaluda veelgi soodsamate tingimustel tagatise pakkumist (nt intressimäär 1,5%).

▶ **Omakapitaliinvesteeringud**

Omakapitaliinvesteeringud on pikaajaliste investeeringute finantseerimisel teiseks alternatiivseks sekkumismeetmeks. Omakapitaliinvesteeringud on sobivad kasvuettevõtetele, kes soovivad läbi viia struktuurset muutust ja riskantsemat äriplaani, mille jaoks ei ole võimalik krediidasutusest laenu näol sobivat rahastust saada. Omakapitaliinvesteeringud sobivad eeskätt selliste investeeringute teostamiseks, kus investeeringu tootlikkus tekib alles paari

aasta pärast peale investeeringu teostamist, mistõttu pole otstarbekas teostada seda pangalaenuga, sest suutlikkus selle tagasimaksmiseks võib tekkida samuti alles paari aasta pärast.

Omakapitaliinvesteeringute sihtrühm teiste instrumentide sihtrühmadest kitsam ja nende rakendamine EMKF-i raames võib olla tähtsam kui MAK-i raames. Samas ilmnes riigiabi määruste analüüsi käigus aga, et omakapitaliinvesteeringute rakendamine kalanduse sektoris on komplitseeritud, sest riigiabi põhjal määratavad maksimaalsed abimäärad on ettevõtete tegelike investeeringuvajadustega võrreldes liialt madalad.

Antud instrumentide rakendamise tingimused tuleks sihtrühmade lõikes mõningal määral eristada, sest valitud sihtrühmadele, nagu alustavad ettevõtted, noored põllumajandustootjad ja tootjaorganisatsioonid, tasub kaaluda rahastamisvahendite rakendamist subsideeritud tingimustel. Nii MAK-i kui ka EMKF-i rakenduskava lõppkasusaajate puhul on fookuses valdkonna ettevõtete pikaajalised investeerimislaenud ja tootjaorganisatsioonide toetused. Samas erinevalt EMKF-i rakenduskava raames rakendatavatest võimalikest rahastamisvahenditest on MAK-i raames põllumajanduse ja mittepõllumajanduse ettevõtetele vajalikud ka alustavatele ettevõtetele suunatud instrumendid ja mikrofinantseering. Väljapakutud võimalike rahastamisvahendite rakendamise tingimused on esitatud sihtgruppide ja instrumentide lõikes aruande peatükis 4.2, tabelis 9.

Lisa 1. Metoodika

„Eesti maaelu arengukava 2014-2020“ ja „Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 rakenduskava“ rahastamisvahendite eelhindamise analüüsi läbiviimiseks koguti vajalikke andmeid ja taustinformatsiooni mitmeosalise andmekogumisprotsessi käigus. Seejuures piiritleti metoodilise planeerimise esimese sammuna koostöös tellija ja valdkonna ekspertidega uuringu skoop ja sihtrühmad.

Eelhindamise analüüsi protsess koosnes viiest kesksest etapist.

- ▶ Esimeseks etapiks oli turukaardistuse tarvis ja turutõrgete kohta andmete kogumine ning analüüsi läbiviimine, mis oli oluliseks sisendiks järgmistele töödele.
- ▶ Teises etapis viidi läbi teiste riikide finantsinstrumentide rakendamise praktika kaardistamine.
- ▶ Kolmandas etapis kasutati eelnevate etappide analüüsitulemusi ja formuleeriti konkreetsete finantsinstrumentide tüübid ja ettepanekud nende rakendamiseks.
- ▶ Paralleelselt kolmanda etapiga viidi läbi intervjuud pakkujate ehk potentsiaalsete finantsinstrumente rakendavate osapooltega, misjärel kirjeldati intervjuude põhjal saadud analüüsitulemusi.
- ▶ Viimasel etapil teostati koosmõju analüüs, riigiabi analüüs ja koostati potentsiaalsete rahastamisvahendite rakendamise investeerimisstrateegia. Lisaks koostati juhised rahastamisvahendite jooksvaks hindamiseks.

Järgnevalt on tutvustatud põhjalikumalt turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi, pakkumise analüüsi ja teiste riikide praktikate kaardistamise protsessi.

1.1 Turukaardistus ja turutõrgete analüüs

Turukaardistusel ja turutõrgete analüüsil keskenduti mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ning investeringuvajaduste analüüsile põllumajanduse, mittepõllumajandusliku maapiirkonna ettevõtluse ning kalanduse ja vesiviljeluse valdkondades. Rahastamisvahendite siht- ja huvirühmadena käsitleti vastavates tegevusvaldkondades tegutsevaid ettevõtjaid, mittetulundusühinguid ja sihtasutusi.

Tulenevalt sihtrühma eripäradest moodustati viis gruppi, keda analüüsiti eraldiseisvalt. Nendeks sihtrühmadeks olid:

- ▶ põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtted
- ▶ muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted
- ▶ tootjaorganisatsioonid
- ▶ maaparandusühistud
- ▶ sadamad

Sihtrühmade turutõrgete analüüsimiseks koguti andmeid veebiküsitluste ja telefoniintervjuude teel. Üldise ülesehituse seisukohast keskenduti andmete kogumisel neljale temale, milleks olid:

- ▶ varasem finantseerimistegevus
- ▶ turutõrked
- ▶ tulevane investeerimisvajadus
- ▶ rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtted

Esimese sihtrühma valim (põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtted) oli kõige suurem ning küsitlus viidi läbi poolstruktureeritud veebiankeediga (lisa 2). Sihtrühma valimi moodustamisel keskenduti tellija poolt määratletud tegevusalade äriühingutele (OÜ, AS, TÜH, FIE, UÜ), kelleks olid (lähtudes EMTAK-ist):

01 - taime- ja loomakasvatus, v.a jahindus

031 - kalapüük

032 - vesiviljelus

10 - toiduainete tootmine

11 - joogitootmine

46111 - põllumajandustoorme, elusloomade, tekstiilitoorme ja pooltoodete vahendamine

46331 - piimatoodete, munade, toiduõli ja -rasva hulгимүүk

46311 - puu- ja kõögivilja hulгимүүk

46211 - teravilja, töötlemata tubaka, seemnete ja loomasööda hulгимүүk

46231 - elusloomade hulгимүүk

Valim moodustati tuginedes äriregistri andmetele, jättes seejuures välja likvideerimisel olevad ettevõtted.

Oluline on siinkohal ära märkida, et analüüsi käigus piiritleti koos tellijaga esimest põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtete sihtrühma FIE-dele ja äriettevõtetele. See tähendab, et mittetulundusühingud ja sihtasutusi ei vaadeldud potentsiaalsete rahastamisvahendite kasutajatena. Ühelt poolt tuvastati projektimeeskonna kohtumistel, et mittetulundusühingud ja sihtasutused ei ole oma toimimise põhimõtetest lähtuvalt esmatähtsad rahastamisvahendite saajad.

Mittetulundusühingud ja sihtasutused pole enamjaolt kasumit teenivad ettevõtmised, seega võib neil tekkida probleeme rahastamisvahenditena saadud laenude või tagatiste tagasimaksmisel. Samale järeldusele jõuti ka sadamate ja maaparandusühingute küsitluse tulemusel - ka sadamad ja maaparandusühingud toimivad tihtipeale MTÜ või SA vormis. Lisaks sellele tuvastati, et näiteks maaparandusühingud, kes on tüüpilised kasumit mitteteenivad organisatsioonid, kasutaksid finants-instrumente eeskätt sild- või sihtfinantseerimiseks⁵⁷. Samas jõuti projektimeeskonna arutelude käigus aga arusaamale, et rahastamisvahenditest oleks mõistlik toetada eelisjärjekorras põhivarainvesteeringuid, mis soodustavad ettevõtte majanduslikku arengut ja kasvu ning tootlikkust.

Siinkohal on oluline välja tuua, et kuigi uuringu kontekstis ei vaadeldud MTÜ-sid ja SA-sid ühe potentsiaalse eraldiseisva sihtrühmana, ei välistata neid rahastamisvahendite potentsiaalsete kasutajatena.. Kui mõnel pigem ärilistel alustel toimival mittetulundusühingul peaks tekkima vajadus ja võimekus rahastamisvahendite kasutamiseks, peaks tal olema võimalus seda äriettevõtjatega võrdsetel tingimustel kasutada.

Eeltoodud informatsioonist lähtudes kujunes veebiküsitluse valimi suuruseks 7545 valdkonna ettevõtet. Ankeedi täitis lõpuni 663 ettevõtet, mis moodustab 8,8% koguvalimist. Lõppvastajate arvu võib hinnata piisavaks ja usaldusväärseks, et viia läbi sihtgrupi analüüs ja teha üldistatud järeldusi terve sihtrühma kohta.

⁵⁷

Määrus (EL) nr 1303/2013, Art 37, lg 9 ütleb, et rahastamisvahendeid ei kasutata toetuste eelrahastamiseks.

Tulemusi võrreldi peamiselt ettevõtte suuruse, arengufaasi, tegevusala ja juriidilise vormi lõikes. Suuruse alusel jagati ettevõtted nelja gruppi⁵⁸: mikroettevõtted, väikeettevõtted, keskmise suurusega ettevõtted ja suurettevõtted. Tabelis 17 on toodud ettevõtte suuruste määratlemise alused.

Tabel 17. Ettevõtte suuruste määratlused

Kategooria	Töötajad	Käive	või	Bilansimaht
Keskmise suurusega ettevõtted	< 250	≤ 50 miljonit eurot		≤ 43 miljonit eurot
Väikeettevõtted	< 50	≤ 10 miljonit eurot		≤ 10 miljonit eurot
Mikroettevõtted	< 10	≤ 2 miljonit eurot		≤ 2 miljonit eurot

Tegevusalad määrati EM TAK-i II ja III taseme alusel. Ettevõtetel paluti määratleda oma areng nelja arengufaasi vahel, milleks olid:

- ▶ **Äriidee, seemne- või varajane faas** - alustava ettevõtte uue äriidee või toote/teenuse väljatöötamise ja turule sisenemise periood. Ettevõttel tekivad esimesed rahavood.
- ▶ **Varajane kasvufaas või laienemisfaas** - ettevõtte on turul oma toodete või teenustega positsiooni kinnitanud. Ettevõtte kasvab ning otsitakse aktiivselt võimalusi tegevuse laiendamiseks.
- ▶ **Küpsusfaas** - ettevõtte on saavutanud oma koha turul ja võimaliku turumahu. Ettevõtte ei ole keskendunud kasvamisele, vaid turuosa ja rahavoo säilitamisele.
- ▶ **Hääbumisfaas** - ettevõtte müügitulu vähenemise faas, sest ettevõtte või tööstusharu kui selline tõrjutakse turult välja uute ettevõtete või tööstusharude poolt.

Siinjuures tuleb arvesse võtta, et arengufaas on määratud ettevõtete esindajate enda hinnangu alusel ja see võib olla mõningal määral subjektiivne.

Lisaks veebiküsitlusele viidi läbi täiendavad telefoniintervjuud 30 veebiküsitlusele vastanud ettevõttega, et koguda täiendavat kvalitatiivset informatsioonida ja hinnata nende potentsiaalset rahastamisvahendite huvi ning vajadust. Telefoniintervjuude valim moodustati veebiküsitluse vastuste põhjal. Seejuures olid valimi moodustamise aluseks järgmised kriteeriumid.

- ▶ Ettevõtte *vajab* või *pigem vajab* järgmise 5 aasta jooksul ettevõtte tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid.
- ▶ Ettevõtte kasutaks rahastamisvajaduse katmiseks kas omakapitaliinvesteeringut, krediidasutuste laenu, liisingut ja/või investeeringutoetust. Seejuures välistati need vastajad, kes kasutaksid ainult liisingut ja/või investeeringutoetust, sest liisingu puhul ei tuvastatud turutõrget, mis vajaks täiendavat analüüsimist, ning investeeringutoetuste problemaatika ei olnud antud uuringu fookuses.

Nimetatud kriteeriumeid täitnud ettevõtete seast moodustati valim juhuväljavõtu teel, kuid seejuures tagati, et kõik tegevusvaldkonnad oleksid kaetud.

Lisaks võeti vaatluse alla veebiküsitlusele vastanud ettevõtete 2011.-2012. aasta finantsnäitajad, et viia läbi väärtuskordajatel põhinev võrdlus erinevate eelnevalt loodud ettevõtete gruppide lõikes (tekstis viidatud kui finantsnäitajate analüüs). Analüüs põhineb äriregistri andmetest moodustatud 664-st põllumajandus- ning kalandusvaldkonna ettevõttest koosneval valimil. Antud võrdluse läbiviimiseks grupeeriti ettevõtted kolmel erineval viisil - suuruse, arengufaasi ning tegevusala järgi:

58

Ettevõtte suuruse määratluse aluseks on Euroopa Komisjoni poolt kasutatav põhimõte, mille järgi jagunevad piirmäärad töötajate arvu ja käibe järgi (vt tabel 10).

Ettevõtte suurus

Mikroettevõtted
Väikeettevõtted
Keskmise suurusega ettevõtted
Suurettevõtted

Arengufaasid

Hääbumisfaas
Küpsusfaas
Varajane kasvufaas või laienemisfaas
Äriidee, seemne- või varajane faas

EMTAK-i tegevusalad

Hulgikaubandus ning põllumajandust abistavad tegevused
Joogi ja toiduainete tootmine
Kalapüük, vesiviljelus
Loomakasvatus
Muu põllumajandus (taimede kasvatus, segapõllumajandus, taimede paljundamine)

Suuruse järgi jagunesid ettevõtted 1) mikro-, 2) väike-, 3) keskmise suurusega, ning 4) suurettevõteteks. Arengufaaside järgi jagunesid ettevõtted 1) hääbumisfaasi, 2) küpsusfaasi, 3) varajase kasvufaasi või laienemisfaasi ja 4) äriidee, seemne- või varajase faasi ettevõteteks. Vastavad finantsnäitajad grupeeriti äriregistri poolt edastatud info alusel ning teostati valitud väärtuskordajate mediaananalüüs.

Kirjeldataud finantsnäitajate analüüsi sisendiks olid äriregistrile esitatud majandusaasta aruande andmed, mille korrektsust EY ei valideerinud ning mis ei kajastanud kõikide uurimisaluste ettevõtete finantsnäitajaid (võimalik andmete esindatuse ning piiratud probleem). Antud finantsnäitajate analüüs omas peajasjalikult toetavat ja üldinformatiivset funktsiooni - kontrollimaks ning toetamaks teisi aruandes väljatoodud seisukohti ning argumente. Usaldusväärsema finantsnäitajate analüüsi läbiviimiseks tuleks rakendada põhjalikumaid andmeridade statistilist olulisust (inglise k *statistical significance*) testivaid funktsioone ning kontrollida valimi usaldusväärset.

Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted

Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete analüüsi aluseks võeti Eesti Maaülikooli poolt 2012. aastal läbiviidud uuring „Maapiirkonna ettevõtjate olukord, arengutrendid ning toetusvajadus“. Kõnealune uuringu andmestik sisaldas kõiki vajalikke näitajaid ettevõtete varasema investeerimistegevuse, investeringuvajaduse ja turutõrgete kohta. Seetõttu otsustati vältida dubleerivat andmekogumist. Täiendavalt moodustati juhuvaljõtu teel valim PRIA-st 2007-2013 programmiperioodil mitmekesistamise meetmest toetust taotlenud ettevõtetest, kellega viidi läbi täiendavaid telefoniintervjuud põhjalikuma ülevaate saamiseks investeringute teostamisel esinenud probleemidest ja takistusest, ettevõtete tulevases investeringuvajadusest ja potentsiaalsest vajadusest finantsinstrumentide kasutamisele järele. Kokku viidi läbi 25 telefoniintervjuud.

Tootjaorganisatsioonid

Tootjaorganisatsioonide küsitlus viidi läbi telefoniintervjuudena, tuginedes poolstruktureeritud küsitlusankeedile (lisa 3). Tootjaorganisatsioonide all käsitletakse antud kontekstis põllumajanduse ja kalanduse valdkonna ühistuid, mis koondavad enda alla antud valdkonna ettevõtjaid. Enamuses moodustavad selle sihtgrupi hulgimüügiühistud, kelle ülesanne on realiseerida oma liikmete põllumajandus- või kalandustoodangut.

Kuna põllumajandus- ja kalandusühistud on oma toimimispõhimõtelt ja eesmärkidelt üldises plaanis sarnased, siis käsitletakse neid antud sihtgrupi analüüsimisel üheskoos. Tähtis on seejuures meele pidada, et põllumajandusühistuid on oluliselt rohkem kui kalandusühistuid. Läbiviidud

küsitluse tehti kõikse valimiga, et ühendust võeti kõigi 31 põllumajandus- ja 4 kalandusühistuga. Küsitluses nõustusid osalema 27 põllumajandusühistut ja kõik 4 kalandusühistut.

Maaparandusühistud

Eraldi sihtgrupina käsitleti maaparandusühistuid kaardistamiseks nende finantseerimisalast käitumist, turutõrkeid, tulevast investeringuvajadust ja finantsinstrumentide sobivust nende tegevuse finantseerimiseks. Maaparandusühistute küsitlus viidi läbi kõikse valimiga ning võimalikult suure vastasmäära saavutamiseks saadeti veebiküsitlusel osalemise kutse kõigile 191 ühistule, mis vastasid maaparandusseaduses MPÜ kohta sätestatud nõuetele. Küsitlus viidi läbi poolstruktureeritud ankeediga (lisa 4). Tulemuseks saadi 43 vastust, mis moodustas 23% koguvallimist.

Sadamad

Sadamate küsitlus viidi läbi telefoniintervjuude vormis poolstruktureeritud küsitlusankeediga (lisa 5). Valimisse valiti 55 sadamat, mis esindasid piisavalt hästi Eesti sadamate üldist olukorda. Eesmärgiks seati intervjuuerida valimist 30 sadamat või lautrikohta. Kuna mõned intervjuueritavatest sadama haldajatest või omanikest olid seotud mitme sadamaga, siis koguti neilt informatsiooni ka teiste sadamate või lautrite kohta. Tulemusena koguti informatsioon 32 sadama ja lautri kohta, millest:

- ▶ 25% on EKF-i 2007-2013 meetme 3.3 raames välja valitud
- ▶ 50% on EKF-i 2007-2013 meetme 4.1 kohalikes arengustrateegiates väljavalitud rannapüügisadamad
- ▶ 25% on 2012. aasta lossimiskoguste põhjal toetatavate sadamate nimekirja lisandunud

Tabel 18 sisaldab ülevaadet valimi lõplikest mahtudest sihtrühmade kaupa (küsitlute arv), kasutatud andmekogumismeetoditest ja uurimisteedest.

Tabel 18. Uuringu sihtrühmad ja andmekogumismeetodid

Sihtrühm	Andmekogumise meetod	Valimi suurus	Vastanute arv	Analüüsiteema
Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulgimüügi ettevõtted	Veebiküsitlus	7545	663	Varasem finantseerimistegevus, turutõrked, tulevane investeerimisvajadus
	Telefoniintervjuud	30	30	Detailsem informatsioon veebiküsitluse vastustele, rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus
Muud mittepõllumajanduslikud maapiirkonna ettevõtted	EMÜ ankeetküsitluse toorandmete analüüs	-	1391	Ettevõtete varasem investeerimistegevus, turutõrked, tulevane investeringuvajadus
	Telefoniintervjuud	25	25	Turutõrked, tulevane investeringuvajadus, rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus
Tootjaorganisatsioonid	Vahetud süvaintervjuud	35 (31 põllumajandus- ja 4 kalandusühistut)	31 (27 põllumajandus- ja 4 kalandusühistut)	Varasem finantseerimistegevus, turutõrked, tulevane investeerimisvajadus, rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus
Maaparandusühistud	Veebiküsitlus	191	43	Varasem finantseerimistegevus, turutõrked, tulevane investeerimisvajadus, rahastamisvahendite

Sihtrühm	Andmekogumise meetod	Valimi suurus	Vastanute arv	Analüüsiteema
Sadamad	Vahetud süvaintervjuud	55	32	potentsiaalne nõudlus Varasem finantseerimistegevus, turutõrked, tulevane investeerimisvajadus, rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus

Lisaks sihtrühmade analüüsile koguti taustinformatsiooni ka teistest allikatest. Üheks täiendavaks andmekogumise viisiks oli **LEADER-i tegevusgruppide** tagasiside kogumine. LEADER-i tegevusgruppidele kui piirkondlike omapärasid tundvate organisatsioonide käest koguti informatsiooni tagasisidelehtedega LEADER-i infopäeval, mis toimus 25. märtsil 2014. Infopäeval kanti ette senise turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi tulemused ja selgitati finantsinstrumentide olemust, misjärel paluti tegevusgruppide esindajatel vastata finantsinstrumentide rakendamisega seotud küsimustele. Lisaks pöörati eraldi tähelepanu noortalunike sihtgrupile, kellelt informatsiooni kogumiseks viidi läbi kaks telefoniintervjuud kahe Eesti Noortaluniku juhatusel liikmetega. Kogutud kvantitatiivsete andmete analüüsi teostati Microsoft Excelit kasutades. Turukaardistuse ja -tõrgete andmeanalüüsis lähtuti püstitatud analüüsi alajaotusest: varasem finantseerimistegevus, turutõrked, tulevane investeringuvajadus ja rahastamisvahendite potentsiaalne nõudlus. Kvalitatiivseid andmeid analüüsiti ja kajastati loeteluna või tekstisisiselt. Võimaluse korral struktureeriti kvalitatiivseid andmeid (nt telefoniintervjuudelt kogutud informatsioon) kvantitatiivseteks näitajateks ja esitati graafiliselt.

1.2 Pakkumise kaardistus ja analüüs

Eksisteerivatest turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest usaldusväärse ülevaate saamiseks oli uuringu kontekstis oluline kaardistada lisaks nõudlusele ka ettevõtete rahastamisvõimaluste pakkumine. Seejuures analüüsiti täiendavuse ja koosmõju analüüsi käigus teisigi uuringu sihtrühmadele suunatud riiklike sekkumismeetmeid, kuid neid siinkohal ei kaeta.

Eelhindamise läbiviimisel lähtuti eeldusest, et erainvestorid (nt krediidasutused) omavad huvi rahastamisvahenditesse kaasinvesteerimisele järele ning nende kaasamiseks eraldi soodustasu või muid motiveerivaid mehhanisme pole vaja rakendada. Selline soodustasu oleks riigile toonud ka täiendava rahalise koormuse. Lõppeval programmiperioodil rakendas MES kaaslaenamise pankadega vesiviljeluse investeerimislaine ning antud juhul erainvestoritele soodustasu ei rakendatud, vaid neil oli endal majanduslik huvi rahastamisvahenditesse panustada. Samuti veenduti krediidasutuste esindajatega läbiviidud intervjuudel, et huvi on ka uuel programmiperioodil olemas, sest kaaslaenamine võimaldab pankadel riski maandada. Seega ei tuvastatud eelhindamise tulemusel vajadus erainvestoritele soodustasu maksmiseks ning selle vajadust põhjalikumalt ei analüüsitud.

Pakkumise analüüsi keskmes olid intervjuud pankade, finantsinvestorite ja teiste eraturu pakkujatega, et saada ülevaade eraturu rahastamisvahenditest. Pakkumise kaardistusel kaeti valdkonna ettevõtete rahastamise, esinevate turutõrgete ja finantsinstrumentide teemasid, mida personaliseeriti vastavalt intervjuueeritava fookusele. Intervjuude eesmärgiks oli ka valideerida nõudluse poole turukaardistuse ja turutõrgete analüüsi tulemusi. Pakkumise kaardistuse sihtrühmade lõikes käsitleti järgmisi teemasid:

- ▶ Krediidasutused
 - laenude (nii käibekapitali kui pikaajaliste investeerimislaine) kättesaadavus põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүги ning muudele mittepõllumajanduslikele maapiirkonna

ettevõtetele (mis tüüpi ettevõtetele, mis summades, mis intressiga, mis tagasimakseperioodiga, mis piirangutega)

- valdkonna ettevõtete laenude tarbimise harjumused
 - valdkonna turutõrked ja mitteoptimaalsed investeerimisolukorrad
 - rahuldatud ja mitterahuldatud laenuaotluste hulk, laenuaotluste mitterahuldamise peamised põhjused
 - tagatiste vajadus laenude taotlemisel
 - potentsiaalne huvi riiklike instrumentidega kaasa tulemiseks
- ▶ Omakapitalipakkujad
- põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtjate kapitaliinvesteeringute kaasamise võimalused (mis tüüpi instrumendid, mis tüüpi ettevõtetesse, mis suuruses investeeringud, tulevased investeerimisplaanid, teised turul aktiivsed investorid)
 - kapitaliinvesteeringute tingimused
 - valdkonna ettevõtete investeeringupotentsiaal ja atraktiivsus investorite silmis
 - valdkonna ettevõtete kapitaliinvesteeringute kaasamisel esinevad probleemid ja kitsaskohad
 - potentsiaalne huvi riiklike instrumentidega kaasa tulemiseks

Intervjueeritavad valiti välja keskendudes suurematele valdkonnas tegutsevatele erakapitali pakkujatele:

- ▶ Krediidiasutused
- Bigbank
 - Swedbank
 - SEB
 - Nordea
- ▶ Omakapitaliinvesteeringute pakkujad
- ASI
 - BaltCap

Kuna intervjuude hulk oli tulenevalt turul tegutsevate pakkujate vähesusest piiratud, tuleb käsitleda intervjuude tulemusi kui kvalitatiivseid andmeid, mis võivad olla teatud määral subjektiivsed.

1.3 Teiste riikide praktikate analüüs

Antud uuringu kontekstis oli oluline koguda informatsiooni finantsinstrumentide eelneva rakendamise praktikatest, mida kasutati hilisemas analüüsis ühe sisendina. Teiste riikide finantsinstrumentide rakendamise praktikate kokkuvõtte koostati sekundaarandmete analüüsi tulemusel.

Finantsinstrumentide ülevaate koostamiseks ja teiste riikide praktikate kirjeldamiseks kasutati järgmisi allikaid:

- ▶ European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. Overview of FI used in the EU multiannual financial framework period 2007-2013 and the Commission's proposals for 2014-2020, 2012.
- ▶ European Parliament, Policy Department D: Budgetary Affairs. The implications for the EU and national budgets of the use of innovative financial instruments for the financing of EU policies and objectives, 2012.

- ▶ European Parliament, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies. Financial Engineering Instruments in Cohesion Policy, 2013.
- ▶ European Investment Bank. Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period, March 2013.
- ▶ European Court of Auditors. Financial Instruments for SMEs: Co-financed by the European Regional Development Fund, No. 2, 2012.

Lisa 2. Veebiküsitluse ankeet

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимүүgi ettevõtete veebiküsitluse ankeet

Versioon: 3 (19.01.2014)

A. Üldinfo		
1.	Mis on Teie ettevõtte õiguslik vorm?	Aktsiaselts (AS)
	<i>Kui Te omate mitut ettevõtet, siis palun täitke küsimustik kaaskirjas nimetatud ettevõtte seisukohast.</i>	Osaühing (OÜ)
	<i>Valida saab ainult ühe vastusevariandi.</i>	Füüsilisest isikust ettevõtja (FIE)
		Tulundusühistu (TÜH)
2.	Mis on Teie ettevõtte tegevuspiirkond?	Harjumaa
	<i>Palun märkide ettevõtte tegelik tegevuspiirkond, mitte registreeritud asukoht. Validu saab mitu vastusevarianti.</i>	Hiiumaa
		Ida-Virumaa
		Jõgevamaa
		Järvamaa
		Läänemaa
		Lääne-Virumaa
		Põlvamaa
		Pärnumaa
		Raplamaa
		Saaremaa
		Tartumaa
		Valgamaa
		Viljandimaa
		Võrumaa
2.1	Palun täpsustage võimalusel, mis vallas (või linnas) Teie ettevõtte tegutseb.	
3.	Kui palju on Teie ettevõttes töötajaid?	Täistööajaga töötajaid on:
		Osalise tööajaga töötajaid on:
		Hooajalisi töötajaid on:
3.1	Mis olid Teie ettevõtte allnimetatud majandusnäitajaid 2011. ja 2012. aastal?	
	<i>Palun sisestage Maksu- ja Tolliameti FIE-de maksudeklaratsiooni e-vormi esitatavad ettevõtlustulu, -tulemi ja põhivara seotusmaksumuse andmed.</i>	
	<i>Avaneb nendele vastajatele, kes küsimuse nr 1 juures valisid vastusevariandi "FIE".</i>	
4.	Kas Teie ettevõttel on ematöötajad?	Jah, ematöötajad asub: <i>Palun nimetage riik</i>
	<i>Siinkohal ei peeta silmas asjaolu, kui Teil on mitu erinevat ettevõtet, vaid teist Teie ettevõttes enamusosalust omavat äriühingut.</i>	Ei ole ematöötajad

	<i>Küsimus avaneb ainult nendele vastajatele, kes küsimuse 1 juures valisid ühe järgnevatest vastusevariantidest: AS, OÜ</i>	
5.	Kas Teie ettevõtte on tütarettevõtteid?	Jah, on tütarettevõtte(-d)
	<i>Küsimus avaneb ainult nendele vastajatele, kes küsimuse 1 juures valisid ühe järgnevatest vastusevariantidest: AS, OÜ</i>	Ei ole tütarettevõtteid
6.	Palun hinnake, millises arengufaasis on Teie ettevõtte.	Äriidee, seemne- või varajane faas - Alustava ettevõtte uue äriidee või toote/teenuse väljatöötamise ja turule sisenemise periood. Ettevõtte tekivad esimesed rahavood.
	<i>Valida saab ainult ühe vastusevariandi.</i>	Varajane kasvufaas või laienemisfaas - Ettevõtte on turul oma toodete või teenustega positsiooni kinnitanud. Ettevõtte kasvab ning otsitakse aktiivselt võimalusi tegevuse laiendamiseks.
		Küpsusfaas — Ettevõtte on saavutanud oma koha turul ja võimaliku turumahu. Ettevõtte ei ole keskendunud kasvamisele, vaid turuosa ja rahavoo säilitamisele.
		Hääbumisfaas — Ettevõtte müügitulu vähenemise faas, sest ettevõtte või tööstusharu kui selline tõrjutakse turult välja uute ettevõtete või tööstusharude poolt.
		Kommentaari: <i>Soovi korral lisage täiendavaid selgitusi ettevõtte arengufaasi kohta</i>
B. Ettevõtte tegevuse finantseerimine viimase 5 aasta jooksul		
7.	Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?	Jah
		Ei
7.1	Milliseid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile olete kasutanud oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?	Krediitiasutuse laen (nt pank)
	<i>Iga rahalise vahendi puhul on võimalik vastajal valida üks järgnevatest vastusevariantidest: Olen kasutanud; olen üritanud kasutada, kuid ei saanud rahastust; ei ole kasutanud</i>	Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
	<i>Kui keegi valib siin vastusevariandi "Ei ole kasutanud täiendavaid rahalisi vahendeid, siis ei avane talle küsimustebloki B küsimused 8-11.</i>	Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering - selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis
		Ettevõtte põhivara müük
		Muu: <i>Palun selgitage</i>
8.	Palun kirjeldage kolme olulisemat viimase 5 aasta jooksul kasutatud krediitiasutuse laenu.	3 eraldi laenu kohta iga näitaja kohta lahtrid drop-down listidega: Aasta: 2009, 2010, 2011, 2012, 2013
	<i>Küsimus avaneb ainult nendele vastajatele, kes küsimuse 7.1 juures vastasid, et on kasutanud krediitiasutuse laenu.</i>	Laenu liik: käibekapitali laen, investeeringulaen
		Laenu summa: alla 50 0000 €, 50 001-75 000 €, 75 001- 100

		000, 100 001-200 000 €, 200 001-500 000 €, 500 001 - 1 000 000; 1 000 000 - 2 000 000; üle 2 000 000 €
		Laenuperioodi pikkus: alla 1 aasta, 1-4 aastat, 5-7 aastat, 8-10 aastat, üle 10 aasta
9.	Kas olete krediidasutuselt laenu saamiseks kasutanud tagatise ehk garantiisid (nt Kredexi või Maaelu Edendamise Sihtasutuse)?	Jah, Kredexi laenukäendust
	<i>Küsimus avaneb ainult nendele vastajatele, kes küsimuse 7.1 juures vastasid, et on kasutanud krediidasutuse laenu.</i>	Jah, Maaelu Edendamise Sihtasutuse (MES) tagatist
		Jah, kohaliku hoiu- ja laenuühiste tagatist
		Jah, muu: <i>palun selgitage</i>
		Oleme üritanud kasutada, kuid ei õnnestunud
		Ei ole vajanud tagatise
10.	Kas kasutasite toetuste omafinantseeringu või sildfinantseeringu jaoks krediidasutuse laenu?	Jah, kasutasin omaosaluse katmiseks lisaks omafinantseeringule kaasfinantseeringuna krediidasutuse laenu - <i>Kaasfinantseering on kolmanda osapoole rahaline panus toetuse projekti.</i>
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti. Need, kes on valinud vastusevariandi "Ei, ei ole kasutanud", saavad valida ainult ühe vastusevariandi.</i>	Jah, kasutasin sildfinantseeringu jaoks krediidasutuse laenu - <i>Sildfinantseering on rahalise katte leidmine projekti või tegevuse elluviimiseks enne toetuste laekumist.</i>
	<i>Küsimus avaneb ainult nendele vastajatele, kes küsimuse 7.1 juures vastasid, et on kasutanud krediidasutuse laenu JA investeringutoetusi.</i>	Ei ole kasutanud
11.	Milliste takistuste ja probleemidega olete kokku puutunud ettevõtte rahastamisvajaduste katmisel?	Liiga kõrged intressimäärad
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti.</i>	Liiga lühikesed tagasimakse perioodid
		Krediidasutused (nt pangad) hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatult ebapiisavaks
		Ettevõtte ei saa täiendavaid tagatise MESist ja Kredexist
		Ettevõtte majandusnäitajaid ja äriplaani ei ole krediidasutuse (nt panga) jaoks piisav käibelaenu andmiseks
		Ettevõtte majandusnäitajaid ja äriplaani ei ole krediidasutuse (nt panga) jaoks piisav pikaajalise investeringulaenu andmiseks
		Investorid ja muud kolmandad osapooled pole huvitatud investeerima asutusse (nt omakapitaliinvesteeringute kaasamine)
		Omakapitaliinvesteeringute pakujate investeeringu tingimused ei ole sobivad (nt osalus, väljumise tingimused)
		Investeeringutoetuste kasutamise tingimused ei ole sobivad
		Ettevõttele ei leidu sobivad investeeringutoetusi
		Toetuste omaosaluse määr on liiga kõrge
		Toetustele on liiga suur konkurss
		Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta
		Muu: <i>Palun selgitage</i>
11.1	Kui suureks hindate Teie poolt väljatoodud probleeme?	<i>Kõiki küsimused 11 valitud probleeme on võimalik hinnata skaalal: suur, pigem suur, pigem väike, väike</i>

12.	Kas ettevõtte äritegevus või areng on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?	Pole esinenud olukorda, kus vajalikku finantseeringut pole saanud
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti.</i>	Ei, vajaliku finantseeringu mitte-leidmine pole takistuseks olnud ettevõtte äritegevusele ja arengule
		Jah, ettevõtte tavapärase äritegevuse oli sellest häiritud
		Jah, ettevõtte areng ja äritegevuse laiendamine aeglustus selle tõttu
		Jah, ettevõtte arengu ja äritegevuse laiendamise võimalused jäid selle tõttu ellu viimata
		Jah, ettevõtte sattus selle tõttu tõsisesse majanduslikesse raskustesse
C. Ettevõtte tulevane investeeringuvajadus		
13.	Kas ettevõttel esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele ettevõtte tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks?	Jah
	<i>Järgnevad küsimused (14-16) avanevad ainult neile vastajatele, kes antud küsimuses ei valinud vastusevarianti "Ei" ja "Pigem ei".</i>	Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
		Ei oska öelda
14.	Mille tarbeks vajate täiendavaid rahalisi vahendeid järgmise 5 aasta jooksul?	Tavapärase äritegevuse jätkamiseks praegusel tasemel
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti.</i>	Tootismaa (põllumajandusmaa, metsamaa) ostmiseks
		Ehitistesse ja rajatistesse (sh statsionaarsed seadmed) investeerimiseks
		Mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse investeerimiseks
		Tootearenduseks - uute ja olemasolevate toodete/teenuste arendamiseks ja kvaliteedi tõstmiseks
		Tootmise automatiseerimiseks
		Keskkonnakaitse nõuete täitmiseks
		Teede, vee- ja kanalisatsioonisüsteemi jms rajamiseks või rekonstrueerimiseks
		Muu: <i>Palun selgitage</i>
15.	Milline on hinnanguline investeeringuvajadus igas nimetatud valdkonnas?	alla 50 0000 €
	<i>Avanevad kõik need valdkonnad, mis küsimused 14 vastaja välja valis. Iga puhul saab eraldi drop-down listis valida investeeringusumma.</i>	50 001-75 000 €
		75 001-100 000 €
		100 001-200 000 €
		200 001-500 000 €
		500 001 - 1 000 000 €
		1 000 000 - 2 000 000 €

		üle 2 000 000 €
16.	Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud rahastamise vajaduste katmiseks?	Krediidasutuse laen (nt pank)
	<i>Iga rahalise vahendite valikut on võimalik hinnata skaalal: Jah, pigem jah, pigem ei, ei</i>	Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
		Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering- <i>selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis</i>
		Ettevõtte põhivara müük
		Muu: <i>Palun selgitage</i>
16.1	Kas teostaksite investeeringu ka siis, kui Teil ei oleks võimalik saada investeeringutoetust?	Jah
	<i>Küsimus avaneb nendele vastajatele, kes küsimuse 16 puhul valisid vastusevariandi "Investeeringutoetused"</i>	Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
17.	Milliseks hindate Teie ettevõtte ligipääsu loetletud rahalistele vahenditele?	Krediidasutuse laen (nt pank)
	<i>Iga nimetatud rahalist vahendit on võimalik hinnata skaalal: hea, pigem hea, pigem halb, halb, puudub, ei oska öelda</i>	Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
		Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering- <i>selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis</i>
		Ettevõtte põhivara müük
		Muu: <i>Palun selgitage</i>
18.	Milliseid probleeme ja takistusi võib Teie hinnangul esineda Teie ettevõttel täiendavate rahaliste vahendite kaasamisel?	

Lisa 3. Tootjaorganisatsioonide küsimustik

Eesti Maaelu Arengukava (MAK) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava (EMKF) 2014-2020 programmiperioodi raames rakendatavate rahastamisvahendite eelhindamine	
Tootjaorganisatsioonide telefoniintervjuude ankeet	
Nr	Küsimused
Turutõrked	
1	Milliseid rahalisi vahendeid olete kasutanud ühistu tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?
1.1	Miks olete kasutanud just neid rahastamisvahendeid ühistu tegevuse finantseerimiseks?
2	Kas olete võtnud krediitiasutustelt laene (viimase 5 aasta jooksul)?
2.1	Kas Te võtsite käibekapitali või investeringulaene? Lisaks selgitatakse välja suurusjärg ja tagasimakse periood.
3	Mis tarbeks vajasite täiendavat rahastamist?
3.1	Miks kasutasite konkreetseks otstarbeks just neid rahastamisallikaid?
3.2	Miks Te ei ole kasutanud (üritanud kasutada) teisi rahastamisallikaid?
4	Kas olete pidanud kasutama garantiisid/tagatisi krediitiasutustelt laenu saamiseks? Mis põhjusel kasutasite tagatisi?
5.1	Millist tagatise pakkujat kasutasite?
5.2	Kuidas hindate tagatiste saamist, kas esines mingeid probleeme?
6	Milliste probleemidega olete kokku puutunud ühistu tegevuse finantseerimisel ja rahastamisvajaduste katmisel?
6.1	Kas vajaliku finantseeringu puudumise tõttu on ühistu tegevus või areng olnud takistatud? Kuidas on see mõjutanud/takistanud ühistu tegevust?
Investeeringuvajadus	
7	Kas ühistul esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks?
7.1	Mille tarbeks vajate tulevase 5 aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid?
7.2	Milline on investeeringuvajaduse summa erinevate sihtotstarbe liikide lõikes?
8	Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud rahastamise vajaduste katmiseks?
8.1	Miks kasutaksite rahastamise vajaduse katmiseks just neid vahendeid?
9	Milline võiks olla hinnanguliselt erinevate rahaliste vahendite osakaal investeeringuvajaduse katmisel?
Finantsinstrumentide potentsiaalne nõudlus	
11	Kas Teil on huvi finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus? Palun põhjendage.
12	Kas Teil võiks olla vajadus finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus (nt kuna ei saada vajalikku rahastust teistest allikatest)? Palun põhjendage.
13	Kas viiksite ellu neid investeringuid, mille realiseerimiseks soovite kasutada tagastamatuid toetusi ka siis, kui peaksite nende asemel kasutama finantsinstrumente nagu laenusid või omakapitaalinvesteeringuid? Palun põhjendage.
14	Mis tüüpi finantsinstrumentide vastu võiks Teil huvi olla?
14.1.	Kui suures summas oleksite võimalikult huvitatud finantsinstrumente kasutama? Kas kogu investeeringuvajaduse või mingi osa (protsentuaalselt) katmiseks?
15	Kas vajadusel oleksite valmis kasutama turutingimustel pakutavaid finantsinstrumente (krediitiasutuste tingimused)? Palun põhjendage.
15.1.	Millistel tingimustel oleksite nõus riiklike finantsinstrumente kasutama? (Tagasimakse periood, intressi protsent, muud tingimused, tagatis, muud)

Lisa 4. Maaparandusühistute veebiankeet

Eesti Maaelu Arengukava (MAK) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava (EMKF) 2014-2020 programmiperioodi raames rakendatavate rahastamisvahendite eelhindamine		
Maaparandusühistute küsitlusankeet		
Nr	Küsimused	Vastusevariandid
Turutõrked		
1	Milliseid rahalisi vahendeid olete kasutanud oma maaparandusühistu tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?	Ärikasum
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti</i>	Krediidiasutuse (nt pank) käibekapitali laen
		Krediidiasutuse (nt pank) investeerimislaen
		Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
		Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering - selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis
		Põhivara müük
Muu: <i>Palun selgitage</i>		
2	Kas olete krediidiasutuselt laenu saamiseks kasutanud tagatise ehk garantiisid (nt Kredexi või Maaelu Edendamise Sihtasutuse)?	Ei ole kasutanud krediidiasutuse laenu
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti</i>	Jah, Kredexi laenukäendust
		Jah, Maaelu Edendamise Sihtasutuse (MES) tagatist
		Jah, kohaliku hoiu- ja laenuühiste tagatist
		Jah, muu: <i>palun selgitage</i>
		Oleme üritanud kasutada, kuid ei õnnestunud
Ei ole vajanud tagatise krediidiasutuse laenu saamiseks		
3	Kas olete kasutanud toetuste omafinantseeringu või sildfinantseeringu jaoks krediidiasutuse laenu?	Jah, kasutasin omaosaluse katmiseks lisaks omafinantseeringule kaasfinantseeringuna krediidiasutuse laenu - <i>Kaasfinantseering on kolmanda osapoole rahaline panus toetuse projekti.</i>
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti</i>	Jah, kasutasin sildfinantseeringu jaoks krediidiasutuse laenu - <i>Sildfinantseering on rahalise katte leidmine projekti või tegevuse elluviimiseks enne toetuste laekumist.</i>
		Ei ole kasutanud
4	Milliste takistuste ja probleemidega olete kokku puutunud maaparandusühistu rahastamisvajaduste katmisel? Palun märkige probleemid millega olete kokku puutunud ning andke hinnang probleemile.	Liiga kõrged intressimäärad
	<i>Iga väljatoodud probleemi juures on skaala: pole kokku puutunud, pole probleemiks, väike, pigem väike, pigem suur, suur</i>	Liiga lühikesed tagasimakse perioodid
		Krediidiasutused (nt pangad) hindavad pakutavaid tagatise põhjendamatult ebapiisavaks
		Maaparandusühistu ei saa täiendavaid tagatise MES-ist ja Kredex-ist
		Maaparandusühistu majandusnäitajaid ei ole krediidiasutuse (nt panga) jaoks piisav käibelaenu andmiseks
		Maaparandusühistu majandusnäitajaid ei ole krediidiasutuse (nt panga) jaoks piisav pikaajalise investeeringulaenu andmiseks
		Investorid ja muud kolmandad osapooled pole huvitatud investeerima asutusse (nt omakapitaliinvesteeringute kaasamine)

		<p>Omakapitaliinvesteeringute pakujate investeeringu tingimused ei ole sobivad (nt osalus, väljumise tingimused)</p> <p>Investeeringutoetuste kasutamise tingimused ei ole sobivad</p> <p>Maaparandusühistule ei leidu sobivad investeeringutoetusi</p> <p>Toetuste omaosaluse määr on liiga kõrge</p> <p>Toetustele on liiga suur konkurss</p> <p>Puudub vajalik teave erinevate rahastamisvõimaluste kohta</p> <p>Muu: <i>Palun selgitage</i></p>
5	Mis on lisaks mainitule olnud probleemiks maaparandusühistu tegevuse finantseerimisel?	<i>Avatud vastus</i>
6	Kas maaparandusühistu tegevus on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?	Pole esinenud olukorda, kus vajalikku finantseeringut pole saadud
	<i>Valida saab mitu vastusevarianti.</i>	Ei, vajaliku finantseeringu mitte-leidmine pole takistuseks olnud maaparandusühistu tegevuste elluviimiseks
		Jah, maaparandusühistu tavapärase tegevus oli sellest häiritud
		Jah, maaparandusühistu tegevuse laiendamine aeglustus selle tõttu
		Jah, maaparandusühistu sattus selle tõttu tõsisesse majanduslikesse raskustesse
Investeeringuvajadus		
7	Kas maaparandusühistul esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite järele tegevuse finantseerimiseks?	Jah
	<i>Järgnevad küsimused avanevad ainult neile vastajatele, kes antud küsimuses ei valinud vastusevarianti "Ei" ja "Pigem ei".</i>	Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
		Ei oska öelda
8	Milliste tegevuste finantseerimiseks vajate järgmise 5 aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid?	
9	Milline on hinnanguline investeeringuvajadus järgmise 5 aasta jooksul?	alla 50 0000 €
	<i>Valida saab ühe vastusevariandi</i>	50 001-75 000 €
		75 001-100 000 €
		100 001-200 000 €
		200 001-500 000 €
		500 001 - 1 000 000 €
		1 000 000 - 2 000 000 €
		üle 2 000 000 €
10	Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud rahastamise vajaduste katmiseks?	Krediitiasutuse laen (nt pank)
	<i>Saab valida mitu vastusevarianti</i>	Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
		Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering- <i>selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis</i>
		Maaparandusühistu põhivara müük
		Muu: <i>Palun selgitage</i>

11	Miks kasutaksite rahastamise vajaduse katmiseks just neid vahendeid?	
12	Kas teostaksite investeeringu ka siis, kui Teil ei oleks võimalik saada investeeringutoetust?	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
13	Milliseks hindate maaparandusühistu ligipääsu loetletud rahalistele vahenditele? <i>Iga nimetatud rahalist vahendit on võimalik hinnata skaalal: hea, pigem hea, pigem halb, halb, puudub, ei oska öelda</i>	Krediitiasutuse laen (nt pank)
		Muu kolmanda osapoole laen (nt teiselt ettevõtjalt)
		Omaniku või muu seotud osapoole investeering (laenu või omakapitali kujul)
		Liising
		Investeeringutoetused
		Kolmanda osapoole omakapitaliinvesteering- <i>selle tulemusel väheneb asutuse seniste omanike osakaal osa- ja aktsiakapitalis</i>
		Põhivara müük
Muu: <i>Palun selgitage</i>		
14	Milliseid probleeme ja takistusi võib Teie hinnangul esineda Teie maaparandusühistul täiendavate rahaliste vahendite kaasamisel?	
Finantsinstrumentide potentsiaalne nõudlus		
15	Kas finantsinstrument on Teie arvates sobiv vahend maaparandusühistute tegevuse finantseerimiseks? Palun põhjendage.	
16	Kas Teil võiks olla vajadus finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus, kuna ei ole võimalik saada vajalikku rahastust teistest allikatest?	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
17	Kas Teil on maaparandusühistu seisukohast huvi finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus?	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
18	Kas viiksite ellu neid investeeringuid kui peaksite tagastamatute toetuste asemel kasutama finantsinstrumente?	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
19	Kas oleksite vajadusel valmis kasutama turutingimustel pakutavaid finantsinstrumente (krediitiasutuste tingimused)? <i>Turutingimused on eraturu krediitiasutuste (nt pangad, finantsinvestorid) poolt pakutavate rahastamise vahenditele kehtestatud tingimused (nt laenude) tingimused nagu näiteks laenuperioodi pikkus, summa, intress, tagatise nõude määr jmt.</i>	Jah
		Pigem jah
		Pigem ei
		Ei
19.1	Palun põhjendage oma seisukohta.	
20	Kui suures summas oleksite võimalikult huvitatud finantsinstrumente kasutama?	50 001-75 000 €
		75 001-100 000 €
		100 001-200 000 €
		200 001-500 000 €
		500 001 - 1 000 000 €
		1 000 000 - 2 000 000 €
		üle 2 000 000 €

Lisa 5. Sadamate küsimustik

Eesti Maaelu Arengukava (MAK) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava (EMKF) 2014-2020 programmiperioodi raames rakendatavate rahastamisvahendite eelhindamise INTERVJUANKEET SADAMAD				
Nr	Küsimused	AS, OÜ, TÜH		KOV/ MTÜ
		Äri- tegevus	Sadam	
Üldinfo				
1	Mis on Teie ettevõtte peamine tegevusala?	x	x	
1.1	Kuidas kasutatakse sadamat? Kes on sadama kasutajad?			x
2	Mis on teised tegevusalad?			
3	Milline on Teie äritegevuse tegevuspiirkond (mitte registreeritud asukoht)?	x		
Turutõrked				
4	Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks kasumile tegevuse finantseerimiseks?	x	x	x
4.1.	Milliseid rahalisi vahendeid olete kasutanud tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?	x	x	x
5	Kas olete viimase 5 aasta jooksul võtnud krediidasutustelt laenu?	x	x	x
5.1.	Mis liiki laenu võtsite, kas käibekapitali- või investeringulaenu? Mis summas võtsite laenu?	x	x	x
6	Mis otstarbeks vajasite täiendavat rahastamist?	x	x	x
6.1.	Miiks kasutasite konkreetseks otstarbeks just neid rahastamisallikaid?	x	x	x
7	Kas olete pidanud kasutama garantiisid/tagatise (krediidasutuselt laenu saamiseks)?	x	x	
7.1.	Millist tagatise pakkujat kasutasite?	x	x	
7.2.	Kuidas hindate tagatiste saamist, kas esines mingeid probleeme?	x	x	
8	Milliste probleemidega olete kokku puutunud tegevuse finantseerimisel ja rahastamisvajaduste katmisel?	x	x	x
9	Kas vajaliku finantseeringu puudumise tõttu on tegevus või areng olnud takistatud? Kuidas on see mõjutanud/takistanud tegevust?	x	x	x
Investeeringuvajadus				
10	Kas Teil esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks?	x	x	x
10.1.	Mille tarbeks vajate tulevikus täiendavaid rahalisi vahendeid?	x	x	x
11	Milline on investeeringuvajaduse summa erinevate sihtotstarbe liikide lõikes?	x	x	x
12	Milliste rahaliste vahendite kasutamist peaksite tõenäoliselt kaaluma eelnimetatud investeeringuvajaduse katmiseks?	x	x	x
13	Miiks kasutaksite rahastamise vajaduse katmiseks just neid vahendeid?	x	x	x
13.1.	Milline võiks olla hinnanguliselt erinevate rahaliste vahendite osakaal investeeringuvajaduse katmisel?	x	x	x
Finantsinstrumentide potentsiaalne nõudlus				
14	Kas finantsinstrument on Teie arvates sobiv vahend sadama tegevuse finantseerimiseks? Palun põhjendage.		x	x
15	Kas Teil on vajadus finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus (kuna ei saada vajalikku/piisavat rahastamist teistest allikatest)? Palun põhjendage.	x	x	x
16	Kas viiksite ellu neid investeringuid, mille realiseerimiseks soovite kasutada tagastamatuid toetusi ka siis, kui peaksite nende asemel kasutama finantsinstrumente nagu laenusid või omakapitaliinvesteringuid? Palun põhjendage.	x	x	x
17	Mis tüüpi finantsinstrumentide vastu võiks Teil huvi olla?	x	x	x
17.1	Kui suures summas oleksite võimalikult huvitatud finantsinstrumente kasutama? Kas kogu investeeringuvajaduse või mingi osa (protsentuaalselt) katmiseks?	x	x	x
18	Kas vajadusel olete valmis kasutama finantsinstrumente ka turutingimustel (krediidasutuste tingimused)? Palun põhjendage?	x	x	x
18.1	Millistel tingimustel oleksite nõus riiklikke finantsinstrumente kasutama? (Tagasimakse periood, intressi protsent, muud tingimused)	x	x	x

Lisa 6. Veebiankeedile vastanute telefoniintervjuude küsimustik

Eesti Maaelu Arengukava (MAK) ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava (EMKF) 2014-2020 programmiperioodi raames rakendatavate rahastamisvahendite eelhindamine		
Veebiankeedile vastanute telefoniintervjuude ankeet		
Nr	Viide algküs	Küsimused
Turutõrked		
1	B 7.1	Miks olete kasutanud neid rahastamisvahendeid oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks?
2	B 8	Mis tarbeks vajasite täiendavat rahastamist?
3		Miks kasutasite konkreetseks otstarbeks just neid rahastamisallikaid?
4	B 11	Miks Te ei ole kasutanud (üritanud kasutada) teisi rahastamisallikaid?
5		Mis on olnud põhjusteks, miks Teil ei ole õnnestunud teatud rahastamisallikatest raha saada?
6	B 9	Mis põhjusel kasutasite garantiisid/tagatise krediidiuasutuselt laenu saamiseks?
7		Miks kasutasite just seda tagatise pakkujat?
8		Kuidas hindate tagatise saamist, kas esines mingeid probleeme?
9	B 11.1	Miks hindasite veebiankeedis nimetatud rahaliste vahendite kättesaadavust madalaks?
10		Palun kirjeldage, kuidas täpsemalt takistas vajaliku finantseeringu puudumine ettevõtte äritegevust või arengut?
11	B 12	Kas lisaks arutatule on esinenud muid ettevõtte tegevuse rahastamisel esinenud takistusi või kitsaskohti?
Investeeringuvajadus		
12	C 14	Milleks täpsemalt vajate järgmise 5 aasta jooksul täiendavaid rahalisi vahendeid?
13	C 16	Miks kasutaksite järgmise 5 aasta rahastamise vajaduse katmiseks just neid vahendeid?
14		Milline võiks olla hinnanguline erinevate rahaliste vahendite osakaal investeeringuvajaduse katmisel?
15	C 18	Milliseid probleeme ja takistusi võib Teie hinnangul esineda järgmise 5 aasta jooksul ettevõtte tegevuste rahastamisel (sh täiendavate rahaliste vahendite kasutamisel)?
Finantsinstrumentide potentsiaalne nõudlus		
16		Kas Teil on huvi finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus? Palun põhjendage.
17		Kas Teil võiks olla vajadus finantsinstrumentide kasutamiseks tulevikus (nt kuna ei saada vajalikku rahastust teistest allikatest)? Palun põhjendage.
18		Kas viiksite ellu neid investeeringuid, mille realiseerimiseks soovite kasutada tagastamatuid toetusi ka siis, kui peaksite nende asemel kasutama finantsinstrumente nagu laenusid või omakapitaliinvesteeringuid? Palun põhjendage.
19		Mis tüüpi finantsinstrumentide vastu võiks Teil huvi olla?
20		Kui suures summas oleksite võimalikult huvitatud finantsinstrumente kasutama? Kas kogu investeeringuvajaduse või mingi osa (protsentuaalselt) katmiseks?
21		Kas vajadusel oleksite valmis kasutama turutingimustel pakutavaid finantsinstrumente (krediidiuasutuste tingimused)? Palun põhjendage.
22		Millistel tingimustel oleksite nõus riiklikke finantsinstrumente kasutama? (Tagasimakse periood, intressi protsent, muud tingimused, tagatis, muud)

Lisa 7. Telefoniintervjuudel osalenud tootjaorganisatsioonid

Põllumajanduse tootjaorganisatsioonid		
Nr	Ühistu nimi	Esindaja nimi
1	Eestimaa Piimatootjate ühistu	Märt Riisenberg
2	Tulundusühistu Laeva Piim	Aavo Mölder
3	Tulundusühistu Rakvere Piimaühistu	Priit Putko
4	Rakvere Lihaühistu	Priit Putko
5	Tartumaa Piimatootjate Ühistu	Sulev Kuus
6	Tulundusühistu VAL-PIIM	Madis Kirsimäe
7	Kagu-Eesti Piimaühistu	Erki Anioht
8	Eesti Mahe	Aivar Pikk mets
9	Taluturg	Merle Vall
10	Kolm Vilja	N/A
11	Lõuna-Eesti Toiduvõrgustik	Kaja Kesküla
12	Kõõgiviljaühistu Peipsiveere	Ingvar Tšizikov
13	TÜH Talukartul	Leho Meltsa
14	TÜH Kostera	Tiina Rämmeld
15	Põllumajandusühistu Rapter	Ülo Flaur või Rein Järviste
16	Põllumeeste ühistu KEVILI	Marek Linnutaja
17	TÜH WIRU VILI	Mai Tooming
18	Kesk-Eesti Põllumajandusühistu	Jaan Lepik
19	Lihaühistu Peekon	Alar Põldmaa
20	Mulgi Piim	Peep Puna
21	Ühistu Paunvere Piim	Ilmar Saag
22	Hiiumaa Meierei	N/A
23	Jõgevamaa Põllumajandustootjate Liit	Valli Tooming
24	Tulundusühistu EPIKO	Üllas Hunt
25	Eestimaa Kartul	Priit Einola
26	Kavandi Masinaühistu	Aarne Põri
27	Lüüste Põllumajandusühistu	Tiit Soosaar
Kalanduse tootjaorganisatsioonid		
1	Eesti Kalapüügiühistu	Mart Omrest
2	Eesti Traalpüügi Ühistu	assistent
3	Eesti Kutseliste Kalurite Ühistu	Aldona Baum
4	Kalakasvatajate Ühistu Ecofarm	Rain Kimer

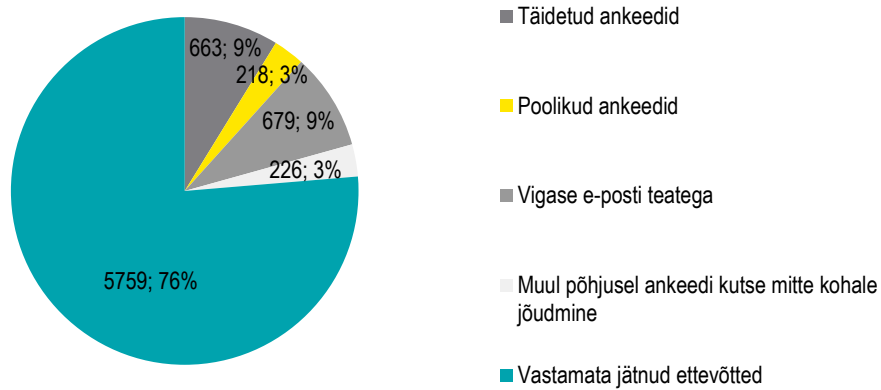
Lisa 8. Telefoniintervjuudel osalenud sadamad/lautrikojad

Nr	Nimi	Sadama omanik/pidaja	Valimi alus
1	Veere sadam	Veere sadam AS	3.3
2	Westmeri sadam	OÜ Morobell	3.3
3	Mõntu sadam	AS Mõntu sadam	3.3
4	Lehtma sadam	AS Direct Consulting	3.3
5	Suursadam	AS Hiiu Kalur	3.3
6	Dirhami sadam	Mellson Grupp OÜ	3.3
7	Miiduranna sadam	AS Miiduranna sadam	3.3
8	Meeruse sadam	OÜ Tallinna Bekkeri sadam	3.3
9	Purtse sadam	Landare OÜ	Lossimiskoguste järgi
10	Pärnu sadam	AS Pärnu Sadam	Lossimiskoguste järgi
11	Hirmuste lautrikoht	Kõrgessaare Vallavalitsus	Lossimiskoguste järgi
12	Kootsaare lautrikoht	Kõrgessaare Vallavalitsus	Lossimiskoguste järgi
13	Pallinina lautrikoht	Kõrgessaare Vallavalitsus	Lossimiskoguste järgi
14	Puulaiu sadam	OÜ Puulaiu	Lossimiskoguste järgi
15	Kassari sadam	MTÜ Sadamaühing Kassari	Lossimiskoguste järgi
16	Kurkse sadama	OÜ Kurkse Sadam	3.3
17	Leppneeme kalasadam	TÜ Kalandusühistu Räim	3.3
18	Kõrgessaare sadam	OÜ Best Holding	3.3
19	Värati sadam	Tõstamaa Vallavalitsus	muu
20	Merelaiu sadam	Merelaiu Puhkeküla OÜ	4.1
21	Roopa sadam	MTÜ Lümanda sadamad	4.1
23	Mehikoorma sadam	Meeksi Vallavalitsus	4.1
24	Ristna lõunasadam (Kalana sadama akvatooriumis)	OÜ Ewent	4.1
25	Lohusalu	AS Nordic Contractors	4.1
26	Rooglaiu sadam	Hanila Vallavalitsus	4.1
27	Liu sadam	TÜH Liu Sadam / MTÜG Liu Sadamaarendus	4.1
28	Salmistu sadam	Salmistu Sadam OÜ	4.1
29	Kalma sadam	Kalma Sadam MTÜ	4.1
30	Ristna sadam	OÜ Larsen FP	4.1
31	Lindi sadam	TÜH Lindi Sadam	muu
32	Toila sadam	Toila Vallavalitsus	4.1
32	Seebilõuka sadam	MTÜ Panga Küla Kalameeste ja Pärandkultuuri Selts	4.1

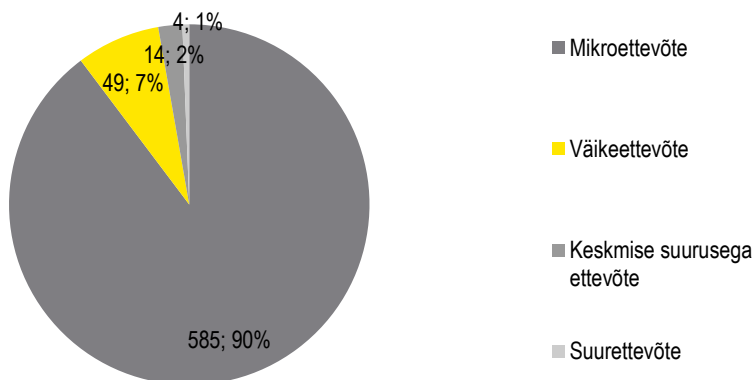
Lisa 9. Turukaardistuse ja -tõrgete joonised

9.1 Põllumajanduse, kalanduse, toiduainetööstuse, joogitootmise ja põllumajandussaaduste hulгимüügi ettevõtete sihtgrupi joonised

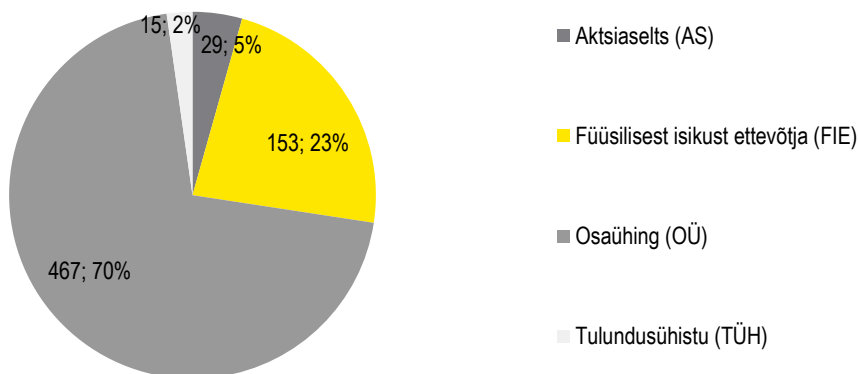
Joonis 9.1.1. Veebiküsitluse tagasiside (n=7545)

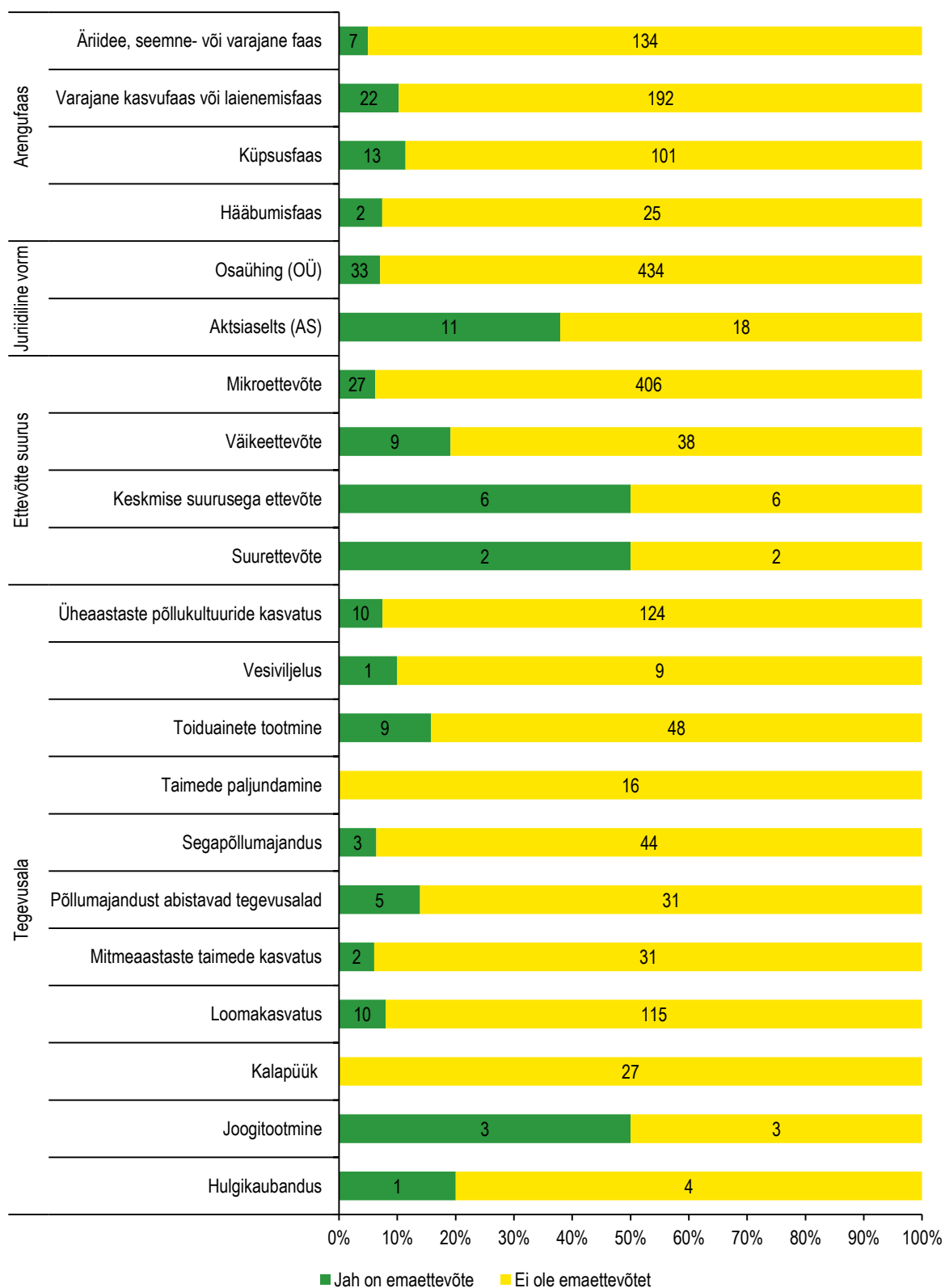
Joonis 9.1.2. Veebiküsitluse vastanute valim ettevõtte suuruse lõikes (n=663)

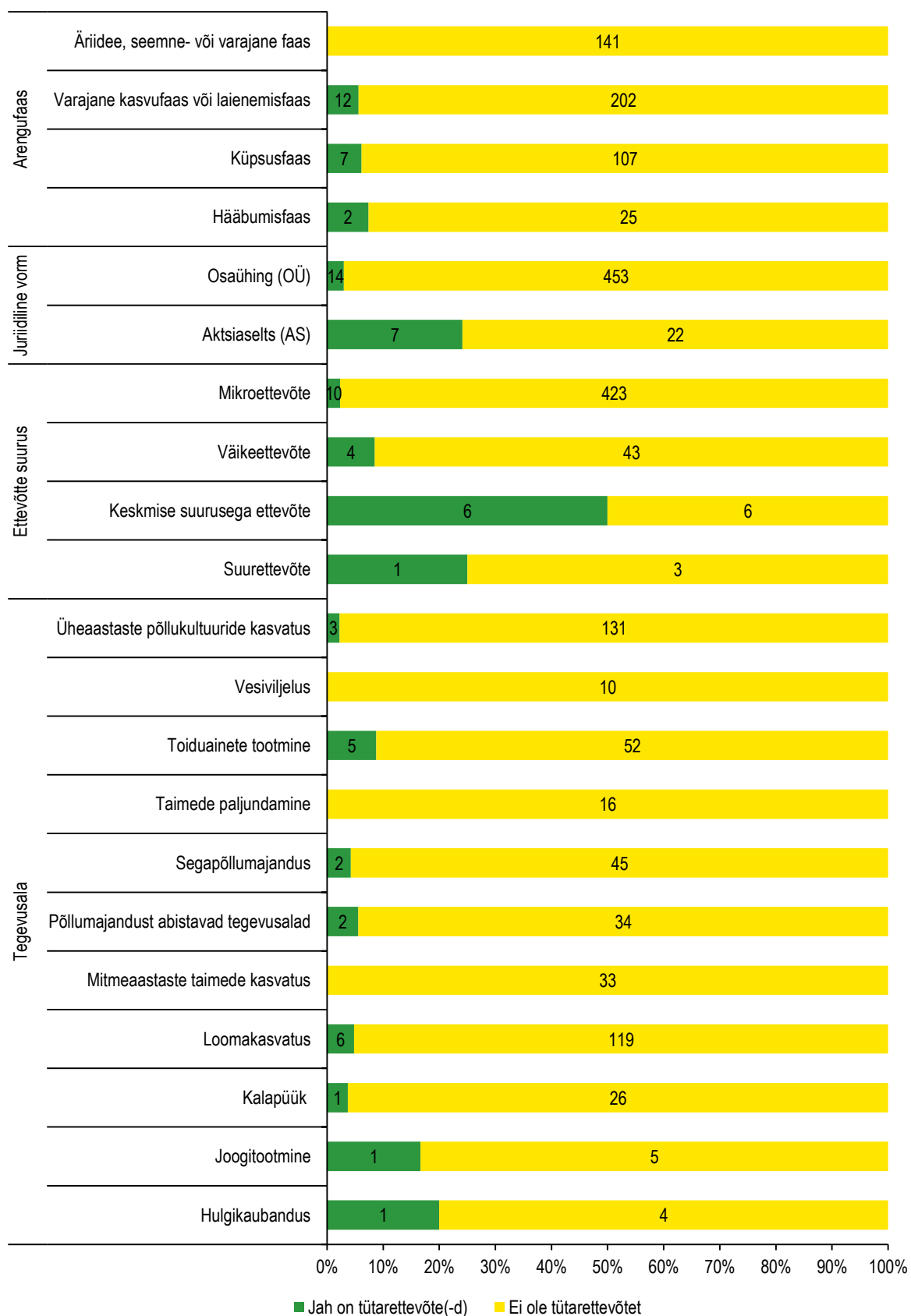
Joonis 9.1.3. Veebiküsitluse vastanute valim juriidiliste vormide lõikes (n=663)

Joonis 9.1.4. Vastus küsimusele: "Kas Teie ettevõtte on emaettevõtte?" (n=496)

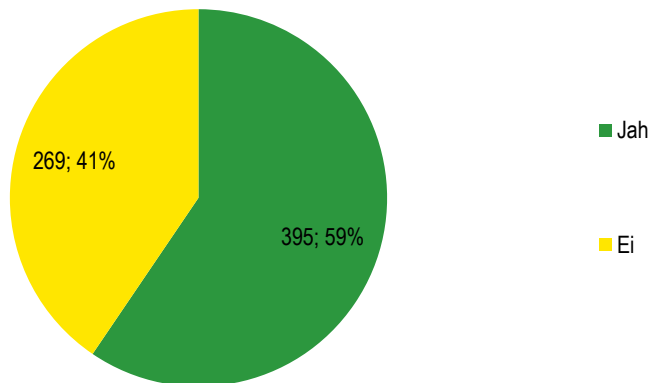

Joonis 9.1.5. Vastus küsimusele: "Kas Teie ettevõtte on tütaretevõte?" (n=496)

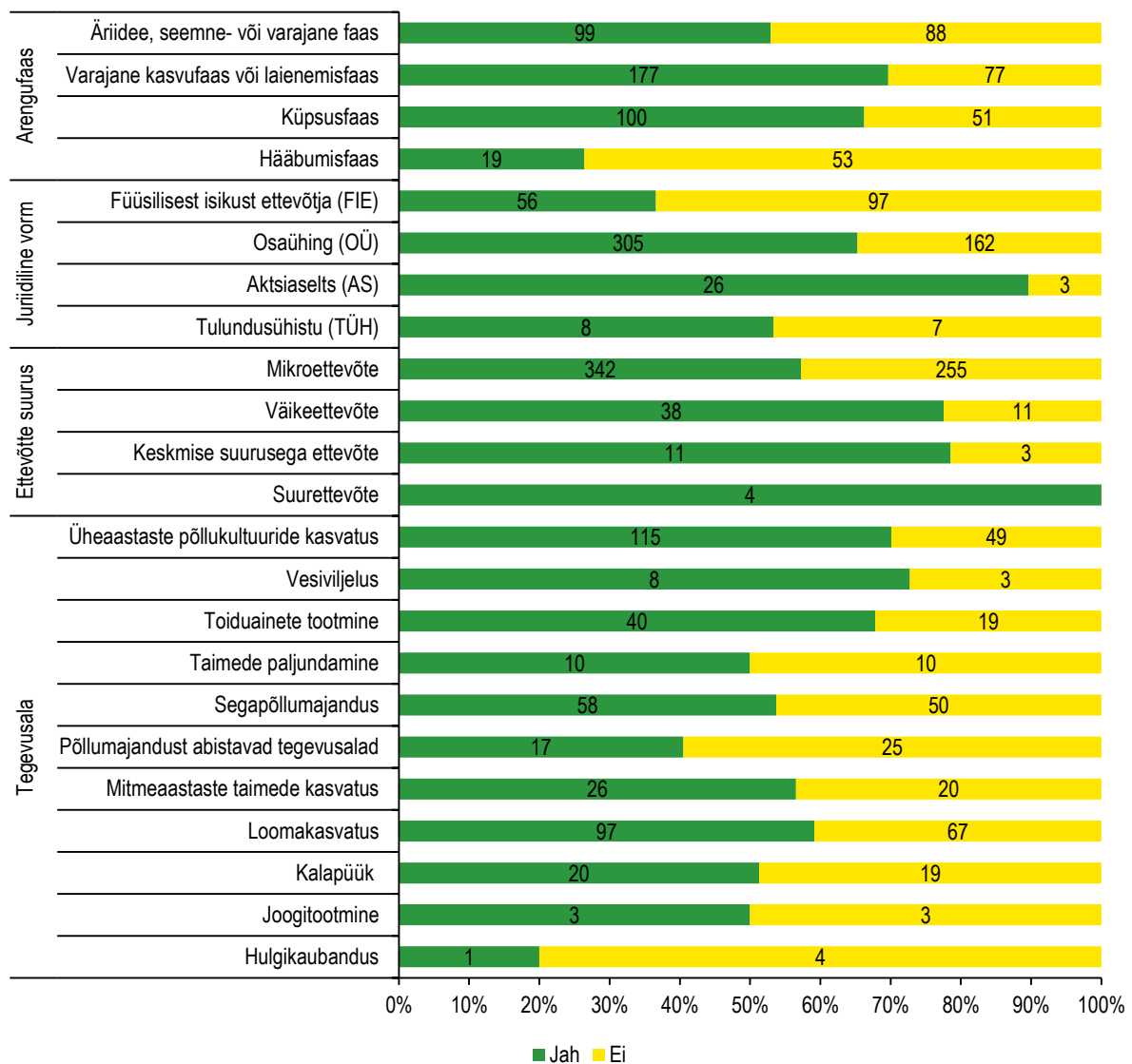

9.2 Varasem finantseerimistegevus

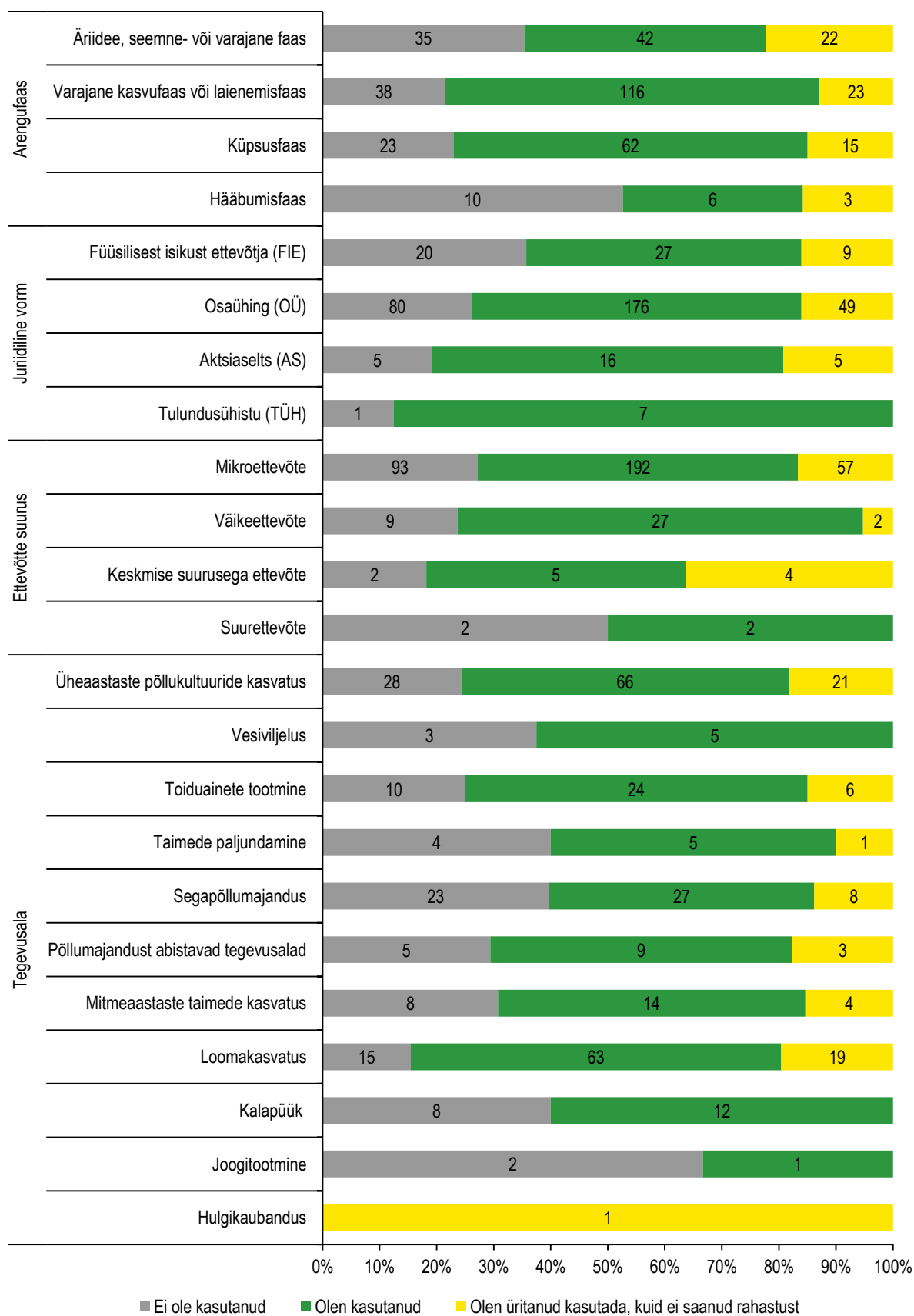
Joonis 9.2.1. Vastus küsimusele: "Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?" (n=663)

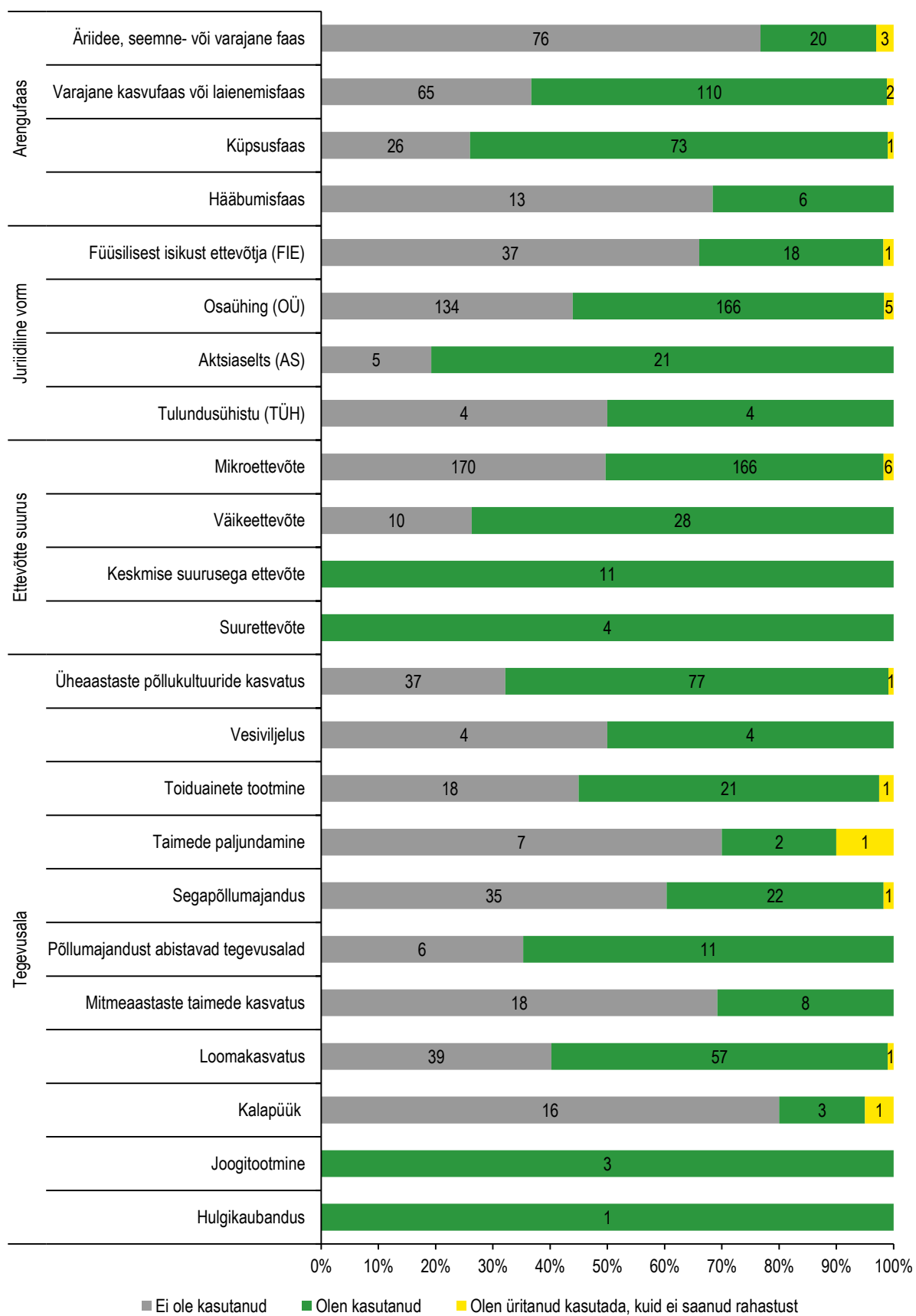
Joonis 9.2.2. Vastus küsimusele: "Kas olete kasutanud või üritanud kasutada täiendavaid rahalisi vahendeid lisaks ettevõtte kasumile oma ettevõtte tegevuse finantseerimiseks viimase 5 aasta jooksul?" arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusala lõikes (n=663)

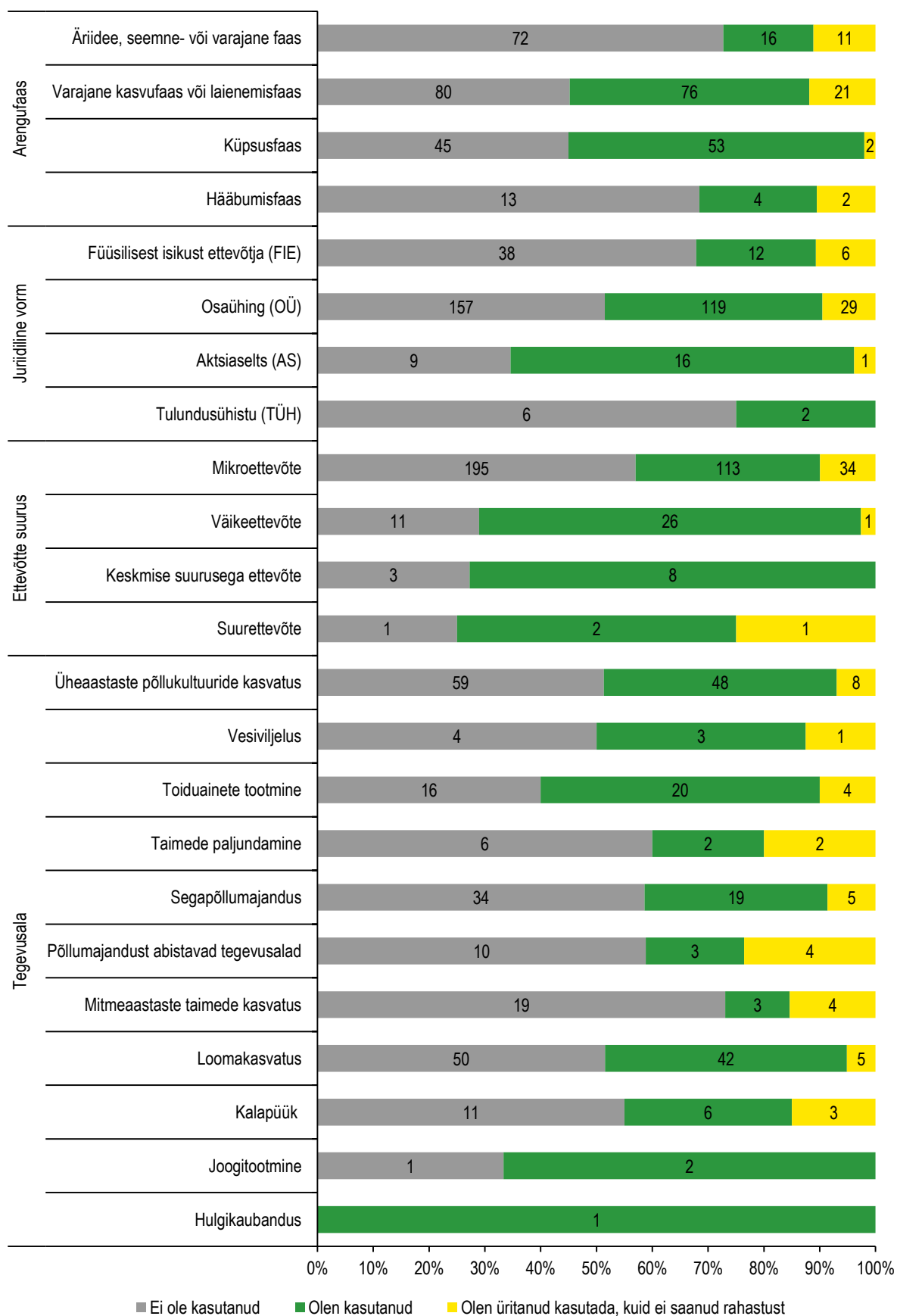
Joonis 9.2.3. Investeeringutoetuste kasutamine arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusala lõikes (n=395)

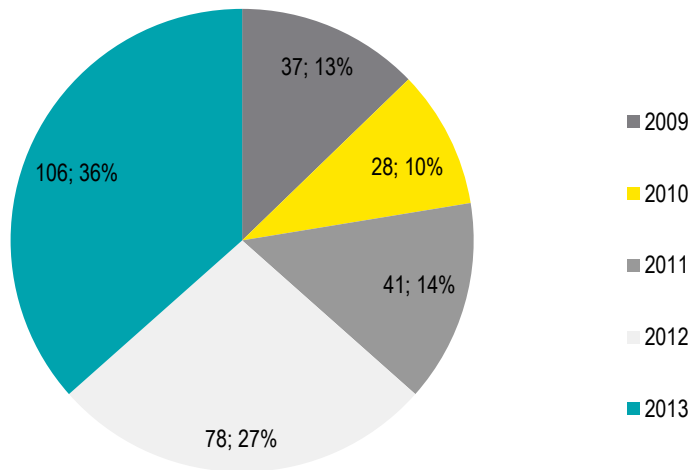
Joonis 9.2.4. Liisingute kasutamine arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusala lõikes (n=395)

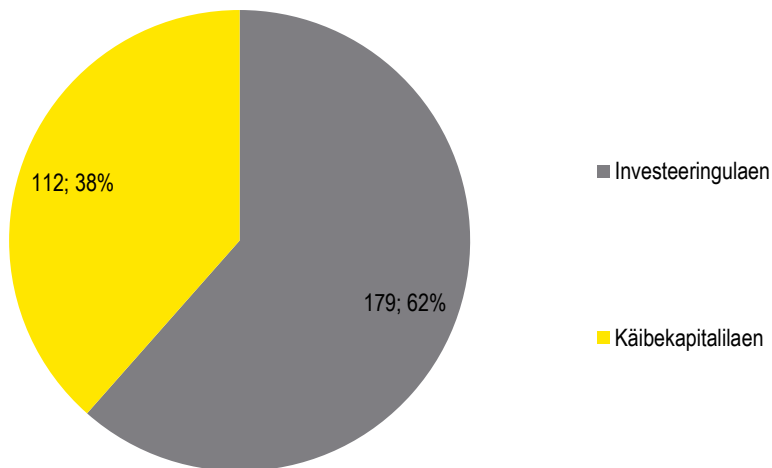
Joonis 9.2.5. Krediidiasutuste laenude kasutamine arengufaasi, juriidiliste vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusala lõikes (n=395)

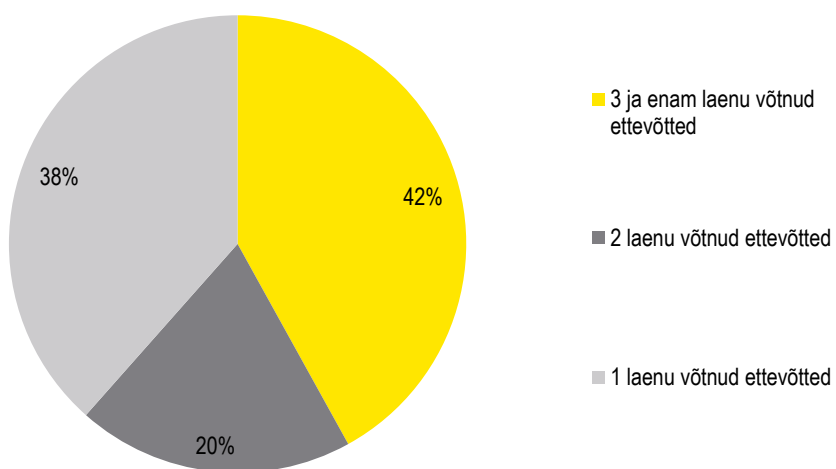
Joonis 9.2.6. Krediidiasutuse laenu võtmise aasta (n=149)

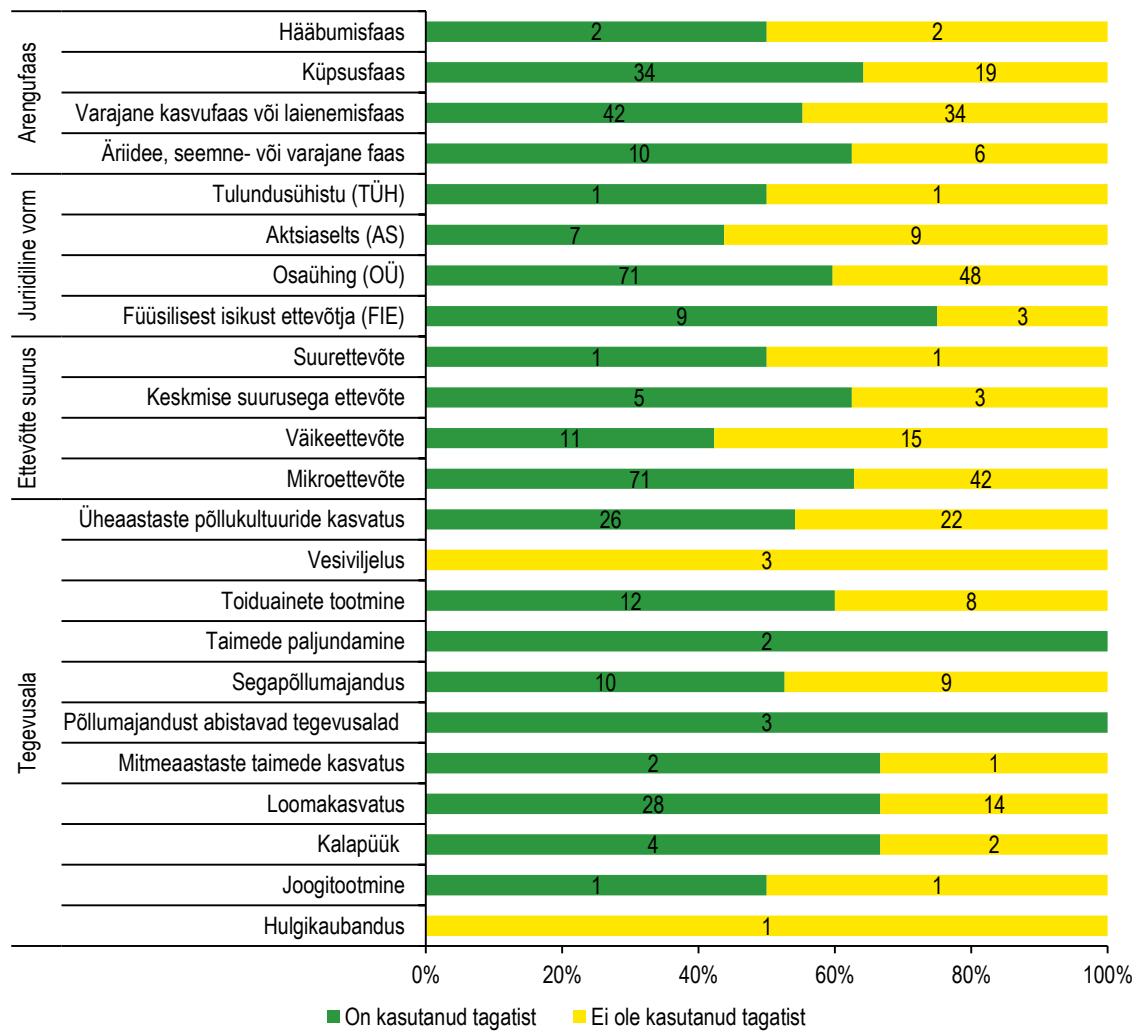
Joonis 9.2.7. Krediidiasutusest võetud laenu liik (n=149)

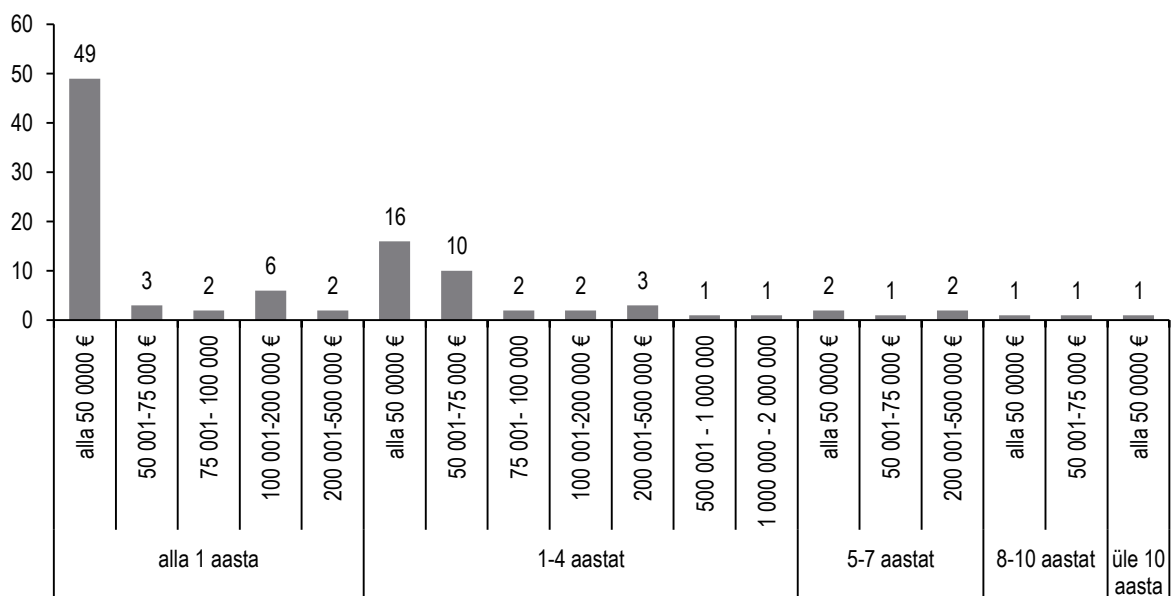
Joonis 9.2.8. Krediidiasutusest võetud laenude arv (n=149)

Joonis 9.2.9. Tagatiste kasutamine arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusala lõikes (n=149)

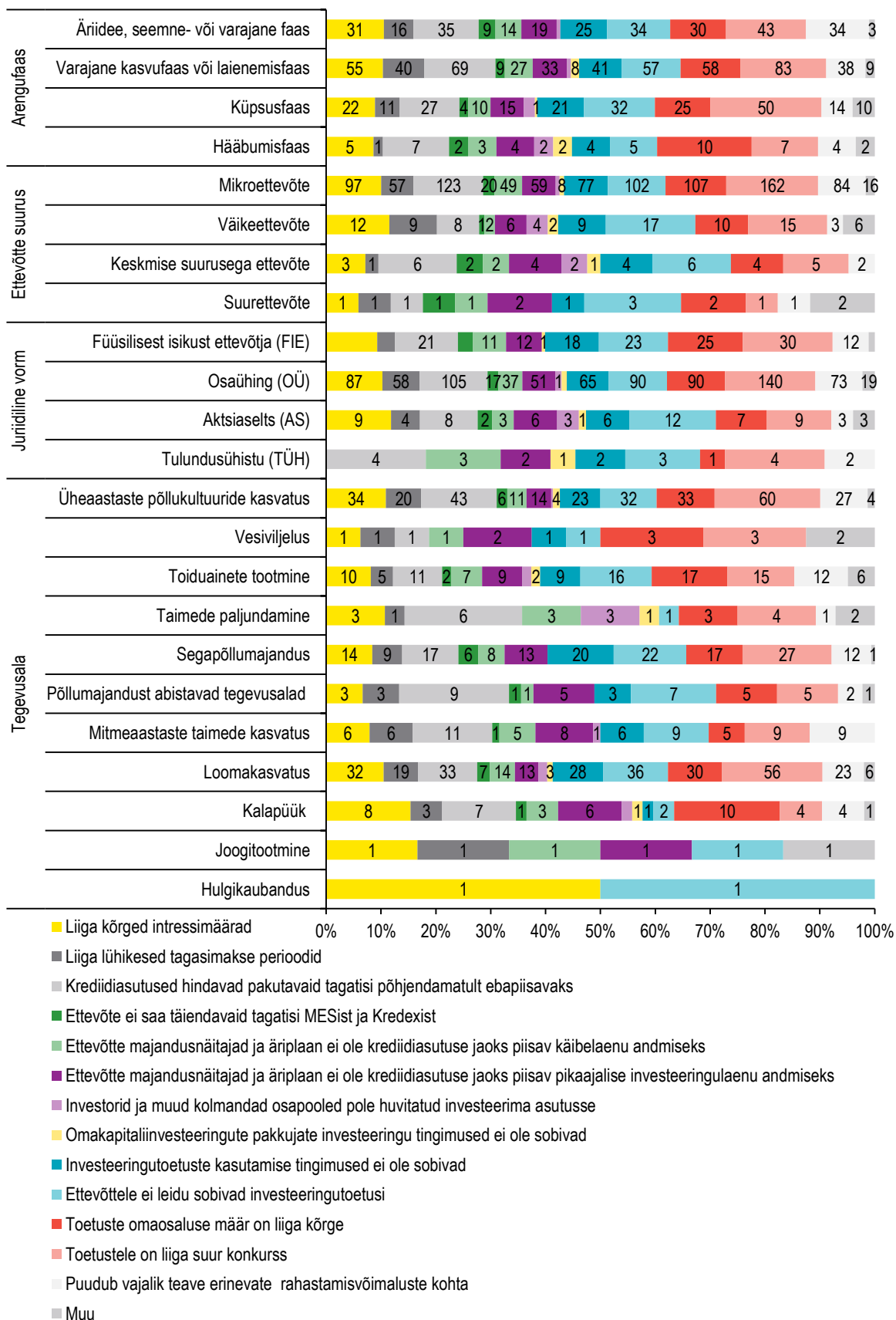

Joonis 9.2.10. Käibekapitali laenu summa ja periood (n=80)

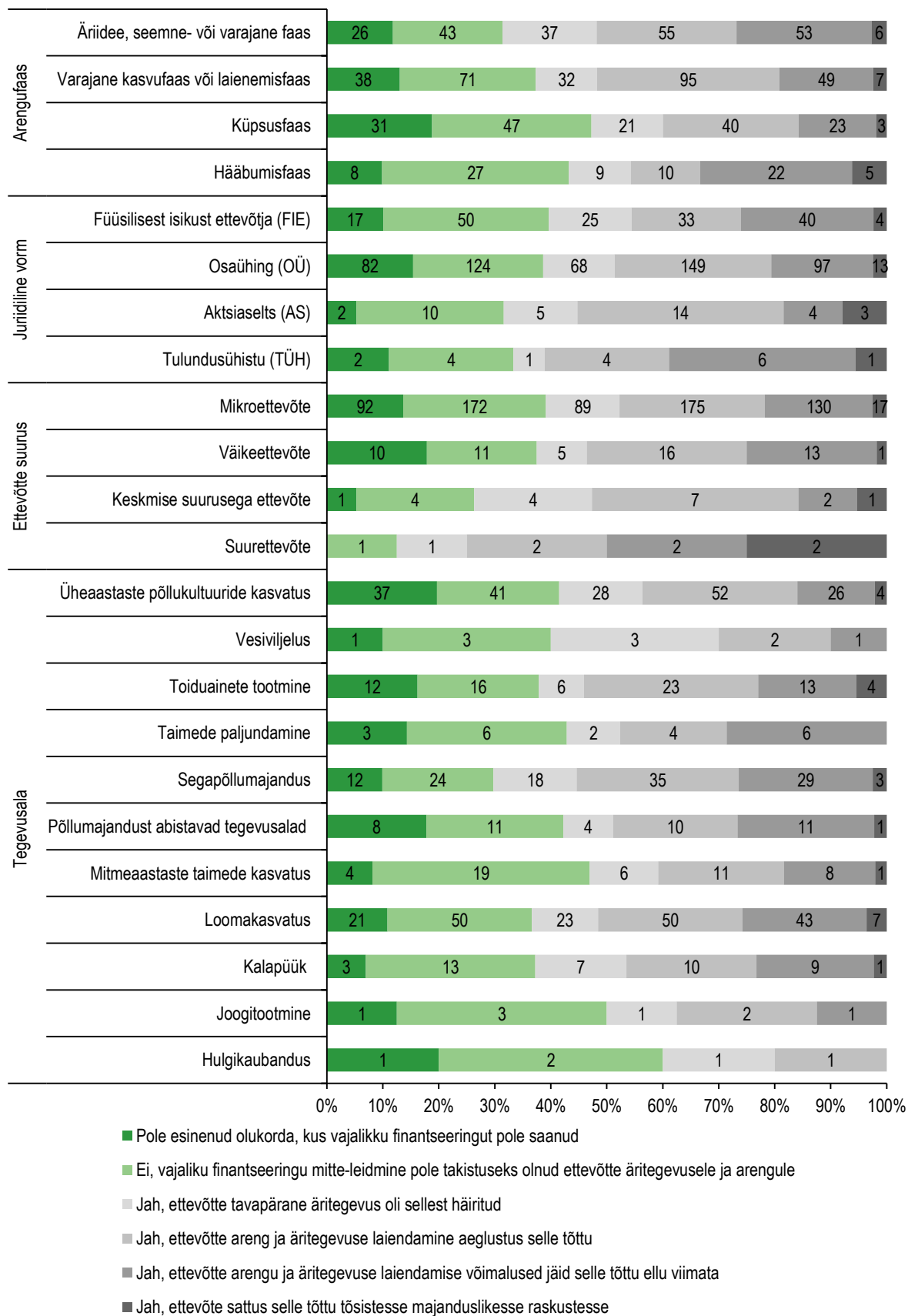

9.3 Turutõrked

Joonis 9.3.1. Rahastamisvajaduse katmisel esinenud probleemid arengufaasi, ettevõtte suuruse, juriidilise vormi ja tegevusalade lõikes (n=387)

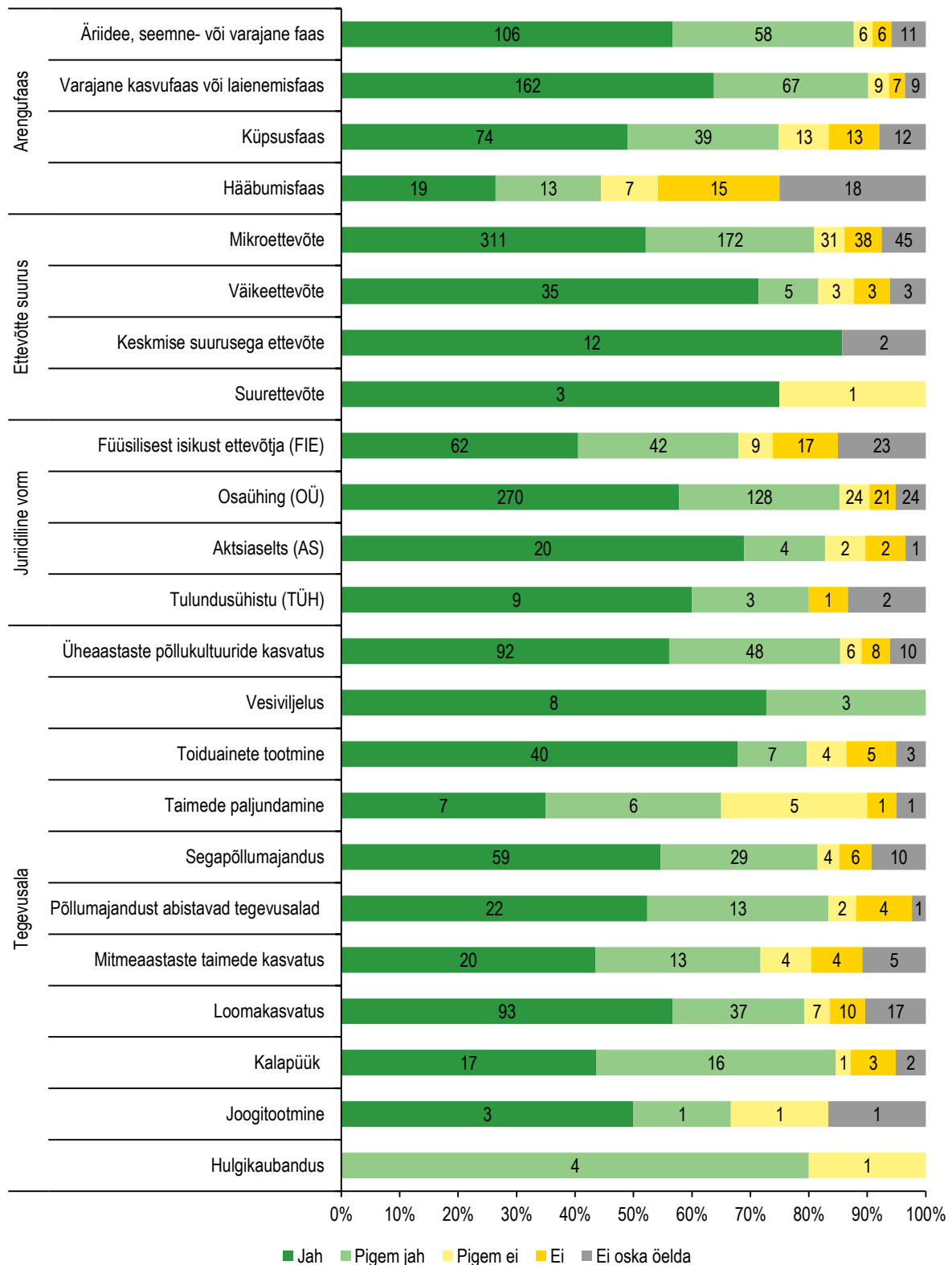

Joonis 9.3.2. Vastus küsimusele: „Kas ettevõtte äritegevus või areng on viimase 5 aastal jooksul olnud takistatud sellest, et pole leitud vajalikku finantseeringut?“ (n=663)

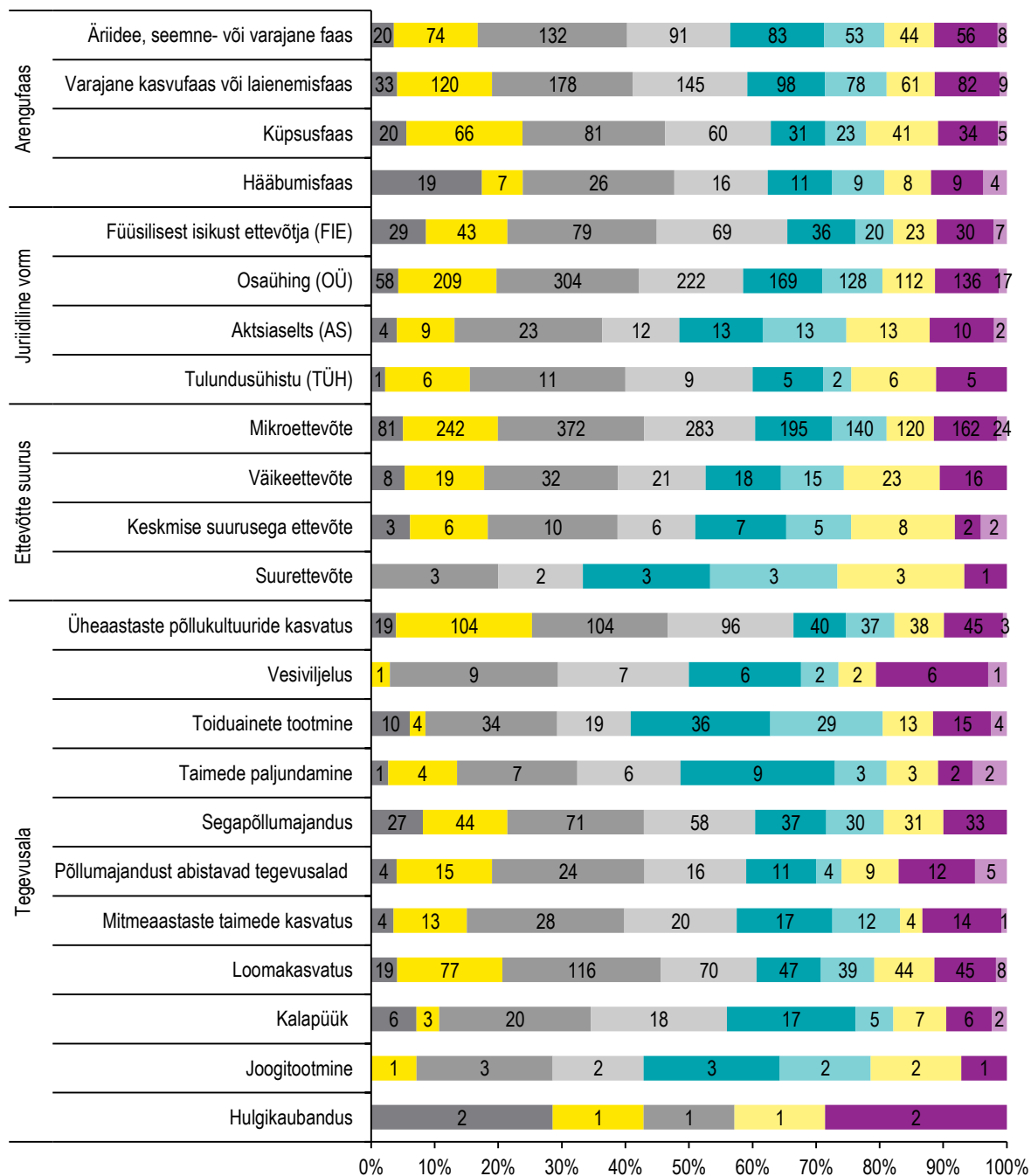

9.4 Tulevane investeeringuvajadus

Joonis 9.4.1. Vastus küsimusele: „Kas ettevõtte esineb järgmise 5 aasta jooksul vajadus täiendavate rahaliste vahendite kasutamise järele ettevõtte tavapärase äritegevuse või arengu finantseerimiseks?“ arengufaasi, ettevõtte suuruse, juriidilise vormi ja tegevusalade lõikes (n=663)

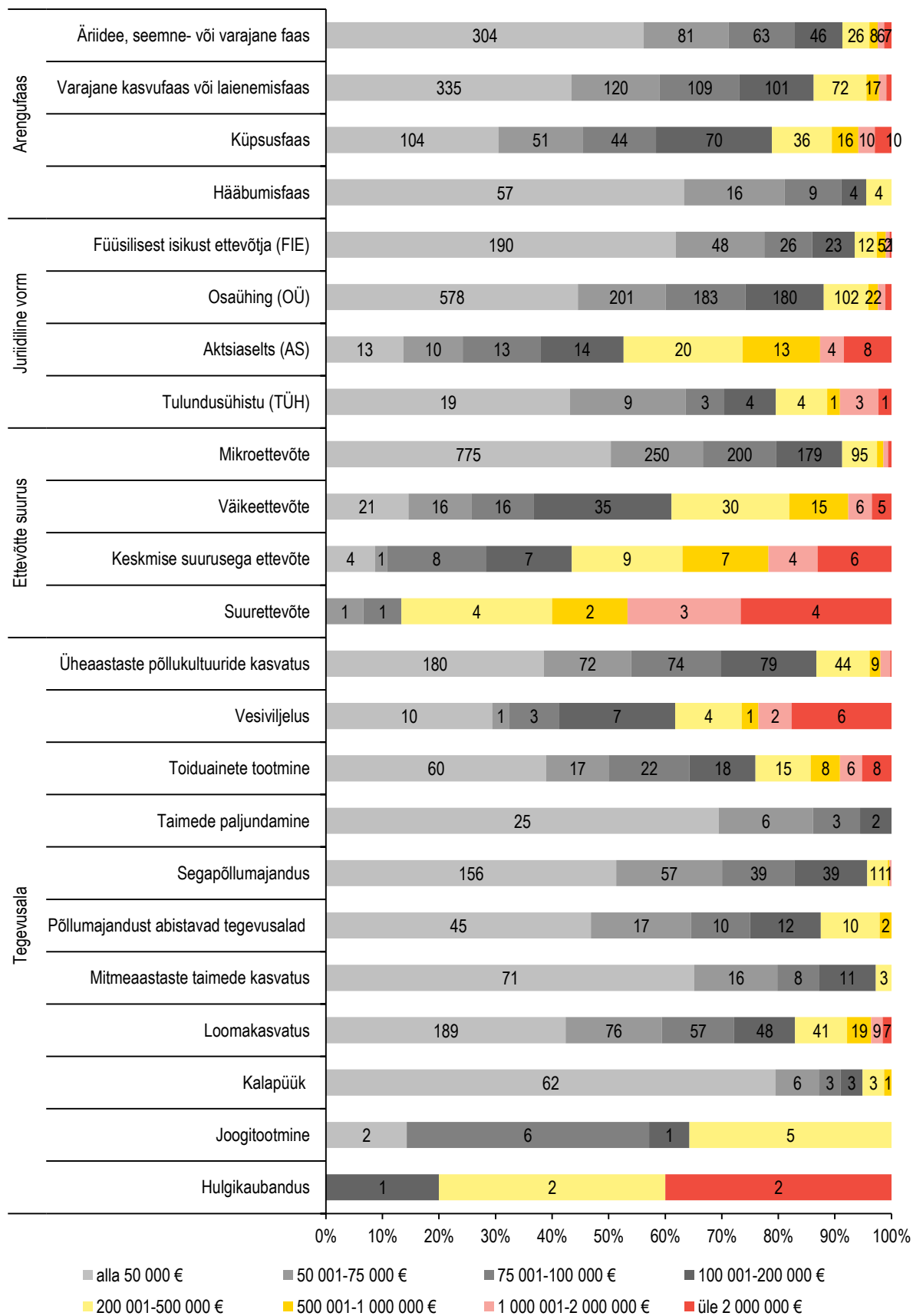

Joonis 9.4.2. Vastus küsimusele: „Mille tarbeks vajate täiendavaid rahalisi vahendeid järgmise 5 aasta jooksul?“ arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusalade lõikes (n=588)

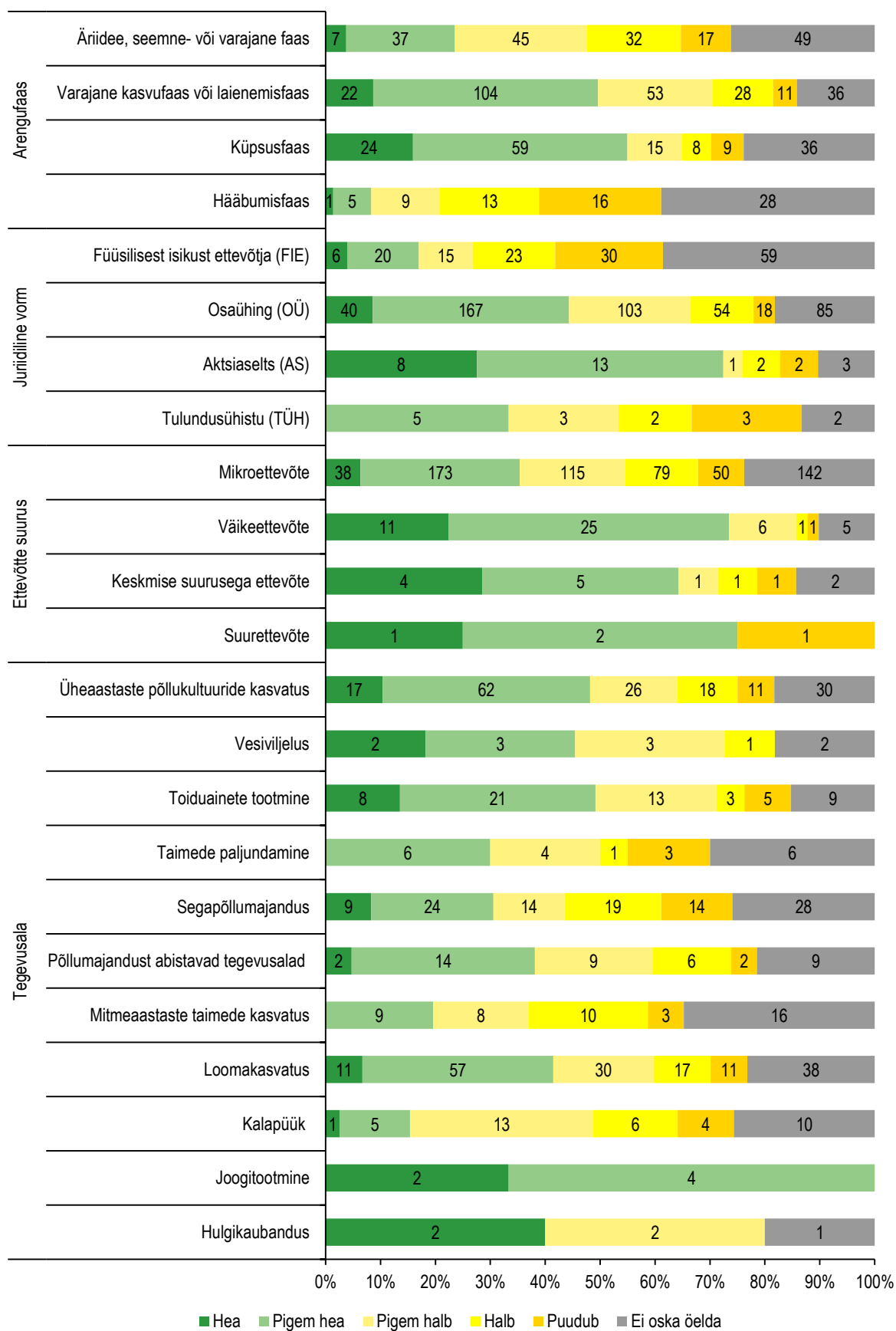

- Tavapärase äritegevuse jätkamiseks praegusel tasemel
- Tootmismaa (põllumajandusmaa, metsamaa) ostmiseks
- Ehitistesse ja rajatistesse (sh statsionaarsed seadmed) investeerimiseks
- Mobiilsetesse seadmetesse ja masinatesse investeerimiseks
- Tootearenduseks - uute ja olemasolevate toodete/teenuste arendamiseks ja kvaliteedi tõstmiseks
- Tootmise automatiseerimiseks
- Keskkonnakaitse nõuete täitmiseks
- Teede, vee- ja kanalisatsioonisüsteemi jms rajamiseks või rekonstrueerimiseks
- Muu

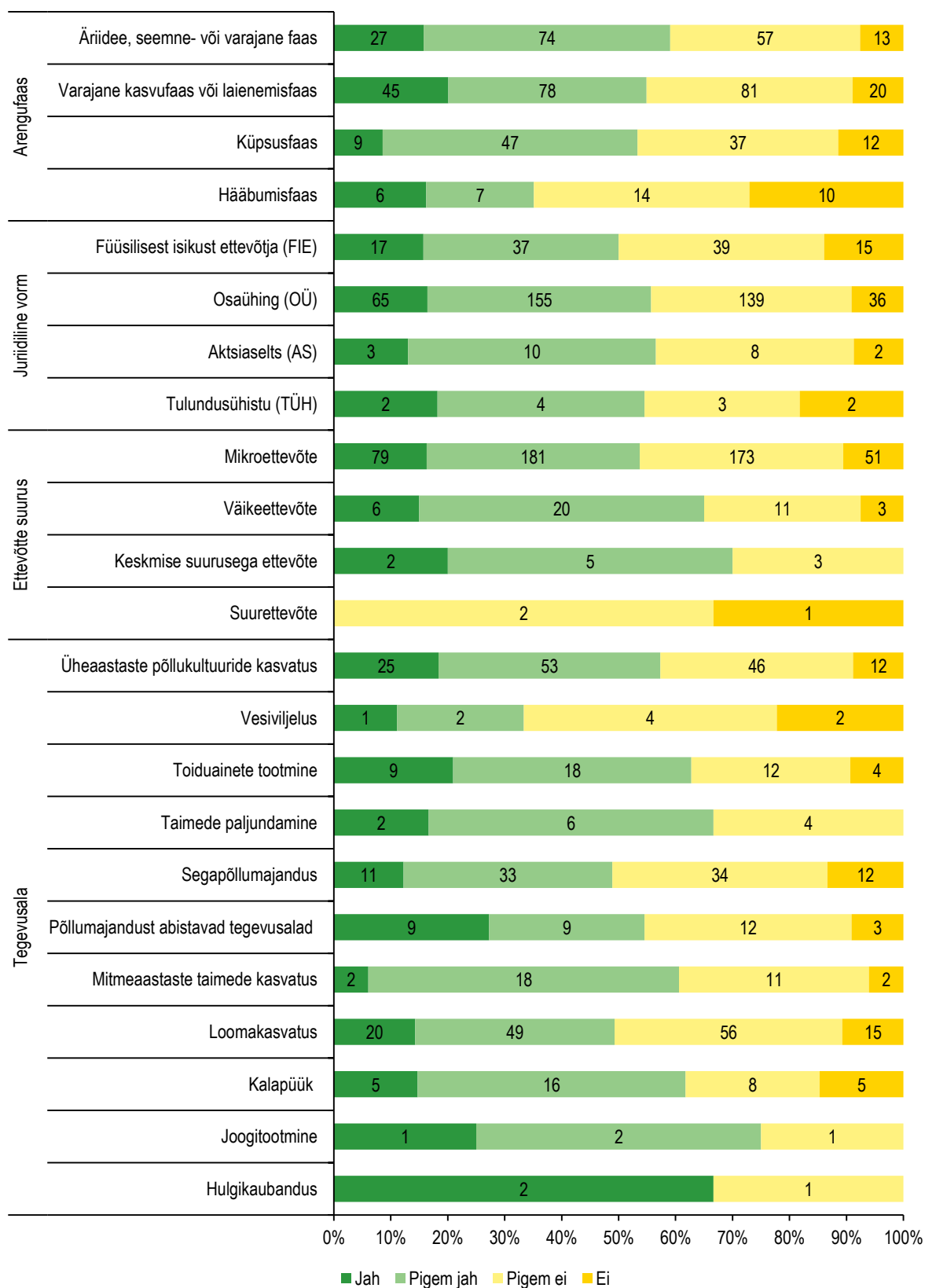
Joonis 9.4.3. Investeeringuvajaduse suurusjärkude osakaalud arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusalade lõikes (n=588)

Joonis 9.4.4. Ligipääs krediidasutuse laenudele arengufaasi, juriidilise vormi, ettevõtte suuruse ja tegevusalade lõikes (n=663)

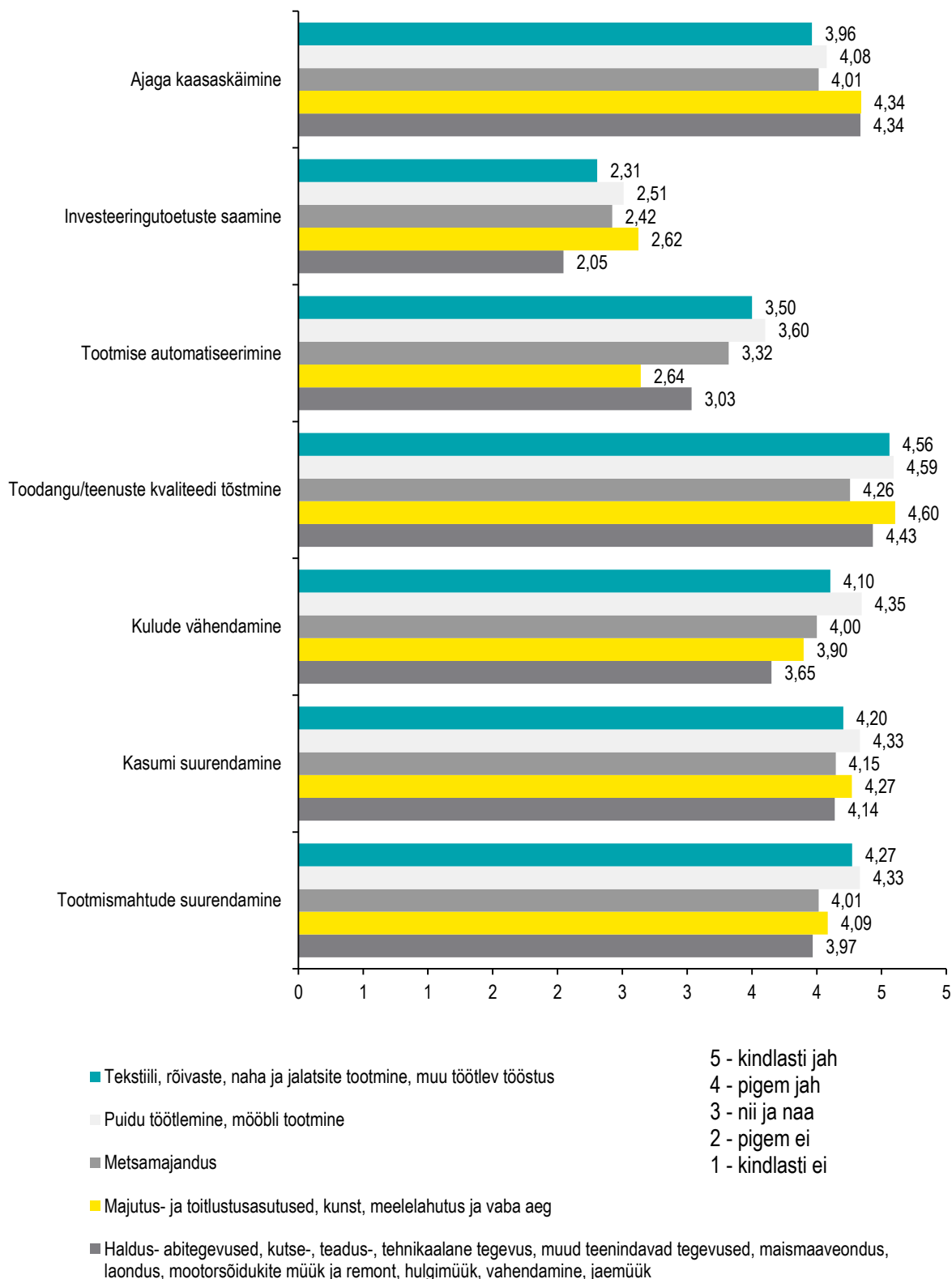

Joonis 9.4.5 Vastus küsimusele: „Kas teostaksite investeeringu ka siis, kui Teil ei oleks võimalik saada investeeringutoetust?“ (n=588)

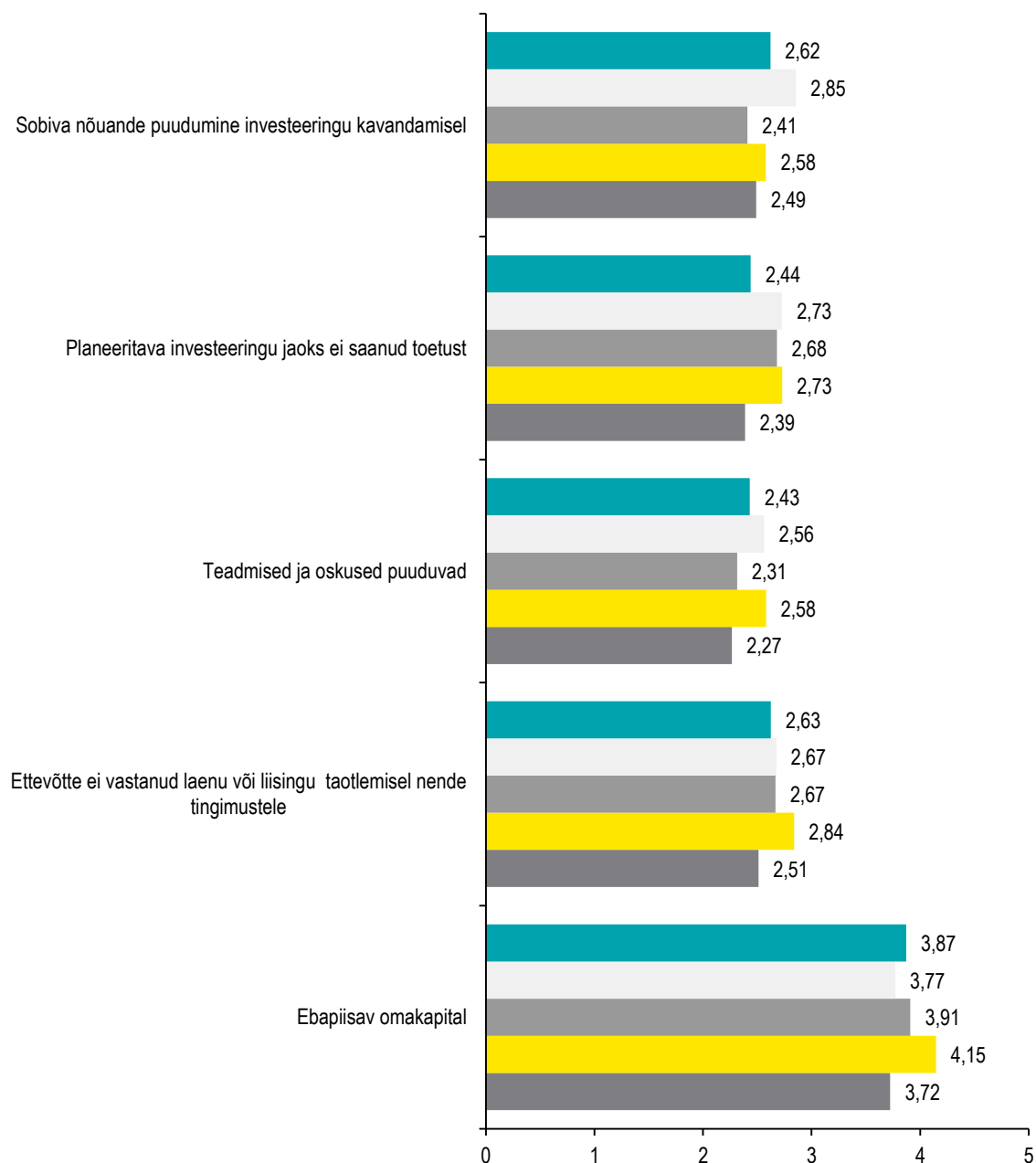

9.5 Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete sihtgrupi joonised

Joonis 9.5.1 Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete keskmised hinnangud tehtud investeeringute eesmärkidele (vastus küsimusele: „Millised on olnud Teie eesmärgid investeeringute tegemisel?“)

Joonis 9.5.2 Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete keskmised hinnangud takistustele investeringute tegemisel (vastus küsimusele: „Mis on olnud takistuseks investeringute tegemisel?“)

■ Tekstiili, rõivaste, naha ja jalatsite tootmine, muu töötlev tööstus

■ Puidu töötlemine, mööbli tootmine

■ Metsamajandus

■ Majutus- ja toitlustusasutused, kunst, meelelahutus ja vaba aeg

■ Haldus- abitegevused, kutse-, teadus-, tehnikaalne tegevus, muud teenindavad tegevused, maismaaveondus, laondus, mootorsõidukite müük ja remont, hulgimüük, vahendamine, jaemüük

5 - kindlasti jah

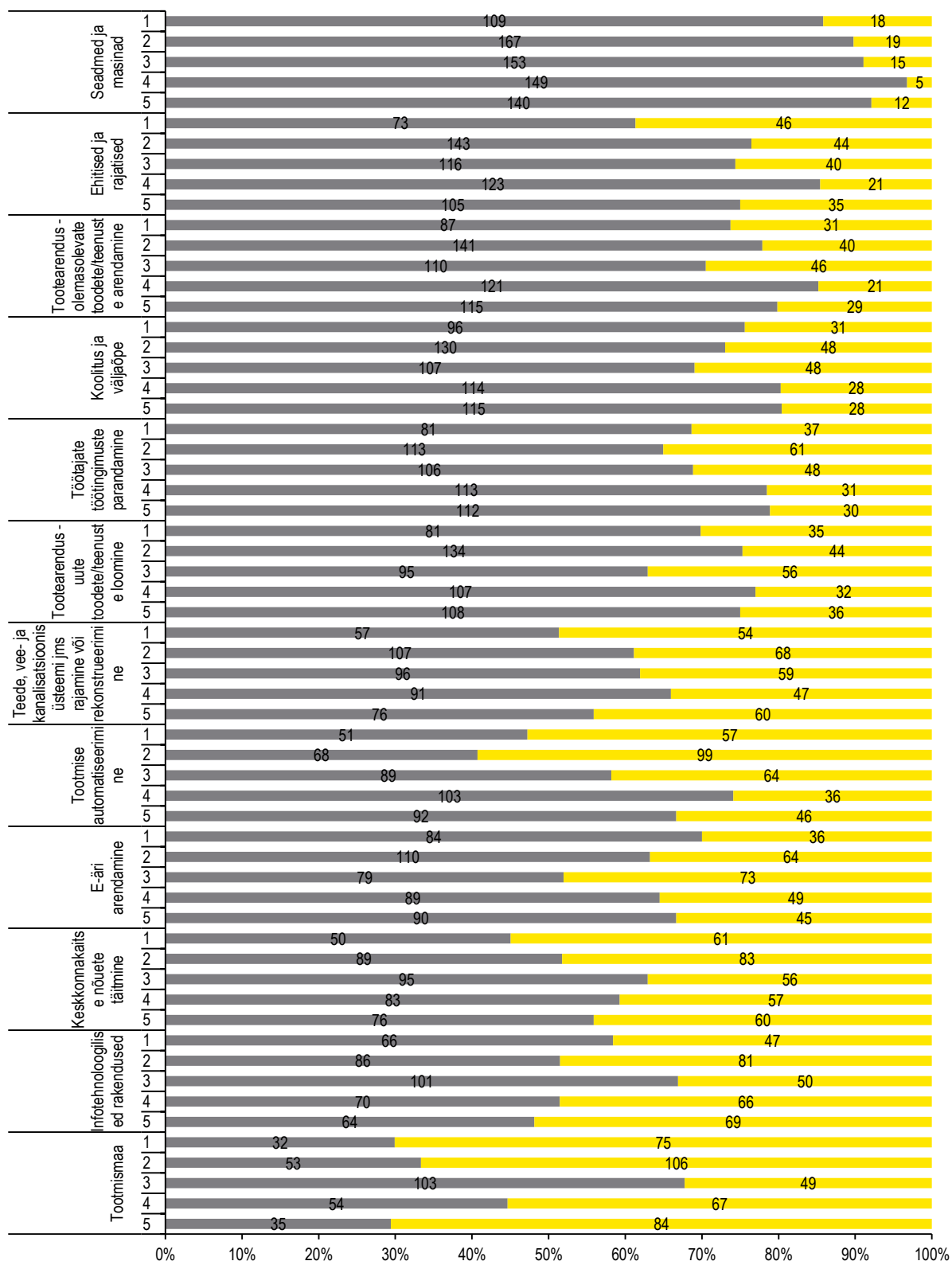
4 - pigem jah

3 - nii ja naa

2 - pigem ei

1 - kindlasti ei

Joonis 9.5.3 Muude mittepõllumajanduslike maapiirkonna ettevõtete hinnang sellele, millistes valdkondades vajatakse järgmise 7 aasta jooksul investeeringuid

1 – Haldus- ja abitegevused, kutse-, teadus-, tehnikaalane tegevus, muud teenindavad tegevused, maismaaveendus, laondus, mootorsõidukite müük ja remont, hulgimüük, vahendamine, jaemüük
 2 – Majutus- ja toitlustusasutused, kunst, meelelahutus ja vaba aeg
 3 – Metsamajandus
 4 – Puidu töötlemine, mööbli tootmine
 5 – Tekstiili, rõivaste, naha ja jalatsite tootmine, muu töötlev tööstus

■ Vajab ■ Ei vaja